

GLASNIK

— Muzejskega društva za Slovenijo. —
Bulletin de l'Association du Musée de Slovénie.

Letnik
Année II. in III.

Zvezek
Cahier 1—4.

A

Zgodovinski del. — Classe historique.

Uredil — Rédigé par
dr. Jos. Mantuani.

B

Prirodoslovni del. — Classe des naturelles.

Uredil — Rédigé par
dr. Fran Kos.

Izšlo 23. decembra 1923.
(za leti 1921 in 1922).

V Ljubljani, 1921 — 1923.

Izdaja in zalaga Muzejsko društvo za Slovenijo.

Tiska „Narodna tiskarna“.

„GLASNIK“ izhaja po možnosti štirikrat na leto. Člani „Muzejskega društva za Slovenijo“ plačajo na leto Din 25— članarine in dobivajo „Glasnik“ brezplačno. — V knjigarnah stane naročnina za „Glasnik“ po Din 40— na leto.

Upravništvo in uredništvo „Glasnika“ sta v Ljubljani (deželni muzej).

Za obliko in vsebino so odgovorni pisatelji. Ponatiskavati se sme le z dovoljenjem pisatelja in uredništva.

GLASNIK

— Muzejskega društva za Slovenijo. —
Bulletin de l'Association du Musée de Slovénie.

Letnik
Année II. in III.

Zvezek
Cahier 1—4.

A

Zgodovinski del. — Classe historique.

Uredil — Rédigé par
dr. Jos. Mantuani.

Izšlo 23. decembra 1923.
(za leti 1921 in 1922).

V Ljubljani, 1921 — 1923.

Izdaja in zalaga Muzejsko društvo za Slovenijo.

Tiska „Narodna tiskarna“.

U 44551

COLLEGE

Public Health Department

44551

030024804

K zgodovini Gorice v srednjem veku.

Pisal *Dr. Fran Kos.*

(Dalje.)

6. Okolica.

V goriški okolici se je nahajal Travnik. Že okoli leta 1341. je imel Ulrik, sin Lippov, en fevd »pei dem Anger vnder Görcz«. ²⁶⁴⁾ Leta 1377. je tam prebival Pavel, sin Štefanov. ²⁶⁵⁾ Žvan Rewhlin iz Gramogliana je leta 1398. dobil v fevd štiri nasade na Travniku v Gorici. ²⁶⁶⁾ Leta 1472. je imel na Travniku Štefan Hofer neko malo hišo. ²⁶⁷⁾ Leta 1519. je bilo na Travniku že toliko prebivalcev, da je bil za javne zadeve določen poseben prostor ali plac, katerega so obdajale hiše, vrtovi in zemljišča. ²⁶⁸⁾

V spodnjem delu Gorice je že v 14. stoletju stal utrjen stolp ali turen. Zadaž za tem turnom se je na eni strani razprostiralo goriško polje (hinter dem turn in dem veld, Goriczer veld), na drugi so pa bile hiše »pod turnom« (de sub turri) tam, kjer je sedaj goriško predmestje Št. Rok in Podturen.

Okoli leta 1341. je imel Ulrik, Lippov sin, devet njiv na polju pri Gorici kot fevd goriških grofov ter dve njivi tudi tam kot svojo lastnino. ²⁶⁹⁾ Mojster Wolflein, kuhar goriškega grofa Majnharda, je leta 1366. dobil od svojega gospoda v fevd med drugim eno njivo, ležečo »hinter dem turn in dem veld«. Segala je na eni strani do njive rihemberških gospodov, na drugi do njive Ritzharta vom Turn, zadaj pa do javne poti. ²⁷⁰⁾ Leta 1398. je dal to njivo grof Henrik v fevd Henriku iz Kormina, ²⁷¹⁾ leta 1426. grof Ivan Majnhard bratom Nikolaju, Hanzu, Lenartu in Andreju, Peczel imenovanim, ²⁷²⁾ leta 1471. pa grof Leonhard Mihaelu Bruederlu. ²⁷³⁾ Dve njivi na polju pri Gorici sta leta 1384. dobila v fevd bratranca Jurij in Henrik, pisarja v Gorici, ²⁷⁴⁾ tri njive na polju pod Gorico pa leta 1398. Henrik von Arson. ²⁷⁵⁾ Na goriškem polju se je nahajala neka brajda, katero je leta 1408. podelil Bartoluc iz Gorice karuzijanskemu samostanu v Borovnici. Ta brajda je segala na eni strani

²⁶⁴⁾ Cod. W 594, F. 56' v državnem arhivu na Dunaju. — ²⁶⁵⁾ Izvestja Muz. dr., XII, 81, št. 37: „vinea Pauli filii Steffani de Traunich.“ — ²⁶⁶⁾ Cod. W 718, f. 3 v Drž. arh. na Dunaju: „vier gesëzz am Anger ze Görcz.“ — ²⁶⁷⁾ Cod. B 534, f. 60' v Drž. arh. na Dunaju: „Item ainen korb an dem Annger vnnder Görcz.“ — ²⁶⁸⁾ Izvestja Muz. dr., XII, 164, št. 113: „unum territorium situm super Traunich iuxta p'atea Traunich.“ — ²⁶⁹⁾ Cod. W 594, f. 57' f. 58: „pey Görcz in dem veld.“ — ²⁷⁰⁾ Cod. W 594, f. 100'. — ²⁷¹⁾ Cod. W 718, f. 8. — ²⁷²⁾ Izvestja, XII, 111, št. 57. — ²⁷³⁾ Or. 1471, december 13; cod. B 534, f. 57. — Izvestja, XII, 128, št. 74. — ²⁷⁴⁾ Cod. B 534, f. 50': „im veld zu Görcz.“ — ²⁷⁵⁾ Cod. W 718, f. 6: „in dem veld vnder Görcz.“

do brajde Martina, sina gospe Morove, na gorenji strani pri potnem kazalu do brajde Tomaža Portulanerja, na obeh straneh pa do javne poti.²⁷⁶⁾

V Podturnu sta leta 1387. živela Henrik, sin rajnkega Jakoba Breginjca, in pa Uršula, hči rajnkega Matevža Bunjca.²⁷⁷⁾ V tem kraju se je nahajala kmetija s šestnajstimi njivami, katero je leta 1472. dobil Štefan Hofer v fevd.²⁷⁸⁾ Peter Saladin iz Podturna je imel leta 1496. en vinograd v Stari gori.²⁷⁹⁾

Iz Gorice je držala pot k Soči, kjer so bili mlini. Ob tej poti se je nahajala brajda Antona Ebersteinerja iz Gorice. Dotikala se je brajde, katero je Tybolt iz Gorice, služabnik goriškega grofa Henrika, dobil leta 1401. od svojega gospoda v fevd in katero je nekdanj imel rajnki kotlar Nikolaj. Zraven te brajde je imel svojo brajdo Jurij von Arson.²⁸⁰⁾ Neko drugo brajdo blizu Soče je leta 1471. dobil Mihael Heuss z Vogerskega v fevd. Zraven nje je bila Winhardtova brajda.²⁸¹⁾ Ob poti, ki je peljala k Soči, je imel okoli leta 1341. Ulrik, Lippov sin, eno njivo.²⁸²⁾

Na Soči je bil brod, ki se omenja okoli leta 1341. Blizu tam je imel rečeni Ulrik tri kmetije.²⁸³⁾

Potok Koren je gnal, kadar je bil dosti velik, več mlinov. Leta 1319. je goriški grof Henrik dal četrtno enega mlina na Kornju (an der Kÿren) v fevd Diethalmu iz Gorice in njegovi soprogi Luciji proti temu, da mu vsako leto zato odrajtata po dva kopuna.²⁸⁴⁾ Atto Daniels iz Gorice je v svoji oporoki leta 1342. določil, da naj frančiškanski samostan v Gorici dobiva vsako leto po šest starjev pšenice in šest veder vina od enega njegovih mlinov na Kornju (an der Cöringe) in od drugih njegovih posestev.²⁸⁵⁾ Pri Kornju (pey der Kürn) tik brajde Andreja iz Pevme, je okoli leta 1341. imel Ulrik, Lippov sin, eno njivo.²⁸⁶⁾ Leta 1372. se je določilo, da naj Ulrik Schlaispeckh daje grofu Majnhardu od neke brajde pri Kornju (von der Churen) po dve meri pšenice in tri vedra vina.²⁸⁷⁾ Pri Kornju (bey der Kehürn) je leta 1472. dobil Štefan Hofer v fevd eno njivo.²⁸⁸⁾

V Rafutu (Rafaldt) je bila neka brajda, katero je leta 1471. Mihael Bruederle dobil v fevd od goriškega grofa Leonharda. Zraven nje se je nahajala brajda čevljarja Lavrenca.²⁸⁹⁾

Na hribu Grčini v goriški okolici je bil kraj, kateri se je zval Mukro.²⁹⁰⁾ Tu se je nahajal travnik, katerega je leta 1400 Bernard, sin ranjkega Dominika iz Rožaca, podelil plemenitemu Henriku, sinu rajnkega Osalka iz Orzona. Ta travnik je segal na eni strani do travnika

²⁷⁶⁾ Izvestja, XII, 108, št. 54: „in Göriczzer veld“. — ²⁷⁷⁾ Izvestja, XII, 100, št. 44: „de sub turri ville Goricie“. — ²⁷⁸⁾ Cod. B 534, f. 60': „vnder dem turn“. — ²⁷⁹⁾ Izvestja, XII, 145, št. 89: „vinea Petri Saladin de sub turri“. — ²⁸⁰⁾ Cod. W 718, f. 16: „pei der strazze, da man czu den muln an die Ysnicz geet“. — ²⁸¹⁾ Cod. B 534, f. 39. — ²⁸²⁾ Cod. W 594, f. 58: „ein acher, do man an die Isnicz vert“. — ²⁸³⁾ Cod. W 594, f. 58: „pey dem vrfar an der Snicz“. — *Ibid.*, f. 58: „pey dem vrfar ze Gorcz“. ²⁸⁴⁾ Or. 1319, januar 8; cod. B 534, f. 25. — ²⁸⁵⁾ Cod. B 534, f. 348'. — ²⁸⁶⁾ Cod. W 594, f. 57'. — ²⁸⁷⁾ Cod. B 534, f. 155'. — ²⁸⁸⁾ Cod. B 534, f. 60'. — ²⁸⁹⁾ Or. 1471, december 13; cod. B 534, f. 57. — Izvestja, XII, 128, št. 74. — ²⁹⁰⁾ Izvestja, XII, 84, št. 40: „... in pertinentiis Goritie in loco dicto Mucro super montes vocatos Grizina“.

Mikša iz Momjana, na drugi do travnika bratov Gregorija in Leonarda, sinov Nikila iz Dornberga, na tretji do travnika Antona, sina Henrika Heberstainerja iz Gorice, na četrti pa do javne poti.

Jugovzhodno od Gorice se nahaja *Stara gora* (Stara gora, Alten perg). Tu je bil neki vinograd, »Cramer« imenovan, katerega je leta 1387. Henrik, sin rajkega Jakoba Breginjca iz Podturna, prodal za 32 mark šilingov goriškemu štacunarju Bernardu. Ta vinograd je mejil na eni strani ob vinograd Jakoba iz Bukovice, na drugi ob vinograd Uršule, hčere rajkega Matevža Bunjca iz Podturna, ter na zgornji strani ob javno pot.²⁹¹⁾ — Neki drug vinograd, ki se je na eni strani dotikal Lavretovega vinograda, na drugi pa Sewserjevega, je leta 1366. goriški grof Majnhard dal v fevd mojstru Wolfleinu, svojemu kuharju,²⁹²⁾ grof Henrik leta 1398. Henriku iz Kormina,²⁹³⁾ leta 1471. pa grof Leonhard Mihaelu Bruederlu.²⁹⁴⁾ — Neki vinograd v Stari gori je leta 1481. plemenita Lucija, vdova po rajnkem Nikolaju de Postcastro, prodala za sedem cekinov Frideriku de Attems, kancelarju v Gorici.²⁹⁵⁾ — En vinograd v Stari gori sta leta 1496. Tomaž in Ivan Blanda iz Peči prodala Elizabeti, soprogi rečenega Friderika, za deset cekinov in pol. Ta vinograd je segal na eni strani do vinograda omenjenega Friderika in do vinograda Petra Saladina iz Podturna, na drugi do vinograda Tratnika iz Bilj, na tretji do vinograda plemenitega Jakoba de Orzono ter na četrti do gozdiča Liškura, kjer je bila vmes neka pot.²⁹⁶⁾

Najvišji vrh Stare gore je *S. v. Marko*. Tu je bil vinograd, katerega je leta 1471. dobil Mihael Heuss z Vogrskega v fevd od grofa Leonharda.²⁹⁷⁾ Osem let pozneje ga je rečeni Heuss odstopil grofu z namenom, da ga ta sedaj da v fevd Virgiliju von Graben.²⁹⁸⁾

Liškur (Liskur, Lesckur) pri Stari gori se omenja leta 1398. Tu je takrat Henrik von Arson dobil od goriškega grofa Henrika v fevd četrtino neke desetine.²⁹⁹⁾ Ta fevd je l. 1501. potrdil kralj Maksimilijan Andreju Orzoncu.³⁰⁰⁾ Gozdič Liškur se navaja tudi v neki listini iz l. 1496.³⁰¹⁾

Razen naštetih krajev se navajajo v goriški okolici še drugi, katerih lega mi ni znana. V nekaterih listinah se omenja *Rennweg* v Gorici (Rennweg zu Görz). Poleg njega se je nahajala njiva, ki je mejila na eni strani ob brajdo učitelja Matija iz Gorice, na obeh koncih je pa segala do javnih poti. Leta 1366. jo je grof Majnhard dal v fevd svojemu kuharju Wolfleinu,³⁰²⁾ leta 1398. jo je dobil v fevd Henrik iz Kormina,³⁰³⁾ leta 1471. pa Mihael Bruederle.³⁰⁴⁾ Leta 1426. so bratje Nikolaj, Ivan, Lenard in Andrej Peczel dobili v fevd eno njivo »an dem Rennberg«.³⁰⁵⁾ Eno brajdo ob Rennwegu v Gorici pri Rafaelovi brajdi je leta 1471. dobil v fevd Mihael Heuss z Vogrskega.³⁰⁶⁾ Leta 1479. jo je odstopil grofu Leonhardu zato, da bi jo ta dal v fevd Virgiliju von Graben.³⁰⁷⁾

²⁹¹⁾ Ibid., 100, št. 44. — ²⁹²⁾ Cod. W 594, f. 101. — ²⁹³⁾ Cod. W 718, f. 8. — ²⁹⁴⁾ Or. 1471, december 13; cod. B 534, f. 57. — Izvestja, XII, 128, št. 74. — ²⁹⁵⁾ Izvestja, XII, 130, št. 76: „ . . . in monte Starogra“. — ²⁹⁶⁾ Izvestja, XII, 145, št. 89. — ²⁹⁷⁾ Cod. B 534, f. 39. — ²⁹⁸⁾ Cod. B 534, f. 73'. — ²⁹⁹⁾ Cod. W 718, f. 6. — ³⁰⁰⁾ Izvestja, XII, 148, št. 93. — ³⁰¹⁾ Ibid., 145, št. 89. — ³⁰²⁾ Cod. W 594, f. 100'. — ³⁰³⁾ Cod. W. 718, f. 8'. — ³⁰⁴⁾ Or. 1471, december 13; cod. B 534, f. 57. — Izvestja, XII, 128, št. 74. — ³⁰⁵⁾ Izvestja, XII, 112, št. 57. — ³⁰⁶⁾ Cod. B 534, f. 39. — ³⁰⁷⁾ Cod. B 534, f. 73'.

V goriški okolici se je nahajal tudi hrib Škofija (in pertinentiis Gorizie in monte de Scophya). Tu je bil neki vinograd, katerega je Blažut iz vasi Gorice leta 1325. prodal za dve marki novih oglejskih penezov goriškemu pisarju Henriku. Poleg tega vinograda so imeli neki Primož, potem neki Pavel in neki Šinigoj iz Gorice svoja zemljišča.³⁰⁸) Istega leta je Štefan iz vasi Gorice prodal imenovanemu pisarju en vinograd na hribu Škofiji za pet mark šilingov. Ta vinograd je segal do tja, kjer so imeli Jurij iz vasi Gorice, Nikel iz Gorice in rečeni pisar svoja zemljišča.³⁰⁹)

V goriški okolici nam je iskati kraj Olbart (Olbart in pertinentiis Goricie). Tu je imela Anica, vdova po ranjkem Ivorichu »de post castrum Goricie« en vinograd, katerega je leta 1377. prodala za šest in pol marke šilingov goriškemu štacunarju Bernardu. Ta vinograd je segal na eni strani do vinograda imenovanega kupca, na drugi do vinograda Pavla, sina Štefanovega s Travnika, na tretji do vinograda Leonarda, sina ranjkega Primožija iz Gorice, ter na četrti do lastnine goriškega grofa.³¹⁰)

7. O prebivalcih (13. in 14. stoletje.).

Adelhait Golenicza von Görz (1345).³¹¹)

Adleyca, relicta Odolrici Wodopiucez de mercato Goricie. hišna posestnica (1337).³¹²)

Agnes, wirtin des Tott, staczners ze Görz (1365).³¹³)

Albertus notarius (Albertus notarius de Goritia, Albertus de Goricia, Albertus scriba de Gorizia, Albert der schreiber von Gorcz. Albertus scriba curie nostre). Omenja se v letih 1313.,³¹⁴) 1314.,³¹⁵) 1316.,³¹⁶) 1319.,³¹⁷) 1320.,³¹⁸) 1321.,³¹⁹) 1322.,³²⁰) 1323.,³²¹) 1324.,³²²) 1325.,³²³) 1329.,³²⁴) 1330.,³²⁵) 1331.,³²⁶) 1332.,³²⁷) 1333.,³²⁸) 1334.,³²⁹) 1338.,³³⁰) 1339.,³³¹) 1340.,³³²) 1341.,³³³) 1343.,³³⁴) 1344.,³³⁵) 1350.,³³⁶) 1351.,³³⁷) 1352.,³³⁸) in 1353.³³⁹)

³⁰⁸) Izvestja, XII, 67, št. 13. — ³⁰⁹) Ibid., XII, 69, št. 15. ³¹¹) Ibid., XII, 81, št. 37. — ³¹¹) Cod. B 534, f. 344. — Ime Golenica je slovensko. — ³¹²) Izvestja, XII, 73, št. 24. — Adleyca je to, kar Adeleida (Adelhajda). — ³¹³) Cod. W 594, f. 97. — Staczner je to, kar štacunar. — ³¹⁴) Or. 1313, januar 6. — ³¹⁵) Archeogr. Triest., N. S., XIII, 83, n. 58. — ³¹⁶) Ibid., XIII, 88, n. 64. — ³¹⁷) Bianchi, Doc., I, 284; I, 295. — ³¹⁸) Cod. B 139, f. 4. — ³¹⁹) Izvestja, XII, 59, št. 4. — ³²⁰) Archeogr. Triest., N. S., XIII, 385: n. 79; XIII, 388, n. 81. — ³²¹) Or. 1323, april 4. — Cod. B 534, f. 325'. — Bianchi, Doc. I, 568. — Izvestja, XII, 64, št. 10. — Archeogr. Triest., N. S., XIII, 391, n. 82. — ³²²) Bianchi, Doc., I, 638. — ³²³) Cod. W 207, f. 31. — ³²⁴) Archeogr. Triest., N. S., XIII, 401, n. 91. — ³²⁵) Bianchi, Doc., II, 427; II, 446. — Izvestja, XII, 70, št. 19; 71, št. 20. — ³²⁶) Archeogr. Triest., N. S., XIII, 409, št. 97. — ³²⁷) Izvestja, XII, 72, št. 21. — ³²⁸) Or. 1333, marec 9. — Archeogr. Triest., N. S., XIV, 26, n. 100; 27, n. 101, 29, n. 103; 32, n. 105. — ³²⁹) Or. 1334, september 21. — Cod. B 139, f. 22. — Archeogr. Triest., N. S., XIV, 35, n. 109. — ³³⁰) Archeogr. Triest., N. S., XIV, 276, n. 142. — ³³¹) Ibid., XIV, 280, n. 147; XIV, 282, n. 149. — ³³²) Or. 1340, februar 10. — Izvestja, XII, 74, št. 26. — ³³³) Izvestja, XII, 76, št. 29. — ³³⁴) Or. 1343, junij 15. — Cod. W 43, f. 220. — ³³⁵) Archeogr. Triest., N. S., XV, 79, n. 175. — ³³⁶) Ibid., XV, 449, n. 212. ³³⁷) Cod. B 139, f. 23. — ³³⁸) Archeogr. Triest., N. S., XVI, 12, n. 218. — ³³⁹) Or. 1353, avgust 1.

Leta 1354. je bil že mrtev.³⁴⁰) Imel je brata Rudolfa ter sinove Konrada, Hanza, Peterlina in Ulrika.

Albertus de Goricia, plebanus Lucinici (Albertus, plebanus de Laucinicho, notarius de Goritia). Omenja se v letih 1314.³⁴¹) in 1319.³⁴²)

Albertus q. Rodulphi de Goritia (1342), ki je hotel napraviti v cerkvi sv. Hilarija en oltar.³⁴³)

Amczel, Hermans sun von Görz (c. 1341).³⁴⁴)

Andreas de Goricia (1306).³⁴⁵)

Aniza relicta quondam Ivoric de castrum Goricie (1377).³⁴⁶)

Anna, tochter Friczleins des pötrnêr von Görz (1399). Njena sestra se je zvala Kätherlein.³⁴⁷)

Antonius dictus Galach, bivši hišni posestnik v Gorici (1364).³⁴⁸)

Antonius quondam Henrici Heberstaineri de Goritia (1400).³⁴⁹)

Antonius de Rabata de Goritia (Antoni Rabatt ze Görz). Omenja se v letih 1354.,³⁵⁰) 1355.,³⁵¹) 1356.,³⁵²) 1357.,³⁵³) 1364.,³⁵⁴) 1367.,³⁵⁵) in 1370.³⁵⁶)

Antonius Tuscus (Antonius Tuscan), lastnik hospicija »in mercato Goricie« (1341, 1363).³⁵⁷)

Astolfus de Civitate notarius, comorans Goritie, (Artolf der noder von Görz). Omenja se v letih 1312.,³⁵⁸) 1313.,³⁵⁹) 1317.,³⁶⁰) in 1321.³⁶¹)

Atto Daniels de Goritia (1342).³⁶²)

Ayncillus filius quondam Osmani de Goricia (1323).³⁶³)

Bartholomee von Musch, lastnik hiše »cze Görz in der stat bei dem grözzen tör (1398).³⁶⁴)

Bartholucz von Görz (1376).³⁶⁵)

Berchtold schuester, hišni posestnik »zu Görz bei der portten« (1312).³⁶⁶)

Berchtold Gusil von Görz (1312).³⁶⁷) Njegov sin Hanz.

Bernard (Pernhart) gardian des sand Franciskien orden chloster ze Görz (c. 1367).³⁶⁸)

Bernardus stazionarius de Goricia (Bernhart der staczner). Omenja se leta 1377.,³⁶⁹) 1387.,³⁷⁰) 1392.,³⁷¹) 1394.³⁷²) in 1398.³⁷³)

³⁴⁰) Archeogr. Triest., N. S., XVI, 15, n. 220. — ³⁴¹) Or. 1314, april 22. — ³⁴²) Bianchi, Doc., I, 230. — ³⁴³) Archeogr. Triest., N. S., XV, 65, n. 165. — ³⁴⁴) Cod. W 594, f. 57. — ³⁴⁵) Cod. W 594, f. 121. — ³⁴⁶) Izvestja, XII, 81, št. 37. — Aniza je to, kar Anica. — ³⁴⁷) Cod. W 718, f. 4'. — Pötrnêr = vratar. — ³⁴⁸) Zahn, Austro-Friulana, 223, n. 185. — ³⁴⁹) Izvestja, XII, 84, št. 40. — Zval se je po Ebersteinu (Svinec) na Koroškem. — ³⁵⁰) Archeogr. Triest., N. S., XVI, 16, n. 221. — ³⁵¹) Ibid., XVI, 22, n. 224. — ³⁵²) Ibid., XVI, 35, n. 234. — ³⁵³) Ibid., XV, 229, n. 97; XVI, 41, n. 239. — ³⁵⁴) Ibid., XVI, 352, n. 258. — ³⁵⁵) Or. 1367, maj 12. — Cod. W 594, f. 109. — Archeogr. Triest., N. S., XIX, 285, n. 22. — ³⁵⁶) Archeogr. Triest., N. S., XVI, 369, n. 270. — ³⁵⁷) Izvestja, XII, 76, št. 28. — Cod. B 139, f. 29. — ³⁵⁸) Cod. R 80, f. 142'. — Izvestja, XII, 66, št. 12. — ³⁵⁹) Cod. R 80, f. 142'. — ³⁶⁰) Bianchi, Doc., I, 87. — ³⁶¹) Cod. B 139, f. 15'. — ³⁶²) Cod. B 534, f. 348'. — ³⁶³) Bianchi, Doc., I, 633. — Ayncillus = Henrik. — ³⁶⁴) Cod. W 718, f. 4; f. 6'. — Musch je Moša zahodno od Gorice. — ³⁶⁵) Cod. B 534, f. 233'. — ³⁶⁶) Cod. B 534, f. 327. — ³⁶⁷) Cod. B 534, f. 327. — ³⁶⁸) Cod. B 139, f. 14'. — Gardian = gvardijan. — ³⁶⁹) Izvestja, XII, 81, št. 37. — ³⁷⁰) Ibid., 100, št. 44. — ³⁷¹) Ibid., 102, št. 48. — ³⁷²) Ibid., 103, št. 49. — ³⁷³) Cod. W 718, f. 4.

- Bernhart (Pernhart) etwann Lienharts sun (1366, 1398).³⁷⁴⁾
 Bernhart der sneider, hišni posestnik »im marcht ze Görz« (1363, 1383).³⁷⁵⁾ Njegova soproga Engelussa in njegov sin Cvetko.
 Betta, uxor Nicolay dicti Besna pictoris (1366).³⁷⁶⁾
 Beynicza, filius quondam Francisci notarii de Goricia (1303, 1305).³⁷⁷⁾
 Blasutus de villa Gorizie, filius quondam Ferthe (1325).³⁷⁸⁾
 Bonaventura der jud. hišni posestnik »zu Görz im markht« (1329).³⁷⁹⁾
 Botolez Kamperij iz Gorice.³⁸⁰⁾
 Bratogoj, sin pokojnega Alberta iz Gorice (1321).³⁸¹⁾
 Brathuss der smid, hišni posestnik »cze Görz in dem dörffe« (1398).³⁸²⁾
 Bute quondam Teste de Gorizia (1324).³⁸³⁾
 Cancianus vicarius de Gorizia (1306).³⁸⁴⁾ Pozneje je postal župnik v Mirni, leta 1313, pa škof v istrskem Novem gradu.³⁸⁵⁾
 Capella, hišni posestnik »in mercato Gorizie« (m. 1324).³⁸⁶⁾
 Carlus de Gorizia (1348). Njegova soproga Marta. Njegov sin Johannes, dictus Janes.³⁸⁷⁾
 Caspar von Obzpwam, Ösleins sun, je dobil v fevd eno hišo v Gorici (1398).³⁸⁸⁾
 Chnäpplinus, servus camere (1303).³⁸⁹⁾ — Njegov brat Oton.
 Chuncz Sincz, hišni posestnik »in dem marhkt cze Gorcz« (1361).³⁹⁰⁾
 Chūnczlein der schärer (m. 1398).³⁹¹⁾ Njegova soproga Kathrein.
 Chunrad der sneyder, hišni posestnik »im marcht cze Görz« (1365).³⁹²⁾
 Chunrad der schuster (m. 1398). Njegov sin Lienhart Törtel.³⁹³⁾
 Chunradus, filius domini Alberti de Goricia (1341, 1354, 1363).³⁹⁴⁾
 Njegov stric Rudolf, njegov brat Peterlin.³⁹⁵⁾
 Chunradus Chölbil (Chunradus Cholbil, Cvolbil de Goricia, Chuncz Cölbilinus, Conzo Colbilino de Goricia), hišni posestnik »in villa Goricie«. Omenja se leta 1277.³⁹⁶⁾ 1281.³⁹⁷⁾ 1285.³⁹⁸⁾ 1303.³⁹⁹⁾ in 1305.⁴⁰⁰⁾
 Chunradus, filius quondam Wadlarii (Fidelarii) de Goricia, hišni posestnik »in villa Goricie« 1303).⁴⁰¹⁾ Njegova mati se je zvala Flordebela.

³⁷⁴⁾ Cod. W 594, f. 100'. — Cod. W 718, f. 8. — ³⁷⁵⁾ Or. 1383, september 15 (Österr. Akten, Görz, Fasc. 24, Abt. 4). — Cod. B 139, f. 29. — Cod. B 534, f. 216'. — ³⁷⁶⁾ Izvestija, XII, 99, št. 43. — ³⁷⁷⁾ Cod. W 594, f. 51'; f. 81'. — Pravilno ime je Bajnica, sestavljeno iz pridevnika „bajen“ in končnice „ica“. — ³⁷⁸⁾ Izvestja, XII, 66, št. 13. — ³⁷⁹⁾ Cod. B 534, f. 319. — ³⁸⁰⁾ Izvestja, XII, 69, št. 16. — ³⁸¹⁾ Izvestja, IX, 202. — ³⁸²⁾ Cod. W 718, f. 10'. — Brathuss, pravilno Bratuš. — ³⁸³⁾ Izvestja, XII, 65, št. 12. — ³⁸⁴⁾ Bianchi, Indice ad a. 1306. — ³⁸⁵⁾ Archeogr. Triest., N. S., XIII, 78, n. 54. — ³⁸⁶⁾ Izvestja, XII, 66, št. 12. — ³⁸⁷⁾ Kandler, Cod. dipl. Istr. ad a. 1348. — ³⁸⁸⁾ Cod. W 718, f. 4. — ³⁸⁹⁾ Cod. W 594, f. 81'. ³⁹⁰⁾ Cod. W 594, f. 59. — Chuncz = Konrad. — ³⁹¹⁾ Cod. W 718, f. 6'. — Schärer = brivec. — ³⁹²⁾ Cod. W 594, f. 97. — ³⁹³⁾ Cod. W 718, f. 7. — ³⁹⁴⁾ Izvestja, XII, 76, št. 29; 80, št. 36. — Archeogr. Triest., N. S., XVI, 15, n. 220; XVI, 16, n. 221; XVI, 338, n. 254. — ³⁹⁵⁾ Archeogr. Triest., N. S., XVI, 16, n. 221. — ³⁹⁶⁾ Cod. W 594, f. 59. — ³⁹⁷⁾ Or. 1281, marec 24. — Archeogr. Triest., N. S., XII, 58, n. 46. — ³⁹⁸⁾ Archeogr. Triest., N. S., XII, 64, n. 49. ³⁹⁹⁾ Cod. W 594, f. 81'. — ⁴⁰⁰⁾ Cod. W 594, f. 51'. — ⁴⁰¹⁾ Cod. W 594, f. 51; f. 81'.

Chunrat Colocz von Görz, lastnik vinograda »pey dem Grabn cze Görz« (pr. 1374).⁴⁰²

Cloc praeco (1326). Njegov sin Jakob, imenovan Mozolin.⁴⁰³

Comar de Goricia (Comar iudex, Chomarus iudex Goritie, Coma richtarius, Chomanus rittarius), hišni posestnik »in foro de Goricia« (1277, 1285, 1286, 1287).⁴⁰⁴

Conrad Friauler von Görz (1331).⁴⁰⁵

Conradus scriba de Eberstain (Chunradus de Eberstain notarius curie nostre, Chunrad schreiber von Görtz). Omenja se v letih 1295., 1296. in 1298.⁴⁰⁶

Conradus de Goricia (Chunrat von Görz) (1345, 1355, 1361).⁴⁰⁷

Conradus notarius Heinrici comitis Goricie (1323).⁴⁰⁸

Conradus quondam Torri stazionarii de Goricia (1392).⁴⁰⁹

Contius pretor, gener Zenegoy de mercato Gorizie (1324).⁴¹⁰

Cunradus castaldio (de Goricia) (1277).⁴¹¹

Cureyus quondam Framote, cives et habitator in mercato Goricie (1330).⁴¹²

Czenus stratonarius (de Goricia) (1340).⁴¹³

Daniel tutor Nicolay quondam Syfridi cocij de Goricia (1330).⁴¹⁴

Danielis canipa seu domus in Goritia (1323).⁴¹⁵

Diethalm ze Görz (1319).⁴¹⁶ Njegova soproga »Luzzen«.

Dimod, filia Galiciae (1305). Njena sestra Gertruda in njen brat Ulrik, bivši hišni posestnik »in villa Goricie«.⁴¹⁷

Ditalmus, filius d. Andree de Guriza (1202).⁴¹⁸

Engelbertus de Goriz (1206).⁴¹⁹

Engelussa, soproga krojača Bernharda, hišnega posestnika »im marcht ze Görz (1383). Njen sin Cvetko.⁴²⁰

Federicus marescalcus (Frydericus marschalcus noster miles, Fridreich von Eberstain vnser marschalch, Friczlinus de Eberstain mareschalcus, Urucius de Ebirstayno mareschalcus). Omenja se v l. 1313.,⁴²¹ 1314.,⁴²² 1316.,⁴²³ 1317.,⁴²⁴ 1318.,⁴²⁵ 1320.,⁴²⁶ 1321.,⁴²⁷ 1323.,⁴²⁸ in 1324.⁴²⁹ Leta 1324. je bil že mrtev. Njegova soproga se je zvala Hiltegart.

⁴⁰² Cod. W 594, f. 48'. — ⁴⁰³ Izvestja, IX, 203. — ⁴⁰⁴ Cod. W 594, f. 59; f. 121. — Archeogr. Triest., N. S., XII, 64; XII, 66; XIX, 269. — ⁴⁰⁵ Cod. B 534, f. 27. — ⁴⁰⁶ Or. 1295, maj 13. — Or. 1296, april 1. — Mairhofer, Urkb. von Neustift, 190 (Fontes rer. Austr., Dipl., XXXIV). — ⁴⁰⁷ Or. 1361, marec 12 (štiri različne listine). — Or. 1361, maj 25. — Bianchi, Indice ad a. 1355. — Archeogr. Triest., N. S., XV, 86, n. 180. — ⁴⁰⁸ Or. 1323, april 4. — ⁴⁰⁹ Izvestja, XII, 102, št. 48. — ⁴¹⁰ Ibid., 65, št. 12. — ⁴¹¹ Cod. W 594, f. 59. — ⁴¹² Izvestja, XII, 71, št. 20. — ⁴¹³ Ibid., 74, št. 25. — ⁴¹⁴ Ibid., 70, št. 19. — ⁴¹⁵ Bianchi, Doc., I, 570. — ⁴¹⁶ Or. 1319, januar 8. — Luzzen je Lucija. — ⁴¹⁷ Cod. W 594, f. 51'. — ⁴¹⁸ Atti e memorie della società Istriana di archeologia e storia patria, VIII, 21. — ⁴¹⁹ Jaksch. Mon Car., I, 303, n. 413. — ⁴²⁰ Or. 1383, september 15 (Österr. Akten, Görz, Fasc. 24, Abt. 4). — ⁴²¹ Archeogr. Triest., N. S., XIII, 76, n. 52. — ⁴²² Ibid., XIII, 79, n. 55. — ⁴²³ Or. 1316, marec 17. — ⁴²⁴ Bianchi, Doc., I, 87. — ⁴²⁵ Bianchi, Doc., I, 204. — ⁴²⁶ Izvestja, XII, 59, št. 3. — ⁴²⁷ Izvestja, XII, 59, št. 4. — ⁴²⁸ Bianchi, Doc., I, 569; I, 587. — Archeogr. Triest., N. S., XIII, 391, n. 82; XIII, 393, n. 83. — ⁴²⁹ Bianchi, Doc., I, 634.

- Federicus Gleynichzer miles, capitaneus Goritie (Gleiniczer, haubtman zu Görzcz) (1387).⁴³⁰⁾
- Ferrus de Florentia, mercator in Goricia (1323).⁴³¹⁾
- Flordebela, uxor quondam Wadlarii de Goricia (1303). Njen sin Konrad.⁴³²⁾
- Floryanus, textor de villa Goricia (m. 1364).⁴³³⁾
- Folcherius de Gorizia (1325).⁴³⁴⁾
- Folcherus de Goricia, canonicus Civitatis (Fulcherus de Goricia). Omenja se v letih 1315.,⁴³⁵⁾ 1321.,⁴³⁶⁾ 1323.⁴³⁷⁾ in 1324.⁴³⁸⁾
- Francesk der chastner, bivajoč »im marcht cze Görzcz (1365).⁴³⁹⁾
- Francisca, nekdanja soproga pisarja Henrika iz Gorice (1359).⁴⁴⁰⁾
- Franciscus notarius. Omenja se leta 1277.,⁴⁴¹⁾ 1279.,⁴⁴²⁾ 1285.⁴⁴³⁾ in 1287.⁴⁴⁴⁾ Leta 1303. je bil že mrtev. Njegov sin se je zval Bajnica.⁴⁴⁵⁾
- Franciscus pictor de Goricia (1387).⁴⁴⁶⁾
- Franciscus de Castellerio, Gorizie habitans (1366).⁴⁴⁷⁾
- Franciscus frater quondam Floryani textoris de villa Goricia (1364).⁴⁴⁸⁾
- Franciscus Micza, cives de Goricia (1352).⁴⁴⁹⁾
- Franciscus Ybula de Goritia (1302).⁴⁵⁰⁾
- Franckh von Görzcz (1323).⁴⁵¹⁾ — Več Frankov se omenja v letih 1312., 1321., 1326. in 1332.⁴⁵²⁾
- Franculinus habitans Goricie (po letu 1368.).⁴⁵³⁾
- Franckh Tusco, hišni posestnik »cze Görzcz« (1398).⁴⁵⁴⁾
- Friczlein der pörtner von Görzcz (1399). Njegovi hčeri Ana in Katrica.⁴⁵⁵⁾
- Fridrech ze Ortenburch, lastnik nekega dvora »ze Göricz« (1378).⁴⁵⁶⁾
- Galicia de Goricia, mater quondam Vlrici, Dimodi et Gertrudi (1303, 1305).⁴⁵⁷⁾
- Garul, plebanus in Goricia (m. 1325).⁴⁵⁸⁾
- Georius quondam Martini becarii de Goricia (1394). Njegov brat Osvald.⁴⁵⁹⁾

⁴³⁰⁾ Archeogr. Triest., N. S., XVII, 301, n. 307. — Cod. B 534, f. 245'. — Zval se je po Glincah (Gleinitz). Vas Glince so blizu Ljubljane. — ⁴³¹⁾ Bianchi, Doc., I, 633. — ⁴³²⁾ Cod. W 594, f. 51'; f. 81'. — ⁴³³⁾ Izvestja, XII, 98, št. 42. — Textor = tkalec. — ⁴³⁴⁾ Izvestja, XII, 69, št. 16. — ⁴³⁵⁾ Archeogr. Triest., N. S., XIII, 86, n. 62. — ⁴³⁶⁾ Bianchi, Indice ad a. 1321. — ⁴³⁷⁾ Izvestja, XII, 64, št. 10. — Bianchi, Doc., I, 570. — ⁴³⁸⁾ Bianchi, Doc., I, 637. — Bianchi, Indice ad a. 1324. — ⁴³⁹⁾ Cod. W 594, f. 97. — Chastner = oskrbnik žitnice. — ⁴⁴⁰⁾ Or. 1359, marec 17, R. 24. — ⁴⁴¹⁾ Cod. W 594, f. 59. — ⁴⁴²⁾ Archeogr. Triest., N. S., XII, 49. — ⁴⁴³⁾ Ibid., XII, 64. — ⁴⁴⁴⁾ Pagine Friulane, XVII, 30. — ⁴⁴⁵⁾ Cod. W 594, f. 51; f. 81'. — ⁴⁴⁶⁾ Izvestja, XII, 100, št. 44. — ⁴⁴⁷⁾ Archeogr. Triest., N. S., XVI, 58, n. 113. — ⁴⁴⁸⁾ Izvestja, XII, 98, št. 42. — ⁴⁴⁹⁾ Archeogr. Triest., N. S., XVI, 13, n. 219. — ⁴⁵⁰⁾ Ibid., XII, 292, n. 9. — ⁴⁵¹⁾ Cod. B 534, f. 325'. — ⁴⁵²⁾ Izvestja, IX, 201, 202, 203 in 204. — ⁴⁵³⁾ Cod. W 594, f. 113. — Cfr. cod. W 718, f. 6: „Frankulins brayden“. — ⁴⁵⁴⁾ Cod. W 718, f. 1. — ⁴⁵⁵⁾ Cod. W 718, f. 4'. — Pörtner = vratar. — ⁴⁵⁶⁾ Or. 1378, december 5. — ⁴⁵⁷⁾ Cod. W 594, f. 51'; f. 51'; f. 81'. — ⁴⁵⁸⁾ Or. 1325, maj 2. — ⁴⁵⁹⁾ Izvestja, XII, 103, št. 49. — Becarius = mesar.

Gerdrud, filia Galicie de Goricia (1305).⁴⁶⁰) Njen brat je bil Ulrik, njena sestra Dimod in njen nečak Ulrik.

Gerdrussa Prekarica, soproga Nikolaja s trga (1326).⁴⁶¹) Njen sin Konrad, imenovan Collarius.

Geroldus (Gerolt, Gioldus, Giraldu) dictus Rauch (Rauh, Rovch, Rovh, Ravu, Ruh, Ruho, Rao, Rugo, Reho, Rehulus, Reulus, Raul, Raulus) de Eberstain (Heberstain, Oberstain), miles (ritter) de Goritia, magister curie (hofmaister). Omenja se v letih 1299.,⁴⁶²) 1300.,⁴⁶³) 1301.,⁴⁶⁴) 1302.,⁴⁶⁵) 1304.,⁴⁶⁶) 1305.,⁴⁶⁷) 1307.,⁴⁶⁸) 1308.,⁴⁶⁹) 1309.,⁴⁷⁰) 1312.,⁴⁷¹) 1313.,⁴⁷²) 1317.,⁴⁷³) 1319.,⁴⁷⁴) 1321.,⁴⁷⁵) 1322.,⁴⁷⁶) 1323.,⁴⁷⁷) 1324.,⁴⁷⁸) 1327.,⁴⁷⁹) in 1329.⁴⁸⁰) Njegovemu bratu je bilo Henrik ime.

Gerussius, hišni posestnik »in mercato Gorizie« (1323, 1325).⁴⁸¹)

Gonus Tuscus, habitator Goritiae (1324).⁴⁸²)

Graczel von Göricz, lastnik nekega dvora »ze Göricz« (1378).⁴⁸³)

Gregor von Dörnbêrg, vicetum cze Görcz (1399).⁴⁸⁴)

Grysmán, hišni posestnik »in dem dörffe cze Görcz (1398).⁴⁸⁵)

Haincz der smid, purger cze Görcz (Hainreich der smid), hišni posestnik »cze Görcz in dem dörffe« (1398).⁴⁸⁶)

Hainreich der schüster, purger cze Görcz, posestnik »in der stat cze Görcz (c. 1398).⁴⁸⁷)

Hainrich, görczischer marschalckh (1338).⁴⁸⁸)

Hanns von Görcz, Berchtolden Gusils von Görcz sun (1312).⁴⁸⁹)

Hanns Jud von Görcz (Jančil Jud, Jancillus Yut, Janzillus Jud, Johannes Judeus, Johannes Jud de Goricia). Njegov oče je bil Albertus scriba de Goricia,⁴⁹⁰) njegova brata Peter⁴⁹¹) in Konrad,⁴⁹²) njegov sin Tomaž⁴⁹³) in

⁴⁶⁰) Cod. W 594, f. 51'. — ⁴⁶¹) Izvestja, IX, 203. — ⁴⁶²) Bianchi, Thesaurus eccl. Aquil., 296, št. 921. — ⁴⁶³) Cod. R 80, f. 26; f. 127. — Schumi, Archiv f. Krain, II, 243, št. 4. — ⁴⁶⁴) Or. 1301, avgust 5. — Cf. Schumi, Archiv, II, 256, št. 51 — ⁴⁶⁵) Archeogr. Triest., N. S., XII, 292, n. 9. — ⁴⁶⁶) Cod. W 594, f. 78'. — ⁴⁶⁷) Cod. W 594, f. 51', 79, In 81'. — ⁴⁶⁸) Or. 1 307, junij 11. — Or. 1307, marec 30. — Cod. W 594, f. 77'. — ⁴⁶⁹) Or. 1308, maj 20. — Cod. W 207, f. 20. — Cf. cod. B 139, f. 3'; f. 8; f. 16; f. 28'. — ⁴⁷⁰) Cod. W 594, f. 105. — ⁴⁷¹) Cod. B 534, f. 327. — ⁴⁷²) Cod. R 80, f. 28'. — ⁴⁷³) Cod. B 139, f. 5'. — ⁴⁷⁴) Bianchi, Doc., I, 231; I, 295. — ⁴⁷⁵) Cod. B 139, f. 4; f. 15. — ⁴⁷⁶) Archeogr. Triest., N. S., XIII, 388, št. 81. — ⁴⁷⁷) Cod. B 139, f. 21'. — Bianchi, doc., I, 564. — Archeogr. Triest., N. S., XII, 391, n. 82. — ⁴⁷⁸) Cod. W 594, f. 53. — Bianchi, Doc., I, 639. — ⁴⁷⁹) Bianchi, Doc., II, 83. — ⁴⁸⁰) Bianchi, Doc., II, 352. — Archeogr. Triest., N. S., XIII, 401, n. 91. — ⁴⁸¹) Izvestja, XII, 63, št. 9; 66, št. 13; 69, št. 16. — ⁴⁸²) Kandler, Cod. dipl. Istr. ad a. 1324. — ⁴⁸³) Or. 1378, december 5. — ⁴⁸⁴) Cod. W 718, f. 11'. — ⁴⁸⁵) Cod. W 718, f. 7. — Grysmán = Križman. — ⁴⁸⁶) Cod. W 718, f. 6'; f. 10'. — ⁴⁸⁷) Cod. W 718, f. 10. — ⁴⁸⁸) Cod. B 534, f. 341. — ⁴⁸⁹) Cod. B 534, f. 327. — ⁴⁹⁰) Cod. W 534, f. 113; cod. B 139, f. 15'. — V Archeogr. Triest., n. s. XVI, 369, n. 270 čitamo, da je bil Johannes Jud sin Henrika iz Gorice, kar je pa brez dvoma napačno. Johannes Jud ni bil Žid, akoravno so mu Jud rekli. — ⁴⁹¹) Cod. B 139, f. 15'. — ⁴⁹²) Izvestja, XII, 76, št. 29; 80, št. 36. — ⁴⁹³) Cod. B 139, f. 15'. — Archeogr. Triest., N. S., XVI, 16, n. 221; XVI 350, n. 256; XVI, 369, n. 270.

njegov stric Rudolf.⁴⁹⁴) Hanns Jud se omenja v letih 1330.,⁴⁹⁵) 1354.,⁴⁹⁶) 1356.,⁴⁹⁷) 1363.,⁴⁹⁸) 1365.,⁴⁹⁹) 1367.,⁵⁰⁰) 1368.,⁵⁰¹) 1370.,⁵⁰²) in 1371.⁵⁰³)

Hanns Rewhleln, posestnik »cze Görz in dem dörrf« (1399).⁵⁰⁴)

Haydweg (Haydweg), hišna posestnica »im marcht cze Görz« (1366).⁵⁰⁵) oziroma »in vnserer stat cze Gorcz« (1398).⁵⁰⁶) Njeno hišo so po njej imenovali tudi pozneje, tako leta 1471.,⁵⁰⁷) 1501.⁵⁰⁸) in 1518.⁵⁰⁹)

Heinczlein (Haincz) posestnik »vor dem grozzen tör czu Görz« 1366, 1398).⁵¹⁰) Njegov vinograd so z njegovim imenom zaznamovali tudi pozneje, tako v letih 1471.,⁵¹¹) 1501.⁵¹²) in 1518.⁵¹³)

Heinricus de Goricia camerarius (Heinrich der chamrer von Görz. Hainreich riter von Gorcz der chamerer. Haynricus camerarius). Omenja se v letih 1300.,⁵¹⁴) 1301.,⁵¹⁵) 1307.,⁵¹⁶) 1316.⁵¹⁷) in 1323.⁵¹⁸)

Heinricus maritus Chose de villa Gorizia (1323).⁵¹⁹)

Heinricus frater Giraldi dicti Ravu de Goricia (1299).⁵²⁰)

Heinricus de Goricia (1343).⁵²¹)

Heinricus de Goricia miles (Hainrich von Görz ritter), od leta 1321. dalje tudi grajski grof (Hainrich der purkgraf von Gorcz ritter, Hainrich vnser ritter vnd purkgraf, Heinrich der purkrau cze Görz). Bil je sin plemenitega Andreja iz Pevme (Henricus de Goricia, filius quondam nobilis Andree di Pioma.⁵²²) Heinrich von Pewin burggraf zu Görz).⁵²³) Njegova soproga se je zvala Nida.⁵²⁴) Henrik se omenja v letih 1307.,⁵²⁵) 1308.,⁵²⁶) 1310.,⁵²⁷) 1311.,⁵²⁸) 1312.,⁵²⁹) 1313.,⁵³⁰) 1314.,⁵³¹) 1318.,⁵³²) 1319.,⁵³³) 1320.,⁵³⁴) 1321.,⁵³⁵) 1322.,⁵³⁶) 1323.,⁵³⁷) 1324.,⁵³⁸) 1325.,⁵³⁹) 1327.,⁵⁴⁰) in 1328.⁵⁴¹) Leta 1336. je bil že mrtev.⁵⁴²) Zapustil je dva sina Simona in Ivana.⁵⁴³)

⁴⁹⁴) Izvestja, XII, 71, št. 20; 74, št. 25 in 26. — ⁴⁹⁵) Cod. B 534, f. 342'. — ⁴⁹⁶) Arch. eogr. Triest., N. S., XVI, 16, n. 221. — ⁴⁹⁷) Ibid., XVI, 35, n. 234. — ⁴⁹⁸) Ibid., XVI, 348, n. 254; XVI, 350, n. 256. — ⁴⁹⁹) Cod. B 534, f. 233. — ⁵⁰⁰) Cod. W 594, f. 109. — ⁵⁰¹) Or. 1368, julij 20. — Cod. W 594, f. 123. — ⁵⁰²) Archeogr. Triest., N. S., XVI, 369, n. 270. — ⁵⁰³) Cop. dat. 1371, decemb. r 13. — ⁵⁰⁴) Cod. W 718, f. 14. — ⁵⁰⁵) Cod. W 594, f. 100'. — Haydweg = Hedvika. — ⁵⁰⁶) Cod. W 718, f. 8. — ⁵⁰⁷) Or. 1471, december 13. — Izvestja, XII, 127, št. 74. — ⁵⁰⁸) Izvestja, XII, 147, št. 92. — ⁵⁰⁹) Izvestia, XII, 162, št. 111. — ⁵¹⁰) Cod. W 594, f. 100'. — Cod. W 718, f. 8. — ⁵¹¹) Or. 1471, december 13. — Izvestja, XII, 127, št. 74. — ⁵¹²) Izvestja, XII, 147, št. 92. — ⁵¹³) Izvestja, XII, 162, št. 111. — ⁵¹⁴) Or. 1300, april 8. — Cf. Schumi, Archiv II, 243, št. 4. — ⁵¹⁵) Or. 1301, avgust 5. — Cf. Schumi, Archiv, II, 256, št. 51. — ⁵¹⁶) Cod. W 594, f. 77'. — ⁵¹⁷) Archeogr. Triest., N. S., XIII, 88, n. 64. — ⁵¹⁸) Or. 1323, april 4. — Cf. B cod. 534, f. 4. — ⁵¹⁹) Izvestja, XII, 63, št. 8. — ⁵²⁰) Bianchi, Thesaurus eccl. Aquil., 296, št. 921. — ⁵²¹) Bianchi, Indice ad a. 1343. — ⁵²²) Bianchi, Doc., I, 633. — Archeogr. Triest., N. S., XIII, 388, n. 81. — ⁵²³) Cod. B 534, f. 351'. — ⁵²⁴) Cod. R 80, f. 105. — ⁵²⁵) Or. 1307, marec 30. — Cod. W 594, f. 86'. — Cod. W 207, f. 13'. — ⁵²⁶) Or. 1308, maj 20. — Cf. cod. B 139, f. 3'; f. 17; f. 29. — Cod. W 207, f. 20'. — ⁵²⁷) Cod. W 594, f. 59. — ⁵²⁸) Cod. B 139, f. 21. — ⁵²⁹) Cod. B 534, f. 327'. — ⁵³⁰) Archeogr. Triest., N. S., XIII, 74, n. 49; XIX, 282, n. 19. — ⁵³¹) Ibid., XIII, 83, n. 58. — ⁵³²) Cod. R 80, f. 29. — ⁵³³) Bianchi, Doc., I, 231. — ⁵³⁴) Cod. R 80, f. 105. — ⁵³⁵) Cod. B 139, f. 15. — ⁵³⁶) Archeogr. Triest., N. S., XIII, 388, n. 81. — ⁵³⁷) Cod. B 139, f. 21. — Archeogr. Triest., N. S., XIII, 391, n. 82. — ⁵³⁸) Or. 1324, maj 15. — Cod. W 594, f. 53; f. 119'. — ⁵³⁹) Cod. W 207, f. 31. — ⁵⁴⁰) Bianchi, Doc., II, 83. — ⁵⁴¹) Cod. B 534, f. 351'. — ⁵⁴²) Archeogr. Triest., N. S., XIV, 54, n. 128. — ⁵⁴³) Ibid., XIV, 54, n. 128; XIV, 56, n. 129; XV, 79, n. 175; XV, 87, n. 181.

Henricus miles purchgrafius Goricie (Hainrich, purkgrai von Görz). Omenja se v letih 1365.,⁵⁴⁴⁾ 1367.,⁵⁴⁵⁾ 1371.,⁵⁴⁶⁾ 1378.,⁵⁴⁷⁾ 1381.,⁵⁴⁸⁾ 1383.,⁵⁴⁹⁾ in 1384.,⁵⁵⁰⁾ Leta 1378. in 1381. je bil glavar goriški.⁵⁵¹⁾ Leta 1387. je bil že mrtev. Njegova sestra Katarina je bila soproga Phebusa vom Turn. Rečeni Henrik je dobil od goriških grofov mnogo fevdov, med drugim del goriškega gradu in pa hišo v Solkanu. Po njegovi smrti se je njegov svak, imenovani Phebus, odrekel nekaterim fevdom.⁵⁵²⁾

Henricus quondam Jacobi Bergignecz de sub turri ville Goricie (1387).⁵⁵³⁾ Njegov brat Worlicus.

Henricus quondam Osalchi de Orzon, habitator Goritie (Heinrich von Arzon), hišni posestnik »cze Görz in der stat bei dem grözzen tör«. Omenja se v letih 1391.,⁵⁵⁴⁾ 1398.,⁵⁵⁵⁾ in 1400.,⁵⁵⁶⁾

Henricus notarius et scriba de Goricia, filius quondam Contii de Orzono (Henricus notarius de Gorizia, Henricus scriba de Orzono habitator Goricie, Henrich der schreiber von Görz). Omenja se v letih 1307.,⁵⁵⁷⁾ 1312.,⁵⁵⁸⁾ 1313.,⁵⁵⁹⁾ 1314.,⁵⁶⁰⁾ 1316.,⁵⁶¹⁾ 1317.,⁵⁶²⁾ 1320.,⁵⁶³⁾ 1321.,⁵⁶⁴⁾ 1323.,⁵⁶⁵⁾ 1324.,⁵⁶⁶⁾ 1325.,⁵⁶⁷⁾ 1329.,⁵⁶⁸⁾ 1330.,⁵⁶⁹⁾ 1331.,⁵⁷⁰⁾ 1333.,⁵⁷¹⁾ 1334.,⁵⁷²⁾ 1335.,⁵⁷³⁾ 1339.,⁵⁷⁴⁾ 1340.,⁵⁷⁵⁾ 1341.,⁵⁷⁶⁾ 1343.,⁵⁷⁷⁾ 1344.,⁵⁷⁸⁾ 1347.,⁵⁷⁹⁾ 1350.,⁵⁸⁰⁾ 1351.,⁵⁸¹⁾ 1352.,⁵⁸²⁾ 1353.,⁵⁸³⁾ 1354.,⁵⁸⁴⁾ 1355.,⁵⁸⁵⁾ 1356.,⁵⁸⁶⁾ 1357.,⁵⁸⁷⁾ in 1358.,⁵⁸⁸⁾ Tega leta navaja dotični vir razen njega tudi notarja Henrika de Ortenburch. Kmalu nato je notar Henrik iz rodovine Orzoncev umrl.

⁵⁴⁴⁾ Ibid., XVI, 360, n. 263. — ⁵⁴⁵⁾ Or. 1367, maj 12. — Cf. cod. W 594, f. 109. — Cod. W 594, f. 113. — ⁵⁴⁶⁾ Copia dat. 1371, december 13. — ⁵⁴⁷⁾ Or. 1378, julij 25. — Cf. cod. B 534, f. 157. — ⁵⁴⁸⁾ Archeogr. Triest., N. S., XVII, 36, n. 294. — ⁵⁴⁹⁾ Or. 1383, september 29. — ⁵⁵⁰⁾ Or. 1384, april 11. — Cod. B 534, f. 161'. — ⁵⁵¹⁾ Or. 1378, julij 25. — Archeogr. Triest., N. S., XVII, 36, n. 294. — ⁵⁵²⁾ Notarski prepis, dat. 1387, oktober 7. — Cf. cod. B 534, f. 227', 258. — ⁵⁵³⁾ Izvestja, XII, 100, št. 44. — ⁵⁵⁴⁾ Izvestja, XII, 83, št. 38. — ⁵⁵⁵⁾ Cod. W 718, f. 6; f. 7. — ⁵⁵⁶⁾ Izvestja, XII, 84, št. 40. — ⁵⁵⁷⁾ Or. 1317, marec 30. — ⁵⁵⁸⁾ Cod. B 139, f. 22'. — ⁵⁵⁹⁾ Archeogr., N. S., XIII, 76, n. 52. — ⁵⁶⁰⁾ Cod. B 139, f. 30'. — Archeogr. Triest., N. S., XIII, 81, n. 57. — ⁵⁶¹⁾ Izvestja, XII, 58, št. 1. — Archeogr. Triest., N. S., XIII, 88, n. 64. — ⁵⁶²⁾ Bianchi, Doc., I, 87. — ⁵⁶³⁾ Cod. B 139, f. 4. — ⁵⁶⁴⁾ Izvestja, XII, 59, št. 4. — ⁵⁶⁵⁾ Or. 1323, april 4. — Cf. cod. B 534, f. 4. — Cod. B 139, f. 21. — Izvestja, XII, 65, št. 11. — Bianchi, Doc., I, 568. — Archeogr. Triest., N. S., XIII, 391, n. 82. — ⁵⁶⁶⁾ Izvestja, XII, 65, št. 12. — ⁵⁶⁷⁾ Izvestja, XII, 66, št. 13; 68, št. 14; 69, št. 15. — ⁵⁶⁸⁾ Archeogr. Triest., N. S., XIII, 401, n. 91. — ⁵⁶⁹⁾ Cod. B 534, f. 92. — Bianchi, Doc., II, 446. — Izvestja, XII, 70, št. 19. — ⁵⁷⁰⁾ Archeogr. Triest., N. S., XIII, 409, n. 97. — ⁵⁷¹⁾ Ibid., XIV, 26, n. 100; 27, n. 101; 29, n. 103; 32, n. 105. — ⁵⁷²⁾ Or. 1334, september 21. — Archeogr. Triest., N. S., XIV, 35, n. 109. — ⁵⁷³⁾ Izvestja, XII, 73, št. 23. — ⁵⁷⁴⁾ Archeogr. Triest., N. S., XIV, 282, n. 149. — ⁵⁷⁵⁾ Or. 1340, februar 10. — Izvestja, XII, 75, št. 26. — ⁵⁷⁶⁾ Izvestja, XII, 75, št. 27; 76, št. 28; 77, št. 29. — ⁵⁷⁷⁾ Or. 1343, junij 15. — Cod. W 43, f. 220. — Izvestja, XII, 77, št. 30. — ⁵⁷⁸⁾ Archeogr. Triest., N. S., XV, 79, n. 175. — ⁵⁷⁹⁾ Cod. W 594, f. 51. — ⁵⁸⁰⁾ Archeogr. Triest., N. S., XV, 449, n. 212. — ⁵⁸¹⁾ Cod. B 139, f. 23. — Izvestja, XII, 78, št. 32. — ⁵⁸²⁾ Archeogr. Triest., N. S., XVI, 12, n. 218. — ⁵⁸³⁾ Or. 1353, avgust 1. — Izvestja, XII, 79, št. 33. — ⁵⁸⁴⁾ Izvestja, XII, 98, št. 41. — ⁵⁸⁵⁾ Archeogr. Triest., N. S., XVI, 22, n. 224. — ⁵⁸⁶⁾ Ibid., XVI, 35, n. 234. — ⁵⁸⁷⁾ Ibid., XVI, 43, n. 241. — ⁵⁸⁸⁾ Cod. W 43, f. 216: „presentibus . . Henrico de Ortumburch notario et Henrico ambobus scribis eiusdem domini comitis“. — Ortumburch, pravilno Ortenburg.

Leta 1359. je bila njegova soproga Frančiška že vdova.⁵⁸⁹) Leta 1356. je bil notar Henrik kapitan v Tolminu.⁵⁹⁰) Njegovi sinovi so se zvali Peter,⁵⁹¹) de Ortumburch. Kmalu na to je notar Henrik iz rodovine Orzoncev umrl. Philippusius,⁵⁹²) Wossalchus⁵⁹³) in Thomadus,⁵⁹⁴) njegov brat pa Jonamus, ki je prebival v Dobrovi blizu Biljane v Brdih.⁵⁹⁵)

Henricus de Ortumburch notarius (Henricus scriba, Hainrich obrister schreiber, Hainrich schreyber von Görzcz). Omenja se v letih 1350.,⁵⁹⁶) 1354.,⁵⁹⁷) 1356.,⁵⁹⁸) 1357.,⁵⁹⁹) 1358.,⁶⁰⁰) 1363.,⁶⁰¹) 1364.,⁶⁰²) 1368.⁶⁰³) in 1384.⁶⁰⁴) Njegovemu bratranču je bilo »Jury« ime.⁶⁰⁵)

Henricus Symonis hosterii de villa Goricia (1364).⁶⁰⁶)

Henricus q. Simonis purgravii de Goricia (1382).⁶⁰⁷)

Henrichus commorans in Gorizia, pisar pri bratih Simonu in Ivanu, grajskih grofih v Gorici (1345).⁶⁰⁸)

Henricus de Goricia, vicarius Tervisii (1325).⁶⁰⁹)

Henricus filius Tule de Goritia (1288).⁶¹⁰)

Henricus filius quondam domini Walconis de Gorizia (1323).⁶¹¹)

Henricus filius quondam Zeth, posestnik v vasi Gorici (1330).⁶¹²)

Herman, Amzels vater von Görzcz (c. 1341).⁶¹³)

Hermannus presbiter, socius Gorizie (1351).⁶¹⁴)

Hiltegart, soproga maršala Friderika von Eberstain (1316).⁶¹⁵)

Hugo de Duino, capitaneus Goricie (1328).⁶¹⁶)

Irricha, soproga Tomaža, posestnika v Gorici (1399).⁶¹⁷)

Jäckhel von Villach zu Görzcz (1343).⁶¹⁸)

Jacob Gurlo der jud, hišni posestnik »zu Görzcz im marckht« (1329).⁶¹⁹)

Jacobus Bachon, cives de Goricia (1377).⁶²⁰)

Jacobus Bergignecz de sub turri ville Goricie (m. 1387).⁶²¹)

Jacobus calcifex de ante portam, cives de Goricia (1377).⁶²²)

Jacobus Cerdo de ante portam fori Goricie (1392).⁶²³)

Jacobus de Isnardo de Tarvisio habitator Goritie (magister Jacobus notarius de Tarvisio Goritie commorans) (1323, 1334, 1340).⁶²⁴)

Jacobus notarius de Goricia (1335).⁶²⁵)

⁵⁸⁹) Pismo z dne 17. marca 1359, R. 24. — ⁵⁹⁰) Archeogr. Triest., N. S., XVI, 35, n. 234. — ⁵⁹¹) Izvestja, XII, 79, št. 33. — ⁵⁹²) Izvestja, XII, 98, št. 41. — ⁵⁹³) Archeogr. Triest., N. S., XVI, 350, n. 256. — ⁵⁹⁴) Cod. W 594, f. 113. — Archeogr. Triest., N. S., XVI, 350, n. 256. — ⁵⁹⁵) Izvestja, XII, 58, št. 1; 61, št. 5. — ⁵⁹⁶) Archeogr. Triest., N. S., XV, 449, n. 212. — ⁵⁹⁷) Ibid., XVI, 16, n. 221. — ⁵⁹⁸) Ibid., XVI, 35, n. 234. — ⁵⁹⁹) Ibid., XV, 229, n. 97. — ⁶⁰⁰) Cod. W 43, f. 216. — Archeogr. Triest., N. S., XV, 230, n. 100. — ⁶⁰¹) Cod. W 594, f. 61. — ⁶⁰²) Cod. W 594, f. 88. — ⁶⁰³) Cod. W 594, f. 123. — ⁶⁰⁴) Cod. W 534, f. 50. — ⁶⁰⁵) Cod. W 534, f. 50. — ⁶⁰⁶) Izvestja, XII, 98, št. 42. — ⁶⁰⁷) Archeograto Triest., N. S., XVII, 39, n. 297. — ⁶⁰⁸) Ibid., XV, 87, n. 181. — ⁶⁰⁹) Ibid., XIII, 399, n. 89. — ⁶¹⁰) Cod. R 80, f. 151'. — ⁶¹¹) Izvestja, XII, 62, št. 6. — ⁶¹²) Izvestja, XII, 71, št. 20. — ⁶¹³) Cod. W 594, f. 57. — ⁶¹⁴) Izvestja, XII, 78, št. 32. — ⁶¹⁵) Or. 1316, marec 17. — ⁶¹⁶) Archeogr. Triest., N. S., XIII, 401, n. 90. — ⁶¹⁷) Cod. W 718, f. 4'. — ⁶¹⁸) Cod. B 534, f. 324'. — ⁶¹⁹) Cod. B 534, f. 319. — ⁶²⁰) Izvestja, XI, 81, št. 37. — ⁶²¹) Izvestja, XII, 100, št. 44. — Bergignecz, pravilno Breginjec. — ⁶²²) Izvestja, XII, 81, št. 37. — ⁶²³) Izvestja, XII, 102, št. 48. — ⁶²⁴) Archeogr. Triest., N. S., XIII, 391, n. 82; XIV, 35, n. 109. — Izvestja, XII, 74, št. 26 — ⁶²⁵) Kandler, Cod. dipl. Istr. ad a. 1335.

Jacobus Zaczin de Goricia (1366). Njegova sestra Betta, soproga slikarja Nikolaja Besna.⁶²⁶⁾

Jacomucius quondam Laurencij stationarii de Goricia (1387, 1391).⁶²⁷⁾

Janes quondam Anastasii de Goricia (m. 1391).⁶²⁸⁾

Janes Beryecz de Goricia (1391).⁶²⁹⁾

Janes Meulicza, ki je leta 1384. obdeloval eno njivo v vasi Gorici.⁶³⁰⁾

Janes Odone de villa Gorizia (1325).⁶³¹⁾

Janns Terragossa, posestnik »zu Görz im marckht« (1329).⁶³²⁾

Janzil Vilden de Goricia (1354).⁶³³⁾

Johannes familiaris Bernardi stazionarii de Goricia (1392).⁶³⁴⁾

Johannes quondam Colacii de Gorizia (1351).⁶³⁵⁾

Johannes quondam Genselli de Gorizia (1363).⁶³⁶⁾

Johannes Gerlachus, presbiter de Goritia (1400).⁶³⁷⁾

Johannes de Goricia, notarius (1352, 1355).⁶³⁸⁾

Johannes de Goricia, honorabilis vir (1383).⁶³⁹⁾

Johannes (Jensel) quondam Gotsnann de Goritia (1340, 1341).⁶⁴⁰⁾

Njegov brat Nikel.

Johannes quondam Henrici de Lipia, Goricie habitans (1394).⁶⁴¹⁾

Johannes de Mossa, Goricie habitans (1370).⁶⁴²⁾

Johannes purcraffius de Goritia (1345). Njegov oče je bil purcrafius Henricus, njegov brat pa purcrafius Simon. Rečeni Johannes je imel pisarja Henrika.⁶⁴³⁾

Johannes de Rabatta, hišni posestnik »in foro Goricie« (1392).⁶⁴⁴⁾

Leta 1397. je bil »capitaneus Goricie«. ⁶⁴⁵⁾ Njegovemu očetju je bilo Anton ime, njegovemu bratu pa Mihael.⁶⁴⁶⁾ Rečeni Johannes se omenja tudi leta 1399. in 1401.⁶⁴⁷⁾

Johannes Thuscus dictus Wercz, cives in mercato Goricie (1330).⁶⁴⁸⁾

Johannes dictus Viczdum de Goritia (1363).⁶⁴⁹⁾

Johannes Vlyegendorfer de Goricia (1364).⁶⁵⁰⁾

Jori de villa Gorizia, posestnik (1335).⁶⁵¹⁾

Juri Puppicz, hišni posestnik »cze Görz in dem dörffe« (1398).⁶⁵²⁾

Jury, bratranec pisarja Henrika iz Gorice (1384).⁶⁵³⁾

Kätherlein, tochter Friczleins des pötrnêr von Görz (1399). Njeni sestri je bilo Ana ime.⁶⁵⁴⁾

⁶²⁶⁾ Izvestja, XII, 99, št. 43. — ⁶²⁷⁾ Izvestja, XII, 100, št. 44.; 102 št. 47. — ⁶²⁸⁾ Izvestja, XII, 102, št. 47. — ⁶²⁹⁾ Izvestja, XII, 102, št. 47. — Beryecz, pravilno Brjec. — ⁶³⁰⁾ Cod. B 534, f. 50. — Meulicza, pravilno Mevlica. — ⁶³¹⁾ Izvestja, XII, 68, št. 14. — ⁶³²⁾ Cod. B 534, f. 319. — ⁶³³⁾ Archeogr. Triest., N. S., XVI, 15, n. 220. — ⁶³⁴⁾ Izvestja, XII, 102, št. 48. — ⁶³⁵⁾ Izvestja, XII, 78, št. 32. — ⁶³⁶⁾ Izvestja, XII, 80, št. 36. — ⁶³⁷⁾ Izvestja, XII, 84, št. 40. — ⁶³⁸⁾ Archeogr. Triest., N. S., XVI, 13, 219; 22, n. 224. — ⁶³⁹⁾ Ibid., XVII, 293, n. 300. — ⁶⁴⁰⁾ Izvestja, XII, 75, št. 26; 76, št. 28. — ⁶⁴¹⁾ Izvestja, XII, 103, št. 49. — ⁶⁴²⁾ Archeogr. Triest., N. S., XVI, 369, n. 269. — ⁶⁴³⁾ Ibid., XV, 87, n. 181. — ⁶⁴⁴⁾ Izvestja, XII, 103, št. 48. — ⁶⁴⁵⁾ Archeogr. Triest., N. S., XVII, 309, n. 315. — ⁶⁴⁶⁾ Ibid., XVII, 321, n. 324. — ⁶⁴⁷⁾ Ibid., XVII, 323, n. 325; XVIII, 6, n. 2. — ⁶⁴⁸⁾ Izvestja, XII, 71, št. 20. — ⁶⁴⁹⁾ Archeogr. Triest., N. S., XVI, 350, n. 256. — ⁶⁵⁰⁾ Izvestja, XII, 99, št. 42. — Vlyegendorfer, pravilno Fliegendorfer. — ⁶⁵¹⁾ Izvestja, XII, 69, št. 15. — Jori, pravilno Jurij. — ⁶⁵²⁾ Cod. W 718, f. 10'. — ⁶⁵³⁾ Cod. B 534, f. 50. — ⁶⁵⁴⁾ Cod. W 718, f. 4'.

Katheruzzen, etwann Stokoluzzen tochter (Katherussen, etwann Stokolussen töchter), hišna posestnica »im marcht cze Görzcz« (1366).⁶⁵⁵⁾ oziroma »in der stat cze Görzcz (1398).⁶⁵⁶⁾

Kathrein, soproga Ivana, štacunarja v Gorici (1398), prej soproga rajnkega brivca Chünzcleina.⁶⁵⁷⁾

Lampertus, kovač v Gorici (1312).⁶⁵⁸⁾

Lamprecht, smyd, hišni posestnik v Gorici (1398).⁶⁵⁹⁾

Laure, posestnik vinograda v Stari gori (1366, 1398).⁶⁶⁰⁾

Laurencius stationarius de Goricia (m. 1387). Njegov sin Jacomucius.⁶⁶¹⁾

Laurencius faber de Vertoyba, hišni posestnik »in villa Goricia« (1364).⁶⁶²⁾

Laurenczutus sutor (1307).⁶⁶³⁾ (1312).⁶⁶⁴⁾

Laurenzutus Odone (1325).⁶⁶⁵⁾

Leonardus cives de Goricia (1352).⁶⁶⁶⁾

Leonardus quondam Primosii de Goricia (1377).⁶⁶⁷⁾

Leonardus Rubeus, calcifex commorans Goricie (1363).⁶⁶⁸⁾

Leonhard, hišni posestnik »hinder dêr vest cze Görzcz« (1399).⁶⁶⁹⁾

Leonhardt Tule von Görzcz (1316).⁶⁷⁰⁾

Lienhart (Pêrnhart?) etwan Laurensen sun, hišni posestnik »im marcht cze Görzcz (1366).⁶⁷¹⁾ oziroma »in der stat cze Görzcz« (1398).⁶⁷²⁾

Lienhard Mula, hišni posestnik »in dem marhkt cze Görzcz« (1361).⁶⁷³⁾

Lienhart Murr von Velach,⁶⁷⁴⁾ amptman ze Görzcz (Lienhart Murr amptman ze Gorez, Leonardus dictus Mur gastaldio). Omenja se v letih 1365.,⁶⁷⁵⁾ 1367.,⁶⁷⁶⁾ 1368.⁶⁷⁷⁾ in 1372.⁶⁷⁸⁾ Njegov fast je bil Simon Fikegoj iz Gorice.

Lienhart Törtêl etwann Chünrads des schüster sun, hišni posestnik »cze Görzcz in der stat bei dem grözzen tör« (1398).⁶⁷⁹⁾

Lippus de civitate Austria nunc Goricie comorans (1316).⁶⁸⁰⁾

Lippus quondam Tambe de Goritia (1319, 1322).⁶⁸¹⁾

Lippus nepos olim Teste de Goricia (1312).⁶⁸²⁾

Lipus filius quondam Teste Tusci commorantis Goricie (Lippus de Goricia, Lippus Tuscus, Lip der Tuscan vñser pürger). Imel je sina Ulrika.

⁶⁵⁵⁾ Cod. W 594, f. 100'. — ⁶⁵⁶⁾ Cod. W 718, f. 8. — ⁶⁵⁷⁾ Cod. W 718, f. 6'. — ⁶⁵⁸⁾ Izvestja, IX, 201. — ⁶⁵⁹⁾ Cod. W 718, f. 1. — ⁶⁶⁰⁾ Cod. W 594, f. 101'. — Cod. W 718, f. 8. — ⁶⁶¹⁾ Izvestja XII, 100, št. 44. — ⁶⁶²⁾ Izvestja, XII, 98, št. 42. — ⁶⁶³⁾ Cod. W 594, f. 77'. — ⁶⁶⁴⁾ Izvestja, IX, 201. — ⁶⁶⁵⁾ Izvestja, XII, 66, št. 13. — ⁶⁶⁶⁾ Archeogr. Triest., N. S., XVI, 13, n. 219. — ⁶⁶⁷⁾ Izvestja, XII, 81, št. 37. — ⁶⁶⁸⁾ Archeogr. Triest., N. S., XVI, 352, n. 257. — ⁶⁶⁹⁾ Cod. W 718, f. 4'. — ⁶⁷⁰⁾ Cod. B 534, f. 325'. — ⁶⁷¹⁾ Cod. W 594, f. 100'. — ⁶⁷²⁾ Cod. W 718, f. 8. — ⁶⁷³⁾ Cod. W 594, f. 59. — ⁶⁷⁴⁾ Sedanje Gorenje Beljane (Obervellach) na zahodnem Koroškem. — ⁶⁷⁵⁾ Or. 1365, maj 19. — ⁶⁷⁶⁾ Or. 1367, februar 14.; cod. W 43, f. 207. — Or. 1367, maj 12; cod. W 594, f. 109. — ⁶⁷⁷⁾ Cod. W 594, f. 123. — ⁶⁷⁸⁾ Not. list. dat 1372, januar 20. — ⁶⁷⁹⁾ Cod. W 718, f. 7'. — ⁶⁸⁰⁾ Izvestja, XII, 58, št. 1. — ⁶⁸¹⁾ Bianchi, Doc., I, 277. — Cod. R 80, f. 30. — ⁶⁸²⁾ Cod. W 43, f. 216'.

Omenja se v letih 1314.⁶⁸³) 1321.⁶⁸⁴) 1323.⁶⁸⁵) 1324.⁶⁸⁶) in 1330.⁶⁸⁷) Leta 1341. je bil že mrtev.⁶⁸⁸)

Marcus presbiter de villa Gorizia (1351).⁶⁸⁹)

Marssa, uxor Matherii, hišna posestnica »in foro Goricie« (1366).⁶⁹⁰)

Martinus becarius de Goricia (m. 1394).⁶⁹¹)

Martinus Comar de Goricia (1277).⁶⁹²)

Martinus iudex comitis Goricie (1201).⁶⁹³)

Matherius quondam Pauli Senche de Goricia (1366). Njegova soproga Maruša.⁶⁹⁴)

Mathes, Chünrats sun hinder der vest cze Görzcz (1394, 1399).⁶⁹⁵)

Mathes, der schulmaister ze Görzcz (1366, 1398).⁶⁹⁶) Njegovo brajdo so po njem imenovali tudi pozneje, tako leta 1471.⁶⁹⁷) 1501.⁶⁹⁸) in 1518.⁶⁹⁹)

Mathesz der chürsner cze Görzcz in der stat bei dem nidern tör (1398).⁷⁰⁰)

Matheus Bugnecz de sub turri ville Goricie (m. 1387). Njegova hči Uršula.⁷⁰¹)

Matheus filius Buodigoy cives de Goricia (1377).⁷⁰²)

Matheus quondam magistri Oracii de Goricia, nobilis vir (1363).⁷⁰³)

Mathias presbiter (de Gorizia) (1351).⁷⁰⁴)

Mathias quondam Conradi de Goricia, nobilis vir (1391, 1394).⁷⁰⁵)

Mathias notarius Goritie quondam Nicolai Pucini notarii de Glemona.

Omenja se v letih 1357.⁷⁰⁶) 1363.⁷⁰⁷), 1364.⁷⁰⁸) 1366.⁷⁰⁹) 1370.⁷¹⁰) 1371.⁷¹¹) 1377.⁷¹²) 1383.⁷¹³) 1387.⁷¹⁴) 1391.⁷¹⁵) 1392.⁷¹⁶) 1394.⁷¹⁷) in 1405.⁷¹⁸)

Mathiusius Pinose, cives de Goricia (1377).⁷¹⁹)

Mathyussius quondam Teste de Gorizia (1323).⁷²⁰)

Maurus presbiter, plebanus de Oslano, hišni posestnik v Gorici (1341).⁷²¹) (Dalje.)

⁶⁸³) Archeogr. Triest., N. S., XIII, 77, n. 53. — ⁶⁸⁴) Cod. B 139, f. 15. — ⁶⁸⁵) Cod., B 139, f. 21'. — Cf. Bianchi, Doc., I, 570. — ⁶⁸⁶) Izvestja, XII, 65, št. 12. — ⁶⁸⁷) Izvestja, XII, 71, št. 20. — ⁶⁸⁸) Izvestja, XII, 75, št. 27: „Odolicus quondam domini Lippi de Goricia“. — ⁶⁸⁹) Izvestja, XII, 78, št. 32. — ⁶⁹⁰) Izvestja, XII, 99, št. 43. — Marssa je Maruša. — ⁶⁹¹) Izvestja, XII, 103, št. 49. — Becarius = mesar. — ⁶⁹²) Cod. W 594, f. 103. — ⁶⁹³) Jaksch, Mon. Carinth., n. 1502. — ⁶⁹⁴) Izvestja, XII, 99, št. 43. — ⁶⁹⁵) Cod., B 5, f. 18. — Cod. W 718, f. 5'. — Mathes = Matija. — ⁶⁹⁶) Cod. W 594, f. 101. — Cod. W 718, f. 8'. — ⁶⁹⁷) Or. 1471, december 13. — Izvestja, XII, 127, št. 74. — ⁶⁹⁸) Izvestja, XII, 147, št. 92. — ⁶⁹⁹) Izvestja, XII, 162, št. 111. — ⁷⁰⁰) Cod. W 718, f. 9'. — Chürsner je krznar. — ⁷⁰¹) Izvestja, XII, 100, št. 44. — Bugnecz, pravilno Bunjec. — ⁷⁰²) Izvestja, XII, 81, št. 37. — Buodigoy, pravilno Budigoy. — ⁷⁰³) Cod. W 594, f. 61. — ⁷⁰⁴) Izvestja, XII, 78, št. 32. — ⁷⁰⁵) Izvestja, XII, 102, št. 47; 104, št. 50. — ⁷⁰⁶) Izvestja, XII, 80, št. 35. — ⁷⁰⁷) Cod. W 594, f. 61. — Cod. B 139, f. 27. — Izvestja, XII, 81, št. 36. — ⁷⁰⁸) Izvestja, XII, 99, št. 42. — ⁷⁰⁹) Izvestja, XII, 99, št. 43. — ⁷¹⁰) Archeogr. Triest, N. S., XVI, 369, n. 270. — ⁷¹¹) Cod. B 534, f. 323'. — ⁷¹²) Izvestja, XII, 81, št. 37. — ⁷¹³) Cod. R 80, f. 42. — ⁷¹⁴) Izvestja, XII, 100, št. 44. — ⁷¹⁵) Izvestja, XII, 102, št. 47. — ⁷¹⁶) Izvestja, XII, 103, št. 48. — ⁷¹⁷) Cod. B 5, f. 18. — ⁷¹⁸) Izvestja, XII, 107, št. 52. — Archeogr. Triest., N. S., XVIII, 8, n. 5. — ⁷¹⁹) Izvestja, XII, 81, št. 37. — ⁷²⁰) Bianchi, Doc., I, 633. — Izvestja, XII, 64, št. 9 in 10. — ⁷²¹) Izvestja, XII, 76, št. 27.

Seznam muzejskih slik.

Dr. Jos. Mantuani.

Deseto leto teče, odkar sem poizkusil razobesiti v muzeju nabrane slike in omogočiti, da bi bile pristopne vsakomur. A v človeškem življenju je treba, posebno pri nas, dober delež potrpljenja in celo resignacije; z močnim brodovjem odplove zamisel, na čolniču pa pristane! L. 1914 sem razobesil del slikarskih umotvorov v dveh dvoranah. Ne tako, kakor bi jih bil rad, in ne tako, kakor bi to zahtevala moderna načela; tega nesoglasja sem se dobro zavedal in ga čutim danes v vsej njegovi teži. A da sem se dal odstrašiti, bi niti tega ne imeli v dobi, ko ni bilo v Ljubljani nobene slike videti v javnih zbirkah. — Zato sem, prisiljen po pičlosti prostorov, skušal izrabiti ploščino sten in sem obešal slike dobro nad normalno višino, samo da sem spravil več umetniških enot na uporabo javnosti. Upal sem, da bodo nastopili boljši časi in da dobimo dependanco sedanjega poslopja. Tam bi se dalo ukreniti, da dobi nova zgradba primerne in pravilno razsvetljene prostore, v katerih bi se mogle razvrstiti vse slike in bi bilo preskrbljeno tudi za bodočnost. A prišla je nesrečna vojna in še tisti čolniček, s katerim je bilo z gotovostjo računati, da doseže svoj smoter, še tisti čolniček je bil poškodovan — a pogreznil se še ni. Treba je pripravljati novo flotiljo in poizkusiti novo pot. Predno pa se to zgodi, sem sklenil, da obvestim javnost najprej pisмено o naših zalogah in o delu, ki sem ga izvršil doslej: priobčil bom seznam naših umetnin, ker se zdi, da so razni činitelji na tem zainteresirani.

Prej samo še nekaj splošnih opazk. Gradivo je mnogovrstno, a zelo dispartatno. Temu je vzrok v prvi vrsti naša nekam okrnjena provincialna kultura bivših časov. Ta ni imela podbude velikih centrov, torej tudi tistega razmaha ne, domačini navadno niso prihajali v veliki svet in so se zato držali starih tradicij. Ako je prišlo nekaj meščanskih sinov v velika mesta na visoke šole, niso prinesli toliko novih idej domov, da bi bili mogli prekvasiti svoje sodobnike; to nas uči socialna in kulturna zgodovina ožje naše domovine. Obrtniki, ki so morali na popotovanje v širši svet, so si pridobili sem pa tam mnogo na občevanju z onimi sloji, ki so jih nadkriljevali v omiki; tudi v tehniki svoje obrti so se izpopolnili nepri-merno bolj, kakor se to godi v naši dobi, ko postaja rokodelstvo že strojedelstvo in se obrt hoče nadomeščati s prekupčevanjem; a ko so se ustalili doma v tradicijonalno malih razmerah, so marsikaj od svojih pridobitev zopet oddali in se prilagodili malomestnim razmeram in manjšim ambicijam svojih sodobnikov. A kar so gledé umetniškega okusa, načel in smeri prinesli s seboj, to je bilo vzeto iz zakladnice splošne zapadne umetnosti. V tem pogledu so se udeleževale pretekle dobe pri nas vsake umetniške struje, vsakega podviga in seveda tudi dekadence, četudi v bolj ali manj izraziti obliki. Do samostojnih pojavov ni prišlo do najnovejše dobe. Vzrok: narodno socialni odnošaji. V večjih mestih

je avstrijska vlada od 16. stoletja sem favorizirala tujenarodne elemente, Nemce in Italijane, to pa spet zato, ker so bili vsled boljše podbude, ki so jo dobivali v svojih kulturnih središčih, naprednejši in izvežbanejši; domačini pa so bili s tem potisnjeni v ozadje, ker so jih držali in umetno ločili od drugih noter do prevrata. Žilavost slovenskega življa je sicer dosegla marsikaj, a to je bilo vse premalo za tekmo z drugimi narodi. Tako stanje je moralo ustvariti v večini slovenskih duš nepovoljen čut, da je dobro le to, kar prihaja od Nemcev in Italijanov; eventuelno obvelja tudi uvoz iz Anglije in Francije. Lastne narodno-tvorne sile pa pri takih umetninah ne nahajamo, ki so nastale v slovenskih krajih, pod rokami domačih tvoriteljev; to velja do najnovejše dobe. V 18. in 19. stoletju je ljudska tvornost pritisnila svojim proizvodom še najbolj svojstven žig na čelo; — a tudi tu vidimo, da je povijala lastno vsebino v nekoliko prilagodene oblike umetnosti, ki si jo je izposodila od drugih narodov na zapadu. — V kolikor je torej imela naša umetnost prejšnjih dob kaj značilnosti na sebi, je to obstojalo v deterijornosti oblik.

Imeli smo pa v naših slovenskih pokrajinah tudi mnogo uvoženih umotvorov. V njih je bila pristna umetnost inozemstva; ta ni služila v duševni podvig samo tistim posameznikom, ki so jih omislili, ampak je imela spričo patrijarhalnih odnošajev, ki so vladali tudi v večjih mestih — velik vpliv i na ostale sloje. Tu se moramo spomniti velike in važne vloge, ki sta jo imela poleg cerkve tudi posebno plemstvo in patricijat; zanimala sta se prav posebno za prenosljive umetnine ter jih naročala v večjih italijanskih ali pa nemških centrih in jih dovažala semkaj. Na ta način smo dobili sčasoma ugleden zaklad dobrih in tudi izvrstnih umetnin, ki so pa večinoma že zdavna ali uničene od neumevanja in brezbriznosti potomcev, ki so sledili le nekaj rodov za onimi, ki so umotvore nabavili, ali pa jih je zavedlo podcenjevanje starih umotvorov in pohlep po gotovini, morebiti tudi gospodarske stiske, da so jih prodali — večinoma zopet v inozemstvo, od koder so prišli. Kar je še ostalo, hrani večinoma pietetna cerkev, ali pa muzeji, nekaj tudi še posamezni nabiratelji, najmanj pa jih imajo potomci onih, ki so si jih omislili.

Iz tega — dasi površnega — obrisa ne bo težko posneti, da so slike našega muzeja zelo raznovrstne in neenake vrednosti, da zastopajo različne struje in smeri, da predstavljajo delo raznih narodnosti, dob in razdobij. S tem odražajo verno sliko naših razmer na poprišču umetnosti in umetniških stremljenj, — četudi le v posameznih tipih. Seznam bo potrdil ta rek.

Priobčujem ga v dveh oddelkih. Prvi velja posetnikom muzeja za orijentacijo pri splošno dostopnih slikah; drugi bo podal v alfabetičnem redu po imenih umetnikov vse ostalo gradivo; dodatek bo govoril o zgodovini slik in o posameznih umetnikih.

Prvi oddelek začena z gradivom, zbranim v dveh pritličnih dvoranah našega muzeja; nadaljeval bo s slikami v prvem nadstropju; deponirane slike bo priobčil drugi oddelek.

Med slikami v muzeju so uvrščene tudi slike škofijskega muzeja; te so označene z okrajšavo: Šm (Škofijski muzej).

I.

Na hodniku ob dvorani.

1. *Neznan tirolski slikar*. Kristus na Oljski gori in Rojstvo Kristusovo. Dvodelna freska iz obednice (pozneje kleti) zasebne hiše v Stari Loki. Hiša je bila stavljena l. 1536., l. 1912 je požar uničil streho in poslopje je začelo razpadati vsled vremenskih uplivov. Freska se je snela l. 1915, se montirala na trdno železno mrežo, djala v okvir in prepeljala v Ljubljano. Sliko je prepustil muzeju preč. g. duh. svetnik Matija M r a k, dekan v Stari Loki; delo snimanja je izvršil g. akad. slikar Matej S t e r n é n, prevoz pa g. G u z e l j brezplačno. Podlago slikariji tvori trojni omet. — 1900×1830 mm.

Prva sobana.

(Institut francais).

2. *Neznan slikar* 17. stoletja. Matija baron Schweiger. Portrêt, na polu postave, obrnjen proti desni. Na desni nad glavo grb in pripis: »Æ. S. XXXXIII—D. 4. Jan. 1649.« Platno, oljne barve. 847×578 mm. — Okvir rezljan, sodoben.
3. *Glađić* (Gladich) Ivan. (1641—1668). Mihael Dienstman na mrtvaškem odru. Portrêt, na polu postave. Nad potrêtom Dienstmanov grb in napis: »MICHAEL DIENSTMAN I. V. D. ET D. AD. S. P. V. CRAINBURG ÆTATIS SVÆ 29 OBYT O SEPTEMBRIS IN MONTE S. MARGARETHE 1660.« — Spodaj na desni »Gladich Pxt.« — Na zadnji strani: »Gladich pinxit.« — Platno, oljne barve. 1060×815 mm.
4. *Layer*, Leopold. (1752—1828). Sveti Jurij. Platno, oljne barve. 844×642 mm. — Okvir nov, iz mehkega lesa. — Šm.
5. *Layer*, Leopold. (1752—1828). Sveti Štefan. Platno, oljne barve. 850×640 mm. — Okvir nov, iz mehkega lesa. — Šm.
6. *Metzinger*, Valentin (Mezinger, Menzinger); (1702—1759). Brezmadežna. Signirana je slika spodaj na sredi: »V. Metzinger pinxit. 1736.« — Platno, oljne barve. 2602—1749 mm. Okvir nov, mehak les. — Slika je bila prej zgoraj v ščipovniku zaokrožena, zdolaj je imela še podaljšek, najbrže pozneje dodan, z napisom: »O Marija, brez madeža spočeta, prosi za nas!« — Služila je v adventu v trnovski cerkvi.
7. *Jelovšek*, Fran (Jelouschek, Jellouschegg, Illouscheg itd. ok. 1700—1764), ali vsaj njegova delavnica. Sv. Marko. Doprna podoba, ovalna oblika. Platno, oljne barve; 750×655 mm. Okvir sodoben. Zadaj sta na notranjem okvirju beležki: a) P. Marcus Irmel fieri curavit 25. Aprilis 1747. constat cunctum simul 5 fl 6 x. b) Ich Marcus Detella hab das Bildniß des Heil. Marcus gekauft pr. 4 fl 30 gr den 12. July, 1786.« —
8. *Nedoločljiv slikar* 18. stoletja. Mlad mož v boju z medvedom. (David?). Platno, oljne barve; 1033×917 mm. Pozlačeni okvir poznejše dobe. — Slika je močno preslikana in ovira določitev; morebiti je izvirnik Jelovškov ali Metzingerjev.

9. *Layer, Leopold.* (1752—1828). Rojstvo Kristusovo. — Platno, oljne barve. 2510×1350 mm. Okvir nov iz mehkega lesa. — Na obratni strani napis: „Dann heut ist euch in der Stadt Davids der Heiland geboren. welcher ist Christus der Herr Luc. : 2. Cap. : 11 B : Somit auch uns Franzen und Josephs Eheleuten dann unsern Kindern Josephen, und Karl, dann Peregrina Flödnith. Malte Leopold Layer im Jahr 1791 = um 40 Gulden.“ Šm.
10. *Wergant, Fortunat* (1720—1769). Leopold baron Buset, opat cistercijskega samostana v Kostanjevici na Dolenjskem. Podoba do kolen. Spodaj na desni na privitem vogalu naslikanega načrta: »Designé Wergant en Carniole.« — Platno, oljne barve; 1178×886 mm. — Okvir sodoben.
11. *Potočnik, Ivan* (1752—1834). Anton Domian. Portrêt, podoba do prs. Papir, pastel; 595×442 mm. — Okvir sodoben. — Anton Domian je živel 1725—1799.
12. *Potočnik, Ivan* (1752—1834). Frančiška Domian. Portrêt, podoba do prs. — Papir, pastel; 590×443 mm. — Okvir sodoben.
13. *Potočnik, Ivan* (1752—1834). Dr. Josip pl. Potozhnig. Portrêt, podoba do pasu. — Signirana na ščitku knjige: Pototschnigg Labac 1803.« — Platno, oljne barve; 605—440 mm. — Okvir sodoben, furniran. — Dr. Potočnik je živel 1753—1808.
14. *Wergant, Fortunat.* (1720—1769)? Ivan Krst. pl. Desselbrunner, tovarnar. Portrêt, podoba do polovice. Platno, oljne barve; 955×743 mm. — Okvir sodoben s sliko. Vsa slika je skoraj popolnoma preslikana, določanje umetnika zelo oteženo.
15. *Wergant, Fortunat.* (1720—1769). Frančišek Ksav. baron Taufferer, zadnji opat stiški pred odpravo samostana (1728—1789). Portrêt, podoba do kolen. — Platno, oljne barve. 1017×755 mm. — Okvir sodoben.
16. *Neznan slikar* 18. stoletja. Jos. Shigan, plavžar in industrijalec. Portrêt, podoba do pasu. — Pod portrêtom napis s kronografom: IOSEPHUS SHYGAN PODINARUM COQUINAE FERRI & KOZENBERGY INVENTOR ERECTOR & INUATOR (= 1735). Platno, oljne barve; 900×717 mm. Okvir poznejše dobe. —
17. (Potočnik, Ivan; 1752—1834). Cesar Josip II. Portrêt, doprsna podoba. Signirana spodaj na levi: »Joh. Pototschnig pinxit 1778.« Ta napis se ponavlja na obratni strani natančno tako, kakor na poslikani. Platno in lepenka, oljne barve; 548×448 mm. — Okvir iz poznejše dobe. — Izvirno je imel portrêt ovalno obliko. Potočnik sam je dostavil še obod iz lepenke, da je postala oblika čveterovog'ata. Portrêt je kopija, najbrže po izvirniku, ki ga je naslikal po naravi Pompeo Batoni; a Potočnik tudi tega ni imel pred seboj, ampak le kako posredovalno kopijo.
18. (Potočnik, Ivan; 1752—1834). Cesarica Terezija. Portrêt, podoba do prs. Signirana na obratni strani: »Joh. Pototschnig pinxit 1778.« Platno in lepenka (gl. gori, št. 17!), oljne barve; 555×444 mm. — Okvir iz poznejše dobe. Kopija po G. Bodenaerjevem bakrorezu.

19. *Wergant*, Fortunat (1720—1769). Leopold baron Apfaltrern v duhovniški obleki. Portrêt, podoba do kolen. — Platno, oljne barve; 700×610 mm. — Okvir poznejše dôle.
20. *Herrlein*, Andrej Ivan pl. (1739—1817). Fran Sin. Portrêt, doprsna podoba. Platno, oljne barve; 553×443 mm. — Okvir sodoben, furniran. — Po beleški na obratni strani je bila ta podoba slikana l. 1805; koorit to potrjuje.
21. *Herrlein*, Andrej Ivan pl. (1739—1817). Jakob pl. Knauer, stolni kanonik. Portrêt, doprsna podoba. Platno, oljne barve; 650×842 mm. Okvir poznejše dôle.
22. *Herrlein*, Andrej Ivan pl. (1739—1817). Vital pl. Kleinmayer, častnik. Portrêt, doprsna podoba Na desnem vogalu zgoraj napis: »Vital Edler von Kleimayern, 1807 k. k. Oberst u. Commandant des Krainischen Infanterie Regiments No. 43, gestorben als F. M. L. zu Altgradiska in Slawonien am 14. Mai 1828.« Platno, oljne barve; 552×449 mm. — Ta portrêt je skoraj popolnoma preslikal — a ne kopiral — Vitalis Krebs v Znojmi, vendar v duhu Herrleinovem; zadaj napis: »Copirt v. Vitalis Krebs, Mahler in Znaim.«
23. *Herrlein*, Andrej Ivan pl. (1739—1817). Prepeličar na sledu. — Spodaj na sredi signatura: »A Herrlein P: 811.« Platno, oljne barve; 775—775 mm. — Okvir poznejše dôle.
24. *Herrlein*, Andrej Ivan pl. (1749—1817). Zabít. (Obešeni ptíči, raka, zelje, prekajena reberca, jajca v ponvi, čebula, česenj, hren, klobase na kositarjevem krožniku). — Signatura zadaj: »Herrlein Inventor Pinxit.« Platno, oljne barve; 900×773 mm. — Okvir sodoben.
25. *Herrlein*, Andrej Ivan pl. (1739—1817). Zabít. (Polži na kositarjevem krožniku, ostrige, citrone, krap, jajca, surovo maslo, slaniki.) Signatura na obratni strani: »Herrlein Inventor Pinxit.« Platno, oljne barve; 900×775 mm. Okvir sodoben. — Pendant k št. 24.
26. *Herrlein*, Andrej Ivan pl. (1739—1817). Josip Benedikt baron Flödnigg, kot otrok, sedeč na rudeči blazini. Portrêt, cela podoba. Platno, oljne barve; 845×705 mm. Okvir sodoben. — Zadaj napis: Joseph Benedikt Freiherr Flödnigg, geboren am 14ten Lenzmond 1787 abgebildet durch durch Andreas v. Herrlein im nemlichen Mond 1789 um 25 Gulden. **a Eine** Seel habe ich zu besorgen **a Ich allein** muß für solche wachen **a Eine** ganz Ewigkeit steht jelber bevor.“
27. *Dorfmeister*, Vincencij (1775—1839). Lastni portrêt, doprsna podoba. Deska, oljne barve; 630×445 mm. — Okvir sodoben, furniran.
28. *Dorfmeister*, Vinc. (1775—1839). Rozalija Dorfmeister, soproga umetnikova; portrêt, podoba do pasu. Deska, oljne barve; 630×446 mm. — Okvir sodoben, furniran.
29. *Dorfmeister Vinc.* (1775—1839) Karel Dorfmeister, sin ek umetnikov. Portrêt, glava in vrat. Deska, oljne barve; 352×275 mm. — Okvir sodoben, furniran.

30. *Hohenwart*, Josipina Terezija, grofinja (1772—1848). Cvetlični šopek. Signatura na steblih cvetic: »Joseph Therese Comtesse de Hohenwart fecit 1794.« — Pergamen, napet na desko; akvarel; 264×202 mm — Okvir poznejše dobe.
31. *Hayne*, Anton (1786—1853). Kranj, pogled z desnega brega Save. — Signatura spodaj na desni: »Prof. Hayne Wien 1844.« — Platno, oljne barve; 1268×795 mm. — Okvir sodoben.
32. *Kogovšek*, Josip (1809—1859). Moški portrèt neznanega meščana, podoba do pasu; v ozadju pokrajina — Signatura spodaj na desni: »Pinx. Jos. Kogouschek. Jänner 1840.« — Platno, oljne barve; 680×558 mm. — Okvir sodoben, črno likan.
33. *Kogovšek*, Josip (1809—1859). Damski portrèt neznanke meščanke v rožnobarvasti obleki; podoba do pasu. Signatura spodaj na levem robu: »Pinx. Jos. Kogouschek 1840.« — Platno, oljne barve; 695×552 mm. — Najbrže pendant k št. 32; morebiti soproga tam portretiranega gospoda. — Okvir sodoben, črno likan.
34. *Kogovšek*, Josip (1809—1859). Portrèt neznanega gospoda; doprsna podoba, v ozadju pokrajina. Signatura ob levem robu: »Pix. (!) Jos. Kogouschek Jänner 1840.« — Platno, oljne barve; 681×558 mm. — Sodi najbrže k št. 32 in 33. — Okvir sodoben, črno likan.
35. *Egartner*, Josip (1809—1849). Zadnja večerja. — Signirana spodaj na sredi: »J. Egartner pinxit A. 1845.« Platno, oljne barve; 862×628 mm. — Okvir istodoben.
36. *Egartner*, Jos. (1809—1849). Zadnja večerja. Datum spodaj na sredi: 1861; kopija, ki jo je izvršil A. Bizjak, po izvorniku pod št. 35. — Okvir iz poznejše dobe.
37. *Egartner*, Jos. (1809—1849). Mozes s tablama v roki; cela postava. Signatura spodaj na sredi: »Jos. Egartner pinx. A 1839 Krainburg.« Platno, oljne barve; 650×500 mm. — Okvir poznejše dobe.
38. *Bizjak*, Anzelm (1837—1876). Vihar na morju (bibl.) Platno, oljne barve; 800×593 mm. — Okvir poznejše dobe.
39. *Stroy*, Mihael (1803—1871). Neznani gospod. Portrèt, doprsna podoba. Spodaj na levi signatura: »Stroy pinx. 840.« Platno, oljne barve; 612×490 mm. — Okvir novodoben.
40. *Stroy*, Mihael (1803—1871). Sv. Anton Paduanski, klečeč pred božjim detetom. — Platno, oljne barve; 635×470 mm. — Signatura od tuje roke, zadaj na okvirju: »M STROY. p. 1846.« — Okvir novodoben.
41. *Auersperg*, Marija (soproga Anastazija Grūna, 1810—1880). Cvetice (vrtnice) v posodi. Signirana na levi spodaj z M A v monogramu. Lepenka, oljne barve; 397×317 mm. — Okvir s'iko sodoben. — Na zadnji strani: F. K.
42. *Auersperg*, Marija (1810—1880). Cvetice v posodi (vrtnice, vrtni jeglič, geranij, kapucinke, modri slak.) Signirana v desnem vogalu z M A v monogramu. — Deska, oljne barve, 423×341 mm. Okvir s sliko sodoben. — Na obratni strani »Marie Auersperg«.

43. *Auersperg*, Marija (1810—1880). Cvetice v posodi (kalina, modri slak, kapucinke, mošnjčnik; spodaj na desni drevesna stenica.) Signirana z monogramom MA spodaj na desni, zadaj »Marie Auersperg - Attems 1846.« Deska, oljne barve; 318×264 mm. — Okvir sodoben s sliko.
44. *Auerspeg*, Marija (1810—1880). Cvetice v posodi (vrtnica, mačehe, modri slak, zvončica, odolin, kosmulja.) Signirana spodaj z monogramom M. A. Zadaj »Marie Auerspeg - Attems 1846 « — Lenka, oljne barve; 345×285 mm. — Okvir s sliko sodoben.
45. *Auersperg*, Marija (1810—1880). Cvetice v dveh posodah (narcise, tulpa, voščenska, omej, špan. bezeg; kovačnik, beršljin, klinčki, rožmarin itd.; na mizi: šmarnice, spominčica, jasin, vrtni jeglič, vrtnica, beršljin.) Platno, oljne barve; 398×342 mm Okvir sodoben s sliko.
46. *Neznan umetnik dun. šole*. Ženski portrêt, najbrže iz l. 1821 (Kongresna doba), na pol postave; papir, pastel; pod steklom; 612×490 mm. — Okvir sodoben s sliko.
47. (*Neznan slikar* 18. stoletja) Turški sultan Mustafa III. Portrêt, doprsna podoba. — Platno, oljne barve; 780×610 mm. Signirana zadaj: »J. Mihael Millitz pinxit 1772 In Vienne.« — A je le kopija.
48. (*Varotari*, Aleksander, 1560—1590). Judita; dokolenska podoba — Platno, oljne barve; 1102×825 mm. Kopiral Mihael Stroy. — Okvir iz poznejše dobe.
49. (*Rotari*, Peter, 1707—1762). Ruska carica Katarina II. Portrêt, podoba do pasu Platno, oljne barve; 785×607 mm. — Okvir iz poznejše dobe. Zadaj signatura kopista: »J. Michael Millitz pinxit 1772 zu Vienne.«
50. (*Nedoločen slikar* 16. stoletja.) Sv. Pavel. Doprsna podoba. Platno, oljne barve; 515×383 mm. — Okvir poznejše dobe. Kopiral Matej Langus.
51. (*Santi*, Rafael, 1483—1520). Talija (iz skupine Parnasa v vatikanski »stanza della segnatura«); doprsna podoba. Platno, oljne barve; 534×405 mm. — Okvir iz poznejše dobe. — Kopiral Matej Langus.
52. *Beneško - isterska šola* (pod vplivom Jakoba Palme ml.; 1544—1628). Kristusa snemajo s križa. — Platno, oljne barve; 780×635 mm. — Okvir rezljan, sodoben (iz 16. stol.)
53. (*Nedoločen ital. mojster*. 16. stol.) Alegorija (ženska, oblečena v belo obleko, z belim golobom na roki.) Platno, oljne barve; 553×400 mm. — Okvir iz poznejše dobe. — Kopiral Matej Langus.
54. (*Allori*, Krištof, 1577—1621). Judita; samo do ramen. Platno, oljne barve; 440×263 mm. — Okvir iz poznejše dobe. — Kopiral (deloma precej prosto) Matej Langus.
55. *Bosse*, Abraham (1611—1778). Alegorija; vid in posluh. Kamen, oljne barve 365×288 mm — Okvir sodoben s sliko. — Najbrže ni lastnoročno delo Bossejevo, dočim je kompozicija nesporno njegova.

56. *Bosse*, Abraham (1611—1678). Alegorija: okus. Kamen, oljne barve; 363×283 mm. — Okvir s sliko sodoben. — Pendant k št. 55; delo kakor gori.
57. (*Luciani*, Boštjan, znan pod imenom: Sebastiano del Piombo, 1485—1547). Glasbenik, Portrét mladega moža; doprsna podoba. Platno, oljne barve; 420×322 mm. — Okvir iz poznejše dobe. — Kopiral Matej Langus v Rimu po neki (starejši) kopiji; izvirnik je v Parizu v zbirki A. Rothschilda.

Druga sobana.

58. *Ajvasovskij*, Ivan Konstantinjevič (1817—1900). Viharno morje. Platno, oljne barve; 995×737 mm. — Okvir sodoben s sliko.
59. *Pernhart*, Marko (1824—1871). Gorska pokrajina: Mrtuljek; spredaj gorska hiša. Platno, oljne barve; 1065×818 mm. — Okvir sodoben s sliko.
60. *Pernhart*, Marko (1824—1871). Gorska pokrajina; Belopeško jezero. Signatura spodaj na levi: »Pernhart 852.« Platno, oljne barve; 1055×685 mm. — Okvir s sliko sodoben.

(Dalje.)

Radovljiška matrikula iz l. 1468.

Viktor Steska.

L. 1916. je izročil brezniški župnik, duh. svetnik Jos. Lavrič kn. škof. arhivu ljubljanskemu matrikulo radovljiške župnije iz l. 1468.

Ta kodeks je zanimiva knjiga: 1. ker je, kolikor znano, najstarejša matrikula ljubljanske škofije; 2. ker je spisan na pergament in ilustriran z barvnimi začetnicami in spada torej med redke ilustrirane rokopise naše škofije; 3. ker je za radovljiško župnijo in njene podružnice precejšnjega zgodovinskega pomena; 4. ker je tudi v liturgijskem pogledu za ljubljansko škofijo važno pojasnilo.

1. Zunanja oblika kodeksa.

Matrikula je vezana v lesene platnice (32 × 24 cm), ki so obložene s temnorjavim usnjem. Knjigo sta zaklepali dve mesingasti gotiški zaponki. Sedaj je ohranjena le še ena cela, od druge pa le polovica. V usnje so vtisnjeni okraski v obliki trakov ali pasov, ki se ovijajo v čveterokotih okoli srednjega okraska. Srednji okrasek na obeh straneh platnic je rastlinski gotiške oblike. Krog njega se spenja renesanski okrasek: zvrstoma menjaje se cvetnik z rastlinsko zavojko. Drugi pas izpolnjujejo vtisnjene podobe: Kristus na križu z renesanskimi črkami INRI, bronasta kača na križu in sv. Janez Krstnik. Tretji in četrti pas sta zopet rastlinska in gotiške oblike. Hrbitišče je brez okraskov.

Matrikula sama šteje 22 pergamentnih listov (31 × 23 cm).

Na listu 18 b je pisec zapisal opombo: *Explizit per me Johem scriptorem ciuem de Ramansdorff ab anno. dni 1468.*

Pisec je torej domačin, radovljiški meščan z imenom Janez. Pripomniti je, da se je pisec pri imenu kraja zmotil in izpustil eno črko, ker je zapisal Ramansdorff mesto Rad- ali Ratmannsdorff, kakor sicer piše.

Matrikula obsega brez naslova najprej koledar na 18 listih ali 36 straneh. Koledar je urejen približno tako kakor v brevirju ali v misalu. Na vrhu je napis dotičnega meseca, na levi črki KL (calendae ali kalendae), potem spodaj posamezni godovi za vse dni v letu, številka mesečnega dne, nedeljska številka, naposled rimsko štetje dni po kalendah, nonah in idah.

Kodeks je iluminiran z inicijalami (začetnicami), ne pa s figurami. Na začetku vsakega meseca sta črki KL okrašeni, ena rdeče, druga modre barve. Napis mesecev, praznikov in dnevi rimskega koledarja so pisani z rdečo barvo, navadni godovi, črke medtedenskih dni pa črno; istotako številke, ki označujejo dneve dotičnega meseca. Nedeljska črka A je, menjaje se, modra ali rdeča. Tudi velike črne začetnice so s kako potezo z rdečilom olepšane.

Na koncu knjige je za koledarjem še dodatek na štirih listih (19–22), obsegajoč razne blagoslove. Tu so začetnice preprosto risane z modro ali rdečo barvo.

2. Slovenska imena mesecev.

Imena mesecev so spisana tudi slovenski, in sicer: Profinez, Seczan, Breifen oder Schulchez, Malitraun, Veliki traun, Rofenczuett, Serpan, Khimouez, Kofoperfkh, Jeffenikh, Liftognoy, Gruden. Imena teh mesecev pa niso iz l. 1468., ampak so bila dostavljena okoli l. 1600., kolikor se da spoznati iz pisave, ki je Hrenovi podobna in je bržkone ljubljanskega prošta Gašparja Freudenschussa (1580–1603), ki je bil kot prošt hkrati radovljiški župnik.

Slovenska imena mesecev iz najstarejših časov nam je ohranil loški rokopis iz l. 1466.: Prosynicz, Setstzan, susecz, maly trawen, weliky trawen, bobouczwett, maly serpan, weliky serpan, Poberuch, listognoy, kozowpersthk, Gruden. Drugič jih omenja Trubar v koledarju l. 1582.: Probiniz, Seezhan, Sushez, Malitraun, Velikitraun, Roßhenzuit, Serpan, Kimouiz, Jeffenik, Kofopersk, Lystognoi, Gruden. Iz poznejših časov naj navedem še imena mesecev iz prve slovenske pratike za l. 1726.: Proshe-niz, Sizhan, Sushez, Mali Travèn, Veliki Travèn, Manyk-Veliki Travèn, Roshni Zveit, Mali Serpán, Veliki Serpán, Kimoviz, Kasapèrsk, Liftov-gnui, Gruden.

Iz te primerjave je jasno, da se imena posameznih mesecev pri raznih pisateljih najstarejše dobe ne vjemajo. Pri prvih petih mesecih ni razlike, začenja se pa s 6. mesecem. Junij je loškemu rokopisu bobov cvet, Trubarju rožni cvet, istotako radovljiški matrikuli in pratiki za l. 1726. Julij je l. rokopisu: mali serpan, Trubarju serpan, rad. matrikuli serpan, pratiki mali serpan. Avgust je l. rokopisu: veliki serpan, Trubarju kimovec, rad. rokopisu: kimovec, pratiki velikij serpan. September je l. rokopisu: poberuh, Trubarju jesenik, rad. rokopisu kozopersk, pratiki kimovec.

Oktober: listognoj (1466), kozopersk (1582) jesenik (r. m.), kozopersk (1726). November: kozopersk (1466), listognoj (1582), listognoj (r. m.), listognoj (1726). December: vsem gruden. Radovljiška matrikula se torej vjema s Trubarjem do edine zamenjave septembra in oktobra. Po pravici smemo sklepati, da ta enakost ni slučajna, ampak da je radovljiška matrikula odvisna od Trubarja.¹⁾

3. Koledar.

Matrikula je bila last radovljiške župnije. Ta župnija je pripadala l. 1468. ljubljanski škofiji, ki je bila pravkar l. 1461. ustanovljena. Prvi ljubljanski škof Sigmund Lamberg je zasedel ljubljansko škofijo l. 1463. Matrikula je bila torej spisana za dobe prvega ljubljanskega škofa in gotovo po naročilu prvega ljubljanskega prošta in hkrati radovljiškega župnika Leonarda pl. Jamnizerja (1461—1471).

Kak koledar so imeli tedaj v ljubljanski škofiji? Ali so kar sprejeli oglejskega, ker so dotlej spadale vse župnije nove ljubljanske škofije k Ogleju? Ali so vpeljali tedaj docela nov koledar? Matrikula nam na ta vprašanja točno odgovarja. Večinoma so ohranili oglejski koledar, vendar pa so sprejeli nekatere spremembe po rimskem koledarju in po nemških koledarjih. Močno se loči radovljiški koledar od poznejših ljubljanskih, na pr. od najstarejše ohranjene cerkvene pratike (*directorium liturgicum*) iz l. 1665., ki je bila zelo podobna našemu koledarju do zadnjih let, ko se je ljubljanski skoro popolnoma poenačil z rimskim (19. decembra 1913.). Da bo mogoče primerjati radovljiški koledar z oglejskim, naj tu navedem dotične oglejske godove po oglejskem misalu iz l. 1508.²⁾ Starejši oglejski misali so pri nas redki in niso vsakemu dostopni.

4. Oglejski koledar iz l. 1508.

Januaris. 1. Circumcisio Domini. Maius duplex. 2. Octaua s. Stephani. IX. lection. 3. Octaua s. Joannis. IX. lection. 4. Octaua ss. Innocentium. IX. lection. 5. Vigilia. 6. Epiphania Domini. Maius duplex. 11. Paulini patriarchae. IX. lection. 13. Octaua epiphaniae. IX. lection. 16. Marcelli papae et martyris. IX. lection. 17. Antonij abbatis. IX. lection.

¹⁾ Primerjaj: Josip Benkovič: Slovenski koledarji in koledarniki, Dom in Svet, 1895, 215. — P. pl. Radics: Slovenščina v besedi in pismu po šolah in uradih Letopis M. Sl., 1879, 13. — L. Pintar: Trubarjev koledar, Trubarjev zbornik, 270—274. — Iv. Grafenauer: Kratka zgodovina slovenskega slovstva, I., 25.

²⁾ Omenjeni misal je last »Društva za krščansko umetnost« v Ljubljani. Prej je bil v Šmartnem v Tuhinju, oziroma pri podružnici sv. Tomaža na Lokah, kakor je 26. marca 1746. na naslovni strani priponmil vikar Franc Mihal Paglovec. Na zadnji strani tega misala je natisnjena opomba: Expletum est hoc misale pro sancte Aquileiensis ecclesie ritu: caractere iucundissimo Venetiis impressum opera Luceantoni de Giunta florentini: et impensis Joannis Asualdi Augustensis. Anno salutis dominice quingentesimo octauo supra milesimum. Quarto kalēdas Julii.

19. Marii et Marthae. III. lection. 20. Fabiani et Sebastiani. IX. lection. 21. Agnetis virginis et martyris. 22. Vincentii martyris. III. lection. 25. Conuersio s. Pauli. Duplex. 26. Policarpi ep. et mart. III. lection. 27. Joannis crisostomi. IX. lection. 28. Octaua s. Agnetis. III. lect. 29. Juliani de bono albergo. IX. lect. 31. Translatio s. Marci Ev. IX. lect.

Februarius. 1. Brigidae Virg. III. lection. 2. Purificatio beatae Mariae Virg. Maius duplex. 3. Blasii ep. et mr. IX. lect. 5. Agathae Virg. et mr. IX. lect. 6. Dorotheae uirg. et mr. III. lection. 10. Scholasticae Virg. III. lect. 14. Valentini ep. et mr. III. lection. 16. Julianae Virg. cum pleno officio. 17. Chrysanti et soc. In Aquileya duplex. 22. Cathedra s. Petri, cum pleno officio. 23. Vigilia. 24. Mathiae apostoli. Duplex.

Martius. 7. Thomae de Aqu. conf. IX. lect. Perpetuae et Felicitatis. III. lect. 11. Quadraginta martyrum. IX. lectionum. 12. Gregorii papae. Duplex. 16. Hellari et Daciani. In Aquileya duplex. 21. Benedicti abbatis, cum pleno officio. 25. Annunciatio s. Mariae Virg. Maius duplex.

Aprilis. 5. Agapae, Ciconiae et Hyrenae. In Aquileya duplex. 9. Mariae egypt. III. lect. 13. Inuentio corporum Cantiani, Grisogoni et Prothi. In Aquileya duplex. 14. Tiburtii et Valeriani. III. lection. 24. Georgii Mart. IX. lection. 25. Marci Euang. Duplex. Letaniae maior. 28. Vitalis Martyris. III. lection.

Maius. 1. Philippi et Jacobi apostolorum. Duplex. 2. Sigismundi regis. In Aquileya duplex. Inuentio s. crucis. Cum pleno officio. 4. Floriani martyris. III. lection. 6. Joannis ante portam latinam. IX. lection. 8. Apparitio s. Michaelis. IX. lect. 10. Gordiani et Epimachi. III. lection. 12. Nerei, Achillei et Pancratii. III. lection. 31. Cancii, Canciani et Cancianillae. Duplex.

Junius. 2. Marcellini. Petri et Erasmi. III. lection. 4. Quirini ep. et mart. In Aquileya duplex. 9. Primj et Feliciani. III. lection. 11. Barnabae apost. Duplex. 13. Antonii fratris minorum. IX. lect. 14. Prothi mart. In Aquileya duplex. 15. Viti, modesti et Crescentiae. IX. lect. 17. Ciriaca et Muscae Virg. et mart. In Aquileya duplex. 18. Marci et Marcelliani. III. lection. 19. Geruasii et Prothasii. IX. lection. 22. Achacii et sociorum eius. IX. lection. 23. Virgilia. 24. Natiuitas s. Joannis Bapt. Duplex. 26. Joannis et Pauli martyrum. IX. lectionum. 28. Vigilia. 29. Petri et Pauli apostolorum. Duplex. 30. Commemoratio s. Pauli. Duplex.

Julius. 1. Octaua s. Joannis Baptistae. IX. lectionum. 2. Visitatio beatae Virginis. Duplex. Processi et Martiniani. IX. lection. 4. Udalrici episcopi. IX. lect. 10. Septem fratrum. In Aquileya duplex. 11. Pii papae et martyris. Cum pleno officio. 12. Hermachorae et Fortunati. In Aquileya. Duplex maius. 13. Dedicatio almae ecclesiae aquileyensis. Maius duplex. 15. Diuisio apostolorum. Cum pleno officio. 17. Alexii conf. IX. lection. 19. Octaua beati Hermachorae et Fortunati. IX. lectionum. 20. Margarethae Virginis. IX. lectionum. 21. Praxedis uirginis. III. lectionum. 22. Mariae Magdaleneae. Cum pleno officio. 23. Apollinaris episcopi et martyris. III. lection. 24. Christinae Virg. et mart. IX. lection. Vigilia. 25. Jacobi apostoli. Duplex. Christophori mart.

IX. lect. 28. Pantaleonis mart. IX. lect. 29. Marthae hospitae Christi. IX. lectionum. 30. Abdon et Sennen. III. lect.

Augustus. 1. Vincula s. Petri. Cum pleno officio. 2. Stephani papae et martyris. III. lect. 3. Inuentio s. Stephani prothomartyris. Cum pleno officio. 5. Festum niuis. Duplex. Dominici confessoris cum pleno officio. 6. Sixti, Felicissimi et Agapiti, III. lectionum. 7. Aerae et sociarum eius martyrum. III. lectionum. 8. Ciriaci et sociorum. III. lectionum. 9. Vigilia. 10. Laurentii martyris. Duplex. 11. Tyburtii martyris. III. lectionum. 13. Hippolyti et sociorum eius. IX. lectionum. 14. Felicis et Fortunati in Aquileya. Duplex. Vigilia. 15. Assumptio beatae Virginis. Maius duplex. 17. Octaua sancti Laurentii. III. lectionum. 18. Agapiti martyris. IX. lectionum. 20. Bernardi abbatis. IX. lectionum. 21. Donati et sociorum eius martyrum. IX. lectionum. 22. Octaua assumptionis. IX. lectionum. 23. Hermogenis et Fortunati. In Aquileya duplex. Vigilia. 24. Bartholomaei apostoli. Duplex. 27. Translatio s. corporum Hermachorae et Fortunati cum pleno officio. 28. Augustini episcopi. Duplex. 29. Decollatio beati Joannis Bapt. Cum pleno officio. 30. Juliani martyris. IX. lectionum. 31. Felicis et Adaucti martyrum. III. lectionum.

September. 1. Egidii abbatis. Cum pleno officio. 8. Natiuitas sanctae Mariae Virginis. Maius duplex. 9. Adriani martyris. III. lectionum. 11. Prothi et Iacinti. III. lectionum. 13. Septem dormientium. IX. lect. Cornelii Cypriani. IX. lect. 14. Exaltatio sanctae crucis cum pleno officio. 15. Octaua natiui. uirg. Mariae. IX. lectionum. 16. Euphemiae, Luciae et Geminiani martyrum. III. lectionum. 17. Lamperti episcopi et martyris. Trium lectionum. 19. Euphemiae, Dorotheae, Teclae et Erasmae martyrum. In Aquileya duplex. 20. Eustachii et sociorum eius nouem lectionum. Vigilia. 21. Mathei apostoli et euangelistae. Duplex. 22. Mauritii et sociorum eius martyrum. III. lectionum. 26. Octaua quatuor virginum. Trium lectionum. 27. Cosmae et Damiani. IX. lectionum. 29. Michaelis Archangeli. Duplex. 30. Hieronymi presbyteri et confessoris. Duplex.

October. 1. Remigij, Germani et Vedasti antistitum. III. lectionum. 4. Francisci confessoris. IX. lectionum. 6. Fidis virginis. IX. lectionum. 7. Marci papae et confessoris. In Aquileya duplex. 9. Dionysii, Rustici et Eleutherii. III. lectionum. 10. Gereonis et sociorum eius. In Aquileya duplex. 14. Calixti papae et martyris. III. lectionum. 16. Galli abbatis. IX. lectionum. 18. Lucae euangelistae. Duplex. 21. Undecim milium virginum. IX. lectionem. 27. Vigilia. 28. Symonis et Iudae apostolorum. Duplex. 31. Vigilia.

November. 1. Festum omnium sanctorum. Maius duplex. 2. Commemoratio omnium animarum. Cum pleno officio. Iusti martyris. IX. lectionem. 6. Leonardi confessoris. IX. lectionum. 8. Quattuor coronatorum. IX. lectionum. 9. Theodori martyris. IX. lectionem. 10. Vigilia. 11. Martini episcopi. Cum pleno officio. Menae martyris. In Aquileya duplex. 13. Briccii episcopi. III. lectionem. 16. Othmari abbatis. III. lect. 18. Octaua s. Martini. III. lect. 19. Helisabet viduae. Cum pleno officio. 21. Mauri martyris. III. lectionum. 22. Cecilliae virginis.

IX. lectionum. 23. Felicitatis et filiorum eius. In Aquileya duplex. 24. Grisoni martyris. In Aquileya duplex. 25. Katherinae virginis. Cum pleno officio. 26. Commemoratio beati Clementis papae et martyris. IX. lection. 29. Vigilia. 30. Andreae apostoli. Duplex.

December. 4. Barbarae Virginis. IX. lection. 6. Nicolai ep. et confessoris. Cum pleno officio. 7. Ambrosii episcopi et confessoris. Duplex. 8. Conceptio gloriosae Virginis Mariae. Duplex. 9. Syri episcopi et confessoris. IX. lectionum. 10. Luciae Virginis et martyris. Cum pleno officio. 20. Vigilia. 21. Thomae apostoli. Duplex. 24. Vigilia nativitatis Domini. Duplex. 25. Nativitas Domini. Duplex maius. Anastasiae Virginis et martyris. 26. Stephani prothomartyris. Duplex. In Aquileya duplex. 27. Joannis apostoli et evangelistae. Duplex. Zoili confessoris. In Aquileya. IX. lectionum. 28. Sanctorum Innocentium. Duplex. 29. Thomae archiepiscopi et martyris. IX. lectionum. 31. Silvestri papae et confessoris. IX. lectionum.

5. Prazniki v radovljiški matrikuli.

V radovljiški župniji so imeli l. 1468. sila praznikov. Prazniki so bili v januarju: Obrezovanje Gospodovo, sv. Trije kralji, sv. Neža, spreobrnjenje sv. Pavla, torej 4; v februarju: Svečnica, prestol sv. Petra, sv. Matija, torej 3; v marcu: sv. Gregorij, sv. Jedrt, Oznanjenje Marijino, skupaj 3; v aprilu: sv. Juri, sv. Marko; v maju: sv. Filip in Jakob, Najdenje sv. Križa, sv. Florijan, sv. Janez Evangelist pred lat. vrati, sv. Urban, sv. Kancij in tovariši, skupaj 6; v juniju: sv. Primoš, sv. Vid, sv. Janez Krstnik, sv. Peter in Pavel, sv. Pavel, skupaj 5; v juliju: Obiskovanje Marijino, sv. Urh, sv. Mohor in Fortunat, razdelitev apostolov, sv. Magdalena, sv. Jakob, sv. Ana, skupaj 7; v avgustu: vezi sv. Petra, sv. Ožbalt, sv. Lavrencij, sv. Radegunda, Vnebovzetje Marijino, sv. Jernej, sv. Avguštin, obglavljenje sv. Janeza Krstnika, skupaj 8; v septembru: sv. Egidij, Rojstvo Marijino, povišanje sv. Križa, sv. Lambert, sv. Matej, prenos sv. Ruperta, sv. Mihael, skupaj 6; v oktobru: sv. Luka, sv. Uršula, sv. Simon in Juda, skupaj 3; v novembru: praznik vseh svetnikov, vernih duš, sv. Martin, sv. Elizabeta, sv. Klemen, sv. Katarina, sv. Andrej, skupaj 7; v decembru: sv. Barbara, sv. Nikolaj, Spočetje Marijino, sv. Lucija, sv. Tomaž, Božič, sv. Štefan, sv. Janez Ev., sv. Nedolžni otroci, sv. Tomaž kant., skupaj 10.

Na leto je torej prišlo 64 nepremakljivih praznikov poleg 6 premakljivih, namreč: velikonočni ponedeljek in torek, binkoštni ponedeljek in torek, Vnebohod in sv. Rešnje Telo; skupaj 70 praznikov. K tem praznikom moramo prišteti še nedelje. Res, da padejo nekateri prazniki na nedelje, vendar smeimo reči, da so tedaj vsak teden praznovali po dva dni in da je bilo delavnikov le po 5. Pripomniti pa moramo, da ti prazniki morda niso bili vsi strogi prazniki, ampak nekako olajšani prazniki, na pr., da se je smelo opravljati vsako delo, razen oranja, ali da so praznovali posamezni stanovi, na pr. ženske na praznik sv. Neže, Marjete, Lucije, Agate, na kar je že opozoril prof. Jos. Smrekar.³⁾

³⁾ Zgodovinski zbornik, stolp. 28 pod črto.

V približno istem času so praznovali v Kranju 12 praznikov manj, kakor posnemamo iz kranjskega rokopisnega misala. Ti prazniki so: 1. sv. Jedrt (17. 3.), 2. sv. Florian (4. 5.), 3. sv. Janez Evang. pred lat. vrati (6. 5.), 4. sv. Pavel (30. 6.), 5. sv. Radegunda (11. 8.), 6. sv. Avguštin (2. 8.), 7. obg'avljenje sv. Janeza K. (29. 8.), 8. sv. Lambert (17. 9.), 9. prenos sv. Ruperta (24. 9.), 10. sv. Uršula (21. 10.), 11. verne duše (2. 11.), 12. sv. Barbara (4. 12.).

6. Obseg radovljiške župnije l. 1468.

L. 1468. se omenjajo v radovljiški župniji sledeče cerkve: 1. sv. Petra v Radovljici (oltarji: sv. Petra, sv. Ane, sv. Štefana, sv. Rešnjega Telesa, sv. Nikolaja), 2. kapela sv. Pankracija v gradu »Waldenburg« (pozneje so ga imenovali »Wallenburg«; Slovenci imenujejo razvaline Pusti grad), 3. Lancevo, 4. Breznica, 5. Selo, 6. Žirovnica, 7. Sv. Peter nad Begunjami, 8. Begunje, 9. Rodine, 10. Studenčice, 11. Breg, 12. Vrba, 13. sv. Lovrenc na Gori, 14. Jesenice, 15. Leše, 16. Kropa.

V poznejših pripiskih se imenujejo še druge cerkve. Iz teh spoznamo, da je radovljiška župnija tedaj obsegala ozemlje 10 sedanjih župnij. Naj tu stoje njih imena: 1. Radovljica, Lancevo (Lantzau) in kapela na gradu Waldenburg. 2. Begunje, Sv. Peter na gori, sv. Lucija. 3. Breznica, tedaj posvečena sv. Nikolaju, Breg, Rodine, Selo, Studenčice, Vrba, Žirovnica in sedaj že podrta podružnica sv. Lovrenca na gori. 4. Jesenice (Assnik). 5. Kamna gorica. 6. Kropa. 7. Lesce. 8. Leše. 9. Mošnje. 10. Gorje (Goriach).

Omenja se tudi cerkev sv. Jošta (ad s. Jodocum pod Gorye), kjer je bila sv. maša na god sv. Boštjana (20. 1.), sv. Urbana (25. 5.), sv. Primoža (9. 6.) in sv. Vida (15. 6.) in cerkev »pod goro« sub Monte, kjer je bila sv. maša na god sv. Pavla spreobr. (25. 1.), sv. Valentina (14. 2.), sv. Matija (24. 2.) in Nedolžnih otrok (28. 12.). Cerkev »pod goro« je gotovo podružnica sv. Lucije, ki se še dandanes imenuje tako. Tudi cerkev sv. Jošta (ad S. Jodocum) bo bržkone ista cerkev, saj se sv. Jošt in sv. Lucija praznujeta isti dan, to je, 13. decembra.

Omenja se tudi cerkev na Bleiskem otoku o priliki procesij in kapela sv. Genuina (sic!) na bleiskem gradu, ki pa nista spadali pod Radovljico.

7. Pripiski zgodovinske vsebine.

L. 1523., v nedeljo pred sv. Janezom Krstnikom, je bila posvečena cerkev sv. Petra nad Begunjami. (Cerkev je stala že mnogo prej, saj se v matrikuli omenja že l. 1468. Gotovo so jo tedaj prezidali in s freskami okrasili.)⁴⁾

L. 1560. 10. oktobra je umrl ljubljanski prošt Rupert Semodius. (Semodius je polatinjen priimek Kupljenik. Kupljenik je po Pleteršnikovem slovarju mernik ali pol vagana, zato se + modius.)

L. 1575., 2. nedeljo po sv. Bartolomeju, je bilo posvečeno pokopališče v Kropi. Obred je izvršil škof Konrad Glusič. Zraven je opomba: »Existit

⁴⁾ Cf. M. Sitar: Dve stari cerkvi sv. Petra na Kranjskem. Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko, 1900. 59.

Eppalis Labaci 460, ergo fuit erectum Ao 1303.« Ta pripisek je gotovo iz poznejše dobe in povrh še nedostaten. Bržkone je hotel pisec povedati, da je posneti iz neke listine ljubljanske starost pokopališča. Nejasno je, kako bi mogli imeti pri ljubljanskem ordinarijatu tako listino, ko je bila škofija ustanovljena šele l. 1461. Tudi račun je netočen.

L. 1576. 8. januarja je imel novo mašo v pletrskem samostanu Gašpar Freudenschuss, poznejši ljubljanski prošt in arhidijakon.

L. 1576. 8. aprila je prišel deželni knez nadvojvoda Karol v Ljubljano in tudi v Radovljico.

L. 1579. je umrl ljubljanski stolni dekan Baltazar Radlič v Gornjem gradu en dan pozneje, ko je prejel iz Rima potrdilo papeža Gregorija XIII., da je ljubljanski škof. Pripisek je pri 18. juliju.

L. 1582. 22. julija, na god sv. Magdalene je bila vnovič posvečena (rekoncilirana) grajska kapela sv. Ingenuina na Bledu (capellae S. Genuini in Vellts arce). Posvetil jo je ljubljanski škof Janez Tavčar v pričo ljublj. prošta Freudenschussa.

L. 1583. je bil vpeljan novi Gregorijanski koledar.

L. 1587. je bil na knežje povelje iz vseh dednih dežel izgnan radovljiški krivoverski meščan Lenard Naaastroj.

L. 1590. 21. oktobra je umrl nadvojvoda Karol. Pokopali so ga v sekovskem samostanu.

L. 1597. je umrl ljubljanski škof Janez Tavčar v Gradcu. Pripis je pri 23. avgustu.

L. 1601. 9. marca se je pričela verska prenova najprej na Gorenjskem, potem po vsi Kranjski po vojvodskih poverjenikih.

L. 1602. 26. julija (god sv. Ane) je Tomaž Hren iznova posvetil cerkev sv. Klementa na Rodinah, ker je pogorela. Priča je bil prošt Gašpar Freudenschuss.

L. 1634. 8. oktobra je umrl v Ljubljani Gašpar Bobek, pičanski škof in ljubljanski prošt, pokopan v lastni grobnici (kripti) tukaj pri oltarju sv. Katarine.

L. 1650. 25. septembra je bil v Radovljici umeščen kot župnik in arhidijakon ljubljanski prošt J. Andrej pl. Stemberg.

L. 1653. 28. oktobra je postal Jan. Andrej pl. Stemberg prošt novomeški.

L. 1654. 14. jan. je v Radovljici izbruhnil požar v hiši nekega barvarja. Vsled obljube se praznuje sv. Florijan s procesijo v Studenčice.

L. 1654. v marcu je postal ljubljanski prošt Marko Dolinar.

Brez navedbe časa sta dva podatka:

a) 30. aprila je odšel na Dunaj nevredni radovljiški župni vikar Janez Sigismund Benčič.

b) Šesto nedeljo po Veliki noči je žegnanje v Lescah. Da bi zabranili božjo službo, so radovljiški krivoverci z neresničnimi izjavami od nadvojvode dosegli, da je preložil semenj od Lesec v mesto. Tako je cerkev zapuščena radi odpadlih dohodkov.

8. Zadušnice v radovljiški župniji.

Na notranji strani 1. platnice je prilepljen list z zaznamkom, spisanini okoli l. 1600:

Peractiones pro Defunctis Benefactoribus Ecclesiae Sancti Petri in Rodtmonsdorff.

Hebdomada proxima post festum S. Michaelis Archangeli Singulis Annis celebrantur Sequentes peractiones.

Feria Secunda pro familia Ramush cantatur officium Defunctorum et duae Missae cantatae cum una privata.

Feria Tertia officium Defunctorum et tres Missae pro familia Mos-sorum.

Feria Quarta officium Defunctorum cum tribus Missis pro Fratribus et Sororibus Confraternitatis Corporis Christi.

Feria Sexta. Officium Defunctorum cum tribus Missis pro familia Lokotellorum ex Stanpichel.

Sabbatho Officium Defunctorum cum tribus Missis pro familia Reverendissimi Domini Caspari Bobekh Episcopi Pedinensis, Praepositi Labacensis, qui die 8. Octobri A. 1634 in Domino obdormivit.

Cuique Sacerdotum Vitricus Ecclesiae tenetur dare pro qualibet Missa aut peractione Cruciferos 12. Ludirectori Cruciferos 20. Aedituo Solidos 8.

9. Radovljiški rokopisni koledar.

Tu podajam koledar po rokopisu, samo, da sem izpustil nedeljsko številko in starorimsko poznamenovanje dni v mesecu, ker je to za nas brez pomena. Prazniki so razprto tiskani, da se ločijo od godov; poznejši pristavki se nahajajo v oklepajih.⁵⁾

Januarius. (Proffinez.)

1. Circumcisio Domini. (Missa in Rhodein et Vigaun.)
 2. Octava sancti Stephani. 3. Octava s. Joannis Ev. 4. Octava ss. Innocentium. 5. Vigilia. 6. Epiphania Domini. (Missa in Rhodein et Vigaun. Consecratio Thuris et Mirrhæ in Vigaun. ad placitum parroch., alias non tenetur iure.) 7. Valentini cf. 8. Erhardi epi. (Sacro Sanct. Sacrifi: Missae obtulit Deo Opt. Max. Caspar Freudenschus praepositus Lab: Archidia: Radtman. primitias suas. Ann. 1576. in Monastero Pletriach.) 9. Vitalis martyr. 10. Pauli cf. 11. Gregorii epi. 12. Satiri mart. (Dominica post Epiphaniam Sacrum na Studenzizach ad S. Florianum.) 13. Octava Epiphaniae. Dedicatio in monte s. Petri 14. Felicis in Pincis. 15. Mauri cf. 16. Marcelli pp et mart. 17. Anthonii abbatis. (Missa in Lanzauu, et

⁵⁾ Imena svetnikov pišem vedno z veliko začetnico, čeprav je v izvorniku nedoslednost. Kratice: apli — apostoli, epi — episcopi, Ev. — evangelistae, Abb. — abbatis, cf — confessoris, pp — papae, v. — virginis, mr. martyr. etc.

Sklonilo ae piše izvornik s preprostim e.

Opozarjam, da so včasih premakljivi prazniki, zlasti nedelje, vpisani v koledarju ob gotovem dnevu, n. pr. nedelja Jubilate dne 8. maja, kar je veljalo le za eno leto. Vpisati bi se morala na koncu meseca.

salarium datur.) 18. Priscae virg. 19. Mariae et Marthae v. 20. Fabiani et Sebastiani. Dedicatio altaris s. Annae (in Rhodein et Missa ad s. Jodocum). 21. Agnetis v. et mart., patrocinium in ara s. Stephani. (Missa in Leschach.) 22. Vincentii mart. 23. Emmerentianae virg. 24. Thymothei apli. 25. Conversio s. Pauli. (In Velben et sub monte cum Salario.) 26. Policarpi epi. 27. Johannis Crisostomi. 28. Octava Agnetis v. 29. Valerii epi. 30. Aldegundis. 31. Victoris mris.

Februarius. (Seczan)

1. Brigidae v. 2. Purificatio Mariae. (In Rhodein et Vigaun.) 3. Blasii epi. 4. Gilberti cf. 5. Agathae v. 6. Dorotheae v. et mr. 7. Helenae reginae. 8. Siri, Iuuentii martyrurum. 9. Appoloniae v. et mr. 10. Scolasticae v. 11. Desiderii epi. 12. — 13. — 14. Valentini mr. (Sub monte.) 15. (S. Sigefridi Epis. et Conf.) 16. Julianae v. et mr. 17. Donati mr. 18. — 19. Sabini presbyt. 20. Victoris mr. 21. Servuli mr. 22. Cathedra s. Petri apli. Eodem die debet celebrari missa in monte s. Petri. 23. Vigilia. 24. Mathiae apostoli. (Missa in Velben. V uerbi. Et sub monte.) 25. Valpurgae V. 26. Felicis et Fortunati mr. 27. Leandri mr. 28. Romani abbis. (Die Cinerum missa in Rhodein et Vigaun.)

Martius. (Breifen oder Schuschez.)

1. Leonis papae. 2. Conuersio Mariae Magdalene. 3. Chunigundis v. 4. Nongentorum martyrurum. 5. Eusebii mr. 6. Victoris. 7. Perpetuae, Felicitatis. 8. Undecim milium militum. 9. — Hoc die et Anno 1601 incepta est Reformatio Religionis in superiori tandem in Universa Carniola per Archiduales Commissarios. 10. Alexandri et Gaji. 11. — 12. Gregorii papae. 13. Eufrasiae v. 14. Petri mr. 15. Longini militis. 16. Hilarii mr. 17. Gertrudis v. 18. Alexandri epi. 19. Joseph nutritoris domini. (In Steinbüchel.) 20. — 21. Benedicti abbatis. 22. Pauli epi. 23. Victoris mr. 24. Quirini. 25. Annunciatio s. Mariae. (Missa in Wegunie pro salario 9 P.) Missa in Leeß. Pridie non ult. vespere beneficiatus. 26. Castuli mr. 27. Rudperti epi. 28. Guntrami regis 29. Eustachii abbis. 30. (Die Jovis sancto legitur in Velden et in Vigaun Passio, et in Velben computatur loco unius missae.) 31. Sabinae v. (Die Paschatis est Processio in Lees. Feria 2 Paschatis missa in Scherounizh cum Salario.)

Aprilis. (Malitrawn.)

1. Agapiti mr. 2. Mariae egyptiacae. 3. Sixti pp. 4. Ambrosii epi. 5. — (Nota quod semper dominica qua cantatur Misericordia Dni est dedicatio in capella Beatae Virginis Mariae in Radmanidorff. 6. Eufemiae v. et mr. 7. Celestini pp. 8. Dyonisii epi. (Anno 1576, Ist unser gnedigster Herr und Landtsfürst Ertzherzog Carl Auf Laybach in Crein auch Auf Radtmanft. khomen.) 9. — 10. Septem virginum. 11. Leonis pp. 12. Constantini epi. 13. — 14. Tyburtii et Valeriani mr. 15. Helenae reginae. 16. — 17. — 18. Eleutherii epi. — 19. — 20. Genesi mr. 21. — 22. — 23. — 24. Georii. Adalberti mr. (Missa in Rhodein et Vigaun.) 25. Marci ewangelistae. (Zu Velben Missa V uerbi et Processio.) 26. Cleti pp. 27. Anastasii epi. 28. Vitalis mr. 29. Germani epi. 30. Quirini epi. (Dominica prima post pascha est Quasi modo geniti, Dominica 2. post Pascha est Misericordias Domini. Diesen Suntag ist Kichtag alhir und man zeigt das heillig Blueth.) Sem-

per Feria tertia Paschae est concursus et magna frequentia populi ad montem S. Petri supra Vigaun.)

Maius. (Veliki traun.)

1. Philippi et Jacobi ap. (In Leschach Indulg. Dominica Misericordias.) 2. Translatio S. Elisabet, Patrocinium in ara s. Annae. (S. Sigismundi Regis Burgund. S. in Goriach.) 3. Inventio s. Crucis. Alexandri et sociorum eius (Hac die est processio a S. Lucia ad lacum B. V.) 4. Floriani mr. (Dedicatio S. Rudperti in Studentzitz et etiam processio ex civitate. Item in Steinbüchell.) 5. Gothardi epi. 6. Johannis ante latinam portam. 7. Domitillae v. 8. Apparitio s. Michaelis arhang. (Jubilare.) 9. Translatio sanctae Andreae. Patrocinium in ara Corporis Christi. 10. Gordiani et Epymachij mrm. 11. Antonii mr. (Celebratur in arce Waldenburg omni Feria sexta, datur safarium Flo. 20 et pisces. 12. Pangracij mr. Patrocinij in Waldenburg. (Tenentur ex aula dari omni hebdomada in mallzeit Visch.) 13. Gangolfi mr. 14. Bonifacii mr. Simplicis mr. 16. — 17. — 18. — 19. Pontecianae v. et mr. 20. Basilliae v. 21. — 22. Helenae v. 23. Desiderij epi. 24. Dominici conf. 25. Urbani pp. (Patrocinium unius altaris ad S. Jodocum pod Gorye 1 Missa et benedictio campi, dantur. Item in Scherounizh, cantantur 4 Euangelia decies et dantur 13 pacei.)

26. Augustini anglorum epi. 27. Johannis pp. et mr. 28. Germani epi. 29. Alexandri mr. 30. Felicis pp. 31. Cancii, Canciani, Cancianillae. Patrocinium in Zell.

(Dominica Exaudi dedicatio Ecclesiae B. Mariae in Leeß. Ut impediretur diuinus cultus, haeretici Radtma: per male narata consensu Archiducis transtulerunt nundinas ad ciuitatem. Ita restantibus proventibus Ecclesia desolatur. — Semper Dominica Cantate Dedicatio S. Nicolai. Tribus diebus Sabbatinis continenter ante festa Pentecostes est processio ex Vigaun ad lacum B. V. — Dominica 5. post pascha est dedicatio ad S. Cantianum in Sellu. — Septimana Rogationum. Die Lunae itur cum vexillis ad S. Nicolaum in Breshenzha. Martis ad S. Udalricum in Vigaun. Mercurij per campum Rattmanstorffensem. In Ascensione Domini est Benedictio Campi in Rhodein. Prandium cum salario datur, quot Euangelia, tot pacei, sunt autem 7 Euangelia, quae cum sacro persolvuntur 9. paceis. — Rogationum. Dedicatio S. Cantiani in Szell. — Exaudi. Dedicatio et processio in Leeß. — Dominica Pentecostes est benedictio campi: datur prandium cum salario. Cantantur autem 4 initia, quae cum sacro persolvuntur 7 paceis.

Junius. (Rofenczuett.)

1. Nicodemis*) mr. 2. Marcellini et Petri mr. 3. Erasmi mr. 4. — 5. Bonifacii et sociorum eius. 6. Candidi mr. 7. Seruacii ep. 8. (festum SSi Corporis Christi. Cooperatores et ludirector canunt Matutinum. Confratres tenentur omnes comparere cum candellis et processionem condecorare sub poena cerae fl. 1.) 9. Primi et Feliciani (Missa ad s. Jodocum. et benedictio campi in Velben prandium sum salario 8 pac:). 10. Censurii ep. 11. Barnabae apostoli. 12. Basilidis et sociorum eius

*) Mesto Nicomedis.

mr. 13. Feliculae v. 14. — 15. Viti, Modesti, Crescentiae mr. (Missa ad s. Jodocum pod gorije uel est processio ad S. Annam: Item benedictio campi ad s. Radegundem, et dantur 24 K.) 16. — 17. Uliuari. 18. Marci et Marcelliani mr. 19. Geruasii et Prothasii mr. 20 Felicis mr. 21. Albani mr. 22. Achacii et sociorum eius (Patrocinium in altari s. Stephani). 23. Vigilia. 24. Natiuitas Johis baptistae Patrocinium in Krop. (Missa eiusdem Capellae in Leeß.) 25. Galliciani mr. 26. Johis et Pauli mr. Dedicatio in Siraunitz. (Dedicatio unius Altaris in Lefach et benedictio campi in Sirauniza.) 27. Septem dormientium. 28. Vigilia. 29. Petri et Pauli. Patrocinium in Radmansdorff. Patrocinium in monte s. Petri. 30. Commemoratio s. Pauli. (Dominica Pentecostes missa in Rhodein et Vigaun. Feria 2 benedictio campi in Vigaun, quod initia, tot pacei. Item in Breshenzha, et dantur 8 pacei. Feria 3 est processio ex tota Parochia nostra ad lacum B. V. In festo ss. Trinitatis in Steinbüchell.)

Semper proxima dominica post quattuor tempora celebratur Dedicatio chori ad sanctum Jodocum. — Semper dominica ante festum Johannis Baptistae celebratur dedicatio divi Petri in monte supra Vigaun Consecratio eiusdem ecclesiae facta est Anno 1523. — Dominica proxima post festum S. Johannis Bapt. est dedicatio in Scherounizh.)

Juius. (Serpan.)

1. Octaua Jahonnis bapt. (Missa in Leeß.) 2. Visitatio Mariae. Codierna die debet celebrari missa in Krop. (Missa in Leeß.) 3. Anatholii mr. 4. Udalrici epi. Patrocinium in Veguna. 5. — 6. Octaua Petri et Pauli apostolorum. 7. Willibaldi cf. (pisano je Wilidalbi). 8. Kyliani et sociorum eius. 9. Translatio. s. Nicolai. Patrocinium in capella eius (in Nabresnitz). 10. Septem fratrum. 11. Translatio s. Benedicti. 12. Margarethae, Hermachore et Fortunati. Dedicatio in Radein. 13. Henrici Imperatoris. 14. Dedicatio altaris corporis Christi dominica post Margarethae. (Semper est dedicatio celebranda proxima dominica post Margarete in Cropp et sacerdoti deservienti dantur solum XVIII pf. 15. Diuisio apostolorum. Patrocinium in ara Petri et Pauli in Radm. 16. Eustachii epi. 17. Alexii cf. 18. Arnoldi cf. 19. — 20. Joseph iusti. 21. Praxedis v. 22. Mariae Magdalенаe. Patrocinium in Assenik et in capella s. Nicolai. (Missa in Serounitz apud. S. Martinum. Est Reconciliatio Capellae S. Genuini in Velts arce facta A. 1582. Consecrauit Joannes Episcopus Labacensis praesente me Casparo Freudnschus Praeposito Labacensi in honorem S. Mariae Magdalенаe. 23. Appolinaris mr. 24. Vigilia. (Cristinae virg.) 25. Jacobi apli. Patrocinium in Lesah. (Christophori martyris et Patroni.) 26. Annae matris Mariae. (Missa in Rodein.) Hoc die de novo consecrata est Ecclesia S. Clementis in Rodein, posteaquam igni conflagrata fuit. Consecrauit autem Illmus Dns D. Thomas IX Epus Labacensis me praesente Casparo praeposito Labacensi Anno 1602. Item in festo s. Annae est officium defunctorum pro Fratibus, datur prandium et salarium. Item est ratio Confraternitatis. Dominica post festum s. Jacobi est dedicatio in Mösnach.) 27. Marthae sororis Lazari. 28. Panthaleonis

mr. 29. Felicis Simplicii Faustini et Beatricis. 30. Abdon et Sennen. 31. Dyonisii mr. (S. Ignatii Confess. Soc. Jesu fundatoris. Celebratur in foro et choro.)

Pri tem mesecu je tudi opomba: Carolus piissimus et Catholicissimus Princeps Archidux Austriae etc. sanctae memoriae in dño obdormivit. Sepultus magno cum planctu in Monasterio Secouiensi 21. Octob: 1590. -- Reverendissimus et Pius Dns Dns Balthasar Radlitius Decanus Labacensis, posteaquam electus epus Labacen. confirmatione episcopatus a summo Pontifice SS. D. N. Gregorio XIII. accepisset sequenti die Obernburgi vitam cum morte mutavit et in Domino obdormivit. Vivat Deo. 1579.

Augustus. (Khimouez.)

1. Vincula s. Petri. (Missa in monte s. Petri.) Dominica proxima post Vincula S. Petri est dedicatio in Radmanstorff. Magna frequentia populi et ostenditur Miraculosus Sanguis. — Reliquiae ostenduntur. 2. Stephani pontificis et mr. 3. Inventio S. Stephani prothomart. (Dominica proxima post nundinas in Rattmansdorff est dedicatio in Steinbüchell.) 4. Justini conf. 5. Osbaldi regis. (Festum Nivis. Missa in Leeß.) 6. Sixti pontif. 7. Affrae mrt. 8. Cyriaci et sociorum eius. 9. Vigilia. 10. Laurentii mr. Patrocinium in monte eius. 11. Radegundis. Patrocinium in Rayn. 12. —. 13. Ipoliti et sociorum eius martyrum. 14. Eusebii conf. Vigilia. 15. Assumptio beatae V. Mariae. Patrocinium in Leeß. Dominica proxima post assumptionis beatae Mariae Virginis est dedicatio ad sanctum Lampertum in Lanzau.) 16. Arnolfi conf. (et Rochi confessoris. Missa in Rodein.) 17. Octava s. Laurentii. 18. Agapiti mr. 19. Magni mr. 20. Richardi abbatis. — 21. — 22. Octava s. Mariae. Thymothei et Symphoriani. 23. Vigilia. 24. Bartholomei apostoli. Dedicatio in Velben. 25. — 26. Ludewici regis. 27. Ruffi mr. 28. Augustini episcopi. (Missa ad s. Nicolaum in Frefniz. Datur prandium et salarium.) — Danielis prophetae. 29. Decollatio s. Johannis bapstistae. (In Leeß. Patrocinium capellae in Leeß. 30. Felicis et Audacti mr. (mesto Adaucti). 31. Paulini ep.

(Reverendissimus Princeps Dns Joannes Tautfher Episcopus Labacensis Anno dñi MDIIC vitam cum morte mutavit Graetii. — Dominica proxima post festum sancti Bartholomei non impedita est dedicatio in Studenzizh.)

September. (Kofoperfkh.)

1. Egidii conf. Dedicatio in Vegunia. (In profesto s. Egidii cantantur vesperae et quaelibet domus tribuit duos manipulos avenae sa.) 2. —. 3. Seraphinae v. 4. Maximi mr. 5. Victorini mr. 6. Magni cf. 7. Reginae v. 8. Natiuitatis Mariae. (Missa in Leeß.) Patrocinium in Werdt sub Vells. Et itur adhuc vesperi sursum. 9. Gorgonii mr. 10. Hylarii pp. (Adriani mr. in . . . 11. Prothi et Jacinthi mr. 12. —. 13. —. Exaltatio sanctae Crucis. (Die 14. Januarii Ao. 1654 in ciuitate Rattmondsdorff in domo cuiusdam tinctoris incendium exortum. 11 domus funditus conflagrarunt. Ex deuotione festum s. Floriani celebratur cum processione in Studenziz.) 15. Nicomedis (pisano Nicodemis) mr. 16. Eufemiae v. 17. Lamperti epi. et mr. Patrocinium in Lantzaw. 18. —. 19. Januarii epi. 20. Vigilia. 21. Mathei aposto.

et evangelistae. (Missa Wegunii. — Missa in Velben.) 22. Mauritti et sociorum eius. 23. — 24. Translatio s. Rudperti episcopi. Patrocinium in Studentzitz. 25. — 26. Virgilio episcopi. 27. Cosmae et Damiani mr. 28. Wentzeslai mr. 29. Michaelis archangeli. (Ibi cantantur vesperae pro salario 6 p. et dantur comestibilia sufficienter et socio diuinorum pro salario VI p. Fraternalitatis Missa in Vigaun.) 30. Jeronimi episcopi. Patrocinium in Krop.

(Die 24. Septemb. An. 1650 in Rottmon. illustrissimus ac Reverendissimus Dominus Dominus Joan. Andreas de Stenberg etc Praepositus Labacensis Archidiaconus ac Parochus installatus. Vivat. Plus Deus dabit. — Die 28. Octobris factus Praepositus Rudolphsbertensis Ao. 1653. — Lienhart Näästroy ein khezerischer Bürger zu Radtmanstorff ist auf beuclh ihrer fürst. Durch. auß allen derselben Erblanden ewig geurlaubt und hinaus geschafft worden. Ao. 1587. — Reverendissimus ac clarissimus Dnus Marcus Dolinar factus Praepositus Labacensis Die Martis 1654. Vivat. — Die 30. Aprilis indignus Vicarius Parochiae Rott. Joan. Sigismundus Bentziz Viennam discessit. — Dominica proxima post Festum Michaelis est antiquitus dedicatio ad S. Judocum sub monte et datur salarium (et S. Laurentii in monte dedicatio.)

October. (Jessenikh.)

1. Remigii, Germani. 2. Leodegari mr. 3. Candidi mr. 4. Francisci conf. 5. — 6. Alexandri mr. 7. Marci pp. 8. Symeonis iusti. 9. Dyonisii et sociorum eius. 10. Gereonis et sociorum eius. 11. Translatio s. Augustini. 12. Maximiliani mr. 13. Colomani mr. (Khirchtag zu Stokherau in Osterreich.) 14. Kalixti pp. 15. — 16. Gallj abbatis. 17. Marthae v. 18. Lucae evangelistae dedicatio scti Canciani in Zell prope Sernawnitz. 19. Januarii et sociorum eius. 20. — 21. Undecim milium virginum. Patrocinium in Studentzitz. 22. Senen epi. Dedicatio in Lesach proxima dominica ante Symonis et Judae et in capella s. Nicolai (in Breßnitz). 23. Severini episcopi. Medius annus a festo sancti Georgii. Prouisio ad futurum Annum conditionis. Facit saltare clericos per montes et colles. 24. — 25. Crispini mr. 26. Amandi episcopi. 27. Vigilia. 28. Symonis et Judae apostolorum. (Missa in Velben et sub monte.) 29. Narcisi mr. 30. Marcelli mr. 31. Quintini mr. (Dominica 2. post Michaelis celebratur reconciliatio Ecclesiae s. Petri hic in oppido (prečrtano ter pripisano celebri urbe) Radtmanstorff et ostenditur Miraculosus sanguis. — Reverendissimus Dnus D. Casparus Bobekh Episcopus Petinensis, Praepositus Labacensis obiit Labaci 8. Octobris Ao. 1634., iacet sepultus in sua cripta hic ad altare s. Catharinae. — Dominica Secunda post Michaelis celebratur reconciliatio Ecclesiae S. Petri hic in Radtman. Khirchtag zu Radt. — Anno dui 1560 decimo die mensis octobris Rev. Rev. in Christo pater et dnus Rudpertus Semodius praepositus Labacensis obiit.)

November. (Listognoy.)

1. Omnium sanctorum. (In Rhodein et Vigaun et die sequenti ibi cantantur vigiliae mortuorum fraternalitatis s. Michaelis. Dantur salario 32 pf. 2. Commemoratio animarum. 3. — 4. — 5. — 6. Leonhardi conf. Dedicatio in Asnick, patrocinium in Cropp. 7. — 8. Quatuor

coronatorum. — 9. Theodori mr. 10. Martini pp. 11. Martini episcopi, patrocini in Sernawnitz. (Dominica post Martini dedicatio zu Rayn. Proxima dominica post s. Martini est dedicatio in monte s. Laurentii et sequenti die in Rayn.) 12. — 13. Briccii episcopi. 14. Coronae virg. Leopoldi. 16. Othmari cf. 17. — 18. Octava s. Martini. 19. Elizabeth. Dedicatio in Lantzau. 20. Mundi mr. 21. Mauri cf. (Praesentatio B. Marie Virg. Missa in Leeß.) 22. Ceciliae v. 23. Clementis pp. Patrocini in Radein. 24. Crisogoni mr. 25. Katherinae v. (Missa in Lees et in Vigaun, quo die habetur et officium def. et ratio Confraternitatis S. Michaelis.) 26. Lini pp., Chonradi episcopi. 27. Virgilio episcopi. 28. — 29. Saturnini. Vigilia. 30. Andreae apostoli. (Missa in Lees et patrocini in Moschnach, et datur prandium et salarium. Anno 1583. institutum est novum Kalendarium Gregorianum.)

December. (Gruden.)

1. Albani mr. 2. — 3. — 4. Barbarae v. (Patrocini unius altaris in Krop et eadem die debetur ibidem celebrari missa. Item in Steinbüchell. 5. Christinae virginis et martyris. 6. Nicolai episcopi. Patrocini in ara eius et in Fresnitz. (erat Beneficium in Ecclesia Parrochiali hic in Radman: quod a Radmansdorfensibus dissipatum et abalienatum est. Parcat illis Deus. Hui. 7. Octava s. Andreae. 8. Conceptio s. Mariae. (Missa Wegunii.) Missa in Leeß. 9. Victoris mr. 10. Protuli conf. 11. — 12. Epymachi mr. 13. Luciae v. Otiliae v. (et Jodoci: missa ibidem et dedicatio). 14. — 15. Valeriani cf. 16. Trium puerorum. 17. Ignacii epi. 18. Gunibaldi. 19. — 20. Anastasii mr. Vigilia. 21. Thomae apostoli. (Missa in Velben ad S. Maurum et sub monte.) 22. Triginta martyrum. 23. Victoriae v. 24. Vigilia. 25. Natiuitatis Domini. (In Rhodein et Vigaun. Dicto Te Deum laudamus.) 26. Stephani prothomartyris Eodem modo. 27. Johannis apostoli et evangelistae. (Eodem modo). 28.) Sanctorum Innocentium. In Scherounizh et sub monte. 29. Thomae episcopi et mr. 30. Sabini episcopi. 31. Siluestri pp. (In Steinbüchell et na Studenzach).

Explicit per me Johannem scriptorem civem de Ramansdorff. ab anno dni 1468.

10. Benedictionale.

Z 19. listom se pričenjajo blagoslovila: benedictio minor salis (19 a), benedictio auri, thuris, mirrhæ (19 a, b, 20 a), Benedictio vini s. Johannis natalitiis Christi. Benedictio aquae s. Stephani. Exorcismus aquae s. Johannis euangelistae. 21 b, 22 a, b. Nadaljni listi so, žal, iztrgani.

Košček Razlagove korespondence.

I. Vrhovnik.

V jeseni leta 1869. je prišel iz Polhovega gradca kapelanovat k župniku Luki Porenti v bohinjsko Srednjo vas 40 letni duhovnik Ivan Žan.¹⁾ Kako je tamkaj deloval, poroča v »Novicah« dopis »Iz podnožja Triglava« (l. 50, dne 11. XII. 1872), kjer se omenjajo njegove zasluge. Župljanom je dajal dobre pouke in svete pri poljedelstvu in obrtniji; oskrbel jim je več vrst semen, zlasti ruski lan; izpodbujal jih je na zatiranje mrčesov, plačujoč iz svojega žepa šolarjem, da so pobirali in vničevali hrošče; priporočal je zavarovanje zoper požar, prevzemši zastopstvo banke »Slavije«. Kot njen agent je spremljal v civilni obleki jezikovnega preiskovalca profesorja Baudoin de Courtenay preko Grahovega do Tolmina, kjer sta se ločila. Ž. je krenil potem čez Predel krog Triglava. Potujoč je stikal za antimonom. Na dunajski razstavi je rudosledec Ž. razstavil bohinjsko rudo »bauxit« (nem. »wocheinit«) v kamenih in vseh iz njega mogočih izdelkih (»N.« 1. 7., dne 12. II. 1873, str. 54). Ž. je bil vnet hribolazec, med Slovenci eden prvih. Tedaj se je pričlenjala turistikarstva. Prvi so bili Nemci, ki so mnogo denarja zabili v naše planine. Kapelan Ž. je marsikaj preskrbel. Za zavetje na Triglavu je dal napraviti leseno uto in klopco. Dekle, ki je neslo desko 7 ur daleč na Triglav, je zaslužilo 3 gld. Tedanje bohinjske gostilne so bile zelo preproste in brez prenočišč za tujce. Marsikdo se je torej zatekel nočevat k župniku ali kapelanu. Hribolazcem uslužnega Ž. se je prijel naziv: »Triglavski komisar«. Deloval je tudi politično. Ko so nameravali leta 1871. prirediti tabor v Lescah, je bil Ž. izvoljen v pripravljalni odbor (»N.« l. 16., dne 19. IV. 1871 str. 126), a vlada je tabor prepovedala. Padlemu ministru Hohenwartu je izposloval Ž. zaupnico v Bohinju. Mnogostransko delovanje je spravilo Ž. v zvezo s tedanjimi slovenskimi voditelji in veljaki: z drjem Jan. Bleiweisom, kateremu je pošiljal članke²⁾ in dopise za »No-

1) Ž. Življenjepis je priobčil »Slovenec« (25. VII. 1918 št. 168) o biserni maši, ki jo je obhajal v cerkvi sv. Jakoba v Ljubljani dne 28. VII. 1918. Ž. je umrl 91 letnik dne 26. IX. 1920.

2) Visokošolec Ž. je objavil v »Novicah« 1856 (l. 22—24) članek »Narodno gospodarstvo« — »po uku národno - gospodarstva v pravoznanškem oddelku na vseučilišču dunajskem«, pozneje zabavno črtico »Stare Fužine v Bohinji« (»N.« 1871, str. 93), našega planinskega prvaka proslavljajoči spis »Na Triglavu« (»N.« 1872, str. 269), »Spomine na izvrstnega sadjerejca Lovro Pintarja« (»N.« 1878, str. 376). V Letopisu Matice slov. 1872/3 je probčil življenjepis »Potočnik Blaže«. Ko so temu zaslužnemu pisatelju postavili nagrobni spomenik v Št. Vidu n. Lj., je obnovil Ž. njegov spomin z objavo (nepop.) njegovih slovstvenih del v »N.« 1873 (l. 26 in 27). Poleg »N.« je dopisoval Ž. v Jeranovo »Zg. Danico«. Iz nje je izšla leta 1885. ponatisnjena knjižnica »Spomenica na osemstoletnico fare Št. Vidske nad Ljubljano. Sestavil Šentvidčan [= J. Žan]. V »Slovencu«

vice«, drjem Mencingerjem, drjem Razlagom, Jan. Trdinom³⁾ in dr. — Iz Srednje vasi se je umaknil Ž. proti koncu leta 1872. v začasni pokoj v rojstveni kraj Št. Vid nad Ljubljano.

Iz svoje bohinske dobe je ohranil Ž. nekaj dopisov: list drja Janeza Mencingerja⁴⁾ in 6 pisem drja Radoslava Razlaga, ki jih je izročil dne 24. I. 1912 podpisanemu. Poslednja so bila napisana konec leta 1871. in v začetku leta 1872. Ker niso brez pomena za poznavanje naših tedanjih političnih in kulturnih razmer, jih smatram vredna, da se objavijo. Vsem, razen poslednjega, ki mu je odtrgan začetek, se bolj ali manj pozna, da jih je obglodal mišji zob; desni vogali so jim okrnjeni.

1. V jeseni — konec oktobra ali v začetku novembra 1871 je obiskal R. Bohinj. Ondotna duhovščina ga je prijazno sprejela: v Bohinjski Bistrici župnik Ivan Mesar, ustanovitelj bohinske sirarne in kapelan Ivan Jerala, v Srednji vasi župnik čebelar Luka Porenta in kapelan Ivan Žan. R. se je zavzel nad »bohinskimi krasotami«, a zavzel se je hkrati za gospodarski napredek Bohinja, izposlovavši bistriški občini državni prispevek za napravo vzornega gnojišča. K Savici ga je spremil vodnik »Odarjev stric«. Kako je R. cenil Žana, je pokazal s poslatvijo slike, ki je bila priložena pismu, glasečemu se:

Dragi prijatelj! Vam in prečastitima gospodoma župnikoma izrekujem presrečno zahvalo za preprijazni sprejem in za vaš obilni trud pri naglem razkazovanju bohinjskih krasot. Nadejam se, da bom vas in v kratkem času tudi oba gospoda župnika tukaj pozdraviti priložnost imel.

Bistriški občini je že dovoljeno 30 fr. za napravo umnega gnojišča⁵⁾.

Ker Odarjevega strica nisem pri odhodu več videl, vas prosim, izvolite mu priloženi 1 fr. izročiti za spremljevanje [do] Savice.

Svojo sliko vam tudi pošiljam, vendar [pa] v zamembo za vašo.

Vas in oba gospoda župnika in bistrišk[eg]a gospoda podžupnika, potem sestro vašega g. župnika lepo pozdravlja

vaš

stari prijatelj

Ljubljana $\frac{7}{11}$ 871

Dr. Razlag m/p.

je obelodanil istega leta v več listkih »Prior Faustus, usmiljen brat, zdravnik na Kranjskem« — po njegovih dnevnikih.

³⁾ gl. »Lj. Zvon« 1913, str. 655—657.

⁴⁾ Mencingerjevo pismo, datirano Kranj 17/3. 1872., ima zgolj pravno vsebino. Najprej obravnava pooblastila, potem pravni »casus« o neki pozakonitvi kot odgovor Žanu, čegar vprašanje ni bilo M. popolnoma jasno. Pismo se začneja: Častiti prijatelj! Prvič hvala za domači pozdrav. Konec pisma obeta: Če bo mogoče, bom skusil čez nekaj tednov v Bohinj priti, med tem pa bodite iskreno pozdravljeni od Vašega udanega Dr. J. Mencinger m/p.

⁵⁾ O tej podpori so prinesle »Novice« dne 8. XI. 1871 l. 45. str. 367. »Iz seje družbe kmetijske 5. dne tm.« naslednjo vest: »po predlogu marljive podružnice [Bohinjske] se je občini Bistriški dovolila državna podpora s 30 gold. za gnojišče, ki se je prav po razpisu družbe kmetijske naredilo poleg farovža v izgled in posnemanje vsem umnim gorenskim kmetiškim gospodarjem«.

2. Dne 27. X. 1871 je padlo avstrijsko ministrstvo Hohenwartovo in z njim nade Slovencev, pričakujočih po njem vresničenje narodnega programa ali vsaj zboljšanja razmer. Grofu Hohenwartu so pošiljali zaupnice. »Novice« so objavile dne 6. II. 1871 str. 397. in 398. »Iz Bohinja na Gorenjskem 2. dec. Adreso, katero smo mi Bohinjci, nam na čelu naš župan, 20. dne nobembra⁶⁾ poslali grofu Hohenwartu.«

»V začetku novembra 1871 se je sešel v Ljubljani pripravljalni odbor za ustanovitev tiskarne (»Narodne tiskarne«), v katerem je začel živahno delo odstavljeni deželni glavar dr. R.« (Dr. I. Prijatelj, Janko Kersnik, Njega delo in doba I. 189). Kako vneto je deloval za novo tiskarno, spričuje naslednje pismo:

Dragi prijatelj! Pismo na g. grofa Hohenwarta sem dal prepisati in vam je pošljem v pri[vi]tku, da je še s pristavki ali enkrat prepisete, ali pa s podpisami odpošljete.

Kaj ne bi tudi kdo v Bohinji hotel pristopiti k narodni tiskarnici n[a] delnice? Poduzetje je važno, [z njim] hočemo narodno reč zdatno p[ospe]šiti in na radost vsakega mis[leč]ega rodoljuba se po celi Sloveniji opazuje mišljenje, da je treba združiti vse moči, vse stanove na složno delovanje.

Presrečno vas pozdravlja

vaš

stari pobratim

V Lj. $\frac{21}{11}$ 871

Dr. Razlag m/p.

3.a) V prvem delu pisma z dne 22. XII 1871 je naročil R. Žanu, naj oskrbi podpis poslanega mu pooblastila, da bo mogel zastopati uporne Bohinjce. Dal mu je pojasnilo radi varščine in izrazil nado na končno pomiloščenje na najvišjem mestu. Kot komentar temu in naslednjim R. dopisom je dodal Ž. kratko črtico o »**bohinskem punktu**«. Njegovo poročilo slove:

V Bohinskem kotlu zraste hlebnega žita za svojih 5000 ljudi le za $\frac{1}{4}$ leta. Dobiček imajo od živine po planinah, ktere so v mirnem času svojih gospodarjev Briksenških episkopov, Zojsov, Ruarda tudi umno oskrbovali in rovtali. Sedanji gospodje kranjske industrijske družbe so pa iskali tudi svoj dobiček, ker njih deleži à 200 gl. morajo se dobro obrestovati. So toraj, da imajo gotove prijatelje, obdarovali odškod. komisarja g. Dralka in okrajnega glavarja Avgusta Wurzbacha vsakega z 20 deleži; tako je bilo povedano Bohinjcem. Logarji, po pasje zvesti, so pregnjali bohinske pastirje in kmete zaničevalno rubili in tožarili pri sodnijah in se ošabno obnašali in grozili in poderali staje in ognjišča razbrskovali in še sledove uničili — vse je kazalo, da preženejo živino iz planin in zasadejo lesovje, da zrasto gozdovi in kmetje bi dobili v odškodnino druge oddelke skalnatih pečin. Bohinjci se sklicujejo

⁶⁾ Po tem datumu so Bohinjci že dan poprej, preden je odšlo R. pismo s priložo iz Ljubljane, poslali adreso gr. Hohenwartu. Bohinjska zaupnica je bila med prvimi. Adreso, ki so jo podpisovale druge občine društva in posamezniki, so objavile »Novice« še le dne 20. XII. 1871.

na staro pravdo, na pisma, pergamente, na kar jim pa Wurzbach ⁷⁾ zadajča: pergament je za stare hlače, za katere pa jud ne da beliča. Bohinjci ne odstopijo z lepo iz svoje posesti — branijo komisiji ustop na planine; v drugo komisijo pripelje Wurzbach osebno svoje pisarje, logarje industr. in da bi prestrašil stare opravičence za planine, razlaga svojo ces. moč in da je v Ljubljani pripravljen bataljon vojakov njemu v pomoč. 28tih Bohincev je bilo zapisano o zoperstavno puntarijo in tudi klicanih v krvavo sodnijo na Žabjek, ker so bili v preiskavi, in po tem obsojenih nekaj po 3 leta do 9 mesecov ječe. Kavcije za naprosto nogo in streho za stanovanje je oskrbil na svojem rodnem domu v št. Vidi pri Ljubljani

Joannes Žan m/p.

tedajni kaplan Bohinjski.

Tem črticam je dodal Ž. dve pripomnji: Ljublj. gospodje [kateri?] so vezali č. g. župnika [Porenta] v ta Bohinjski bund. — Iz Ljubljane poslani preiskovalni sodnik (»erster Untersuchungsrichter«) se je nastanil v župnišču, kjer je bil prijazno sprejet in gostoljubno postrežen. Za Caution smo iskali besedo slovensko⁸⁾.

Ž. je varčeval s papirjem, zato je napisal gori objavljeno poročilo na »Vabilo na naročbo »Slov. Gospodarja« 4° [iz leta 1871., ko je s 1. VII. prešel v last Tiskovnega društva v Mariboru] s črnim kar preko tiska, toda narobe. Na nepotiskani strani tega »Vabila« pa je ohranjen s svinčnikom pisani, komaj čitni prepis pisma radovljiškega okrajnega glavarja Wurzbacha župniku Porenti. Ker osvetljuje »bohinjski punt« z vladne strani, utegne biti vmestna njegova objava. Glasi se:

Radm[annsdorf] 24./VII. 1871.

Die jüngsten Vorfälle in Althammer ⁹⁾, bei welchen die bedrohliche Haltung der Bevölkerung die Vornahme einer Amtshandlung vereitelte, sind E. H. zweifellos bekannt. Das h. k. k. Landespraesidium hat über diese Vorfälle die Berichterstattung gefordert und in Erledigung des Berichtes die Vornahme einer neuerlichen Comissionellen Erhebung angeordnet. Ich werde dieselbe persönlich am 27. d. M. (Juli) vornehmen und ich möchte für mein Leben gerne die Angelegenheit in Güte abmachen, um die Bevölkerung von Studorf ¹⁰⁾ und Althammer möglicher Weise vor grossen Nachteilen und schlimmen Folgen zu bewahren. Da eine Widersetzlichkeit gegen die Vornahme einer vollkommen gesetzlichen zum zweitenmal gestörten und vereitelten Erhebung zweifellos die Einleitung sehr ernster Massregeln ins Gefolge haben würden(!), deren Tragweite die aufgeregten Gemüther gegenwärtig wohl nicht erwägen mögen. Ausserdem setze ich aber selbstverständlich auch meinerseits einen Ehrenpunkt darin, die Angelegenheit in gesetzlicher Weise ohne Anwendung besonderer Hilfsmittel abzuwickeln.

7) okrajni glavar v Radovljici.

8) Caution — varščina. V tretjem pismu je rabila drju R. ta beseda.

9) Stare Fužine.

10) Stodvor.

Mich leitet gewiss nur das reinste Bestreben die wahren Interessen der Bevölkerung zu wahren, allein dieselben können nie darin bestehen, dass das Gesetz mit Füssen und die rohe Gewalt an die Stelle des Gesetzes gesetzt wird. Wenn auch ich unverrichteter Sachen abziehen müsste, so würde die Sache gewiss nicht auf sich beruhen und die Urheber des Widerstandes würden die schweren Folgen einer Verantwortung für Massregeln auf sich nehmen müssen, die nur sie durch die Missachtung des Gesetzes und der legalen Gewalten veranlasst haben. Ich will daher nichts ausser Acht lassen, was mir geeignet erscheint ein günstiges Resultat zu erzielen.

In Vertrauen auf das Wohlwollen, welches mir E. H. bisher stets bewiesen haben und von der Überzeugung durchdrungen, dass Ihr Einfluss noch im Stande ist den drohenden Konflikt zu beschwören, den ich im Interesse der Bevölkerung aus tiefster Seele bedauern würde, nehme ich mir die Freiheit E. H. zu bitten Ihren mächtigen Einfluss zur Beschwichtigung der Gemüther und zur Verweisung auf ein legales Vorgehen aufzubieten.

Wenn E. H. dieses zu thun vermögen, so werde ich E. H. ewig dafür dankbar sein und wie immer auch das Resultat sein möge, ich werde in dem Bewusstsein, Alles zur Vermeidung des Konfliktes aufgeboten und nichts ausser Acht gelassen zu haben, wie immer auch der Ausgang sich gestalte, einen erhebenden Trost finden.

Genehmigen Herr Pfarrer die Versicherung meiner ausgezeichneten Hochachtung, mit der ich die Ehre habe mich zu zeichnen

E. H.

ergebenster Diener

August v. Wurzbach.

Komisija dne 27. VII., ki jo je napovedal okrajni glavar W. v pravkar navedenem pismu, se je nesrečno končala. O njej so prinesle »Novice« (l. 32. str. 261) dne 9. VIII. 1871 naslednjo kratko vest: Iz Bohinja se nam poroča o neki obžalovanja vredni gozdni silovitosti. Dvojni nauk posnemamo iz te dogodbe. Eno je to: naj nihče ne misli, da s silo do pravice pride; le v škodo in žalost pokoplje sebe in rodovino; — drugo pa je to, naj vlada vendar že dožene to toliko let zavlečeno pravdo o gozdnih zadevah, čeravno je rzsodba po celi grmadi aktov težavna.

Preiskava proti Bohinjcem se je vlekla do meseca rožnika 1872, ko je bilo »večidel vseh 62 zatoženih Bohincev, ki so se uprli gozdarjem, obsojenih v ječo v različni razmeri do 3 let zarad hudodelstva v s t a r j e.« (»Novice« l. 25, str. 201 dne 19. VI. 1872). V interpelaciji, katero je podal drž. poslanec dr. Poklukar v državnem zboru, stoji, da je deželna sodnija v Ljubljani obsodila 59 kmetov iz Bohinja zavoljo upora, blizu vsakega na 2 leti ječe, ko je še le malo pred zadela enaka obsodba 23 kmetov istega kraja (»Novice« l. 26 str. 208 dne 26. VI. 1872).

Zgodovino »bohinjskega punta« je popisal obkratek poslanec dr. Razlag v seji deželnega zbora dne 7. XI. 1872, ko je v temeljeval predlog, da naj se pošlje cesarju prošnja za pomiloščenje obsojenec v. Navel je, da so bili gozdje nekda lastnina prebivalcev vasi Studora in Starih Fužin. Pri obravnavi zaradi odveze zemljiških in gozdnih bremen

je prišlo na vrsto vprašanje, kdo da je lastnik teh gozdov. Razen omenjenih vasi sta zahtevali lastnino tudi Kranjska industrijska družba in Blejska graščina, ki je pozneje odstopila od zahtevanja lastnine. Vprašanje zaradi lastnine je ostalo le med Studorom in Starimi Fužinami, ki so v rokah rečene družbe. Uvel se je provizorij, dokler se ne doženejo lastninske pravice. Nadzorovanje se je izročilo obrtniški družbi in Blejski graščini. Ko je prva sama prelomila predpise provizorija, so šli vaščani v gore — ne poznavajoči pomena provizorija in ne vedoči, kakšne pravice imajo zasebni zapriseženi gozdarji — in prignali fužinske gozdne čuvaje k županu v Srednjo vas. To je bilo prvo kaznjivo dejanje. Drugič in tretjič so se pregrešili, ko so se pozneje uprli okrajnemu komisariju in potem še okrajnemu glavarju, hotečima vpeljati obrtniške gozdarje. («N.» 1872 l. 46 dne 13. XI. str. 369). Cesar Franc Jožef ni vlishal prošnje deželnega zbora za pomiloščenje. Nekaj obsojencev je umrlo v zaporu.

b) Drugi del 3. pisma R. obsega njegovo s a m o o b r a m b o in je važen prispevek spoznanju tedanje borbe. Med drugim napoveduje R., da ga prihodnje »Novice« menda neugodno obsodijo. To se je zgodilo v jako mili obliki v poročilu o prvih treh sejah novega deželnega zbora; tedaj je prišel R. navzkriž s svojim slovenskimi tovariši poslanci, ker se je potegoval za primarija dr. Keesbacherja proti drju Karolu Bleiweisu in je svoje pomisleke radi imenovanja tega razlagal v nemškem jeziku, »zaradi katerih se je g. Dežman celo predrznil, ga očitno za moža svojih misli (Gesinnungsgenossen) imenovati« («Novice» l. 52 str. 423. dne 27. XII. 1871). Ali je njegovo ravnanje pravilno, o tem naj razsodijo volilci, do katerih se je hotel obrniti s posebno spomenico. R. imenuje v tem pismu drja Janeza Bleiweisa »našega očaka«, »našega vrednega Palackega«.

Dragi prijatelj! [a] V prilogi vam pošiljam pooblastilo, katero naj vseh 28 zatoženih podpiše z dvema pričama in katero mi potem blagovolite poslati, da se porabi v potrebi. Izid dosedanjih pritožeb bode, da bodo menda vse pustili na prostih nogah proti temu, da bode vsaki varščino od 50 do 100 fl položiti ali vknjižiti imel in tako bomo z božjo pomočjo naprej delali, dokler se [ne] spravi ta reč do Njegovega veličanstva. Ko mi pooblastilo nazaj p[ošljete,] bom pri sodnji potrebno..... /vsa pisma pregledati smel; o pravem času pa vam bom poročal.

[b] Zadnje dni smo imeli hude borbe v zboru¹¹⁾ in svoje osebne prijatelje le prosim, naj ne verjamejo enostranskim poročilom časnikov, dokler ne bom sam teh važnih zadev razložil v posebni Spomenici, katero bode tudi vsaki mojih volilcev dobil in če mi 4 tedne potem vsaki posebej izreče ne[za]lupanje, bom na zahtevanje veličin[e] svoj mandat položil.

[S] svojim postopanjem sem jaz / rešil čast naše narodne reči, za katero že 29 let delam in poštenje našega očaka Bleiweisa, ker je vsled diaboličnih spietkarij in zvijač to vse in tudi moje ime poštenega moža v nevarnosti bilo.

¹¹⁾ Tu je napravil Ž. dve pripombi: 1. »Dr. Razlag je govoril za en svoj predlog po nemški [prečrtano: slovenski]. 2. Le brat njegove žene je pouzročil, da je postal dr. Razlag za kranjskega glavarja.«

»Novice« menda prinesejo prihodnjič za me neugodno razsodbo, pa preden pol leta preteče, bode tudi naš vreden Palacky spoznal, da sem jaz njega in našo sveto n[arodno] reč rešil moralične osk..... s tem, da sem sam sebe.....

Presrčno vas in vse tam..... pozdravlja vaš pobratim]

Ljubljana $\frac{22}{12}$ 871

Dr. Ra[zlag].

4. pismo »pobratimu« Ž. obsega pouk o varščini, ki jo je položiti obdolženim Bohinjcem. Hkrati svetuje R. Češnjevčanom, da naj pooblastijo izvedenca Frana Šolmajerja, da jih zastopa v gozdnih zadevah v Radovljici.¹²⁾ Glasi se:

Dragi pobratime! Občina Studor — Stare Fužine ne bode mogla svojih javnih dolžnih pisem zastaviti za varščine obdolženih, ker se uno po postavi le sme ugoditi za občinske namene, torej tega tudi deželni odbor ne bi mogel dovoliti. Te obveznice same tudi ne bi služile za varščino, ker niso lastnina zadetih; torej bode vsaki moral drugače skrbeti za potrebnih 100 fr. Najbolje bi bilo, da se denar v hranilnico dene in bukvice [po]ložijo za varščino, ker bi sicer v[arščina] predrago prišla in bi se tudi vrlednost do[tičnega] zastavljenega zemljišča..... morala. /

Kar zadeva občane iz Češnjevec i. t. d. ki imajo dne 23. januarja 1872 v Radoljco priti še zvedencem, bi najbolje bilo, če ti naravnost pooblastijo g. Franceta Šolmajer-ja, da bi jih zastopal, ker je on popolnoma zanesljiv.

Dotično povabilo je pod ./, priloženo.

Presrčno pozdravljam vas in g. župnika,

Vaš

star pobratim

Ljubljana $\frac{31}{12}$ 871

Dr. Razlag m./p.

5. Nekje v Bohinju so zasledili rudo. Ž. se je zavzel za napravo rudnika. R. mu je bil v tej stvari svetovalec. V 5. dopisu naznanja R., da kazensko postopanje proti obtoženim Bohinjcem dozori šele z zatožnim sklepom in da razpravlja o gozdnih zadevah deželna komisija. Hkrati se zanima za legar, ki se je pojavil v Bohinju. Ako bi se razširjal, bi bil potreben zdravnik; morda bi ga prišel zatirat dr. Josip Vošnjak. Naposled opravičuje neizid »Pravnika« meseca januarja z obilno zaposelnostjo v tiskarni in s pomanjkanjem stavcev.

Dragi pobratime! Zastonj sem vas un teden pričakoval, da vam ustno razložim, kar je vse potrebno zavoljo rudosledbe in ker imate v Bohinju legar, vas še gotovo več časa ne bode. Pošljite mi torej v nemškem jeziku jasen popis lege, potem številko katasterske mere in katasterske srenje ime, v kateri ta reč leži. Potem mi je treba vedeti, če ste tudi vi sam družnik tega podjetja, da se vaše ime ne izpusti in podpišite mi za to po-

¹²⁾ Na 2. in 3. strani 4. pisma se nahajajo površno pisani zaznamki Ž., večinoma imena obdolženih Bohinjecv.

trebno nemško pooblastilo vsi udeleženci z dvema pričama, ker pri rudarski oblastniji še ne moremo podajati slovenskih vlog. / Za to vam priložim obrazec pooblastila pod ./., da se koj vloga izroči in tudi pozneje stori, kar je potrebno. Tudi vas pozorne storim, da so za to neke pristojbine ali takse predpisane, ktere bomo imeli odrajtati.

Zastran kazenske zadeve še od deželne sodnije nisem dobil na svojo vlogo nobenega odloka in ga tudi ne bode pred z a t o ž n i m s k l e p o m.

V gozdnih zadevah pa je poslalo okrajno glavarstvo spise v Ljubljano deželnemu komisijonu, pri katerem ostanejo 3 tedne, da se pregledajo; torej mi za sedaj ne treba iti v Radoljco. Zanima me zvedeti, kako se kaj godi vašim bolnikom, ker se menda vendar bolezen ne razširja, sicer bi morali skrbeti za zdravnika, ki bi za nekaj časa k vam prišel. Dr. Vošnjak se je preselil v Ljubljano¹³⁾ in ker prvi čas nima dosti dela, bi morebiti on hotel k vam priti.¹⁴⁾

»Pravnik« nam je za ta mesec zaostal vsled obilnih opravil in malo stavcev v tiskarnici, to[re]j še potrpite neke dneve.

Presrečno pozdravljam vas i[n gospoda] župnika, Z Bogom!

Vaš

star[i pobratim]

[Dr. Razlag]¹⁵⁾

Lj. $\frac{31}{1}$ 872

6. pisma je samo odlomek. Začetka ni. Odrngani in izgubljeni sta prvi dve strani in gorenji del tretje. Iz ostanka je razvidno, da je poslal R. prepis zatožnega sklepa v obvestilo obtožencem proseč nekaterih podatkov njim v prid. Nekatera pojasnila prinese »Pravnik«.

.....zatožnega sklepa, va[m] gla] vendar pod ./., pošiljam, ker je potrebno, da ljudje natanko zvedo česar jih dolže.

Pošljite mi ktere črtice o tem, da ne treba ljudem v Ljubljano hoditi pred končno obravnavo.

O drugih rečeh vam odgovorim drugo krat, nektere sprožene predmete bode »Pravnik« razložil.

Vesele praznike¹⁶⁾ vam želim, ter vas in g. župnika lepo pozdravljam

Vaš

iskreni pobratim

Razlag m./p.

Lj. $\frac{22}{3}$ 872

¹³⁾ Njegov prihod — 21. I. 1872 — so javile »Novice« l. 4. str. 30 dne 24. I. 1872: Dr. Vošnjak, preselivši se iz Štajerskega na Kranjsko, je došel v nedeljo v Ljubljano.

¹⁴⁾ Toplo priporočilo »Slov. Pravnika« duhovnikom v »Zg. Danici« (dopis z Gorenškega na sv. Školastike dan — l. 7, 1871, str. 54) je najbrž poteklo izpod Žanovega peresa.

¹⁵⁾ Odglodani podpis je Ž. s svinčnikom dostavil.

¹⁶⁾ Leta 1872. je bila velikonočna nedelja dne 31. marca.

Slovstvo.

Sič, Albert. Narodni okraski na orodju in pohištvu. I. (Zbirka narodnih ornamentov, II. del). V Ljubljani, 1923. Tisk tiskarne Jos. Blasnika nasl. — Litografija Čemažar in drug. Klišeji iz klišarne Jugoslovanske tiskarne. — Naši slovenski ornamenti obračajo že dalj časa sem pozornost nase; domačini in inozemski folkloristi so se pečali z njimi, a vedno je bila kaka zapreka, ki je zadržala do najnovejše dobe vsako velikopoteznost, popolnost in pravično oceno; sedaj je bilo pomanjkanje materialnih sredstev, sedaj je nedostajalo navdušenim posameznikom časa, potem spet potrebne izobrazbe, ali pa so motili predsodki osebno inozemske pisatelje; sem in tam je bilo tudi neumevanje naših odnošajev vzrok, da so sicer dobre namere zašle na neprava pota in obtičale v zagati, Začenjale so se te študije ob posameznih, ograničenih panogah — če se oziramo na moderno dobo; starejše slovstvo je sicer porabno zaradi navedenega gradiva, sicer pa večinoma zastarelo. Novejšo smer je začel prof. dr. Walter Schmid (prim. Carniola I. [1908], str. 44—46; II. [1909], str. 29—39, 39—45). Po njegovi pobudi je nastal tudi kratek obris ljudske umetnosti na Kranjskem, ki je potekel iz peresa I. Kronfußovega; vzlic enostranstvom in subjektivnostim je poraben še danes kot osnovni program, katerega posamezne točke je pa treba objektivno in vsestransko obdelati. Ako omenim še Charuzinovi razpravi: Krestljanin, Avstrijskoj Krajny (Živaja starina, 1902) in: Žilišče Slovinca verchnej Krajny (Živaja starina 1903), potem Dvorskega študijo: Bohinské sídelní typy (Narodopisný vestník Českoslovanský 1916), Lokarjevo sliko: Iz Bele Krajine, Carniola, n. v. II. (1911) in III. (1912), Mantuanijevo študijo: Ostanek prazgodovinske tkalske tehnike na Kranjskem (Carniola, 1915) in končno Murkovo razpravo: Zur Geschichte des volktümlichen Hauses bei den Südslaven (Mitteilungen d. antropolog. Gesellschaft in Wien, 1905 in posebno 1906, kjer obravnava specijelno slovensko hišo), sem navedel vso novejšo narodopisno literaturo o Slovencih do l. 1918; starejšo sem navedel v Carnioli, 1918, str. 85 nsl.

Tu pa je stopil na plan prof. Albert Sič z obsežnim programom. Začel je obelodanjati izdelke naše (slovenske) ljudske umetnosti. Tako je priobčil »Narodne vezenine na Kranjskem«; I. in II. del l. 1918/19, III. in IV. del l. 1919. (Prim. Carniola, 1918, str. 85 nsl., in Dom in Svet 1919 str. 239 nsl.) Isto leto (1919) je napisal drobno, a pregledno delce: »O slovenskih narodnih nošah v »Slov. Narodu« kot podlistek, ki je potem prišel med svet v nekoliko razširjeni obliki posebne knjižice. Tem so sledili »Narodni okraski na pirhih in kožuhih« (prim. »Dom in Svet, 1922, str. 188 nsl.) Zadnja zborna publikacija nam podaja izbero okraskov na orodju in pohištvu.

Vsebinsko tvori 1) besedilo v slovenščini, srbohrvaščini in francoščini; ta izvajanja pojasnjuje pet klišejev: dve poslikani skrinji iz let 1827 in 1836, dalje poslikana kuhinjska omara iz l. 1846, potem dve bilokrajski predici pri delu in na zadnjem 7 različnih preslic ter 5 vretenc. — Temu besedilu sledi 16 listov z barvastimi ornamenti, tiskanimi na kamnu. Prvi in drugi list nudita po pet vretenc, narezljanih in deloma z barvami okrašenih. Tretji list nudi 20 konfiguracij, večji del geometričnih, posnetih po preslicah; dalje imamo preslico z izrezljanimi geometričnimi in črtastimi okraski. Listi 5—14 nam podajajo sli-

karije s skrinj iz let 1820—1863; tu imamo le rastlinske motive, izvzemši en sam slučaj (list 11 podoba a). List 15 nam predočuje posteljnjak iz l. 1794, a na zadnjem (16) je zibel. To je nekaka izbira; kajti gradivo bi se dalo zelo pomnožiti, da so razmere na gospodarskem poprišču ugodneje. A za tipiko se izhaja tudi s to izbero.

Ornamenti so plastični (vzbokli), ploščati (vdolbeni), črtasti (urezani) in barvasti (naslikani). Barvi geometričnih ornamentov sta modra in rudeča na belem (ali surovem lesnem) dnu. Skromne zelene poteze, pomešane tu pa tam med rudeče in modre, utegnejo biti nejasne reminiscence z madjarskih okraskov in se opirajo na stremljenje po pestrosti. Na vretencih in preslicah imamo pristno ljudsko umetnost; čudovito je, kaj zmore ljudska duša na tem poprišču.

Okrasje na pohištvu pa sega po motive v zakladnico velike a rustificirane umetnosti. Skrinje imajo skupen znak, imajo enolično popleskane ploskve, a obrobjene z raznotero oblikovanimi obodi ali okvirji v barvah; in te ploskve mosijo pestri ornament. Osnovna barva pohištva je bela, rudeča, modra, rujava itd., vendar prevladuje koncem 18. in skozi 19. stoletje bela in modra podlaga za ornamente. Najintenzivnejše zanimanje vzbujajo ti okraski s tem, da sega njihova tradicija zelo daleč nazaj: Kažejo nam spomine na tektonske razpredelbe, ki jih je imelo staro pohištvo; saj ga moremo zasledovati daleč nazaj skozi srednji vek do poznorimske dobe. Praktični in ne zelo razvajeni srednji vek je gledal bolj na trpežnost, kakor na krasoto pohištva; vendar ni mogel pogrešati pestrosti, ker je bila njegova umetnost ukoreninjena globoko v ljudskem čutu. Najprej so dosegali pestrost s pregrinjanjem skrinj, nekaterih omar in posteljnjakov. Nato so začeli krasiti pohištvo s tem, da so je rezljali, bodisi v precej vzboklem reliefu, potem v plitvejšem in nazadnje s planimi okraski. Izdolbene dele so pobarvali, tako, da so se jasno dvigale ostale konfiguracije. Temu je sledila intarzija (vlaganje lesenih ornamentov v les). Na Francoskem, Španskem in v Italiji so pa te ornamente še barvali (lužili v raznobarvastih tekočinah). Tako so dospeli do enostavnega poslikavanja, posebno v slučajih, ko ni bilo mogoče zmoci večjih stroškov. S tem prednjači cerkev, ki pozna poslikavanje že v predgotški dobi. In ta navada se je uveljavila tudi pri nas, kismo stali pod vplivom južne in severne kulture. To nam dokazujejo stari inventarji 16. in 17. stoletja; tam imamo primere za vse vrste pohištva, ki je ali rezljano ali poslikano. Osnovna barva je različna; v starejši dobi ima zelena prednost pred vsemi drugimi; za njo je najprej bela; redkeje se omenja rudeča — navadno v zvezi z drugo barvo; še redkeja je pa modra. Zlato se rabi samo za pozlačenje posamnih delov. Na to osnovno barvo so slikali okrasje; pri plemičih so bili na prvem mestu grbi; sicer pa so bile najbolj navadni okras cvetice, večjidel v posodah. Boljši umetniški izdelki so nudili tudi naslikane angelje. V 18. stoletju so se polastili te panoge tudi vaški umetniki, posebno taki, ki jih je zanesla kaka srečna usoda med svet, kjer so videli marsikaj primernege in to uporabili doma. Ker je pa slovenskemu kmetu ideal največje umetnosti cerkev, in ker smatra vsak župljan svojo župno cerkev za neprekosljivo glede umetnosti, so taki vaški umetniki jemali svoje motive iz cerkva in jih prikrojevali po svojem — in morebiti tudi po naročilčevem — okusu. Konservativnost kmečkega okusa je povzročala vedno neko zaostalost oblik, pri nekaterih obrtnikih bolj, pri drugih manj, kakor je bila pač stopinja nadarjenosti posamnikov, ki so izvajali ta dela. Na drugi strani pa delajo obrtniki slikane ornamente po starih intarzijah, samo da jih izvajajo v pestrih bojah in jih oblikujejo po svojem individualnem okusu.

Ako motrimo te liste, se nam skomina po večjem številu takih vzorcev in žalosti nas, da naš neugodni položaj ne dopušča obširnejših publikacij. Osobito barvastih ornamentov bi bilo treba več. Sič bi nam bil z veseljem postregel z njimi — da ni ugovarjal stroškovnik. Ne rečem, da je v barvastem ornamentu višek umetnosti; v rezbariji in intarziji je je navadno več; vsekakor zahteva ta višjo tehnično izurjenost, ne pa globočjega ljudskega okusa.

Kar tiče Sičevega dela je edino, kar moremo reči o njem; priznanje. Vseskozi je vesten in točen, pozoren na vsako malenkost v potezah, v nijansah in v kompoziciji. — V kratkem in preglednem predgovoru je označil osredje, iz katerega so vzkli ti ornament, povedal kako in kje so bili v rabi in kakšen pomen jim prisoja ljudsko naziranje.

Njegovi točnosti je sledila tudi domača litografska tvrdka Čemažar in drug. Ta nam obeta veliko za bodočnost. Ako se je sem pa tam nekoliko upiral register za male latitudo (n. pr. list 3, 5, 6, 10), moramo to pisati na rovaš prvenstva tega dela; vso publikacijo smemo označiti tudi kot tehnično jako dobro uspešno delo.

Mantuani.

Albert Sič: Kmečka hiša na Gorenjskem in Kmečka soba na Gorenjskem. Lit. Čemažar in drug v Ljubljani. Založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani, (1923).

Svojim podrobnim študijam o narodnih okraskih in publikacijam slovenskih ornamentov je pridružil marljiv prof. Sič dva pregledna lista, ki naj pokažeta, kako se okrasje praktično uporablja in namešča v hiši in na pohištvu ter izzoveta estetični učinek, kakor ga izživlja narodni ornament v naravi. To je zlat most, posebno mestni deci, pa tudi odraščeni, po katerem morejo priti do razumevanja ljudske umetnosti na Slovenskem. Ko bodo na jasnem v domači umetnosti, ki jo goji ljudstvo, bo treba, da se seznanijo z ljudsko umetnostjo drugih jugoslovenskih rodov, najprej s hrvatsko in srbsko. Morebiti se bomo pred zedinili na tem poprišču in nas bo samorodna umetnost trdneje zvezala v kompaktno celoto, kakor politične struje.

Prvi list v celotni veličini 950×625 mm (slika sama 738×455 mm) nam kaže idilčno ležečo gorenjsko hišo loške okolice. V zelenju ob griču stoji, objeta od dveh cest. Vse, kar spada h gospodarstvu, je pod eno streho. Spodnji del je solidno zidan; gornji del (vrh) je pa je iz skrbno spahnjenih tramov, nekoliko nazaj potisnjen. Lep hodnik obdaja ta gornji del; ograja je ornamentalno izrezana. Napušč podpirajo profilirani leseni stebri. Izpod ščita visi na letve obešena koruza, na policah pa so nameščeni bujni viseči »nageljnik«. Pod ščitno stranjo vidimo ograjen vrt, a za hišo ulnjak. Na zidanem delu opažamo še srednje velika okna, odprtino obdajajo kamniti okvirji, preklada se razvija na zunaj v podobi močno načlenjenega napustka, železna mreža zapira pot v izbo nepoklicanim gostom. — K hiši, t. j. stanovanju je prizidan zadaj hlev, spredaj shramba v pritličju, v prvem nadstropju kašča, pod zemljo klet. Pestrí kras dajo stavbi na ščitni strani podoba Sv. Florijana, pri oknih pa lesene, a poslikane zatvornice. Streha je krita z mecesnovimi skodlami.

To vnanost gorenjske kmečke hiše izpopolnjuje poseben list (950×625 mm v celoti, 733×400 mm v sliki), ki nam predstavlja notranjščino kmečke izbe. Pod je lesen, istotako strop; na tramu je letnica 1792. Opremo te izbe tvori v prvi vrsti miza v desnem kotu; ob stenah so klopi; ob mizi klopica in stol. Od mize proti levi ob steni lepo postлана postelj, pred njo zibel. Mizi nasproti v kotu proti desni je peč z zapečkom, obdana na obeh prostih straneh s klopni. Ob

steni pri vratih stoji kadunja, v kateri gnetejo testo. Druga drobna oprema sestaja iz nastopnih predmetov. Nad mizo visi sveto razpelo, obdano od svetniških podob. V steni med oknom in pečjo je omarica, na vratcih odprta pratika; na polici nad omarico majolika in cvetica v posodi. Na desni od omarice je ura, pod njo na tleh čelešnik s trsko; poleg njega stoji lončena skleda z vodo, v katero padajo utrinki od trske. Pod klopjo ob peči vidimo pručico, pred pečjo kolovrat s kodeljo, a pod klopjo zajca. Med vratmi in pečjo visi veliki molek; na polici nad vratmi stoji spet majolika, poleg nje svečnik. Na steni za vratni posoda za blagoslovljeno vodo, žličnik, a v stenski udolbini so pripravljene trske za razsvetljavo. Na steni visi sklednik; na tleh pred kadunjo motovilo. Ob peči je veliki čelešnik; na njegovih levah visi nekaj tkanine; pred pečjo je pod stropom viseča polica, na kateri se mleko kisa v latvicah. —

Tako je Sič pokazal v glavnih potezah notranjščino kmečke sobe na Gorenskem. Prav za prav bi bil moral izvesti še dve sliki: eno s kamrico (kamor sodi postelj) in kuhinjo, oz. vežo z ognjiščem, a drugo s hlevom in senjakom. A zopet ga je ovirala ozirnost na gospodarski položaj šol in zasebnikov.

Kamnotisk je prav dobro izvršen; pri prvem listu (zunanost hiše) se mu je barvni ton bolj posrečil, nego pri drugem; posebno oprema se nekam premalo odločno dviga od boje sten.

Prof. Siču pa bodi izrečena zahvala za neumorno požrtvovalnost, s katero bogati našo narodopisno zakladnico. M.

Starinar. Organ srpskog arheološkog društva. Treća serija. Knjiga prva (za 1922). Urednik N. Vulić. Beograd, 1923.

Knjiga v krasni opremi in reprezentativnem formatu, broječa 314 strani, z 1 tlorisom in 6 tablicami na pokredanem papirju, ki nudijo 69 podob raznih arheoloških predmetov. V besedilu je razvrščenih mnogo (103) ilustracij, vkupe torej 172 podob. Knjiga se smé torej kosati z najopuletnejšimi naše dobe. Pa ne samo po svoji vnanjosti; obliki, v kateri nastopa, je primerna tudi njena vsebina. Prinaša pa 17 razprav, katere zaključujejo slovstvene beležke. Prof. dr. Vlad. R. Petković razpravlja o freskiranem koledarju cerkve sv. Jurija v Starem Nagoričinu; opisuje jih podrobno in podaja vse napise z izvirnimi kraticami. — Sarajevski kustos v. p. Čiro Truhelka osvetljuje zgodovino prazgodovinskih študij v Bosni. — Clermontski profesor Louis Bréhier priobčuje vrlo zanimivo paralelo o srbskih cerkvah in romanski umetnosti; torej nekak pariški Strzygowskiavec. — D. N. Anastasijević poroča o izkopavanju Nemanjine »sv. Bogorodnice« v Kuršumljiji. — Mih. Abramić, podravnatelj splitskega arheol. muzeja pojasnjuje nekatere splitske rimske napise, na katerih se omenjajo speculatores in beneficiarii rimskih legij. — Dr. Peter Kolendić se bavi s kamnitimi stopnicami, ki so bile narejene z ulice na kor cerkve sv. Ivana v Šibeniku in s tozadevnimi listinami. — Pero J. Popović podaja drobne prispevke za študij stare srbske cerkvene arhitekture to pa za 44 cerkva. — Dr. Peter Sok piše o pojavih vulgarno-latinskega jezika v napisih rimske Dalmacije; ta članek tvori dopolnitve njegovi razpravi v Djelih Jugoslavenske akademije v Zagrebu (sv. XXV.) — Viktor Skrabar iz Ptujja obravnava najdenine iz Skorbe pri Ptujju in Podbreža pri Mariboru; vse te izkopine sodijo v pozni La Tène. — D. C. Karapardžić posveča svoje delo prazgodovinskemu najdišču Aradcu pri Bečkereku v Vojvodini. Grobišče je 1 km dolgo in 0,5 km široko na najbolj razsežni točki; dosedaj je prekopanih ok. 250 m². Grobovi se

nahajajo 0.3—0.4 m globoko. Najzanimivejšo najdbo tvorijo trije domovi, oz. njihovi iz kamna stavljeni temelji. Tu je pa treba še podrobnejših študij; dosedaj še marsikaj ni jasno. Hiše so imele »peči«, ali morebiti pravilneje povedano: ognjišča odkrili so jih sedem. Posoda je delana vsa na prosto roko; orožje iz kamna in kosti. Nakit je iz kosti, školjk, raznobojnega kamena in ilovice. — Živko D. Petković v Kruševcu se ukvarja z megalitom iz Srndalja. Ta kamen je vulkanska trahidoidna skala, na njegovi površini se nahaja mnogo urezanih risb iz pradavne dobe; človeških podob (tudi jezdecev), raznih živali in geometrijskih likov. Ob tem megalitu je prastara grobišča; grobovi so v pravilnih vrstah. Tudi v selu Srndalju samem so tri stara grobišča. — Dr. Joso Petrović se peča z najstarejšimi spomeniki o arheologiji na Balkanu vobče, v Srbiji posebej ter navaja slovstvo, ki sodi semkaj. Pisatelj loči tri dobe: prva je največja in traja od temne davnosti do l. 1870; druga od 1870—1883, tretja od 1883 do sedaj. — Dr. Balduin Saria obrača v svojih arheoloških raziskovanjih starega Poetovio (Ptuj) našo pozornost na slovensko zemljo. — Vladimir Čorović obdelava hercogovske samostane (manastire). — Dr. Niko Župnić pretresa tehniko, slog in smoter zanimive glavice iz žgane glinice, ki so jo našli v Vinčji blizu Beograda. Posebnost te glavice je, razen orientalskega tipa onega modela, po katerem jo je umetnik oblikoval — četudi le po spominu — tudi to, da nosi na obrazu krinko. — Georges Seure v Parizu nudi katalog votvinskih reliefov iz beograjskega muzeja. Zanimiv je predidoci traški onomastikon. — Vrsto razprav zaključuje A. Stanojevič, popisujoč arheološke ostanke ob srednjem Vardarju: Dževdželijski Hrid, Demir-Kapija, Rudinec. — Kot dodatek sledijo »Beležke«, ki navajajo različno slovstvo iz dobe od 1885—1922, ako tiče naše domovine in našteva ter ocenjuje spise Angležev, Francozov, Grkov, Hrvatov, Italijanov, Madjarov, Nemcev, Romunov in Srbov. Na Slovence pa so beležke pozabile — izvzemši to, da so omenile »Časopis za zgodovino, in narodopisje« letn. 1922. — Ugledu te centralne publikacije bi vsekakor pristojalo, da se ozira tudi na slovenske spise in da navaja — ako ne govorimo o Mittheilungen des hist. Vereines für Krain, Mittheilungen des Musealvereins f. K. niti o Izvestjih muzejskega društva za Kranjsko, — da bi se omenila vsaj Carniola, v kateri je nabranega toliko gradiva iz arheološke discipline, ki so jih prispevali Jos. Breznik, Jos. Mantuani, M. Pajk, Karel Pick, W. Schmid, Iv. Šubić in Jak. Žmavc. To so stvari, na katerih je interesirana veda skupne domovine.

Narodna starina. Uredil dr. Josip Matasovič. Potrebno, važno in resno podjetje, ki je prineslo v prvih treh zvezkih, od meseca aprila 1922 do novembra 1293, novega gradiva. Morebiti je za sedanjí položaj značilno dejstvo da se take ugledne in važne publikacije boré za svoj obstanek; zadnji (3.) zvezek je bil dotiskan že konec decembra 1922, a razposlan je bil 11 mesecev pozneje. — Ne moremo podati izcrpno vse vsebine; poleg spisov, ki so namenjeni lokalnim potrebam, kakor n. pr. Starj i starinski Zagreb (od J. Matasovića), prinaša tudi take razprave, ki so splošnega interesa; tako F. Sišič: Rimska uprava u Dalmaciji i Panoniji, ali Č. M. Iveković: Značajke graditeljstva ranoga srednjega vijeka u Dalmaciji, pri katerem bi želeli samo nekoliko več primerov in ilustracij; tako pogrešamo najznačilnejši primer samorodnega postopanja v stavbarstvu, ki se nam kaže v cerkvi sv. Donata v Zadru; tudi zanimivi napis na cerkvi sv. Barbare v Trogiru bi bili radi videli. — M. Gavazzi je v razpravi o orodju za tkanje trakov je splošne vrednosti, za Jugoslavijo v prvi

vrsti. — Vse zgodovinarje, lingviste, paleontologe, antropologe, arheologe in etnologe bo zanimala N. Župničeva študija: Tragom za Pelazgima, ki si stavi vprašanje, kateri narodi so bivali na Balkanu pred prihodom Ilirov in Trakov. Z. postopa strogo metodično. Izhaja od male prazgodovinske glavice, najdene na Belem brdu v Vinči blizu Beograda; ona kaže rasni tip orientalca, osobito po svoji značilni dolichocefaliji. Da so imeli umetniki prazgodovinskih dob zmožnost, pojmovati oblike, ki so jih videli v naravi pred seboj in jih tudi osloviti, to nam dokazujejo slike, reliefi in sošice diluvijalnega in paleolitskega človeka (Mas-d'Azil, Chabot, Les Combarelles, Niaux, Laussel, Altamira, Castillo, Salitre, Meaza; Arcy-sur-Cure, Lacave, La Madeleine, Lourdes, itd.) In kdo so bili tisti orientalci? Z. opozarja na take tipe, ki jih nahajamo na egiptskih in hetitskih spomenikih in nam predstavljajo vedno Hetite. Ta tip imajo še dandanes Kurdi. Da pa ugotovj možnost bivanja orientalskih narodov v naših deželah, obravnava Z. predarijske jezikovne ostanke. In pri tem pride do Pelazgov in Lelegov, ki so bili Hetidi, torej fizično, še bolj pa jezikovno omiljeni nasledniki Hetitov. Tudi Iliri so Hetidi. Ta metodično izvedena zgradba sloni — seveda — na dosegljivih zaključkih in naziranjih učenjakov raznih strok. Jezikovno se opira precej na Baske. Ako se ta podlaga ne izpremeni, tedaj bomo smeli računati i v prazgodovini i v zgodovini s tem dejstvom, da je osnovna podlaga naši kulturi hetidsko, če ne hetitsko svojstvo. To nam bo pa ključ v razne, za sedaj še zaprte hrame, posebno do folklore našega naroda. — Splošnega pomena je dalje Matasovičev članek: Slikarije Stjepana Marjanovića (diletanta iz Broda), ki nam kaže, kako je vplivala velika umetnost na razpoložene duše in od teh na njihovo okolico. J. Mantuani je podal v zadnjem (3) zvezku kratke obris o delovanju ljubljanskega muzeja. N. Zega o etnografskem muzeju v Beogradu za l. 1922. — Narodna Starina je resen, vrlo dobro urejen list, ki prinaša obilico izvrstnih člankov, beležk in poročil in zasluži, da se podpira od vseh strani, čim najbolj mogoče; ta knjiga ne bo zastarela v doglednem času. **M.**

Dr. Konrad Schiffmann, Das Land ob der Enns. Eine altpaierische Landschaft in den Namen ihrer Siedlungen, Berge, Flüsse und Seen. München und Berlin, 1922. Druck und Verlag von R. Oldenbourg. 8° XII+248 str. — Pisatelj, ki je znan po svojih raziskavanjih krajevnih imen Gorenje Avstrije (Die Ortsnamen Oberösterreichs v Archiv f. d. Geschichte der Diözese Linz III. in IV. (1906 in 1907); — Die Stationsnamen der Bahn- und Schifffahrtslinien Oberösterreich 5₀, Linz, 1921; — Die Namen unserer Seen v: Linzer Volksblatt 1915 7/XI.) je podal v tej knjigi sistematičen pregled krajevnih imen Gorenje Avstrije in jih skušal vseskozi tudi raztolmačiti. Najprej razpravlja o Keltih in Rimljanih, potem o Bavarcih in nazadnje o Slovanih. Uvodoma trdi, da so bili ti kraji poseljeni po mlajši dobi kamna od »ilirskih (albanskih)« prebivalcev. Tu so že nejasnosti, ki so se preselile tudi v ostale oddelke knjige, dasi moramo priznati, da si Sch. prizadeva, biti nepristransk. Nas na tem mestu ne zanimajo prazgodovinska in nemška imena v prvi vrsti, ampak stališče, ki ga autor zavzema napram slovanstvu. Toliko priznava, da listine od 8.—12. stoletja izrečno potrjujejo prisotnost slovanskih naselbin tam kjer leže: Kremsmünster, Dietach, Sierning, Eberstal, Puchenau, Kronsdorf, Aist, Naarn, Neuhofen, Kirchdorf, Hausmanning, Weidelham, Pröselndorf, Steinbach, Sippach, v ozemlju reke Mühl itd. — Slovanski živelj, pravi Sch., ni bil na Gornje Avstrijskem nikdar močan, dasi pravi I. Strnadt (Die freien Leute der alter Riedmark (v. Archiv f. oesterr. Gesch.,

104 [1915]) da je bila Gorenja Avstrija pred prihodom Bavarcev slovanska in podpira to trditev z zemljevidom slovanskih naselbin v tej deželi. Sch. to zanika, in navaja posamič imena »die sicher oder doch sehr wahrscheinlich in Betracht kommen«. Dostavlja pa vendar, da ni dvomno, da jih je v resnici več, nego jih navaja (str. 196). A da potlači slovanski element kolikor moč v ozadje, trdi, da so bili Slovani večjidel drvarji in rudarji, torej nestalen činitelj, ki je prav za prav brez pomena za poselitev dežele; vendar pa priznava »daß es unter den zugewanderten Slawen auch eine höhere Schicht gab«. Vidi se mu, da bi bil rad na vse strani pravičen, a v prvi vrsti seveda nemštva. Ne pomisli namreč, da nestalen element ni mogel dajati krajevnih imen, ki bi se bila ukoreninila in držala skozi stoletja in prešla celo v prilagodenih oblikah v nemščino.

V koliko da so njegova tolmačenja prava ali napačna — nekatere razlage so sumljive — to bo povedal strokovnjak-specijalist, v prihodnji številki našega »Glasnika«. Za sedaj bodi javnost opozorjena na knjigo. M.

Gjuro Szabó, O značenju topografskog nazivlja u južnoslavenskim stranama. Jugoslavenska Njiva II, 19. in 26. jul. in 2. avg. 1919. S to razpravo je hotel prof. Jurij Szabó postaviti razlago krajepisnih imen na novo, po njegovih mislih trdnejšo podlago. Njegove teze so: Da se najveći dio topografskoga nazivlja u južnoslavenskim stranama, koji je na tiješno vezan sličnim imenima, ne može nikako protumačiti ni iz slavenskih ni iz drugih poznatih jezika. Broj ovih imena iznosi tisuće. II. »Da postoji veoma velika množina ovih imena koja su na prvi pogled istovjetna sa riječima u današnjem slavenskom govoru. Većinu tih naziva moramo pribrojiti onima, koje smo u prvi odjeljak postavili.« III. Najmanji je dio naziva takov, koji se daje iz sadašnjega jezika protumačiti.... Nu sve ove tri grupe imena žive i danas u našem jeziku, ta su imena sastavni dijelovi jezika, ma da ih najvećim dijelom ni u jednom rječniku ne nalazimo«. Pogledajmo nekoliko, kako postopa gospod reformator pri dokazovanju svojih smelih trditev!

G. Szabó poišče na zemljevidu nekoliko imen in vzklikne: Dosedanja razlaga pomena teh imen je brezdvomno kriva, ker je nezmisljena in ker jo je podal in podprl s filološkimi dokazi Miklosich (Szabó piše dosledno Miklossich), torej tisti, kateremu pripisuje fanatik Sz. »poznatu averziju protiv slavenstva« (!!) — druge razlage sicer ne ve, a to je gotovo, da se ta imena ne morejo raztolmačiti iz nam znanih jezikov! — Krajepisna imena v slovenskih pokrajinah pozna Sz. samo iz nemških virov, menda s »specijalnih kart«. Zato piše: »Schuize je mjesto i potok k zapadu od Ljubljane« (p. 459), »kod Pölschacha u Štajer[skoj]« (p. 459), »[južno]Castelnuovo« »kod Sessane« in »ji. (to je jugoistočno) Sessane«, »kod Laasa« (vse p. 460), »Banne mjesto] si. (= severoistočno) Trsta« in pa »si. Rozza« (p. 478). Gospod Sz. torej, ki piše o tolmačenju topografskih imen na Slovenskem, ne ve za Šujico, Poljčane, Podgrad, Sežano, Lož, Bane in Roč! Ne dosti boljše ravna z imeni v drugih deželah. On pozna selo Rovinjsko samo pod laškim imenom Villa di Rovigno (p. 459), slovaške kraje Nemecké Pravno in Turčansky Sv. Martin (p. 459) samo pod madžarskim imenom N(émet) Próna in v polmadž. obliki Turoški Sv. M. (ker pravijo Madžari Thuróc Sz. M.), Vodnjan v Istri samo pod italijanskim imenom Dignano (p. 476: »kod Dignana«). Naj še omenim grozni zloženki »zendjezik« (p. 475) in »Prespa jezero« (p. 474 in 460). — (to naj bo zendski jezik!)

Glavna napaka pisateljeva je ta, da meče najrazličnejša imena iz najbolj oddaljenih krajev skupaj v en koš na podlagi zunanje in le slučajne podobnosti in jih proglašaja za identična. Na primer, na str. 475. pravi »Belgrad je česti naziv za mjesta.... zap[adno] od Lienza nalazimo Villgrater Joch...a Bellegarde je naziv za nekoliko franc. gradova... poznato je, da je Meklenburg zlo prevedena riječ Willigrad, kao da je ono Willi = Veli = mikil (velik), a zapravo je to Beligrad«. Tako stoji črno na belem! V resnici pa se je imenoval tirolski kraj Villgraten v IX. stoletju Valgrata (Steub. »Rhätische Ethnologie«, p. 137), Bellegarde je »lepo varstvo, lepa straža«, in staronemško ime sedanega Willi Mecklenburga, namreč Mikilenburg, je pravičen prevod slovanskega imena Willigard, to je Veli = Veliki grad. — Na str. 475. modruje Sz. o madžarskem imenu srbskega Belgrada, Nándor Fehérvár, neverjetne stvari, dasi bi se lahko poučil iz zgodovinskih virov, zakaj pravijo Madžari temu mestu »Ferdinandov Beligrad«. — O mestu Kopru v Istri vemo, da se je imenovalo od VI.—X. stol. Capris in Capras, kar se je v jugoslov. ustih pretvorilo v VII. stol. v Kopre, pozneje v Koper. Szabó pa nas uči, da je to ime zloženo iz dveh »elementov«, ko — in par, katerih pomen ni znan. Podobne zloženske iz dveh elementov neznanega pomena so po njegovi komodni teoriji: Ko—tor, Ko—kot, Ko—ren, Ko—sor in še nekaj takih. Mesto Zermatt v švicarskem kantonu Wallisu je imenovano po senožeti ali pašniku (srednjegorenjenemški zer matten = »k senožeti«*). Francozi pravijo mestu Praborgne (pra = lat. pratum = travnik; Szabó pa zahteva, naj mu verjamemo (seveda brez dokazov, samó na junaško besedo), da je ime sestavljeno iz elementov zer in mat, neznanega pomena; drugi element da se nahaja tudi v besedah Kos-mat-ica, Dal-matia i, dr.! Krajepisno ime Koštjela pomeni (po slovarjih) celtis australis, koprivec, Zürgelbaum — Szabó pa ga razkraja v Košt + jele ter poudarja, da tale »jele« nima nič opravka z drevesom, z jelo — a kaj pomeni, ne zna povedati. Mesto Zagreb nosi svoje lepo ime izza XI. stoletja. V kajkavščini in slovenščini pomeni Zagreb »Bollwerk, Schanze«, torej je jako primerno ime. Gospod reformator trdi (zapeljan po madž. imenu Zágráb, ki pa sloni na vokalni harmoniji), da je »starija forma tega imena očitó Za-grab... pa ne možemo niti na drvo toga imena niti na grabu pomišljati... Ne smijemo ni onomu za- podati znamenovanje našega za-«. Torej vse le negativno, pozitivnega nič. O Miklosichu pa, kateremu Sz. ni najmanje kos, se izraža na vsaki strani prezirljivo²⁾, nekako od zgoraj. Večkrat pravi Sz., »ne mislim umarati čitače«, »ne ču čitače umarati«, pa vendar me je umoril. Kdor ni doma v kakj stroki, naj bo tiho in naj ne piše o stvareh, ki so mu terra incognita. Kar piše Sz., je pravzaprav le prazno besedičenje, a znal se je ogrniti s plaščem znanstvenosti. Mož nima pojma o rezultatih jezikoslovja. Na str. 474. piše: »Da se... zove Zagorje jedno samo mjesto....«, težko je shvatljivo, a još težje shvatljivo, kako se moglo nazivati mjesta: Gore, Gora, Stara gora.... Začudna su česta imena Zagora za pojedinačka mjesta«. Ni nič čudnega: vsak kraj (bodisi dežela, mesto ali vas), ki leži za goro, (oz. za gorami), se lahko zove Zagorje (prim. ob Pivki Zag. ob Savi), a tudi Zagora; vas pod velbom se imenuje tudj Podvelb, vas pod Krnosom tudi Podkrnos itd., vasi pa, ki se imenujejo Gora, so prevzele ime od

1) Egli, Nomina geographica, 2. Auflage 1892.

2) Dasi pravi (p. 460): »Ni tren ne pomišljam na ikaki pamflet protiv Miklossicha«.

gor, na katerih so zgrajene. — Govoreč o Medjem dolu pri Jesenicah, (p. 474) trdi Sz.: »onaj Medji znači očitno (to besedo zelo rad porablja) medju, graniču« (!) V tem slučaju bi se prelaz zval Mejni dol. — Iz nemških slovarjev bi Sz. lahko zvedel, da je Nock¹⁾ (občno ime, appellativum) = grič, hrib, in Kofel²⁾ = Bergkuppe; on pa ve vse bolje in nas uči (p. 460), da so Nemci vzeli Slovanom besedo nog, ki tiči v imenih Mokronog, Mlinoga, Vojnoge..., in jo »preudesili« v Nock, in pa besedo ko-bil(a), ki so jo samo »etimološki primijenili.« Pristavlja: »Moramo i taj naziv, koji je sigurno složenica od ko-bil, držati prastarom riječi, srodnom s riječi κεφαλή = glava u grčkom jeziku.« Szabó je slep in gluh za najnavadnejša dejstva in jih kar ignorira ali taji. Odkar so evropski narodi sprejeli krščansko vero, dajejo svojim otrokom, a tudi vsem, potokom, hribom imena iz biblije: Jordan, Betlehem, Jerusalem, Tabor, Kalvarija, Nazaret.. Ker Szabó tega ne ve ali noče vedeti, pravi (p. 460): »Ne možemo pomišljati, kao da bi ti nazivi (Jordan kot ime potokov, vasi in brd v jugoslovanskih krajih) nastali po biblijskom Jordanu, već moramo uzeti, da su ta imena postala u isto doba, kad je i palestinska rijeka dobila svoje ime.« Zakaj neki »ne možemo pomišljati,« da bi bila ta imena dana po biblijskem Jordanu? Pride pa še lepše. Reformator nadaljuje: »kao Jor-dan komponovani (zakaj ne: složeni?) su i drugi nazivi: Bagrdan, Tardan, Bez-dan, Bez-dana jama, Smr-dan...« Vsak četrtošolec bi lahko poučil pisca, da je Bez-dan = brezno, prepad, Bez-dana jama pa = jama brez dna. In o Smrdanu čitamo v Broz- Ivekovičevem slovarju: »Kod Smrdana blizu ima jedna bara koja smrdi na sumpor. Torej je kraj imenovan po žveplenem smradu. Slično je tudi govoričenje gospoda Sz. o imenu Tabor. — Na str. 476. beremo: »Čini se vrlo vjerojatnim, da se u nazivlju uopće nisu nikada upotrebljavala imena životinja ni imena bilja.« To se pravi, postaviti dejstva na glavo! Po vsej Evropi, v slovanskih, keltskih, germanskih, romanskih, albanskih, grških, litvanskih, madžarskih in finskih krajih je vse polno takih krajepisnih imen, ki so vzeta iz živalstva in rastlinstva. — Ker omenjajo stari avtorji narod Βρεῖτοι, ki je živel v Sremu in ker se imenujejo prebivalci, blizu Karlovca porogljivo Brajci, je Szabó takoj ta dva naziva identificiral, rekoč (p. 488): »Nerijetko se je ime plemena sačuvalo kao porugljivo ime. Antični Breuci živu još i danas, tek se kao poruga osjeća, kad se žiteljima nedaleko Karlovca kaže, da su Brajci.« Seveda — Brevk ali Brajac, to je vse eno pri gosp. Sz. in od Karlovca do Srema ni tako zelo daleč! Na isti strani trdi pisec, da se v laščini ime mesta Zagreba »često glasi Yzagabria namesto Zagabria« — to je iz trte izvito, kar izmišljeno. Nekaj vrstic niže trdi, da niso Madžari »unatoč svoga osamstogodišnjega »rada« u Hrvatskoj nikakí dublji trag ostavili... ni jednoga jedinoga napisa.« Kje neki živi gospod Sz.? Na uni? Na svoje oči sem videl na železniških postajah javne napise Károlyváros (v Karlovcu), Eszék (v Oseku), Verőcze (v Verovitici), Kaproncza (v Koprivnici) i. dr. In to niso edini sledovi, ki so jih zapustili na Hrvaškem Huni XX. stoletja.

Končam naj z razlago imena neke gorenjske vasice. Vas Studor je dobila ime po tamkajšnjem svetu (občno ime studor pomeni po Cigaletu »seichter Acker, worunter sich Felsen befinden, Felsengrund«). Szabó pa (str. 475) uči, da je slovenski Studor zloženka iz dveh »elementov« njemu neznanega pomena:

¹⁾ v bavarsko-avstr. narečju...

²⁾ v gorenjenemškem narečju sploh (Oberdeutsch).

stu + dor; drugi »element« se nahaja bajè tudi v madžarskem topografskem imenu Nán-dor, v indijskem Nan-dur, v italijanskem imenu Val Nandor in v srbohrv. imenih Zlo-dor, To-dor, Sre-dor in Konjodor!!

Ivan Koštiál.

Zapiski.

† **Kanonik dr. Josip Gruden.** Nemila usoda je kruto gospodarila v vrstah »Muzejskega društva za Slovenijo« in neizprosna smrt nam je vzela mnogo odličnih članov, med njimi tudi dolgoletnega sotrudnika in urednika »Izvestij« in »Carniole«, stolnega kanonika dr. Jos. Grudna, ki si je zaslužil s svojo zgodovino slovenskega naroda epiteton »slovenskega zgodovinarja«.

Josip Valentin Gruden je bil rojen v Ljubljani dné 14. februarja 1869; oče mu je bil krojač. Šolal se je v Ljubljani; latinske šole je posečal od leta 1880 do 1888 in jih zaključil z maturo kot odličnjak. Stopil je potem v duhovsko semenišče in študiral bogoslovje od 1888—1892; posvečen je bil 23. julija. Ker je bil vedno šibkega zdravja, so ga poslali na lahko kaplanijo v Bledu (1892). Selil se je kot kaplan skoraj vsako leto: 1893 na Ig, 1894 v Bled nazaj, 1895 v Mošnje, 1896 v Šmartin pri Kranju. Poleg svojih stanovskih dolžnosti si je nadel še pripravo za doktorat bogoslovja. Leta 1897 je bil promoviran. Dosegel je svoj prvi višji smoter — a njegovo zdravje je bilo tako opasno omajano da se je moral iti zdraviti v milo meransko podnebje. — Ko je okrevail, so ga namestili leta 1898 v Alojzijevišču kot prefekta. Dasi je imel dovolj posla z nadzorovanjem mladine in korepiticijo šolskih nalog pri dijakih, se je vendar zanimal za zgodovino in se poglobljal v posamezna vprašanja. Tako je preživel v tem zavodu pet let — od 1898—1902 — in tedaj je postal ravnatelj zavoda, ki mu je načeloval dve leti: 1902—1904.

Jeseni leta 1903 so ga poklicali v bogoslovnico kot namestnega profesorja za zgodovino in cerkveno pravo; leta 1904 je postal redni profesor in podučeval ta dva predmeta do leta 1911. Ko je bil izpraznjen Kùrchpergov kanonikat, ga je dobil — kot doktor bogoslovja — Josip Gruden. Istodobno je bil imenovan arhidijakonom ljubljanskega mesta in knezoškofijskim komisarjem za verouk na srednjih šolah. Kmalu so mu naložili tudi breme predsedstva pri Vincenceljevi družbi. To obsežno delovanje je začela med vojno ovirati mučna bolezen, ki ga tudi položila dne 1. oktobra 1922 na mrtvaški oder.

Ker je proučeval zgodovino in priobčeval uspehe svojega truda, je umevno, da je obrnil pozornost znanstvenih krogov na se in svoje delo. Njegovi rezultati so odpirali mnogokje nove vidike, a so imeli interesantno lice, tudi tedaj, ako niso bili povse novi; z večine so otvarjali nove perspektive in poglede v drugače orijentirano bodočnost. Gruden ni delal hitro. Proučeval je gradivo, je izpopolnjeval in začrtal si program o zadevnem vprašanju nalik programatični smernici. Potem se je poglobil v podrobnosti ter gradil na podlagi teh podrobnih študij svoja izvajanja in sklepe o snovi, ki jo je obdeloval. Vsi njegovi spisi izžarevajo gorko ljubezen do našega naroda, kažejo žilavo smernost in izpričujejo blago-

dejno objektivnost, ki se ne straši niti zastarelih predsodkov. S to svojo moderno smerjo je postal Gruden ne le učitelj za zgodovino zanimajočemu se naraščaju naše inteligence, ampak tudi prepostim slojem, ki so lahko sledili njegovim izvajanjem, pisanim v poljudni domači besedi. Temu dejstvu je pač pripisovati veliko popularnost njegove »Zgodovine Slovenskega naroda«, knjige, ki je prodrla po posredovanju odlične »Družbe sv. Mohorja« v zadnjo hribovsko kočo; tudi tam so jo čitali in — razumeli.

Gruden je bil popularen, vendar pa je čutil v sebi in varoval si nekako učenjaško nobleso. Sugestivna beseda »ljudski« ni imela zanj demagoško izkoriščanega pomena, kakor ga v naši dobi nahajamo tako pogosto. Vendar pa je bil poljuden v svoji besedi, res ljudski pisatelj kakor jih imamo malo. Svoje spise je priobčeval skoraj izključno v znanstvenih revijah in zbornikih, nekaj tudi v odličnih nabožnih listih, dočim se je ogibal dnevnikov v podmeni, da se tam sestavki radi izgubé in pozabijo, da torej niso v stanu vplivati tako, kakor bi bil njihov namen.

Obravnaval pa je skoraj vsako nerazjasnjeno vprašanje, ki se mu je pojavilo na zapletenih potih pri proučevanju zgodovinskih dejstev. In kolike važnosti so nekateri teh študij! Ne vselej zaradi neizpobitnosti rezultatov, ampak zaradi smernic in potov, ki jih je pokazal in utrl svojim uporabljavcem, katerih bo imel nedvomno ugledno število. Kakor dokazuje vrsta njegovih spisov, bila mu je slovenska beseda redovito sredstvo, s katerim je občeval s svetom.

Njegove misli so bile — razven v molitvi — osredotočene v zgodovinskih problemih, zato je bil marsikomu težko umljiv in se je zdel nepristopen. Posebno so se ga ogibali površni in veselo razpoloženi ljudje, ker mu niso znali slediti na poprišče resnih vprašanj. Res je pač, da se je dal mož le težko razmajati; a med ljudmi, ki jih je poznal, se mu je že tudi razvezal jezik; sam pač ni bil šaljiv, videl je pa rad, da se je razvedrila njegova družba. Ta resna — a nikakor dolgočasna — narava je bila nedvomno tudi šteti med one vzroke, da je pozabila naša javnost na uro, ko je 14. februarja 1920 prekoračil višek človeku prisojene življenjske dobe in izpolnil svoje 50. leto... On pač zato ni nič manjši, pač pa sodobna naša »javnost«; njegovo delo bo samo prodrlo prej ali slej.

Grudnovo ime je zanesel v javnost najprej »Dom in Svet«, takrat mlada revija. Prvi spis je priobčil mladi kapelan pod naslovom »Slavni dan Slovencev pri Sisku« (1893, str. 271—279). — Svoje spomine na konciljsko mesto Trident je združil istotam v sestavku »Ob Dantejevem spomeniku« (1900, str. 695—699). — Sledil je obširen spis: »Akviilejska cerkev med Slovenci v dobi njihovega pokrščevanja« (1902, str. 19—23, 96—101, 148—154, 218—222, 289—294); potem — »Mirabilia mundi. Potovanje frančiskanskega misijonarja v srednjem veku« (1905, str. 354—358, 424—429, 550—557; — zadnji spis v tej reviji je bil: »Ob svitu romantike« (1917, str. 14—17).

Marljiv sotrudnik je bil Gruden reviji »Katoliški Obzornik«, v kateri je dal med svet nastopne študije: »Kako tolmačijo zgodovino?« (1900, str. 14—25); — »Aglaja in Aškerčev umetniški ideal« (1900, str. 166—169); — »Zgodovinski afrorizmi« (1900, str. 241—247); — »Vzgoja in izobrazba duhovščine na Slovenskem v srednjem veku« (1902, str. 237—244); — »Gospodarski razvoj na Slovenskem v srednjem veku« (1903, str. 155—165); — »Zgodovinski poklic Avstrije na Balkanu« (1904, str. 172—180); — »Akviilejski patriarhi za dobe sv. Cirila in Metoda in njih razmerje do slovenskega bogoslužja« (1905,

str. 9—20); — »K glagolskemu vprašanju« (1905, str. 390—395); — »Lamennais. Zgodovinske refleksije o novejših cerkvenih in političkih strujah« (1906, str. 153 do 169, 242—249); — »Kulturne in političke struje na Balkanu« (1906, str. 22—31).

Tudi »Čas« ga je imel v svojih vrstah, dokler je mogel delati. Iz njegovega peresa je prinesel petnajst spisov. »Frančišek Asiški in moderni subjektivizem« (1907, str. 49—53); — »Balkanski problemi« (1907, str. 31—33); — »Primož Trubar« (1908, str. 257—268); — P. dr. Guido Rant, O. F. M., Die Franziskaner der österr. Provinz und ihr Wirken in Niederösterreich, Steiermark und Krain bis zum Verfall der Kustodie Krain und ihrer Klöster (1596). — Ocena. — »Trubar v jubilejnim slovstvu« (1908, str. 472—475); — »Znamenite starine« (1908, str. 232—235); — »Izkopine Menovega svetišča« (1908, str. 439—440); — »Urban Textor in prvi spor z luteranstvom« (1909, str. 1—14); — »O stoletnici Napoleonove Ilirije« (1909, str. 145—154); — Schmidlin, Die kirchl. Zustände in Deutschland vor dem 30 jähr. Kriege I. Oesterreich (1909, str. 91). Ocena. — »Fratres Minores med Slovenci« (1910, str. 58—67); — Kos Fr., Gradivo... III. (1911, str. 446—418); — »Kulturnobojni načrti« (1912, str. 8—14); — »Konstantinov jubilej« (1913, str. 81—92); — »Preganjanje kristijanov in rimsko pravo« (1914, stran 235—237); — »Pričetki našega janzenizma« (1916, str. 121 do 137); — »Janzenizem v našem kulturnem življenju« (1916, str. 177—194); — »Problem spreobrnjenja na gledališkem odru« (1917, str. 21—25).

Istodobno je podpiral s svojim peresom »Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko«. Takoj, ko je bil postal kaplan na Bledu, je pristopil društvu kot član (1893) in je ostal zvest tej znanstveni korporaciji do svoje smrti. Leta 1909 je bil izvoljen v odbor ter je prevzel uredništvo glasila, za katero je napisal te-le razprave: »Glagolica med beneškimi Slovenci« (1906, str. 30—33); — »Suzana Gornjegrajska« (1909, str. 121—128); — »Glagolitica« (1906, str. 115 do 116); — »Borovnica — Franzdorf« (1906, str. 116—117); — »Doneski k zgodovini protestantstva na Slovenskem« (1907, str. 1—5, 54—65, 121—140); — »Glagolitica II.« (1907, str. 39—41); — »Praznoverje in mističke sekte v protestantski dobi« (1908, str. 60—66 in 1909, str. 109—113); — »Dodatek k Suzani Gornjegrajski« (1909, str. 49—52); — »Cerkev sv. Janeza ob Bohinjskem jezeru« skupno z Jos. Dostalom (1909, str. 129—133); — »P. P. Vergerij« (1909, str. 142—152); — »Gospodarska beda v francoski dobi in božja pot na Brezjah« (1909, str. 55 do 56).

Svojo delavno silo je ohranil tudi preurejenemu glasilu Muzejskega društva »Carnioli«, ki je začela izhajati kot načelno poliglota časopis leta 1910. Za to revijo je prispeval »Verske in gospodarske razmere bistriškega samostana v reformacijski dobi« (1910, str. 89—97); »Zur Autorschaft des Gründlichen Gegenberichtes« (1912, str. 103—115); — »Die Autorschaft des Gründlichen Gegenberichtes«, polemika z dr. Hegemannom (1912, str. 279—280); — »Gorica in Velikovec ob koncu 16. stoletja« (1913, str. 1—6); — »Šola pri sv. Nikolaju in ljubljansko nižje šolstvo po reformacijski dobi« (1915, str. 1—21); — »K drugemu slovenskemu prevodu sv. pisma« (1916, str. 93—104).

Z nabožno-zgodovinskimi vprašanji se je pečal v »Voditelju pobožnih vedah« in priobčil »Češčenje sv. Martina, škofa na Slovenskem« (1900, str. 53—58); — »Najstarejši cerkveni patroni na Slovenskem« (1901 stran 59—73) in »Češčenje presv. Rešnjega Telesa med Slovenci v preteklih stoletjih« (1908, str. 58—98).

Že iz naslovov njegovih spisov je lahko razbrati, da Gruden že davno pred svetovno vojno ni poznal — kot zgodovinar — kronovinskih meja; kadar je pisal o Slovencih, je imel pred očmi celokupno ozemlje našega naroda; upošteval je pa izvenkranjska znanstvena glasila, ako je imel kaj povedati o krajih, ki sodijo v njihovo področje. Tako mu je služil »Časopis za zgodovino in narodopis«, da je priobčil v njem prilično dva sestavka: »Samostan Studenice v protestantski dobi« (1908 str. 163—168) in »Starine železnih in salajskih Slovencev« (1914, str. 93—154).

V »Zborniku Matice Slovenske« je objavil »Spomine na Francoze« (1911, str. 1—28), a v »Koledarju družbe sv. Mohorja« aktualni in poljudni članek »K zadnjemu vmeščanju koroškega vojvode« (1914, str. 55—61).

Na druga polja se je podal izjemoma le prilično. Tako je prispeval leta 1899 za »Venec cerkvenih bratovščin«, ki ga je urejeval dr. Fr. Ušeničnik, dvanajst člankov zgodovinsko-asketske vsebine pod skupnim naslovom: »Častivci in častivke presv. Rešnjega Telesa«; to so bile nekake životopisne črtice in so opisovale nastopne svetnike in svetnice: Klemen Marija Hofbauer (str. 4—7); Alfonz Ligv. (21—24); o. Izo Vanzer (37—39); Nikolaj iz Flüe (53—55); Katarina Sienska (69—71); Frid. Taber (86—88); Marjeta Alakok (102—104); Filip Neri (116—119); Roza iz Lime (132—133); Janez Krizostom (149—153); Barbara (162—164) in o. Marko Avianski (179—182).

Deloval je tudi pri »Slomškovi zvezi«, kjer je prevzel za nekaj let celo odborništvu. V tej lastnosti je predaval leta 1910 v ljubljanski podružnici »O šolstvu v ilirski dobi« in poročal o šolstvu pri II. katoliškem shodu ter ocenil v zvezinem glasilu »Slovenski učitelj« A. Strojivo Kratko zgodovino Katoliške cerkve za srednje šole (1904, str. 181—182).

Znanstvenih ocen imamo od njega dolgo vrsto in v raznih časopisih, tako v »Katoliškem Obzorniku« (1903: Perne, Trstenik; 1906: Jelič, Fontes historici liturgiae Glagolitico-Romanae); v »Času« (1907: Kos, Gradivo II.); v Izvestjih Muzejskega društva (1909: Dopsch, Die ältere Sozial- u. Wirtschaftsverfassung der Alpenslaven; Radics, Valvasor; Pokorn, Besnica; Stegenšek, Konjiška dekanija); v »Carnioli« (1908: Zanutto, I Frati Laudesi; 1909: Kušej, Joseph II., Schmidlin, Die Kirchl. Zustände in Deutschland; 1910: Pivko, Zgodovina Slovencev I.; Barle, Slika sv. Kümernisse; 1911: Pivko, Zgodovina Slovencev II.; Barle, Povjest Turopoljskih župa, Ljubša, Christianisierung d. Djözese Seckau, 1912: Kos, Gradivo III., 1913: Barle, Naše diecezanske sinode; 1914: Steklasa, Zgodovina župnije Šent Rupert; 1915: Kovačič, Dominikanski samostan v Ptujju in istega pisatelja Nadžupnija Sv. Križa pri Rogaški Slatini; 1916: Capuder, Zgodovina c. in kr. pešpolka št. 17). — Te ocene omenjam, ker imajo po svoji kritiki in pozitivnih prispevkih in popravkih svojo važnost in ker često opozarjajo na nove viře.

Vidi se, da je zajemal Gruden iz bogato preskrbljene zakladnice svojih študij. Iz teh je zgradil več del, ki so prišla med svet v obliki samostojnih knjig. Te so: 1. Božja pot Marije pomočnice na Brezjah. V Ljubljani, 1898. — 2. Das soziale Wirken der katholischen Kirche in Oesterreich. (Diözese Laibach). Wien, 1906. — 3. Cerkevne razmere med Slovenci v 15. stoletju in ustanovitev ljubljanske škofije. V Ljubljani, 1908. — 4. Slovenski župani v preteklosti. V Ljubljani, 1916. — 5. Zgodovina slovenskega naroda. V Celovcu, 1910—1916. — Izšlo je

šest zvezkov: I. 1910, II. 1912, III. 1913, IV. 1914, V. 1915, VI. 1916. — Prvi zvezek so morali leta 1911 natisniti v drugo.

Ta knjiga je seznanila z Grudnovim imenom ves slovenski narod, in to po pravici. Naše domače zgodovine ne bo pisal tako nihče več v doglednem času, kakor jo je pisal Gruden. Ne da bi hotel trditi, da je ta knjiga zgodovinski evangelij, nikakor ne, saj je človeško delo in prepornih točk ter nepojasnjenih vprašanj, malih in velikih, bistvenih in formalnih je več kakor dovolj v splošni, še več pa v naši specijelni povestnici. A soditi nepristransko na podlagi danih in dogrnanih dejstev, držati se znanstveno ugotovljenih resnic, izločevati stvari stranskega pomena in pripovedovati samo glavne, poljudno in razumljivo, to je dar in umetnost, ki sta bila dana Grudnu. Kar je proučeval, kar je čital, povsodi je imel pred seboj visoko zastavljen smoter, obrniti te študije v prid naši zgodovini, ki ni še pojasnjena v marsikateri točki.

Jos. Mantuani.

† **Prof. Fran Komatar.** Zgodovinska stroka je izgubila zastopnika; pogrešala ga bo kot raziskovalca arhivov, kot prirejevalca virov za občno uporabo in kot učitelja. Ta zastopnik zgodovinske stroke je bil Fran Komatar.

Rojen je bil v Ljubljani dne 13. aprila 1875. Šolal se je v svojem rojstnem mestu do mature. Potem je šel na Dunaj in študiral na tamošnji univerzi zgodovino; učitelji so mu bili Dopsch Huber, Mühlbacher, Redlich. Bil je tudi izvanredni član avstrijskega zavoda za zgodovino, kjer se je pečal s pomožnimi vedami zgodovinske stroke. — Leta 1899 je prišel v Ljubljano kot suplent višje realke; tu je služil od 16. septembra 1899 do 31. avgusta 1904. Dne 1. septembra 1904 je bil imenovan za profesorja na višji gimnaziji v Kranju, kjer je deloval do 28. novembra 1918. Od tedaj dalje pa je poučeval spet na višji realki v Ljubljani do svoje smrti, dne 28. junija 1922.

Večino njegovega časa je vzela seveda šola. Komatar je bil vesten učitelj in skrben pedagog; zato se je dobro pripravil za sleherno uro poduka. Poleg tega je pa tudi stremel vedno za tem, da ni zaostajal v važnejših rešitvah zgodovinskih vprašanj; prebiranje novejšega slovstva je zahtevalo mnogo njegovega časa. Znanje madjarščine mu je omogočalo, da je uporabljal tudi ogrsko literaturo. — Od leta 1895 dalje je bil član Muzejskega društva; po odhodu prof. dr. Gratzyja je vodil celo Mitteilungen d. Musealvereins für Krain in uredil zadnje štiri letnike (17.—20.) v letih 1904—1907. Istodobno je delal tudi v raznih župnih in zasebnih arhivih; tudi v muzejskem arhivu je urejeval nekatere dele. — Sadove svojih študij je priobčil po raznih časopisih, revijah in letnih poročilih. Za priznanje teh zaslug je bil imenovan leta 1912. konservatorjem za arhive na bivšem Kranjskem; to deželo je zastopal v arhivskem svetu.

Njegove tiskane študije in razprave so nastopne:

1896. Doneski k životopisu Andr. barona Čehovina. IMK.¹⁾ 1896, str. 1 nasl. —

¹⁾ IMK = Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko.

MMVK = Mittheilungen des Musealvereins für Krain.

GMS = Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo.

Carn. = Carniola; n. v. = nova vrsta.

1897. Baron Žiga Jos. Novak IMK, 1897, str. 1 nsl. —
1899. Die Theilnahme Hans Katzianers bei der Wahl Ferdinand I. von Oesterreich zum Könige von Kroatien. MMVK, 1899, str. 142 nsl., in 161 nsl. —
1900. Die ersten Dienstjahre Hans Katzianers. Jahresbericht der k. k. Staats-Oberrealschule in Laibach, 1899/1900, str. 5 nsl. — Ein Bruchteil der Familienchronik der Auersperge. MMVK, 1900, str. 25 nsl. — Ein Copialbuch des Klosters Freudenthal MMVK, 1900, str. 33 nsl. —
1901. Ein Kartular der Karthause Pletriach. MMVK, 1901, str. 24 nsl. in 49 nsl. —
1902. Tapferkeitszeugnisse zweier Krainer. MMVK, 1902, str. 68 nsl., in 81 nsl. — Die Theilnahme Hans Katzianers an den Kämpfen gegen Zápolya in J. 1527. — Jahresber. d. k. k. Staatsoberrealschule in Laibach, 1901/1902, str. 1 nsl. —
1903. Das Laibacher Privilegienbuch. MMVK, 1903, str. 153 nsl. in 1904, str. 20 nsl. —
1904. Archivinventare von Planina, Haasberg, Mauniz, Rakek, Kaltenfeld, Laas, Altenmarkt, Schneeberg, MMVK, 1904, str. 34 nsl. — Über die Ziele der archivalischen Tätigkeit in Krain und die Bedeutung der Archive für die heimische Geschichte. Laibacher Zeitung, 1904, št. 110—118. — Das städtische Archiv von Laibach. Jahresber. d. k. k. Staatsoberrealschule in Laibach, 1903/1904, str. 1 nsl. —
1905. Die Teilnahme Katzianers an den Kämpfen gegen Zápolya im J. 1528. MMVK, 1905, str. 13 nsl. — Archivinventare von Hrenowitz, Slavina, Adelsberg, Prem, Dornegg, Idria. MMVK, 1905, str. 73 nsl. — Schlossarchiv in Auersperg. MMVK, 1905, str. 108 nsl., in 145 nsl. — Nadaljevanja: 1906, 37 nsl. in 99 nsl. — 1907, str. 161 nsl. — Carn. 1910, str. 20 nsl., 118 nsl., 226 nsl. —
1909. Slavnostni govor v proslavo vladarske 60 letnice Nj. Vel.... Franca Jožefa I. Jahresber. des k. k. Kaiser-Franz-Josef-Gymnasiums in Krainburg, 1908/1909 str. 3 nsl. —
1910. Türkeneinfall in Krain und Kroatien in J. 1511. Laibacher Zeitung, 1910, št. 12, 14, 16, 17. —
1911. Zgodovina srednjega in novega veka do westfalskega mira za višje razrede srednjih šol. Založilo društvo slov. profesorjev. V Ljubljani, 1911. 8° (VIII+358 str.). V zvezi z M. Pircem (srednji vek); Komatarjevo delo je zgodovina novega veka. — Die neue Türkenhilfsordnung für Krain im J. 1557. Laibacher Zeitung, 1911, št. 2—10, 12. — Kostanjeviške mesne pravice. Jahresber. des k. k. Kaiser-Franz-Josef-Gymnasiums in Krainburg, 1910/1911, str. 3 nsl. —
1912. Zgodovina novega veka od westfalskega miru do današnjih dni, za višje razrede srednjih šol. V Ljubljani, 1912. Založilo Društvo slov. profesorjev. 8° (VI+280 str.). V zvezi z M. Pircem.
1913. Kranjski mestni arhiv. Jahresber. des k. k. Kaiser-Franz-Josef-Gymnasiums in Krainburg, 1912/1913 in 1913/1914.
1914. Verzeichnis der archivalischen Litteratur Krains. Mitteilungen des k. k. Archivrates, 1914, str. 1 nsl. — Kranjske cerkvene dragocenosti l. 1526. Carn., 1914, str. 178 nsl. —

Ocene.

1904. Litteraturberichte. (Poročilo o 22 knjigah.) MMVK, str. 50—61, 193—205. —
1914. Šišič, Ferdo. Acta comitialia regni Croatiae, Carn., 1914, str. 87. — Gruden, Jos. Zgodovina slovenskega naroda, III. zv. Carn., 1914, str. 257.
1915. Gruden, Jos., Zgodovina slovenskega naroda, II. zv. Carn., 1915, str. 53. Gruden, Jos., Zgodovina slovenskega naroda, IV. zv., Čas, 1916, str. 229 nsl. —
1916. Capuder, Karel., Zgodovina c. in kr. pešpolka št. 17. Čas, 1916, str. 229 nsl.
1920. Acta comitialia regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae; vol. II.—IV. Zagreb 1915.—1917. (= Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, vol. 36, 39, 41). Uredil Ferdo Šišič. GMS., 1919/20, str. 26. — Monumenta Habsburgica regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae; vol. I.—III. Zagreb, 1914, 1916, 1917. (= Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, vol. 35, 38, 40). Izdal Emil Lazsowski. GMS., 1919/20, str. 26 nsl. — Thallóczy—Barabás, A. Frangepán család oklevéltára. Budapešta, 1913. (= Monumenta Hungariae historica; Diplomataria, vol. 38) GMS., 1919/20, str. 27.

Raznoterosti.

1904. Aus Vereinen, Archiven, Bibliotheken, Museen. MMVK., 1904, str. 62—65; 208—211. — Personalnachrichten. MMVK., 1904, str. 67—69; 212—216. —
1905. Hauptversammlung d. Musealvereins für Krain, MMVK., 1905, str. 78 nsl. —
1906. Literaturberichte MMVK., 1906, str. 59—67; 141—208. — Aus Vereinen, Archiven, Bibliotheken, Museen. MMVK., 1906, str. 74 nsl., 157 nsl., 208 nsl. Personalnachrichten MMVK., 1906, str. 79 nsl., 160 nsl., 212 nsl. —

Komatar je bil pravzaprav žrtev vojne in njene psihoze. Že itak bolan na srcu in na živcih ni bil kos fizičnemu naporu v vojni službi in je izgubil še tisto odporno silo, ki jo je imel. Zato tudi ni prestal posledic prehlajenja, ki si ga je bil nakopal.

S Komatarjem je legel v grob mož, ki je mnogo hotel, a ni mogel izvesti teh načrtov docela, ker so se mu stavile na pot fizične zapreke. V Soli je pa vršil svoj poklic izčrpno. Njegovi učenci se ga bodo spominjali hvaležno, ker jim je bil vselej prijazen in dobrohoten učitelj.

Muzejsko društvo za Slovenijo mu hrani i kot članu i kot sotrudniku in uredniku trajno prijazen spomin.

Mantuani.

Drja Jakoba Zupana transparentni napis iz leta 1814. Z notranjo stranjo platnic ter s praznim prednaslovnim in končnim listom so se nekdanji okoriščali lastniki knjig. Najčešče so vknjižili tamkaj svoj podpis, opremljen s stanoljščem in hišno številko. Nekaterim so rabile omenjene praznine za zapis rojstnih, poročnih in smrtnih podatkov sorodnikov. Največkrat so zabeležene tamkaj loterijske »umare«. Redkokdaj pa je ohranjeno na teh pred in zaknjižnih prostorih kaj takega, kar bi zanimalo zgodovinarja ali slovstvenika. Taka izjema utegnejo biti zaznamki na izvodu knjige »Zirkounu leitu... od... Francisca Xav. Goriuppa... M.DCC.LXX.« ki je last podpisanega. Njen prednaslovni list je popisan na prvi strani s skrajno okornimi črkami; črnilo je precej obledelo; par črk je ugonobila plesnoba. Pravopis je jako nedostaten. Nekateri besede so razkosane na posamezne zloge in črke. Napisano je: Lu zh ze blis /Kaite Strade sh /

beishi / Kran zi ukaite / FR o n z nei shi(u)i / Tu se ije bralu sveitz(er) / tha. 17. dan Mal ser pana / Lei(ta) [prečrtano: 14 — zgoraj neprečrt.: 1— prečrt.: 1814] 1814 [drugič spodaj] — kar se bere:

Luzhze bliskaite
Stradesh beishi
Kranzi ukaite
FRonz nei shiui.

Tudi druga stran lista pred končno platnico je porabljena, toda narobe. Pisava je iste roke in za spoznanje še zanikarnejša. Zapisek slove: JS mu sh k ue peipei /La/ roup (!) un (!) bli shi /per lip zhah se dei(la)/ Upar isi do So / RJ.

To je precej pokvarjen prepis transparentnega napisu, ki je »bliskal v lučcah« na hiši stolnega dekana in generalnega vikarja Jurija Gollmayerja zvečer 10. VII. 1814 o razsvetljavi, prirejeni v proslavo dne 30. V. i. l. v Parizu sklenjenega miru. Neokrnjenega je priobčil Frančišek Levec po »Carniolii« (1839, list 21 str. 82) v članku: Vodnikoví pesmi »Premaga« in »Mirov god« (Lj. Zvon 1885 str. 421):

Is MoShkve pepéla
Evrop' sableshi,
Per Lipzah Se dela,
V Paris¹⁾ dosori.

Poleg tega je omenil Levec (l. c.) še en slovenski napis na hiši grofa Aleksandra Auersperga. Tretji slovenski transparentnik je bil gorenji: Luzhze bliskaite... Čigav je? Brez dvoma ga je spesnil tedanji šmarijski kaplan dr. Jakob Zupan, kateremu pripisuje Levec tudi napis: Is MoShkve pepéla... Izdaje ga beseda in merilo.

Priprost ogledovalec sijajne razsvečave je hode po mestu naletel med množico inojezičnih napisov na domače vezane besede, ki so vzbudile mimo vseh drugih njegovo pozornost. Nekaj časa jih je nosil v glavi; pozneje jih je zabeležil v nabožno knjigo. Njegov zapis ni bil sočasen, odtod zмота v datumu razsvetljave, ki je bila dne 10. VII. 1814, ne pa dne 17. VII. i. l., kakor je trdil neznani zapisovalc v gori navedenem dostavku.

I. Vrhovnik.

Občni zbor »Muzejskega društva za Slovenijo« se je vršil dne 28. februarja 1923. v prostorih deležnega muzeja. Ker ni bil ob 5. uri sklepčen, je otvoril predsednik muzejski ravnatelj, dvorni svetnik prof. dr. Jos. Mantuani v smislu § 11 društvenih pravil po preteku četrte ure nov občni zbor.

Predsednik je pozdravil navzoče in poročal, da je bilo možno izdati le samo za leto 1919—1920 dvojni skromni zvežčič »Glasnika«, da pa ni preostalo nič drugega, nego ustaviti začasno izdajanje »Glasnika«, ker so se cene tiskarskim izdelkom dvigale, društvena sredstva pa vsled izostajanja podpor šla vedno bolj nizdol. Zato se je začasno ustavilo tudi pobiranje članarine z namero, da se pobere tudi za nazaj, ko se obelodani prihodnji zvezek društvenega glasila. Osrednja vlada je črtala vse podpore za kulturne namene. Z veliko silo se je

¹⁾ V »Carniolii« (l. c.) stoji V Paris...

izprosil za lani in letos prispevek. Da je uspela vsaj ta akcija, gre zahvala pokr. apravi za Slovenijo, posebno gg. šefu oddelka za prosveto in vero dr. Fr. Skabernetu in referentu vl. svetniku dr. Fr. Vidicu. Treba bode zvišati članarino, o čemer ima občni zbor sklepati.

Gibanje v vrstah članov se je vršilo po zadnjem občnem zboru žal v nagiba-joči se črti. Smrt je ugrabila 23 članov, med njimi dva odbornika; za vedno so se poslovili iz te časnosti nastopni gg. člani: Apfaltern baron Oton, Križ pri Kamniku; Chorinsky Rudolf, grof, sekc. načelnik, Dunaj; Čebašek Ivan, župnik, Polh. Gradec; Furlan dr. Josip, odvetnik v Ljubljani; Gruden dr. Josip, kanonik v Ljubljani; Janesch Hans, zasebnik v Ljubljani; Janežič dr. Ivan, prof. bogoslovja in konz. svetnik v Ljubljani; Kaspert Anton, prof. v Gradcu; Kljun, duh. svetnik v Kamniku; Komatar Fran, prof. v Ljubljani; Kržič Anton, častni kanonik, prof. v p. v Ljubljani; Napotnik Mih. dr., ekscel., knezoškof v Mariboru; Plantan Ivan, notar v Ljubljani; Potokar Jos., župnik in duh. svetnik v Trzinu; Sajovic dr. Gvidon, prof. v Ljubljani; Starè dr. Josip., adjunkt fin. prokuratora v Ljubljani; Steklasa Ivan, prof. v p. v Št. Rupertu; Svetec Luka, notar v Litiji; Šavnik Karol, ces. svetnik v Kranju; Tavčar dr. Ivan, odvetnik v Ljubljani; Šuklje Vladimir pl. v Ljubljani; Waschte Avg., učitelj v Trstu in Žebre Alojzij, sodni nadsvetnik v Ljubljani. — Blag in časten jim spomin v društvu!

Izstopilo je 6 članov, pristopilo pa je 15 novih članov, med temi eden kot ustanovnik, tako da šteje društvo sedaj 362 članov.

Tajnik višji deželosodni svetnik Bulovec prečita zapisnik zadnjega občnega zbora in poroča, da je imel odbor 3 odborove seje, odsek za varstvo narave pa 7 sej. Natančneje podatke o delovanju tega odseka bode obsegalo poročilo v »Glasniku« za leto 1921/1922. V tem odseku je prevzel predsedstvo kustos-upravitelj prirodopisnega oddelka v dež. muzeju, dr. Fran Kos, k sejam pa so se vabili tudi veščaki za posamezne stroke prirodoslovja. Rešili so se načrti in ureditev pridodoslovnih parkov na ljubljanskem barju ter ob »Sedmih jezerih« pod Triglavom, zaščita špilj, planinskih orlov; sprožila se je akcija proti devastiranju mestnih nasadov in uničevanju gnezd naših ptic pevk, za sodelovanje sorodnih inštitucij pri zaščiti narave in prirodnih spomenikov Jugoslavije; dosegel se je stik tudi s Congrès international pour la protection de la nature v Parisu.

Mesto umrlega blagajnika prof. dr. Gvidona Sajovica je tajnik podal obračun, slovom katerega je društvo imelo 10911 Din 40 p. dohodkov, izdatkov pa 1323 Din 60 p ter ima premoženja vsega skupaj 11.457 Din 07 p s terjatvami vred.

Ker sta preglednika računov blagajno in račune našla povsem v redu, se da društvenemu odboru in blagajniku absolutorij.

Pri slučajnostih je povdarjal univ. prof. dr. Janko Polec, da se mora občni zbor vršiti redno vsako leto in odbor pa imeti po pravih redne seje, da se ne bo zgodovinski smoter zanemarjal, ker se kaže živahneje delovanje društva le pri odseku za varstvo narave; odbor pa ima, če le količkaj možno, izvesti izdajanje društvenega glasila, četudi se porabi docela denarno premoženje ogibom drugače izgube članov.

V debati glede zvišanja članarine, katere so se udeležili gg. predsednik dr. Mantuani, prof. dr. Šlebinger, dr. Polec, prof. Sič, dr. Kos in monsig. Steska, se z veliko večino glasov določi članarina letnih 25 Din.

Z vzklikom se je na predlog prof. dr. Janka Polca soglasno sprejela od istega predlagana odborova lista: višji sodni svetnik Anton Bulovec, prof. dr.

Ivan Grafenauer, prof. dr. Rudolf Koprivnik, kustos-upravitelj prirodopisnega oddelka v dež. muzeju dr. Fran Kos, muz. ravnatelj, dvorni svetnik prof. dr. Josip Mantuani, prof. dr. Anton Melik, rač. svetnik Ivan Peternel, monsig. Viktor Steska, prof. dr. Janko Šlebinger in muzejski knjižničar dr. Ivan Avg. Žibert.

Po popoldne zaključenem občnem zborovanju se je ob 6.30 uri takoj v svoji seji novi društveni odbor sestavil sledeče: predsednik ravn. dež. muzeja dvorni svetnik dr. Josip Mantuani, podpredsednik monsig. Viktor Steska, tajnik višji deželnosodni svetnik Anton Bulovec, blagajnik rač. svetnik Ivan Peternel, knjižničar muz. knjižničar dr. Ivan Avg. Žibert, odborniki: prof. Ivan Grafenauer, muz. kustos-upravitelj prirodopisnega oddelka dr. Fran Kos, prof. dr. Anton Melik in prof. dr. Janko Šlebinger.

Anton Bulovec, t. č. tajnik.

Članom in sotrudnikom.

Teža neugodnega gospodarskega položaja je zavrla redno izdajanje društvenega glasila (gl. poročilo o občnem zboru!) Posebno hudo nas je zadela odredba, da se ukinejo vse podpore. Muzejsko društvo za Slovenijo je bilo vedno odvisno od podpor, ako je hotelo dajati na svetlo svoje p r e p o t r e b n o glasilo. Nebroj nerešenih vprašanj čaka na vseh koncih in krajih, strogo znanstvenih vprašanj, o katerih se more razpravljati samo v našem »Glasniku«. S tem, da nam je črtana podpora, je bila izrečena tudi sodba »Glasniku«. Mala svotica, ki smo jo imeli, bi bila zadostovala komaj za 2 poli. Ni nam preostalo nič drugega, kakor da prenehamo za nekoliko časa z izdajanjem društvenega glasila, ako nočemo upropasti društvo samo. S skrajnim štedenjem in zbiranjem smo končno prišli do skromne vsote, ki nam je dala pogum, da se zopet oglasimo v javnosti. A ta vsota bo pokrila polovico tiskarskih stroškov; za drugo polovico in za pisateljske honorarje si moramo še-le poiskati virov. — Zato prosimo nujno vse naše člane, da blagovolijo takoj poravnati zaostalo članarino in za l. 1923 novo določeno (25 Din).

Uredništvi in blagajnik.

Kazalo. A Index.

Razprave.	Dissertations.	Pag.
Kos, dr. Fran. K zgodovini Gorice v srednjem veku.	— Contributions à l'histoire de Gorice au moyen-âge.	1—15
Mantuani, dr. Jos. Seznam muzejskih slik.	— Catalogue de tableaux conservés au musée.	16—23
Steska, Viktor. Radovljiska matrikula iz l. 1468.	— La matricule de Radovljica de l'an 1468.	23—37
Vrhovnik, Ivan. Košček Razlagove korespondence.	— Une pièce de la correspondance de M. Razlag.	38—45
Slovstvo.	Chronique des livres.	
Sič, Albert. Narodni okraski na orodju in pohištvu. (Mantuani).	— Les ornements nationaux sur les ustensiles et les meubles.	46—48
Sič, Albert. Kmečka hiša na Gorenjskem in Kmečka soba na Gorenjskem. (M.)	— La maison rustique dans l'Haute-Carniole et La chambre rustique dans l'Haute-Carniole.	48—49
Starinar. Organ srpskog arheološkog društva. Treća serija. Knjiga I. Urednik N. Vulić.	— Starinar (-L'antiquaire). Organe de la société archéologique de Serbie. 3. ^e sér., liv. I. Redacteur N. Vulić.	49—50
Narodna starina. Uredil dr. Jos. Matasovič. (M.)	— Les antiquités nationales. Redacteur: Dr. Jos. Matasovič.	50—51
Schiffmann, dr. Konr. Das Land ob der Enns. München, 1922. (M.)	— La province de l'Haute-Autriche. Munich, 1922.	51—52
Szabó, Gjuro. O značenju topografskog nazivlja u južnoslavenskim stranama. (I. Koštiál).	— L'acception des noms topographiques aux lieux yougoslaves.	52—55
Zapiski.	Mélanges.	
Mantuani, dr. Jos. † Kanonik dr. Jos Gruden.	— † M. le chanoine dr. Jos. Gruden.	55—59
Mantuani, dr. Jos. † Prof. Fran Komatar.	— † M. Franç. Komatar, professeur.	59—61
Vrhovnik, Ivan. Drja Jakoba Zupana transparentni napis iz l. 1814.	— L'inscription transparente du M. le docteur Jacques Zupan de l'an 1814.	61—62
Društveni vestnik.	Chronique de la société.	
Bulovec, Anton. Občni zbor Muzejskega društva za Slovenijo.	— L'assemblée générale de l'association du Musée de Slovenie.	62—64
Članom in sotrudnikom.	A nos sociétaires et collaborateurs.	64.

Index

... .. 10
... .. 11
... .. 12
... .. 13
... .. 14
... .. 15
... .. 16
... .. 17
... .. 18
... .. 19
... .. 20
... .. 21
... .. 22
... .. 23
... .. 24
... .. 25
... .. 26
... .. 27
... .. 28
... .. 29
... .. 30
... .. 31
... .. 32
... .. 33
... .. 34
... .. 35
... .. 36
... .. 37
... .. 38
... .. 39
... .. 40
... .. 41
... .. 42
... .. 43
... .. 44
... .. 45
... .. 46
... .. 47
... .. 48
... .. 49
... .. 50
... .. 51
... .. 52
... .. 53
... .. 54
... .. 55
... .. 56
... .. 57
... .. 58
... .. 59
... .. 60
... .. 61
... .. 62
... .. 63
... .. 64
... .. 65
... .. 66
... .. 67
... .. 68
... .. 69
... .. 70
... .. 71
... .. 72
... .. 73
... .. 74
... .. 75
... .. 76
... .. 77
... .. 78
... .. 79
... .. 80
... .. 81
... .. 82
... .. 83
... .. 84
... .. 85
... .. 86
... .. 87
... .. 88
... .. 89
... .. 90
... .. 91
... .. 92
... .. 93
... .. 94
... .. 95
... .. 96
... .. 97
... .. 98
... .. 99
... .. 100

Chronological list

... .. 101
... .. 102
... .. 103
... .. 104
... .. 105
... .. 106
... .. 107
... .. 108
... .. 109
... .. 110
... .. 111
... .. 112
... .. 113
... .. 114
... .. 115
... .. 116
... .. 117
... .. 118
... .. 119
... .. 120
... .. 121
... .. 122
... .. 123
... .. 124
... .. 125
... .. 126
... .. 127
... .. 128
... .. 129
... .. 130
... .. 131
... .. 132
... .. 133
... .. 134
... .. 135
... .. 136
... .. 137
... .. 138
... .. 139
... .. 140
... .. 141
... .. 142
... .. 143
... .. 144
... .. 145
... .. 146
... .. 147
... .. 148
... .. 149
... .. 150
... .. 151
... .. 152
... .. 153
... .. 154
... .. 155
... .. 156
... .. 157
... .. 158
... .. 159
... .. 160
... .. 161
... .. 162
... .. 163
... .. 164
... .. 165
... .. 166
... .. 167
... .. 168
... .. 169
... .. 170
... .. 171
... .. 172
... .. 173
... .. 174
... .. 175
... .. 176
... .. 177
... .. 178
... .. 179
... .. 180
... .. 181
... .. 182
... .. 183
... .. 184
... .. 185
... .. 186
... .. 187
... .. 188
... .. 189
... .. 190
... .. 191
... .. 192
... .. 193
... .. 194
... .. 195
... .. 196
... .. 197
... .. 198
... .. 199
... .. 200

Subject Index

... .. 201
... .. 202
... .. 203
... .. 204
... .. 205
... .. 206
... .. 207
... .. 208
... .. 209
... .. 210
... .. 211
... .. 212
... .. 213
... .. 214
... .. 215
... .. 216
... .. 217
... .. 218
... .. 219
... .. 220
... .. 221
... .. 222
... .. 223
... .. 224
... .. 225
... .. 226
... .. 227
... .. 228
... .. 229
... .. 230
... .. 231
... .. 232
... .. 233
... .. 234
... .. 235
... .. 236
... .. 237
... .. 238
... .. 239
... .. 240
... .. 241
... .. 242
... .. 243
... .. 244
... .. 245
... .. 246
... .. 247
... .. 248
... .. 249
... .. 250
... .. 251
... .. 252
... .. 253
... .. 254
... .. 255
... .. 256
... .. 257
... .. 258
... .. 259
... .. 260
... .. 261
... .. 262
... .. 263
... .. 264
... .. 265
... .. 266
... .. 267
... .. 268
... .. 269
... .. 270
... .. 271
... .. 272
... .. 273
... .. 274
... .. 275
... .. 276
... .. 277
... .. 278
... .. 279
... .. 280
... .. 281
... .. 282
... .. 283
... .. 284
... .. 285
... .. 286
... .. 287
... .. 288
... .. 289
... .. 290
... .. 291
... .. 292
... .. 293
... .. 294
... .. 295
... .. 296
... .. 297
... .. 298
... .. 299
... .. 300

GLASNIK

— Muzejskega društva za Slovenijo. —

Bulletin de l'Association du Musée de Slovénie.

Letnik
Année II. in III.

Zvezek
Cahier 1—4.

B

Prirodoslovni del. — Classe des naturelles.

Uredil — Rédigé par

dr. Fran Kos.

Izšlo 23. decembra 1923.

(za leti 1921 in 1922).

V Ljubljani, 1921 — 1923.

Izdaja in zalaga Muzejsko društvo za Slovenijo.

Tiska „Narodna tiskarna“.

Originalna nahajališča mehkužcev v Sloveniji.

Dr. Ljudevit Kuščer. — Zagreb.

Zool. oddelek hrv. narodn. muzeja.

Iz precej obširne literature sem zbral podatke za ta seznam; navedel sem pred vsem vse one oblike mehkužcev, katerih originalno najdišče je iz literature direktno razvidno, razun teh pa tudi vse one, katere so publicirane z manj točnimi, vendar na slovensko ozemlje¹⁾ nanašajočimi se podatki — ni še izključeno, da nam sčasoma tudi o teh prinesejo starejše zbirke pojasnila.

Potrudil sem se, dati popoln seznam, vendar je mogoče, da sem to ali ono publikacijo prezrl; v tem slučaju podam pač v prihodnjem letniku »Glasnika« dodatek, da bo seznam popoln.

Naj na kratko utemeljim znanstveno važnost poznavanja originalnih lokalitet, da bo razvidna svrha te za enkrat čisto literarno-prirodoslovne publikacije, ki naj šele služi kot podlaga pri študijah materiala samega.

Prvotni namen sistematike je bil samo ta, da nam omogoči pregled nebrojnih oblik organizmov. Odkar pa je prodrlo spoznanje descendence, se pridruži tej nalogi druga, znanstveno pomembnejša: sistem naj bo takorekoč formula našega vsakokratnega naziranja o medsebojnem krvnem sorodstvu organizmov; toliko v višjih kolikor v nižjih kategorijah sistema smemo sedaj združevati samo to, kar je skupnega izvora: vse skupine morajo biti »monofiletične«.

Ta zahteva velja seveda tudi za one kategorije, ki so nižje od vrste. Starejša sistematika jih je nekritično vsevprek imenovala »varietete«, polagoma so se varietetam pridružile »pasmе«, »forme«, »modifikacije« etc. različnega descendenčno-teoretičnega pomena (prim. o nižjih kategorijah: S e m e n o v - T i a n - S h a n s k y, Die taxonomischen Grenzen der Art und ihrer Unterabteilungen, Berlin 1910; P l a t e v zbirki »Kultur der Gegenwart«, Teubner, Lipsko, in druge v omenjenih publikacijah citirane avtorje).

Te nižje kategorije so velikega pomena za problem postanka vrst, seveda pod pogojem, da jih strogo razlikujemo eno od druge in vsako descendenčno-teoretično utemeljimo. Individuelne variacije seveda niso nikake sistematične kategorije — in koliko teh je žalibog popisanih in imenovanih kot »var.« in »form.«! — ker ne zadoščajo zahtevi, da mora predstavljati vsaka sistematska kategorija enotno istorodno skupino (Zeugungskreis).

Balast dosedanjih imen pa je treba kritično pregledati; kot pripomoček na malakozoološkem polju naj služi pri tem delu sledeči seznam.

¹⁾ Etnografska Slovenija.

Med »varietetami« je gotovo najpomembnejša subspecies, geografična varieteta. V VI. letniku »Carniole« je Ponebšek pojasnil pojem podvrste tako dobro, da se jaz tukaj lahko omejim na par kratkih opomb.

Kakor prebiva vrsta na določenem geografičnem ozemlju, tako tudi njene posamezne podvrste na določenih delih tega ozemlja, druga drugo izključujoč; vrsta je takorekoč sestavljena iz mozaika podvrst.

Nomenklatura se je temu naziranju prilagodila na ta način, da označamo vrsto binerno, podvrsto trinerno: ime znanstveno najprej opisane oblike nam služi tudi kot ime vrste.

Sedaj se pa približamo vprašanju o pomenu originalnih najdišč. Starejši avtorji so vse oblike opisovali deloma kot vrste, deloma kot varietete, skoraj vedno z zelo pomanjkljivimi opisi. Na podlagi originalnega najdišča pa mi v mnogih slučajih lahko doženemo, katero izmed vseh subspecies ene vrste moramo smatrati za historični tip. — Različni opisi »varietet« prejšnjih avtorjev so dvomljive vrednosti; v dobršem delu teh slučajev gre za samo individualne variacije; zopet nam pomaga urediti sistematiko vrste poznanje originalnih lokalitet: če imamo nov material z originalnega najdišča pred seboj, lahko kmalu določimo, ali je dotična »var.« res sistematična enota ali ne. — Nasprotje med starejšo in novejšo sistematiko izvira iz dejstva, da je šele v zadnji dobi pritegnjen v sistematiko geografični moment — izraz sam zopet kaže važnost originalnih lokalitet.

Dandanes moramo žal še priznati, da faune naše domovine nikakor še ne poznamo, tudi relativno dobro preiskanih mehkužcev ne. Treba bi bilo zopet zbirati nov material z vseh koncev in krajev našega ozemlja, predvsem pa z vseh originalnih nahajališč. Morda bi eden ali drugi izmed čitateljev pri tej nalogi pomagal; z vsemi navodili sem v tem slučaju drage volje na razpolago. Predvsem mislim med »lajiki« na vse naše turiste v širokem pomenu besede in na gosto mrežo šol.

I. Gastropoda.

A. Prosobranchia.

Fam. Neritidae.

Gen. Neritina.

N. danubialis (Mühlf.) C. Pfr.¹⁾

stragulata (Mühlf.) C. Pfr. — 1828. — Naturg. III, p. 49 — Ljubljana
(»In den Flüssen Illyriens namentlich der Laibach und dem Isonzo« etc.)

¹⁾ Imena »dobrih« vrst in nižjih kategorij, ki lahko vzdržijo tudi strožjo kritiko, so tiskana *borgis-kurzivno*; imena, o katerih sem mnenja, da ne predstavljajo sistematičnih enot in ki jih je radi tega treba zavreči — material originalnih najdišč naj to dokaže — pa *petit-kurzivno*. Pri unionidih se nisem mogel spuščati v oceno filogenetske vrednosti vrsti podrejenih oblik.

carinata (Kok.) R. — 1854. — Ic. III, p. 36. — »Nur in einem scharf begrenzten Gebiet der Save bei Gurkfeld in Krain«.

Fam. Cyclophoridae.

Gen. Pomatias.

P. henricae Strob.

plumbeus W. — 1878. — Nachrbl. p. 109. — »Carinthia, Carniola« etc.

illyricus W. — 1885. — Fauna V, p. 134 — Ilirija.

P. scalarinus Villa.

vallee (Stoss.) W. — 1885. — Fauna V, p. 110. — »Istrien, Dalmatien«.

schmidtii (De Betta) Cless. — 1889. — Fauna p. 602. — »Furlanija«.

P. pachycheila (W.) Cless. — 1889. — ibid. p. 595. — »Südtirol, Kärnten (Gottschee)« (sic!)

Gen. Auritus.

A. tergestinus W.

tergestinus s. str. — 1878. — Nachrbl. p. 109. — Trst.

macrochilus W. — 1879. — Jahrb. VI, p. 160. — Kočevje etc.

tortivus W. — 1885. — Fauna V, p. 124. — Okolica Reke. (»Fiume, S. Daniel und Karstgebirge«).

A. sturanyi A. J. Wagn.

zawinkanus A. J. Wagn. — 1906. — Nachrbl. p. 127. — Vhod v jamo Zavinko pri Lazeh (Notranjsko).

A. gracilis.

stussineri A. J. Wagn. — 1897. — Denkschr. Ak. Wien LXIV. p. 46. — Nanos.

Fam. Truncatellidae.

Gen. Acme.

A. spectabilis R. — 1839. — Ic. 659. — Nanos.

A. gracilis Cless. — 1877. — Nachrbl. p. 42. — Tolmin (Erjavec!)

A. stussineri Bttg. — 1884. — Nachrbl. p. 185. — »Volaufov kevder« pri Moravčah (Stussiner!)

A. pironae Poll. — 1889. — Bull. Soc. Mal. It. XIV. p. 52. — Naplavnine Nadiže.

A. curtii A. J. Wagn. — 1912. — Verh. zool. bot. G. — Učka gora (Istra).

Fam. Viviparidae.

Gen. Vivipara.

V. contecta Mill.

carniolica (Let.) Bgt. — 1880. — Recens. Vivip. — Cerkniško jezero.

brachya (Let.) Bgt. — 1880. ibid.

gallensteini Kob. — 1893. — Ic. N. F. 962. — Doberdobsko Jezero (Kobelt piše pomotoma Doberdok) in sosednji »Lago della Pietra rossa«.

Fam. Valvatidae.

Gen. Valvata.

V. erythropomatia Hauff. — 1856. — Abh. zool. bot. G. p. 465. — Goričanska Jama pri Medvodah.

- V. spelaea* Hauff. — 1856. — *ibid.* p. 702. — Jama v Glavnem vrhu.
V. schmidtii Mke. — 1849. — *Z. f. Mal.* VI. p. 166. — »In den Anschwemmungen der in die Gurk mündenden Sušica«.

Fam. Rissoidae.

a) *Lithoglyphinae.*

Gen. *Lithoglyphus.*

- L. naticoides* Fér.
fuscus (Z.) Pfr. — 1828. — *Naturg.* III. p. 47. — Ljubljana.
servainianus Bgt. — 1870. — *Ann. mal.* p. 64. — Krka, Sava.
L. prasinus (Kok.) K. — 1852. — *Mart. Chemn.* p. 38. — Izvir Krke.
L. ovalis W. — 1886. — *Fauna* VI. p. 88. — Kranjsko.
L. küsterianus Cless. — 1890. — *Fauna* p. 666. — Krka.

Gen. *Lithoglyphoides.*

- L. fluminensis* (Sadl.) K.
fluminensis s. str. — 1852. — *Mart. Chem.* p. 69. — Ljubljana.
sadlerianus (F. J. S.) Frfld. — 1863. — *Verh. zool. bot. G.* p. 196. — Dolenjsko.
clessinianus Paul. — 1880. — *Cat. sez. ital.*
erectus Paul. — 1880. — *ibid.* — Stranje pri Kamniku. (Clessin, *Fauna* p. 665.)
samoborensis A. J. Wagn. — 1912. — *Verh. zool. bot. G.* p. 260. — Samobor.
L. robičianus Cless. — 1890. — *Fauna* p. 668. — Potoče, leg. Robič.
L. globulus Cless. — 1890. — *ibid.* p. 669. — Dobrna na Štajerskem.

b) *Hydrobiinae.*

Gen. *Belgrandia.*

- B. kušceri* A. J. Wagn. — 1914. — *Sitzb. Ak. Wien.* — Rakovski potok p. Rakeku.

Gen. *Lartetia.*

- L. gracilis* Cless. — 1882. — *Mal. Bl. N. F. V.* p. 119. — Kranjsko (Hofman in Robič.)
pellucida Hauff. — 1856. — *Verh. zool. bot. G.* VI. p. 465. — Jama v Glavnem vrhu.
hauffeni Brus. — 1885. (Syn.)
L. (Paladilhopsis) robiciana Cless.¹⁾ — 1882. — *Mal. Bl. N. F. V.* p. 130. — Šenturška gora (Robič).
L. tellinii Poll. — 1887. — *Bull.* XII. p. 205. — Naplavnine Nadiže.
L. letourneuxi Bgt. — 1882. — *Bythiospeum* etc. — »Rivière de la caverne de la Planina, près d'Adelsberg en Carniole.«

¹⁾ Za to vrsto, ki nikakor ne spada v rod *Paladilhia*, in za novo *Vitrella serbica* Pavlovič, je ustanovil Pavlovič leta 1912. poseben *subgenus* *Paladilhopsis*.

Gen. *Bythinella*.²⁾

- B. schmidtii* (Charp.) K.
schmidtii s. str. — 1852. — Mart. Chemn. — Okolica Ljubljane.
stussineri Bttg. — 1884. — Nachrbl. — Tržič.
B. austriaca Frfld. — 1856. — Sitzb. Ak. Wien, p. 569.
B. cyclolabris (R.) Frfld. — 1863. — Verh. zool. bot. G. p. 201. — Borovnica, južno od Ljubljane.
B. robičii Cless. — 1890. — Fauna p. 656. — Izvir Krke.

Gen. *Frauenfeldia*.

- Fr. lacheineri* (Charp.) K.
minutissima (F. J. S.) K. — 1852. — Mart. Chemn. p. 79. — Šmarna gora.
croatica Cless. — 1890. — Fauna p. 634. — Sodražica.
pupula W. — 1886. — Fauna p. 60. — Koroško: Lužnica.
Fr. forumjuliana Pall. — 1887. — Bull. p. 206. — Naplavnine Nadiže.

Gen. *Hydrobia*.

- H. albonensis* W. — 1886. — Fauna VI. p. 40. — Labinj.

Gen. *Emmericia*.

- E. patula* Brum. — 1838. — Catal. p. 49. — Timava. (Razun te še 25 Bourguignatovih »vrst« iz Timave in sosednjih voda.)

c) *Bythiniinae*.Gen. *Bythinia*.

- B. tentaculata* L.
allopoma W. — 1886. — Fauna VI. p. 15. — Beljak v toplici (Koroško).
flavida W. — 1886. — ibid. p. 16. — Naborjet.

Fam. *Melaniidae*.Gen. *Melanella*.

- M. hollandri* (Fér.) C. Pfr.
hollandri s. str. — 1828. — Naturg. III., p. 47. — »In fliessendem Wasser bei Kroatisch Feistritz, am Fusse des Berges Terglou in Illyrien.«
laevigata R. — 1839. — Ic. 664. — Gradašica.
atra (Z.) R. — 1839. — Ic. 665. — Ringelšica pri Ljubljani.
zonata Bgt. — 1839. — Ic. 666. — Mokronog (Dolenjsko).
elegans (F. J. S.) R. — 1839. — Ic. 633. — Sava.
parvula R. — 1839. — Ic. 667. — Dolenjsko.
stenostoma W. — 1886. — Fauna VI., p. 108. — Rimske Toplice, basen pod zdraviliščem (prim. Tschapeck 1881).
striata W. — 1886. — Fauna VI., p. 108. — Zidani Most.
tschapecki W. — 1886. — Fauna VI., p. 105. — Savinja pri Rimskih toplicah (prim. Tschapeck 1881).

²⁾ Pri *bythinellah* obstoja precejšen spolni dimorfizem (A. J. Wagner 1914). *B. opaca* Frfld. in *schmidtii* K., *B. cylindrica* Frfld. in *austriaca* Frfld. so po Wagnerju pari iste vrste.

legitima R. — 1839. — Ic. 662. — Ljubljana.
glabrata (Z.) C. Pfr. — 1828. — Naturg. III., p. 46. — »In Illyrien im Isanzofluss und bei Gottschen« (sic!). V Soči gotovo ne!

Gen. *Fagotia*.

F. esperi Fér. — 1824. Mem. hist. nat. Paris, p. 160. — Ljubljana.

Gen. *Hemisinus*.

H. acicularis Fér. — 1824. — Mem. hist. nat. Paris, p. 160. — Ljubljana

B. PULMONATA.

I. AURICULACEA.

Fam. Auriculidae.

Gen. *Zospicum*.

Z. spelaeum R.

spelaeum s. str. — 1839. — Ic. 661. — Postonjska Jama.

schmidti Frfld. — 1854. — Verh. zool. bot. G., p. 34. — Pasjica na Krimu.

pulchellum Freyer. — 1855. — Sitzb. Ak. Wien, p. 20. — Jama na Krimu.

aglenum Bgt. — 1856. — Aménités mal. — Pasjica.

costatum Freyer. — 1855. — Sitzb. Ak. Wien, p. 20. — Jama pri Goričanah (odkril Schmidt).

reticulatum Hauff. — 1856. — Verh. zool. bot. G., p. 623. — Jama »Bidov Šturm«.

bidentatum Hauff. — 1856. — ibid., p. 701. — Jama v Glavnem Vrhu.

carinatum Hauff. — 1858. — II. Jahresheft etc., p. 96. — Jama Bidov Šturm.

auritum Stoss. — 1899. — Boll. Soc. Adr. XIX, p. 41. — Jama pri Lokvah. (Tržaška okolica.)

trebicianum Stoss. — 1899. — ibid. p. 42. — Lindnerjeva Jama pri Trebčah, Tržaška okolica.

istrianum Stoss. — 1899. — ibid., p. 41. — Sv. Socerba Jama nad Dolino pri Trstu.

Z. frauenfeldi Freyer.

Z. frauenfeldi s. str. — 1855. — Sitzb. Ak. Wien, p. 19. — Jama pri Podpeči, Dobropolje, odkril Erjavec.

kuščeri A. J. Wagn. — 1912. — Verh. zool. bot. Ges., p. 257. — Kačna Jama pri Divači (Valle).

Z. lautum Frfld. — 1854. — Verh. zool. bot. Ges., p. 33. — Jama na Krimu.

Z. alpestre Freyer.

alpestre s. str. — 1855. — Sitzb. Ak. Wien, p. 19. — Jama »Dioja Griča« (Divja griža?) blizu jame Veternice na Veliki Planini (Kamniške pl.), odkril Erjavec.

nyctozoilum Bgt. — 1856. — Amen. II. — Jama »Dioja griča« in Veternica.

amoenum Frfld. — 1856. — Sitzb. Ak. Wien, XIX., p. 82. — Pasjica.

rossmaessleri A. J. Wagn. — 1912. — Verh. zool. bot. Ges., p. 257. — Postonjska Jama.

- Z. obesum* Frfld. — 1854. — Verh. zool bot. Ges., p. 34. — Jama nad izvorom Krke.
Z. isselianum. — 1887. — Bull. XII, p. 205. — Naplavnine Nadiže.
Z. tellinii. — 1889. — Bull. XIV., 49. — Naplavnine Nadiže.
Z. nyctem Bgt. — 1856. — Amen, II. — Pasjica.
(Z. freyeri F. J. S. — 1849. — Besuch der Sele'er Grotte etc. — Jama Vratnica pri Vel. Laščah.)

2. LIMNAEACEA.

Fam. Limnaeidae.

L. peregra Drap.

- fulva* (Z. F. J. S.) K. — 1862. — Marth, Ch. ed. II., p. 16. — Gorski studenci na Kranjskem.
melanostoma (Z.) Kob. 1877. — Ic. 1500. — Koroško.
raiblensis Cless. — 1879. — Mal. Bl. N. F. I., p. 13. — Rabeljsko Jezero.
alpicola W. — 1875. — Nachrbl., p. 86. — »Carinthia in Kanal-tal ad Catharinen-schlucht.«
ullepitschi W. — 1875. — ibid., p. 85. — »Carinthia ad Raibl.«
acuti-spirata Cless. — 1889. — Fauna, p. 548. — »Auf der Krnalpe in Friaul (sic!)« in zirka 1200 m Höhe. Clessin je dobil to obliko gotovo od Erjavca, ki jo omenja v svoji razpravi (1877).
callosa (Z.) Kob. — 1877. — Ic. 1495. — Koroško.

3. STYLOMMATOPHORA.

Fam. Zonitidae.

Gen. Aegopis.

- Aeg. carniolicus* (A. S.) L. Pfr. — 1859. — Mon. Hel. viv. IV. p. 19. — Kranjsko.
Aeg. gemonensis (Fér.) L. Pfr.
Aeg. gemonensis s. str. — 1848. — Mon. Hel. viv. I. p. 129. — Okolica Humina v Benečiji. (Fér. Prodr. 1822, No. 204.)
kuščeri A. J. Wagn. — 1912. — Verh. zool. bot. G. — Dantejeva Jama pri Tolminu.

Gen. Crystallus.

Cr. subrimatus Reinh.

- litoralis* Cless. — 1877. — Mal. Bl. p. 131. — Gorica (Erjavec!).

Fam. Vitrinidae.

Gen. Semilimax.

- S. truncatus* Bttg. — 1884. — Nachrbl. XVI. p. 184. — »Boltačev brezen« pri Moravčah.
carniolicus Bttg. — 1884. — ibid. — Ljubljanski grad.
carinthiacus W. — 1886. — Fauna I, p. 18. — Naborjet.

Fam. Helicidae.

a) Helicodontinae.

Gen. Helicodonta.

H. obvoluta Müll.

- dentata* W. — 1889. — Fauna II. p. 26. — Južna Evropa.

b) *Fruticollinae*.Gen. *Fruticicola*.*Fr. leucozona* C. Pfr.

leucozona s. str. — 1828. — Naturg. III. p. 34. — »Waldungen, unter faulendem Holz und abgefallenem Laub, in Illyrien.«

ovirensis R. — 1838. — Ic. 434. — Vrh Obira, Koroško.

lurida C. Pfr. — 1828. — Naturg. III. p. 33. — »Waldungen, unter Steinen und faulendem Holz, in Illyrien, mitget. von Herrn Ziegler.«

separanda R.

illicina (F. J. S.) Pfr. — 1841. — Symb. I. p. 39. — Kranjsko (leg. Schmidt).

rutilans (Z.) Pfr. — 1848. — Mon. Hel. viv. I. p. 441. — Kranjsko.

heteromorpha W. — 1876. — Fauna europ. p. 52. — Koroško.

erjavec Cless. — 1887. — Fauna p. 122. — Ob vhodu v jamo Vodnik pri Tubljah na Krasu (Erjavec!).

c) *Xerophilinae*.Gen. *Candidula*.*C. proluga* A. S.

phari Fag. — 1884. — Bull. mal. Franc. I. p. 113. — Trst, pri svetilniku,

gradiscanensis Fag. — 1884. — ibid. p. 116. — Gradiška.

muggianica Stoss. — 1899. — Boll. soc. adr. p. 28. — Milje.

duinensis Stoss. — 1899. — ibid. p. 28. — Devin.

parentina Stoss. — 1899. — ibid. p. 29. — Poreč.

a) *Campylaeinae*.Gen. *Campylaea*.*C. planospira* Lam.

sadleriana R. — 1838. — Ic. 502. — Reka (Rossm!).

erjavec Cless. — 1887. — Fauna p. 148. — »Friaul« (pač = severni del Goriške).

ulepitschi W. — 1876. — Fauna europ. prodr. p. 78. — Koroško.

kobeltiana Cless. — 1887. — Fauna p. 148. — Koroško.

illyrica Stab. — 1864. — Moll. Piemont. p. 62. — »Hab. Frioul, Illyrie Lubiana, Monfalcone, Trieste etc.«.

istriana (Stoss.) W. — 1889. — Fauna II. p. 128. — Labinj.

spelaea Stoss. — 1899. — Boll. soc. adr. p. 25. — Bazovica pri Trstu.

C. hirta Mke. — 1830. — Synops. ed. II. p. 126. — »Hab. in vinetis gubernii Tergestini, Carnioliae (F. A. Müller) et Croatiae (Stenz).«

C. lefebouriana (Fér.) — 1822. — Prodr. p. 38, No. 171. — »Montfalcon près Trieste.«

Gen. *Helicigona*.

H. schmidti (Z.) R. — 1836. — Ic. 156. — Kamniške Planine.

H. phalerata (Z.) R.

phalerata s. str. — 1836. — Ic. 159. — »Auf den Alpen Kärnthens und Krains.«

tullina Ehrm. 1910. — Abh. senkenb. Ges. Bd. 32. p. 380. — Julijske plan., špec. Trentska skupina.

carnica Ehrm. — 1910. — ibid. — Od Priheta proti zapadu.

subglobosa Ehrm. — 1910. — ibid. — Ziljske pl., Jauken.

chamaeleon (Parr.) L. Pfr. — 1868. — Mal. Bl. XV. p. 84. — »Prope Malborghet.«

H. intermedia (Fér.) — 1822. — Prodr. p. 38, No 163. — »Le Frioul venicien, au pied des montagnes de la Carinthie et de la Carniole.«

H. preslii (F. J. S.) R. — 1836. — Ic. 225. — Na stenah ob vodopadu Savice v Bohinju.

H. ziegleri R. — 1836. — Ic. 154. — »Auf den Krainer Voralpen... zb. am Fuss des Loibl, Krainer Seite nicht weit unter St. Anna« etc.

Fam. Buliminidae.

Gen. Chondrula.

Ch. tridens Müll.

eximia R. — 1837. — Ic. 305. — Trst (passeggio St. Andrea).

Fam. Pupidae.

Gen. Orcula.

O. gularis R.

gularis s. str. — 1837. — Ic. 333. — Ljubelj.

restituta W. — 1887. — Fauna III. p. 85. — Dolina Kamniške Bistrice pri Kamniku (Robič).

tolminensis A. J. Wagn. — 1912. — Verh. zoöl. bot. Ges. p. 253. — Ob Peričniku, ne na Tolminkem!

O. conica R. — 1837. — Ic. 332. — »Zuerst von Schmidt auf den Voralpen um Laibach entdeckt« etc.

Gen. Spelaeodiscus.

Sp. hauffeni F. J. S. — 1855. — Abh. zool. bot. G.

Gen. Torquilla.

T. frumentum Drap.

illyrica R. — 1837. — Ic. 312. — Ilirija (pri v. minor navaja R. imenoma za typus okolico Ljubljane).

elongata R. — 1837. — Ic. 313. — Trst (passeggio St. Andrea), na travnih bilkah.

minor. R. — 1837. — Ic. 311. — Kras med Opčinami in Sežano etc.

Gen. Odontocyclas.

O. kokeili R. — 1837. — Ic. 335. — Ljubelj.

i. mitesceus W. — 1887. — Fauna III. p. 120.

O. rossmaessleri (F. J. S.) R. — 1839. — Ic. 644. — Nanos.

Gen. Agardhia.

A. truncatella L. Pfr. — 1841. — Symb. p. 46. — »Rarissimam detegi in Mte. Karst prope Castelnuovo inter Tergestum et Fiume.«

Gen. *Modicella*.*M. avenacea* Brug.*melanostoma* (Paul.) W. — 1887. — Fauna III. p. 98. — Opčine, Nabrežina.*eupora* W. — 1887. — ibid. p. 97.*lepta* W. — 1887. — ibid. p. 98. — Postojna.*elongata* Stoss. — 1899. — Boli. Soc. Adr. p. 32. — Osp.Fam. *Clausiliidae*.a) *Alopiinae*.Gen. *Alopi*.Subg. *Herilla*.*H. bosnensis*.*kornisi* Cless. — 1890. — Fauna, Suppl. p. 803. — Dobrna pri Celju.Subg. *Medora*.*M. albescens* Mke. — 1830. — Synops. ad. II. p. 130. — »In gubernio Tergestino et Carniolia (Fr. A. Müller).*istriana* (F. J. S.) Mke. — 1849. — Mal. Bl. VI. p. 167. — Vranja, Istra.*ospoensis* (Stoss.) W. — 1884. — Fauna IV. — Osp.Gen. *Delima*, Subg. *Delima* s. str.*D. cincta* Brum.*cincta* s. str. — 1838. — Catal. p. 37.*f. labiata* W. — 1878. — Prodr. p. 276. — Kranjsko.*rossmaessleri* L. Pfr. — 1841. — Symb. p. 48. — Pri Trbižu in na Predelu.*f. costulato-striata* W. — 1878. — Prodr. p. 276. — Kanalska dolina.*resmanni* W. — 1878. — ibid. p. 276. — Rabelj.*D. ornata* (Z.) R.*ornata* s. str. — 1836. — Ic. 164. — Kärnthen, Krain, Croatien etc. »Ich sammelte sie sehr häufig ... bei Colnitz ... im Lavantthale, b. Neumarkt in Krain u. am Grossgallenberg bei Laibach.« (R.)*producta* A. S. — 1868. — Syst. Claus.*callosa* (F. J. S.) A. S. — 1868. — ibid. p. 46. — Kum, Kamniške planine.*gracilis* Bttg. — 1879. — Ic. N. F. VI. p. 104. — Kamniške planine.*humensis* Tschap. — 1881. — Nachrbl. XIII. — Hum pri Laškem, Štajersko.b) *Clausiliinae*.Gen. *Clausilia*, Subgen. *Clausilia* s. str.*Cl. laminata* Mtg.*grossa* (Z.) R. — 1838. — Ic. 463. — (Schmidt:) »Auf dem Laibacher Kastellberg ... überhaupt in mehr in der Ebene liegenden Waldungen« etc. — Rossmesler ne navaja najdišča.*melanostoma* (F. J. S.) A. S. — 1868. — Syst. Claus. p. 32. — (Hauffen) »Friedrichstein und Nesselthal im Gottscheer Bezirk«.*inaequalis* (Z.) A. S. — 1868. — ibid. — (F. J. Schmidt:) »Auf höheren Bergen ... besonders auf dem Berge Javernig bei Adelsberg u. im Birnbaumerwald« etc.*granatina* (Z.) R. — 1838. — Ic. 465. — Šmarna gora.

- Cl. triloba* Bttg. — 1877. — Nachrbl. IX., p. 65. — Lokev na Krasu, ob vhodu v jamo (Erjavec!)
- Cl. fimbriata* (Z.) R. — 1835. — Ic. 106. — »Illyrien« (R.)
- Cl. costata* (Z.) C. Pfr.
costata s. str. — 1828. — Naturg. III. p. 42. — »Illyrien« (Stenz).
curta (Z.) R. — 1836. — Ic. 268. — Šmarna Gora (Schmidt) .
commutata (Z.) R. — 1836. — Ic. 269. — »Illyrien, namentlich ... Grossgallenberg und Krimberg...« (R.)
ungulata (Z.) R. — 1838. — Ic. 464. — Tržič, (Kranjsko).
lucida (Z.) R. — 1838. — Ic. 467. — Hauffen: Glince. — R.: Krainer Voralpen.
umbrosa K. — 1847. — Conch. Cab. p. 121. — »Istrien unterhalb Rovigno.«
fusca de Betta. — 1852. — Descrizione etc.
cingulata (F. J. S.) L. Pfr. — 1859. — Mon. Hel. viv. IV, p. 723. — (Hauffen: Loka, Glince.) — Pfr.: Carniolia.
intermedia A. S. — 1868. — Syst. Claus.
fusiformis K. — 1875. — Binnenconch. Dalm. etc. p. 25. — Trst in okolica.
annexa (Z.) W. — 1878. — Prodr. p. 222. — »Carniolia«.
cinerea (Parr.) W. — 1878. — Ibid. — »Carniolia«.
heterodoxa W. — 1878. — Ibid. — W.: »= curta K. Binnenk. Dalm. 1875«, za katero navaja Küster lok. Šmarna Gora — Trst — Milje.)
gibbosa W. — 1878. — Ibid. — Idrija.
singularis Bttg. — 1879. — Ic. N. F. 1708. — Krn (najbrž Erjavec!)
subcostata Bttg. — 1879. — Ibid. 1712. — Pulj (Stossich!).
utriculus Bttg. — 1879. — Ibid. 1713. — Buje (Erjavec!)
psilla W. — 1884. — Fauna IV, p. 22. — Medea.

Gen. Dilataria.

- D. succineata* (Z.) R. — 1836. — Ic. 193. — »Auf den Alpen Krains von Schmidt entdeckt, ich fand sie in Menge ... auf der Alpe Vertatscha bei Klagenfurth...« (R.)
substriata (Z.) W. — 1884. — Fauna IV, p. 95. — »Croatien, Krain« (W.)

c.) Baleinae.

Gen. Alinda, Subg. Idyla (inclus. Strigillaria).

- A. vetusta* (Z.) R.
vetusta s. str. — Ic. — »Auf den Steiner Alpen in Krain, entdeckt und mitgeteilt von Schmidt« etc. (R.)

Gen. Pirostoma.

Subg. Pirostoma s. str.

- P. mucida* (Z.) R.
mucida s. str. — 1838. — Ic. 475. — »Voralpen Krains« (R.)
fontana A. S. — 1857. — Krit. Gr. p. 22. — Izvir Sore?
carinthiaca A. S. — 1857. — Ibid. p. 20. — »Krain, Kärnthen« etc. (A. S.)
eucruda W. — 1884. — Fauna IV, p. 204. — »Carniola«.

P. plicatula.

convallicola W. — 1878. — Monogr. — Podkrnos.
emersa W. — 1901. — Synopsis p. 165. — »Carniola.«

P. lineolata Held.

attenuata (Z.) R. — 1838. — Ic. 474. — »Risuta in Illyrien« (R.)

Subgen. *Kusmicia*.*K. pumila* (Z.) C. Pfr.

K. pumila s. str. — 1828. — Naturg. III, p. 41. — »Illyrien« (Stenz!)

fuscosa (Parr.) A. S. — 1857. — Krit. Gr. 51. — »Carniola«,

corticalis (Parr.) A. S. — 1857. — Ibid. p. 51. — »Carniola«,

tergestina W. — 1892. — Verh. zool. bot. — Trst.

K. cruciata Stud.

carniolica A. S. — 1857. — Krit. Gr. p. 49. — Kranjsko. = *pusilla* F.
 J. S. in sc. (A. S.)

K. schmidtii L. Pfr.

schmidtii s. str. — 1841. — Symbolae p. 49. — Predel.

rablensis Gall. — 1852. — Kärnt. Conch. p. 86. — Rabelj.

II. LAMELLIBRANCHIA.

Fam. Unionidae.

Gen. Unio.

Unio crassus Retz.

pruinus F. J. S. ?*) — 1840. — Bull. Moscou. — Odtok Blejskega jezera.

decurvatus R. — 1835. — Ic. 131. — Odtok Vrbskega jezera.

labacensis (Z.) R. — 1835. — Ic. I. Bd. II. H., p. 21. — Ljubljana.

piscinalis (Z.) R. — 1835. — ibid. — Ig.

carinthiacus (Z.) R. — 1835. — ibid. — Lendkanal.

consentaneus (Z.) R. — 1836. — Ic. 208. — Potoki pri Mariboru.

annicus (Z.) R. — 1836. — Ic. 212. — »In Bächen bei Rosenbach unweit
 Laibach.«

reniformis (F. J. S.) — 1836. — Ic. 213. — Ig in — Maribor (R. teste
 F. J. S.)

gangraenosus (F. J. S.) K. — 1848. — Conch. Cab. p. 124. — Krka.

atrovirens (F. J. S.) Gall. — 1852. — Kärnt. Conch. p. 118. — Vrbsko
 jezero.

badius (Kok.) Gall. — 1852. — Ibid. p. 120. — »An seichten Stellen des
 Glanfurtilusses und in Kanälen des Stadgrabens von Klagenfurt.«

hohenwarti Kob. — 1910. — Ic. N. F. XV. 2427. — »Krösenbach«, to-
 da prim. Kobelt, I. c. p. 79.

gallensteini Kob. — 1910. — Ic. N. F. XV. 2428. — »Krösenbach«, toda
 prim. Kobelt, I. c. p. 79.

subterminalis Kob. — 1910. — Ic. N. F. XV. 2429. — »Krösenbach«, toda
 prim. Kobelt, I. c. p. 79.

Unio pictorum Müll.

platyrhynchus R. — 1836. — Ic. 130. — Odtok Vrbskega Jezera.

longirostris R. — 1836. — Ic. 200. — Odtok Vrbskega Jezera.

*) Citata nisem mogel kontrolirati.

Unio requienii Mich.

istrianus Stoss. — 1899. — Boll. Soc. Adr. p. 50. — Čepiško Jezero v Istri.

Gen. Anodonta.

Anod. piscinalis Nils.

nymphigena Dr. — 1881. — Journ. Conch. p. 252. — Osojsko Jezero (Koroško).

dealbata Dr. — 1881. — ibid. p. 254. — Blaško Jezero.

recurvirostris (K.) Kob. — 1893. — Ic. N. F. 1031. — Kraigher See (leg. Gallenstein).

gallensteini (K.) Kob. — 1893. — Ic. N. F. 1032. — »Gosselsdorfer See, 2 m Tiefe« (= Goselnoveško jezero.) — (leg. Gallenstein).

K tem še sledeče, pri Gallensteinu (1852) popisane »vrste«:

Anod. grossa (Z.) — »Fischteich bei Krumpendorf.« (= Kriva vrba.)

» *assimilis* (Z.) — »Fischteich bei Krumpendorf.«

» *fuscata* (Z.) — »Fischteich bei Moosburg.« (= Blatograd.)

» *vetula* (Z.) — »Fischteich bei Moosburg.«

» *deplanata* (Z.) — »Fischteich bei Moosburg.«

» *latissima* (Kok.) — »Lendkanal und See bei Sittersdorf.« (= Žitarja vas.)

» *platyrhyncha* (Kok.) — »Südl. Ende des Wörther Sees.«

Malokozoološka literatura Slovenije.

1. *Betta, Edoardo de e Martinati, Pietropaolo*, Catalogo dei Molluschi terrestri e fluviatili viventi nelle Provincie Venete. — Vercna 1855. —
2. *Boettger, Oskar*, Diagnosen neuer Clausilienformen. — Nachrbl. IX, 1877, p. 65. —
3. *Diagnoses specierum novarum Carnioliae a cl. Jos. Stussiner Labacensi collectarum.* — Nachrbl. XVI, 1884, p. 184. —
4. *Bourguignat, J. R.*, Aménités malacologiques. — Rev. et Mag. de Zool. 2. Sér. Tome 5.—11, (1853—1859). — Tudi separatno v 2 delih: I. 1856, II. 1860. —
5. *Récensement des Vivipara du système européen.* — Paris 1880. —
6. *Bythiospeum* ou description d' un nouveau genre de mollusques aveugles. — Poissy 1882. —
7. *Brumati, L' Abate*, Catalogo sistematico delle Conchiglie terrestri e fluviatili osservate nel territorio di Monfalcone. — Gorizia 1838. —
8. *Brusna, Spiridion*, Contribution à la malacologie de la Croatie. — Zagreb 1870. —
9. *Ueber die Molluskenfauna Oesterreich - Ungarns.* — Mittlg. nat. Ver. Steierm. 1885. —
10. *Clessin, S.*, Eine neue Acme. — Nachrbl. IX, 1877, p. 42. —
11. *Die Species der Hyalinengruppe Vitrea.* — Mal. Bl. XXIV, 1877, p. 123. —
12. *Zwei neue südeuropäische Species.* — Jahrb. IV, 1877, p. 253. —
13. *Eine neue Vitrella.* — Nachrbl. X, 1878, p. 8. —
14. *Aus meiner Novitätenmappe.* — III. Kärnthner und Steyrische Varietäten. — Mal. Bl. N. F. I., 1879, p. 12. —
15. *Monographie des Genus Vitrella Cless.* — Mal. Bl. N. F. V., 1883, p. 110. —
16. *Eine österreichische Paladilhia.* — Ibid. p. 130. —
17. *Draparnaud*, Tableau Mollusq. Paris 1801. —
18. *Histoire naturelle des Mollusques terrestres et fluviatiles de la France.* — Paris 1805. —
19. *Drouet, Henri*, Unionidae nouveaux ou peu connus. — Journ. Conch. 1881, p. 22, p. 244. —
20. *Ehrmann, Paul*, Zur Naturgeschichte der Campylaea phalerata Zgl. — Abh. Senkenberg. nat. Ges. Bd. 32, 1910, p. 261. —
21. *Erjavec, Franc*, Die malakologischen Verhältnisse der

- geführten Grafschaft Görz. — Görz 1877. (Program goriške realke.) — 22. Ein Molluskenfeind. — Nachrbl. XVII. 1885. — 23. *Fagot, Paul*, Etude sur les Hélices Xérophiliennes des groupes Cisalpiniana et Spadana. — Bull. mal. France I, 1884, p. 107. — 24. *Férussac, d' Audebard de*, Tableaux systématiques des animaux mollusques classés en familles naturelles etc. suivis d' un prodiome général etc. — Paris 1822. — 25. Monographie des espèces vivantes et fossiles du genre Melanopsida (Melanopsis), et observations géologiques à leur sujet. — Mém. Soc. Hist. Nat. Paris. I, 1823, p. 132. — 26. et *G. P. Deshayes*, Histoire naturelle générale et particulière des Mollusques etc. — T. I—IV, Paris 1820—1851. — 27. *Frauentfeld, Georg v.* (pismo o kranjskih jamah v:) Sitzungsber. zool. bot. Ges. IV, 1854, p. 62. — 28. Beschreibung des Sphodrus schmidtii... und neuer Höhlentiere. — Abh. zool. bot. Ges. IV, 1854, p. 23. — 29. Notiz über Conchylien. — Sitz. zool. bot. Ges. VI, 1856, p. 65. — 30. Bemerkungen über zwei neue Schnecken von Hauffen. — Sitzb. zool. bot. Ges. VI, 1856, p. 94. — 31. Die Gattung Carychium. — Sitzb. Ak. Wien, XIX 1856. — 32. Ueber die Paludinen aus der Gruppe der *P. viridis* Poir. — Sitzb. Ak. Wien, XXII, 1856. — 33. Ueber ein neues Höhlencarychium (*Zospeum*) etc. — Abh. zool. bot. Ges. XII, 1862, p. 969. — 34. Die Arten der Gattung Lithoglyphus Mühlfi., Paludinella Pfr., Assiminea Gray etc. — Abh. zool. bot. Ges. XIII, 1863. — 35. Vorläufige Aufzählung der Arten der Gattungen Hydrobia Htm. und Amnicola Gld. Hldm. — Abh. zool. bot. Ges. XIII, 1863. — 36. Zool. Miscellen. — Abh. zool. bot. XIV—XVIII, 1864—1868. — 37. Verzeichnis der Namen der fossilen und lebenden Arten der Gattung Paludina (Lam.) nebst jenen der nächststehenden, und Einreihung derselben in die verschiedenen neueren Gattungen. — Abh. zool. bot. Ges. XIV, 1864. — 38. *Freyer, Heinrich*, Ueber neu entdeckte Conchylien aus den Geschlechtern Carychium und Pterocera. — Sitzb. Ak. Wien, XV, 1855. — 39. Pupa Freyeri Schmidt von Mohnsamengröße, in der Höhle zu Gross-Lustschitz entdeckt. — Haidingers Berg. VI, 1849, p. 176. — 40. *Gallenstein, Hans v.*, Beiträge zur Flussmuschelfauna Kärnthens. — Görz 1884. (Program goriške realke.) — 41. Die Bivalven des Isonzo-Gebietes. — Nachrbl. XXI. 1889. — 42. Beiträge zur Kenntnis der Konchylienfauna Kärnthens. — Jahresber. nat. Landesmus. Kärnth. XX, 1889. — 43. *Gallenstein, Hans v.*, Ueber die Lebensweise von Acme. — Nachrbl. XXIII. 1891. — 44. Die Schalenformungen der Muscheln des Wörther Sees in Kärnten. — Nachrbl. XXIV, 1892, p. 102. — 45. Studien aus der Najadenfauna des Isonzogebietes. — Görz 1894. (Program goriške realke.) — 46. Die Bivalven- und Gastropodenfauna Kärnthens. I. Die Bivalven. — Jahresber. nat. Landesmus. Kärnth. XXIII, 1894. — 47. Clausilienstudien aus Kärnten. I, II, III. — Carinthia II, Jahrg., 1897, p. 51, 92, 96. — — IV, V, VI. — Carinthia II, 89. Jahrg., 1899, p. 21, 98, 247. — 48. *Gallenstein Mejnrad v.*, Kärnthens Land- und Süßwasserkonchylien. Jahresber. Landesmus. Kärnth. 1852. — 49. *Gredler, P. Vinzenz*, Lokaler Beitrag zur Conchylienfauna von Kärnten. — Carinthia II, 92. Jahrg., 1902, p. 156. — 50. *Hauffen, Heinrich*, Zwei neue Höhlenschnecken. — Abh. zool. bot. Ges. VI, 1856, p. 465. — 51. Ueber ein neues Carychium. — Ibid. p. 623. — 52. Zwei neue Schnecken. — Ibid. p. 702. — 53. Systematisches Verzeichnis der Land- und Süßwasserkonchylien Krains. — Zweitens Jahresh. d. Ver. d. krain. Landesmus. 1858, p. 19. — 54. (Popisi jamskih polžev v:) Zweites Jahresh. etc. 1858, p. 94—96, p. 101. — 55. *Hueber, Leop. v.*, Zur Naturgeschichte der Unionen. — Jahresber. Landesmus. Kärnth. X, 1871, p. 151. — 56. *Iconographie*

der Land- und Süßwassermollusken etc. I—III von E. A. Rossmässler (1835—1859); IV—VII von Wilh. Kobelt (1876—1880). Neue Folge I—(1884—). — 57. *Kobelt, Wilhelm*, Die Gattung Paludina. — Conch. Cab. 1909. — Razun tega iz Kobeltovega peresa še mnogi letniki (Iconografije). — 58. Studien zur Zoogeographie I. Wiesbaden 1897. — 59. *Küster, H. C.*, Die Gattungen Pupa etc. — Conch. Cab. 1852. — 60. Die Gattung Paludina, Hydrocena und Valvata. — Conch. Cab. 1852. — 61. Die Gattung Clausila. — Conch. Cab. 1847—1862. — 62. Die Gattungen Truncatella und Paludinella. — Conch. Cab. 1855. — 63. Die Gattungen Limnaeus, Amphipeplea, Chilina, Isidora und Physopsis. — Conch. Cab. 1862. — 64. Die Gattung Unio. — Conch. Cab. 1851—1862. — 65. Die Gattung Anodonta. — Conch. Cab. 1853—1876. — 66. *Martens, Ed. v.*, Zur Literatur der Molluskenfauna Deutschlands. Donau-Gebiet. 13. Krain. — Nachrbl. 1871, p. 193. — 67. *Menke, Carl Theod.*, Synopsis methodica molluscorum etc. quae in Museo Menkeano conservantur, cum synonymia critica et novarum specierum diagnosis. Ed. II. — Pyrmont 1830. — 68. Geographische Uebersicht der um die Molluskenfauna Deutschlands verdienten Schriften, Kenner und Sammler. — Zeitschr. f. Mal. V. 1848, p. 33. — 69. (referat o F. J. Schmidovih publikacijah in opis Claus. istriana. — Zeitschr. f. Mal. VI. 1849. — 70. *Pfeiffer, Carl*, Naturgeschichte deutscher Land- und Süßwassermollusken. I. 1821 — II. 1825 — III. 1828. — 71. *Pfeiffer, Ludwig*, Symbolae ad historiam heliceorum. — Casselis 1841. — 72. Monographia heliceorum viventium. I. 1848 — II. 1848 — III. 1853 — IV. 1859 — V. 1868 — VI. 1868 — VII. 1876 — VIII. 1877. — 73. Diagnosen neuer Heliceen. Mal. Bl. XV, 1868, p. 83. — 74. *Pirone, Giulio Andrea*, Prospetto bei Molluschi terrestri e fluviatili finora raccolti nel Friuli. — Atti Ist. Venet. X, 1865. — 75. *Pollonera, Carlo*, Note malacologiche. I. Molluschi della Valle del Natisone (Friuli). — Bul. It. XII. 1887, p. 204. — 76. Note malacologiche. IV. Un nuovo Zospeum italiano. (p. 49.) V. Acme italiane del gruppo delle Costulatae. (p. 50.) — Bull. It. XIV, 1889. — 77. *Prada*, Catalogo dei Gasteropodi terrestri della valle dell' Isonzo, dell' Altipiano d' Adelsberg itd. — 78. *Ressmann, Franz*, Die Fauna des Kanaltales. — Nachrbl. VIII. 1876. — *Robč, Simon*, v »Novicah«: Helix pomatia. 1871, 419 in 1884, 177. — Moj studenček, 1872, 417. — Hoja v Mokriško jamo, 1877, 268 in 276. — Storžič. 1878, 201 in 209. — Ledenica na Veliki planini kamniški. 1879, 220. — Pšateška gora. 1880, 165. — Izlet na Grintovec. 1880, 242. — Nova polža (vitrinella). 1881, 117. — Zopet za kranjsko fauno dva nova polžka. 1881, 222. — Kratke popotne črtice polžarja. 1882, 187. — Kratek popis nekaterih gričev in jarkov v vzhodju Šenturške gore v geologičnem in paleontologičnem obziru. 1882, 20, 27, 36. — Suhadolnikova dolina v naziru polžov. 1882, 332. — Z Šenturške gore. 1883, 371 in 1884, 177, 271, 280. — 79. Kranjska školjka z biserom. Izvestja Muzejsk. društva za Kranjsko, 1894, 38. — *Rossmässler, E. A.*, v. Iconographie (št. 56). — 80. *Sajovic, Gvidon*, Kranjski mehkužci. — Izvestja Muz. društva za Kranjsko. 1908, p. 11—31, S slikami. — 81. Eine Flussmuschelart mit Perlenbildung aus Krain. — Carniola 1908, p. 210—13, Slika. — 82. *Sabidussi, Hans*, Tachea nemoralis L. im botanischen Garten zu Klagenfurt. — Carinthia II. 81. Jahrg. 1891. — 83. Der Buchenwaldteich und seine Muscheln. — Ibid. 83. Jahrg. 1893, p. 161. — 84. Aus dem Leben heimischer Schnecken. — Ibid. 1895. — 85. *Schmidt, Adolf*, Die kritischen Gruppen der europäischen Clausilien. — Leipzig 1857. — 86. System der euro-

- päischen Clausilien und ihrer nächsten Verwandten. — Cassel 1868. — 87. *Schmidt, Ferdinand, Josei*, Einige Beobachtungen über die verschiedenen in Krain vorkommenden Arten der Fluss-Perlenmuschel. — Bull. Soc. Nat. Moscou 1840, p. 430. — 88. Ueber die Süßwasserconchylien Krains. — Amtl. Ber. über die 21. Vers. d. N. und. Ä. in Grätz 1843. Grätz 1844, p. 180. — 89. Systematisches Verzeichnis der in der Provinz Krain vorkommenden Land- und Süßwasserkonchylien, mit Angabe der Fundorte. — Laibach 1847, Druck b. Jos. Blasnik. — 90. Besuch der Sele'er Grotte, der Bergruine Friedrichstein bei Gottschee und der Grotten von Podpeč, Kompolje und Laschitz, im August 1848. — Schischka im April 1849. — 91. (Schmidtovi doneski v:) Neunte Zusammenkunft der Wissenschaftsfreunde. Am 3. August 1849. — Illyr. Blatt Nr. 66, 18. Aug. 1849, p. 263. — 92. Varietäten der *Helix leucozona* Z. und *Helix montana* Stud. — Haidingers Berichte VI, 1849, p. 178. — 93. *Helix phalerata* Z., auch wenn sie, was selten, ohne Band ist, durch den Mangel des Kieles von der französischen *alpina* F. B. verschieden. — Ibid. VII, 1850, p. 68. — 94. (par notic v:) Sitzb. zool. bot. Ges. IV, 1854, p. 83 in 102. — 95. Beschreibung zweier neuer Höhlentiere. — Abh. zool. bot. Ges. V. 1855, p. 1. — 96. *Stabile, Joseph*, Mollusques terrestres vivants du Piémont. — Milan 1864. — 97. *Stossich, Adolfo*, Contribuzione alla fauna malacologica terrestre e fluviatile del territorio di Trieste ed in parte delle località contermini. — Boll. Soc. Adr. XIX, 1899, p. 17. — 98. *Stussiner Jos.* und *Boettger, Oskar*, Beitrag zur Molluskenfauna des Kanaltales (Kärnten) und des Quellgebietes der Würzener Save (Oberkrain). — Nachrbl. XVI, 1884, p. 1. — 99. *Sturany, Rudolf*, (cđdelek o mehkužcih v:) Botanik und Zoologie in Oesterreich in den Jahren 1850 bis 1900. — Festschr. zool. bot. Ges. Wien 1901. — 100. *Sturany, Rudolf*, und *Wagner, Anton, J.* Ueber schalentragende Landmollusken aus Albanien und Nachbargebieten. — Denkschr. Ak. Wien, 91. Bd. 1914. (p. 86—119; 11. Systematisches Verzeichnis der in Oesterreich und Ungarn sowie den angrenzenden Gebieten der Balkanhalbinsel beobachteten schalentragenden Gastropoden. — 101. *Tschapek, Hippolyt*, Styriaca. — Nachrbl. XI, 1879, p. 8, 28. — 102. Styriaca. — Jahrb. deutsch. mal. Ges. VII, 1880, p. 183. — 103. Kleine Notizen aus Steiermark. — Nachrbl. XIII, 1881, p. 11. — 104. Eine neue Varietät vom Hum in Untersteiermark. — Nachrbl. XIII, 1881, p. 22. — 105. Von den steierischen Abhängen der Ursula. — Nachrbl. XIII, 1881, p. 69. — 106. Einige Süßwassermollusken des Sanngebietes in Untersteiermark. — Jahrb. deutsch. mal. Ges. VIII, 1881, p. 101. — 107. Zur steirischen Clausilienfauna. — Nachrbl. XIV, 1882, p. 20. — 108. Formen der *Clausila dubia* in Steiermark. — Nachrbl. XV, 1883, p. 26. — 109. Aus dem Sommer 1883 in Steiermark. — Nachrbl. XVI, 1884, p. 17. — 110. Ein *Melania*-Nachtrag aus Steiermark. — Nachrbl. XVII, 1885, p. 82. — 111. *Wagner, Anton Joh.*, Die Arten des Genus *Daudebardia* Htm. in Europa und Westasien. — Denkschr. Ak. Wien, Bd. 62, 1895. — 112. Monographie der Gattung *Pomatias* Studer. — Denkschr. Ak. Wien, Bd. 64, 1897. — 113. Neue Formen und Fundorte der Genera *Pomatias* Studer und *Auritus* Westerlund. — Nachrbl. 1906, p. 93, 121. — 114. Beschreibungen neuer Land- und Süßwasserschnecken aus Südösterreich, Croatien und Bosnien. — Verh. zool. bot. 1912, p. 246. — 115. Höhlenschnecken aus Süddalmatien und der Hercegovina. — Sitzb. Ak. Wien CXXIII, 1914, p. 33. — 116. Familia Clausiliidae. — Ic. N. F. XXI, 1914. — 117. *Westerlund, Carl Agardh*, Zur Kenntnis der Molluskenfauna Europas. —

Nachrbl. VII, 1875, p. 71, 81. — 118. Fauna europaea molluscorum extramarinorum. Prodrum. — Lundae I. 1876, II. 1878. — 119. Diagnosen neuer Mollusken. — Nachrbl. X, 1878, p. 108. — 120. Malakozoclogische Beiträge. I. Neue europäische Species. — Jahrb. deutsch. mal. Ges. 1879. — 121. Monografi öfver paläoarktiska regionens Clausilier. — Lund 1878. — 122. Fauna der in der paläarktischen Region lebenden Binnenkonchylien. — Lund. IV. 1884, V. 1885, I. in VI. 1886. III. 1887; II. 1889; VII. in dodatki 1890. — 123. Species et varietates nonnullae minus cognitae vel novae. — Bull. Soc. Mal. France. V. 1888, p. 55. — 124. Synopsis molluscorum in regione palaeartica viventium ex typo Clausilia Drap. — Zapiski akad. Petrograd, fiz.-mat. odd. Vol. XI, 1901.

Op. Za seznam Robičevih v »Novicah« priobčenih prispevkov se moram zahvaliti pok. dr. Gvidonu Sajovicu.

Orchis palustris Jacq.

na ljubljanskem barju in sosedna vegetacija.

Dr. Fran Dolšak.

Prvotna flora ljubljanskega barja, bujna in bogata še pred kakimi 70 leti, hira in izumira vsled napredujočega osuševanja od leta do leta in v doglednem času je ne bo več. Mnogo pristnih vodnih in močvirskih rastlin, (*Scheuchzeria palustris*, *Butomus umbellatus*, *Rynchospora fusca*, *Malaxis paludosa*, *Pseudorchis Loeselii*, *Drosera longifolia*, *Ranunculus Lingua*, *Ranunculus sceleretus*, *Ledum palustre*, *Cicuta virosa*, razne *Utriculariae*, *Sonchus paluster* in dr.) je ali že popolnoma izginilo, ali pa so le še v skromnih in redkih ostankih ohranjene ter čakajo, da jih v kratkem zadene ista neizprosna usoda. Med slednjimi se je posrečilo najti še dvoje vrst, izmed katerih je bila ena, *Orchis palustris* Jacq. dosedaj na ljubljanskem barju nepoznana, druga *Viola palustris* L. pa je postala v zadnjih desetletjih že zelo redka. Ker se bodo bržkone tudi te maloštevilne in osamele cvetlice kmalu za vselej poslovile od nas, je vredno, da se njih nahajališča zabeležijo.

Glede *Orchis palustris* Jacq. (močvirska kukavica) omenja Paulin,¹⁾ da je v območju kranjske flore do tedaj niso zasledili, in tudi Fritsch²⁾ je leta 1909. še ne našteva med rastlinami, ki prebivajo na slovenskem ozemlju. Pozneje je Hayek v zasebnem pismu Paulinu sporočil, da jo je videl na Kranjskem, in sicer v močvirjih pri Planini na Notranjskem, na kar je Paulin opozoril tudi Fritscha, ki je v najnovejši izdaji svoje ekskurzijske flore iz leta 1922. to nahajališče že upošteval. Za to, kakor tudi za druge podatke, ki sem jih uporabil pri sestavi te razprave, bodi gospodu profesorju Paulinu izrečena najtoplejša zahvala.

¹⁾ Paulin. Über einige für Krain neue und seltene Pflanzen und die Formationen ihrer Standorte II. »Carniola« VII. 2 str. 131.

²⁾ Fritsch. Exkursionsflora, 2. Aufl. 1909; str. 143.

V prvi polovici junija 1918., ko je cvetela, sem našel to, za ljubljansko barje torej novo orhidejo ob vznožju Kostanjevice, enega izmed trinajsterih gričev, ki se dvigajo iznad ravnine ljubljanskega barja. Grič meri 376 m nadmorske višine in se razteza južozapadno od Plešivice ne daleč od postajališča Log ob vrhniški železnici v smeri od severa proti jugu. Vzhodni rob hriba obstoji iz gorenjetrijadnega apnika, vsi drugi deli pa iz skrilavca in peščenjaka karbonske dobe. Približno v sredini zahodnega roba se nahaja mala kotlina, ki je še deloma napolnjena z močvirjem, kar tudi Kramer kot zanimivo okolnost posebej poudarja;³⁾ obkroža jo povsod na okoli jelševje in drugo gozdno drevje. Vegetacija močvirja ne kaže povsod enakega značaja; deloma sestoji iz šotnih (*Sphagnum*) in drugih listnatih barskih mahov, nekaterih higrofilnih zastopnikov iz družine poltrav (*Cyperaceae*), zlasti šašov (*Carex*), ter pravih trav. Drugod pa so se tla že bolj ustalila ter nekoliko dvignila, tako da so nastali trdnejši otoki, porastli z vresjem (*Calluna vulgaris*), nožničastim muncem (*Eriophorum vaginatum*) in s tega prapročico (*Polytrichum strictum*). Tu in tam so se sredi barja naselila tudi posamezna drevesa, kakor n. pr. črna jelša (*Alnus rotundifolia*), navadna krhljika (*Rhamus frangula*) in močvirska breza (*Betula pubescens*).⁴⁾ Vsaj v malem se da na tem mestu ljubljanskega barja še videti, kako prehaja nizka zelena grez v šototvorne plasti, ki so značilne za takozvano visoko barje, in na katerih se more končno razrasti vresnata goličava, kakor tudi drugo šotno rastje. Toda vse to ne bo dolgo trajalo, kajti že sedaj je del kostanjeviškega barja osušen in izpremenjen v več ali manj vlažen travnik.

Rastlinstvo, ki v družbi z *Orchis palustris* tukaj prebiva, sestoji, v kolikor se nanaša na kormofite, v poglavitnem iz sledečih vrst:

Sphagnum cymbifolium, *Sph. papillosum*, *Sph. medium*, *Sph. acutilolium* v. *rubrum* Brid., *Sph. obesum* (Wils.) Warnst., *Sph. platyphyllum* (Sull.) Warnst., *Sph. subsecundum* Nees., *Sph. recurvum*, Beauv., — *Dicranella cerviculata*, *Dicranum Bonjeani*, *Fissidens adianthoides*, *Dicranodontium lomgirostre*, *Bryum bimum*, *Anlaconium palustre*, *Polytrichum strictum*, *Polytrichum gracile*, *Hypnum stellatum*, *H. intermedium* Lindb., *H. cordifolium*, *H. cuspidatum*, *H. scorpioides*, *Hylocomium Schreberi*.

Nephradium thelypteris, *Sparganium erectum*, *Anthoxanthum odoratum*, *Agrostis canina*, *Sieglingia decumbens*, *Molina coerulea*, *Festuca capillata*, *Eriophorum vaginatum*, *E. latifolium*, *E. angustifolium*, *Scirpus silvaticus*, *Rhynchospora alba*, *Carex muricata*, *C. elongata*, *C. elata*, *C. gracilis*, *C. Goodenoughii*, *C. panicea*, *C. pallescens*, *C. vesicaria*, *C. flava*, *C. Oederi*, *C. rostrata*, *C. distans*, *Juncus effusus*, *J. articulatus*, *J.*

³⁾ Kramer: Das Laibacher Moor, 1905; str. 32.

⁴⁾ V bistvu je torej vegetacija podobna oni, kakor se nahaja na ostankih ljubljanskega barja pri Grmezu in južno od tam, in kakor jo je svoječasno v podrobnem popisal Paulin. — Cf. Über einige für Krain neue oder seltene Pflanzen und die Formationen ihrer Standorte I. 1915 (separatni ponatis iz Carniole), str. 3 in 4.

acutiflorus, *Luzula multiflora*, *Orchis latifolia* L., v. *gracilis* Warnst., *Orchis incarnata*, *Alnus rotundiflora*, *Betula pubescens*, *Ranunculus flammula*, *Drosera rotundifolia*, *D. intermedia*, *Utricularia minor*, *Parnassia palustris*, *Potentilla erecta*, *Rhamnus frangula*, *Viola uliginosa*, *V. palustris*, *Calluna vulgaris*, *Mentha aquatica*, *Galium palustre*, *Valeriana dioica*, *Succisa inflexa*, *Gnaphalium uliginosum*, *Cirsium palustre*, *Leontodon danubialis* (ozkolistnata močvirska oblika).

Z ozirom na navedeni rastlinski seznamek, ki seveda ne more računati na popolnost, naj omnejam, da je za *Fissidens adianthoides* (L.) Hedw., tukaj novo nahajališče. Kolikor je meni znano, ni te vrste mah iz pravega ljubljanskega barja nikjer zabeležen, dasi bi ga smeli tukaj pričakovati, ker je v prvi vrsti doma na vlažnih šotnih tleh, in šele v drugi vrsti na mokrih skalah; pač pa sta v ljubljanskem muzeju dva eksikata, in sicer iz nekega studenca pod Debelim hribom pri Laverci (Dežman 1863.) in iz okolice pri Podutiku (Braidler 1884.). V domači literaturi pa ga omenjata Robič,⁵⁾ ki ga je našel na skalah pri Olševku v Kokriški dolini in v mahovitem dobljškem jarku Šenturške gore, ter Glowacki (Praprotno v dolini selške Sore).⁶⁾

Med najbolj značilne in zanimive rastline, ki prebivajo na šotnem barju, se po pravici lahko prištevajo šotni mahovi (*Torfitum*, *Sphagna*). Smemo si predstavljati davno preteklost, ko je še velik del obsežne površine ljubljanskega barja pokrivala mehka blazina šotnih mahov, iz razdalje podobna pestremu baržunu, čigar olivasto-- temno-sočno-, sinje-, blede zelene, železno-rjaste, rjave, rumene, sive, bele, rožnordeče in škrlataste barve so se prelivale druga v drugo. Dandanašnje žive le še sledovi te nekdanje vegetacije, razven barja pri Kostanjevici je omeniti še barje pri Grmezu, kjer so se šotni mahovi še deloma ohranili. Vztrajnejše se drže na robovih barske kotline ob vznožju Golovca, Rožnika in drugih krilastih gričev na senčnatih, vlažnih, glinastih tleh.

V sistematskem oziru se mi zdi umestno, da glede prej naštetih mahov plemena *Sphagnum*, nastopno pripomnim. Skupina, obsegajoča *Sphagna subsecunda*, je zastopana po treh vrstah: *Sp. obesum*, *Sph. subsecundum* in *Sp. platyphllum*. Stara briološka šola je poznala le *Sph. subsecundum* Nees in je skoraj vse evropske oblike te skupine semkaj prištevala; še leta 1860. omenja Schimper v svojem klasičnem delu⁷⁾ za srednjo Evropo le to vrsto in nje varijanto (*Sphagnum contortum* Schultz). Pozneje pa so to skupino podrobneje razčlenili in opredelili v nove, samostojne vrste. Za podstavo so vzeli stalne anatomske znake, kakor n. pr. plasti epidermoidalnih stanic (stebelna kožica obstoji iz ene, dveh ali več plasti), kakovost, množino in razvrstitev luknjic na obvejnih

⁵⁾ S. Robič. Kranjski mahovi. Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko, III. 1893; str. 70.

⁶⁾ J. Glowacki. Die Moosflora der julischen Alpen, Abhandl. der k. k. zool. botan. Gesellschaft in Wien, V. Band, Heft 2, str. 15 (v separatnem ponatisu).

⁷⁾ Schimper. Synopsis muscorum europaeorum, 1860, str. 682.

listih; izmed morfoloških znakov je zlasti velikost in oblika stebelnih listov dobila večjo veljavo. Posledica tega je bila, da so se poleg *Sph. subsecundum* Nees ugotovile nove vrste: *Sph. obesum* (Wils.) Warnst., *Sph. inundatum* Russ., *Sph. aquatile* Warnst., *Sph. crassicladum* Warnst., *Sph. platyphyllum* (Sull.) Warnst., *Sph. contortum* Schultz., *Sph. rufescens* Bryol. germ itd. Najdalje je šel pri tem Warnsdorf,⁸⁾ ki je pa zadel seveda tu in tam na odpor, ker o konstantnosti znakov na novo določenih vrstah niso bili vsi prepričani in se jim razlogi za upostavitve novih vrst niso zdeli dovolj tehtni.

Sphagnum iz kostanjeviškega barja, ki je označen kot *Sph. obesum* (Wils.) Warnst., je sorazmerno veclistna oblika, živi kot pristen hidrofit skoraj ves v vodi in ima stebelno kožo le iz ene plasti stanic. Stebelni listi so jezičasti in povprečno 2.5 mm dolgi, 1 mm široki; dolžina jajčastih ali bolj podolgovatih, pri vrhu zaokroženih, šesterozobatih obvejnih listov znaša 3 do 5 mm, širina pa 1.5 mm. Že zunanja oblika označuje rastlino na prvi pogled kot posebno vrsto, različno od *Sph. subsecundum* Nees; težje se že loči od *Sp. inundatum*. Odločilna v danem primeru pa se mi je zdela razmeroma slabotna razvita poroznost na obeh straneh obvejnih listov, po kateri se *Sp. obesum* razlikuje od sorodnih vrst. Prav enak šotni mah živi tudi v močvirnatih vodah in jarkih ob zahodnem vznožju Rožnika blizu Kosez. *Sp. obesum* je razširjen po subarktični in srednji Evropi ter Kosez. *Sp. obesum* je razširjen po subarktični in srednji Evropi ter Severni Ameriki. V kolikor prihajajo v poštev slovenski kraji, je bil dosedaj objavljen iz Koroškega⁹⁾ in iz Pohorja na Spodnjem Štajerskem.¹⁰⁾

Sph. platyphyllum ima dvo- ali troplastno stebelno kožo, istotako tudi *Sph. contortum*.

Celotno sliko šotnega mahovja (*Sphagnetum*) izpopolnjuje še gliva *Geoglossum phagnophilum*, kot njega neredka spremljevalka.

Močvirje je obrobjeno s črno jelšo in drugim drevjem; tukaj se barsko rastje družijo neposredno z rastjem mokrega jelševja (*alnetum*, Erlenbruch), posredno pa z gozdnimi in tudi drugimi rastlinami, ki so se slučajno tukaj naselile.

Vegetacija nudi poleg nekaterih že prej omenjenih vrst približno nastopno sliko:

A. Lesovje.

Pinus silvestris, *Picea excelsa*, *Abies alba* (na njej *Viscum album*), *Salix cinerea*, *Fagus silvatica*, *Quercus robur*, *Sorbus aucuparia*, *Crataegus monogyna*, *Rubus thyrsoides*, *R. caesius*, *R. corylifolius*, *Rosa dumetorum*, *Evonymus vulgaris*, *Rhamnus cathartica*, *Sambucus racemosa*, *S. nigra*, *Viburnum lantana*, *V. opulus*, *Lonicera caprifolium*, *L. xylosteum*.

⁸⁾ Warnstorff. Sphagnales-Sphagnaceae, str. 76, v. A. Engler, Das Pflanzenreich, 51 H. 1911.

⁹⁾ Warnstorff. ibid., str. 301.

¹⁰⁾ Glowacki. Die Moosflora der Bachergebirg, 1908, str. 11.

B. Podraščina.

Nephrodium montanum, *N. spinulosum*, *A. typicum* Paulin., *N. spinulosum* v. *elevatum* A. Br. *N. spinulosum* v. *glandulosum* Milde., *N. dilatatum*,¹¹⁾ *N. dilatatum* v. *oblongum* Milde., *Athyrium filix femina* v. *dentatum* Milde., *Athyrium filix femina* v. *fissidens* Milde. *Blechnum spicant*, *Pteridium aquilinum*, *Lycopodium clavatum*, *Calamagrostis epigeois*, *Holcus mollis*, *Deschampsia caespitosa*, *Molina arundinacea*, *Poa palustris*, *Heleocharis acicularis*, *Carex remota*, *C. digitata*, *C. pilulifera*, *C. silvatica*, *Luzula pilosa*, *L. nemorosa*, *Veratrum album*, *Erythronium dens canis*, *Majanthemum bifolium*, *Polygonatum multiflorum*, *Paris quadrifolia*, *Leucocjum vernum*, *Iris pseudacorus*, *Rumex acetosella*, *Dianthus barbatus* L.,¹²⁾ *Stellaria bulbosa*, *St. aquatica*, *Cerastium silvaticum*, *Caltha palustris*, *Anemone nemorosa*, *Ranunculus auricomus*, *Cardamine impatiens*, *C. amara*, *Potentilla norvegica*, *Filipendula ulmaria*, *Oxalis acetosella*, *Euphorbia carniolica*, *Impatiens noli tangere*, *Hypericum humifusum*, *Lythrum salicaria*, *Epilobium parviflorum*, *Selinum carvifolia*, *Angelica silvestris*, *Peucedanum palustre*, *Vaccinium myrtillus*, *Lysimachia nummularia*, *Gentiana asclepiadea*, *Stachys officinalis*, *Mentha verticillata*, *Pulmonaria styriaca*, *Veronica officinalis*, *Melampyrum nemorosum*, *M. vulgatum*, *Galium silvaticum*, *Eupatorium cannabinum*, *Solidago virga aurea*, *Erigeron annuus*, *Senecio Fuchsii*, *S. aquaticus*, *Serratula flectorica*, *Centaurea carniolica*, *Aposeris foetida*, *Hypochoeris radicata*, *Prenanthes purpurea*, *Lactuca muralis*, *Hieracium murorum*, *H. umbellatum*.

Stališče, ki ga zavzemajo sistematiki glede *Orchis palustris* Jacq., ni enotno. Ascherson in Graebner jo imata za podvrsto od *Orchis laxiflora* Lam., od katere se razlikuje zlasti po obliki medene ustne in dolžini ostroge, kakor tudi po tem, da dva do tri tedne pozneje cvete.¹³⁾ Ustna je namreč pri močvirki kukavici skoraj vedno izrazito trokrpa in na dnu široka; stranski krpi sta ravno razprostrti in šele tedaj nekoliko nazaj privihani, ko prične razcvetje že malo da ne veneti; srednja krpa je daljša ali vsaj tako dolga kot stranski, nerazdeljena, rajši pa več ali manj globoko izrobljena in celo dvokrpa. Nezakrivljena, proti koncu izožena ostroga je le za spoznanje krajša kakor plodnica. Manj zanesljivi so drugi znaki, kakor n. pr. da privršni listi pri naši kukavici niso daljši kot plodnica, da obstoji razcvetje iz manjšega števila cvetov, ki so pa za to gosteje razvrščeni kot pri redkocvetni vrsti. Tudi se navaja, da postanejo posušeni cveti močvirske kučavice živo rožnatoškrlatni, pri njeni sestri pa temnovijolčasti. Višina močvirske kukavice ne presega 5 dm, redkocvetna ni redko do 6 dm visoka.

¹¹⁾ Odgovarja deloma var. *deltoideum* Milde. deloma pa se približuje *N. spinulosum* v. *glandulosum*; sploh je znano, da je med obema vrstama dosti prehodnih oblik. Prim. Paulin, Die Farne Krains 1906, str. 18.

¹²⁾ Izven gozda raste na sosednem travniku posamično tudi *Dianthus deltoides* L. v območju kranjske flore redka vrsta.

¹³⁾ Ascherson u. Graebner, Synopsis der mitteleurop. Flora III. p. 712.

M. Schultze¹⁴), Fritsch¹⁵) in drugi pa jo smatrajo za samostojno vrsto.

Geografska razširjenost rastline obsega predvsem Nemčijo, del Nemške Avstrije (brez Koroške in Tirolske), sudetske dežele, Galicijo, Bukovino, nahaja pa se tudi v Italiji, Siciliji, na balkanskem polotoku, Mali Aziji, Transkavkaziji, Siriji, Mezopotamiji, Perziji in Severni Afriki.¹⁶) V splošnem ni torej nič manj razširjena kakor *O. laxiflora*, ki prebiva istotako na ozemlju srednjeevropske, mediteranske in ilirsko-pontiške flore. Vendar je porazdelitev precej različna; redka je močvirska kukavica ob obalah Sredozemskega morja; na Tirolskem, Koroškem, Goriškem, Istri in tudi Hrvaškem¹⁷) je sploh ni in povsod tam jo zastopa njena sorodnica. Nasprotno pa so zopet kraji proti severu, kakor n. pr. velik del Nemčije, kjer je baš nasprotno. V kolikor prihaja v poštev slovensko ozemlje, je znanih le dvoje, krajevno tesno omejenih nahajališč močvirske kukavice, kakor dvoje malih otočičev, povsod drugod jo nadomešča *O. laxiflora*. Ker sta torej pri nas obe vrsti doma, je bila prilika dana, opazovati njih svojstva in po možnosti dobiti vpogled v njih sorodstveno razmerje.

Rastlina na kostanjeviškem barju odgovarja v morfološkem oziru normalnemu tipu; nekaj raslin se je preneslo na tukajšnji botanični vrt. Oblika medene ustne, na kateri je podaljšana in izrobljena srednja krpa pravilno razvita, dolžina in oblika ostroge, kakor tudi drugi znaki so pri pretežni večini razcvetij, in pri posameznih razvetjih pri večini cvetov tipično izraženi. Tu in tam pa se opazuje že tendenca po varijacijah; stranski krpi sta ponekod s podaljšano in izrobjeno srednjo krpo zrastle, tako da je ustna videti dvokrpa in izjemoma je tudi ostroga proti koncu nekoliko zakrivljena in na koncu topa. Splošno pa se kostanjeviška rastlina po vpoštevanju vseh svojstev ne more drugače tolmačiti kot prava *Orchis palustris* Jacq. syn. *Orchis laxiflora* Lam. ssp. *palustris* Asch. et Gr.

Približno uro hoda od tukaj cvete istočasno v družbi z *Equisetum palustre* L., *Juncus articulatus* L. in *J. acutiflorus* Ehrh. na močvirnatih travnikih ob poti, ki pelje od železniške postaje Drenov grič proti Lesnemu brdu, orhideja iste oblikovne skupine, pri kateri pa so spremembe znatnejše. V kolikor sem mogel posamezne rastline primerjati, morem trditi, da na tem prostoru niti polovica razcvetij in posameznih cvetov ni tipično oblikovana; pregledal sem večje število rastlin in našel, da se poleg pravih medenih ust, nahajajo tudi oblike z veliko krajšo in manjšo srednjo krpo, z ostrogo, ki niti dveh tretjin plodnične dolžine ne dosega, kratka oblike cvetov, ki bi jih z isto pravico lahko prištevali redkocvetni vrsti, o katerih dobi opazovalec mnenje, da so to prehodne oblike, med obema vrstama.

Še manj enotno oblikovana je orhideja na močvirnatih travnikih pri Horjulu, kakor tudi na barju zahodno od železniškega postajališča Pre-

¹⁴) M. Schultze. Die Orchidaceen Deutschlands etc., 1894, Nr. 17.

¹⁵) Fritsch, l. c.

¹⁶) Ascherson, l. c.

¹⁷) F. Neillreich. Di Vegetationsverhältnisse von Croatien, 1868, str. 46.

serje; na obeh krajih se opažajo mnogoštevilne variacije, ki spominjajo zdaj na eno, zdaj na drugo vrsto. Primerjal sem tudi redkocvetno kukavico, nabrano na vlažnih mestih pri Podutiku v ljubljanski okolici, ki je bila svoječasno tudi kot taka objavljena,¹⁸⁾ in obratno našel, da se tudi tukaj poleg množine prave *Orchis laxiflora* nahajajo posamezne rastline s cvetnimi oblikami, ki se deloma približujejo zopet tipu močvirske kukavice. Glede časa, v katerem rastline na omenjenih nahajališčih cveto, je sicer težko govoriti o kaki bistveni razliki, vendar se da z ozirom na razvoj razcvetij sklepati, da se kukavica iz kostanjeviškega barja najkasneje razcvete; *O. laxiflora* je dostikrat že meseca maja v cvetju.

Po vsem tem bi bilo misliti, če ni orhideja na kostanjeviškem barju, pri Drenovem griču, Horjulu, Preserju in Podutiku le ena vrsta z mnogoterimi izpremembami. Na eni strani imamo rastlino pri Kostanjevici, ki ima po veliki večini vse morfološke znake tipične *Orchis palustris* Jacq., na drugi strani pa pri Podutiku ugotovljeno pravo *Orchis laxiflora* Laur., vmes pa prehodne oblike, ki se približujejo zdaj prvi, zdaj drugi vrsti. Ta opazovanja vzbujajo dvom, je li delitev rastline, v dve samostojni vrsti upravičena. Zdi se, da razlogi za tako delitev niso dovolj tehtni. Tega mnenja sta Ascherson in Graebner,¹⁹⁾ ki zastopata stališče, da gre le za eno vrsto, ki jo imenujeta *Orchis laxiflorus* in delita v dve podvrsti, *O. ensifolius* syn. *O. laxiflora* Lam., in *O. paluster* syn. *O. palustris* Jacq. Pripominjata pa, da bi bilo še umestneje, če bi se smatrala močvirska kukavica le kot pasma od prve. Tukajšnja opazovanja se vjemajo s tem naziranjem. Morfološka nestalnost v obliki medene usne in plodnice, prehodne oblike, ki gotovo niso hibridnega izvora, in nedostajanje drugih bolj ostro izraženih razločkov, otežuje ono omejitve, ki je med vrstami potrebna, ako nečemo, da trpi jasnost sistema. Ako vprašamo po vzrokih, ki so dovedli do ločitve obeh oblik, ne smemo prezreti lokalnih razmer, v katerih se nahajajo naše rastline.

Kostanjeviško barje leži sredi gozda, je še zelo mokro, in ima šotna tla, na katerih še dosti krepko uspevajo *Sphagna*. Zelo mokra tla vplivajo na vegetacijo kot mrzla tla, in se ta del barja lahko v tem pogledu smatra kot hladnejši za rastlinstvo. Tudi nahajališče pri Planini se mora po kakovosti tal in geografski legi smatrati za izrazito hladen kraj. Morda je ta okolnost pripomogla, da se je rastlina na teh krajih do danes v tej obliki ohranila. Gotovo je, da ji ugajajo v sicer enakih okolnostih hladnejša, in sicer šotnata²⁰⁾ tla, in znano je tudi, da gre *O. palustris* v višino do 530 m in še več, dočim je *O. laxiflora* večinoma le prebivalka nižav in večjih dolin,²¹⁾ ki raste na navadnih močvirnatih travnikih. Sicer je za slovenske kraje dokazana izjema, kajti po Paulinovi²²⁾ ugotovitvah vspeva *O. laxiflora* pri nas še v nadmorski

¹⁸⁾ Paulin, l. c.

¹⁹⁾ Ascherson, l. c.

²⁰⁾ Schultze, l. c.

²¹⁾ Ascherson, l. c.

²²⁾ Paulin, l. c.

višini preko 1000 m. Take izjeme pa nas ne smejo presenetiti, ker je znano, da gredo nižinske in celo termofilne rastline v naših krajih dostikrat v znatne višine, ako je krajevna lega drugače ugodna in jim to omogoča. Splošno se lahko trdi, da velja, če sodimo po nahajališčih v srednji Evropi *O. palustris* bolj kot severna in hladnejšim razmeram prilagodena, *O. laxiflora* pa bolj kot južna zastopnica tovrstne orhideje,²³⁾ in Fritsch²⁴⁾ navaja v najnovejši izdaji svojega dela nahajališča prve na Češkem, Moravskem, Šleziji, Nižje in Zgornje Avstrijskem, Štajerskem in Kranjskem, nahajališča druge pa na Južnem Tirolskem, Koroškem, Kranjskem in Primorskem (nahaja se pa tudi v severni Italiji in na Hrvaškem). Geografska ločitev obeh oblik je torej za srednjeevropsko ozemlje precej jasno začrtana. Seveda ni s tem rečeno, da so navedeni podatki zadostna podlaga za vsestransko rešitev problema, marveč le poskus delne pojasnitve.

Konečni zaključek se da ugotoviti z naslednjim:

1. Na ljubljanskem barju raste poleg dosedaj znane in objavljene redkocvetne kukavice tudi njena najbližja sorodnica *Orchis palustris* Jacq., in sicer pri Kostanjevici v tipični obliki.
2. Poleg obeh glavnih tipov se nahajajo na ljubljanskem barju, zlasti ob njega robovih, tudi manj določno karakterizirane rastline, ki jih je smatrati za prehodne oblike, približajoče se zdaj eni, zdaj drugi izmed glavnih oblik.
3. Dejanske razmere, kakor so se našle na omenjenih nahajališčih v ljubljanski okolici, ne odgovarjajo naziranju, kakor da bi bila *O. palustris* Jacq. samostojna vrsta (species), ampak podpirajo mnenja onih, ki jo smatrajo le za podvrsto (subspecies) ali pasmo *O. laxiflora* Laur.

Podvrste značijo glasom Wettsteina²⁵⁾ najmlajše enote rastlinskega sistema, ki spominjajo po svojih prehodnih oblikah na vrsto, od katere so se odcepile; približno isto pomeni tudi izraz pasma, le da se uporablja ta izraz večinoma samo pri kulturnih rastlinah. Potemtakem se sme tudi kot verjetno smatrati, da je *O. palustris* v filogenetičnem oziru mlajšega izvora nego *O. laxiflora*, in se je od nje odcepila morda pod vplivom podnebja kake hladnejše geološke dobe ali drugih v enakem smislu učinkujočih lokalnih okolnosti.

Dodatno naj omenim še glede močvirske vijolice (*Viola palustris* L.), da je sicer že Fleischmann²⁶⁾ zaznamoval njena nahaja-

²³⁾ Dozdevno nesoglasje bi utegnila vzbuditi okolnost, da se *O. palustris* nahaja tudi v južni Evropi, Severni Afriki in zapadni Aziji. Treba pa je upoštevati lego teh nahajališč, nadmorsko višino, kakovost tal in druge prilike, ki tudi tukaj na rastlinstvo diferencialno vplivajo, ne samo v termofilnem smislu, ampak tudi obratno. Marsikatero teh nahajališč se mora z ozirom na potrebe rastlinskega življenja navzlic izrazito južni legi in večji bližini ekvatorju, smatrati kot hladno, kjer morejo uspevati tudi nekatere bolj severne rastline.

²⁴⁾ Fritsch. Exkursion, 3. Aufl., 1922, str. 761.

²⁵⁾ Wettstein. Handbuch der systematischen Botanik, 1911, str. 14.

²⁶⁾ Fleischmann, Übersicht der Flora Krains, 1844, str. 155.

lišča na ljubljanskem barju in da jo, kar pa meni ni bilo znano, in nakar me je opozoril prof. Paulin, tudi Voss omenja z izrecno označbo nahajališča »auf dem Sphagnetum Kostanjevica bei Bevke«, ker živi na njej gliva *Septoria Violae Westd.*²⁷⁾ da pa je postala v zadnjih desetletjih redka in bržkone je iz celega ljubljanskega barja tukaj še zadnji in edini ostanek. Znano je razun tega tudi nahajališče pri Žireh (Paulin po ustnem sporočilu), kjer sem jo pred nekaj leti še imel priliko videti. Na kostanjeviškem barju živi *V. palustris* izključno le med šotnimi mahovi v neposredni bližini z našo orhidejo, in cvete mesec dni pozneje kakor *V. uliginosa*; tudi sicer je že na prvi pogled radi okroglo ledvičastih listov, neprirastlih prilistkov, in manjših blede modrih cvetov ni mogoče s poslednjo menjati.

Evropski los, *Alces alces* L.

iz jame »pri Glažuti«.

Dr. Fran Kos — Ljubljana.

(Prirodopisni oddelek deželnega muzeja.)

Leta 1913. so zasledili člani društva za raziskavanje jam v jami »pri Glažuti« (km 31.1 ob cesti v Ribnico) množino raznovrstnih kosti. O tem so obvestili muzejsko ravnateljstvo, ki je poslalo tja preparatorja Fr. Dobovška. Ta je prekopal označeno mesto v jami ter spravil kosti v muzej. Na priporočilo takratnega asistenta prirodopisnega oddelka dr. Gv. Sajovica je poslalo muzejsko ravnateljstvo dve lobanji prof. Ablu v paleobiološki institut dunajske univerze s prošnjo, da jih določi, Ostale kosti so shranili v muzejski kleti.

Spomladi leta 1921. sem pregledal zaboja kosti ter se odločil, da uporabim to gradivo in ga razstavim v muzejskih zbirkah. Stopil sem v stik s prof. Ablom. V tej zadevi je posetil prof. Abلاغ. svet. dr. Mantuani. V poletju istega leta je muzej prejel zaboj z dvema po docentu dr. Antoniusu determiniranima lobanjama.

Prva je bila od evropskega losa (*Alces alces* L.), druga pa fragment konjske lobanje. Več Antonius ni mogel ugotoviti na podlagi omenjenega ostanka.¹⁾

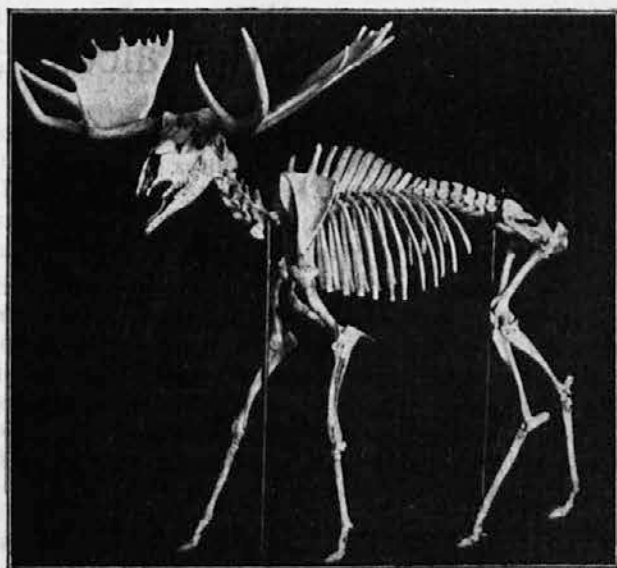
V jeseni in pozimi 1921. sem proučil izkopano kostno gradivo. Izkazalo se je, da so bili v jami, iz katere so bile prinesene kosti, trije losi,

²⁷⁾ Voss, Mycologia carniolica IV. Mitth. des Musealvereines für Krain, 5. Jahrg. 2. Abth. 1892, str. 27.

¹⁾ Gospodoma dvorn. svetniku prof. Ablu in docentu dr. Antoniusu bodi, na tem mestu izrečena iskrena zahvala za ljubeznjivost, da sta se zainteresirala za poslani material.

in sicer ena dobro ohranjena oblika, vendar brez spodnjih čeljustnic, le s fragmenti rogovja in brez nekaterih delov *metatarsusa*, *tarsusa*, *metacarpusa* in *carpusa*. Med kostmi sta bili dalje dve več ali manj dobro ohranjeni spodnji čeljustnici dveh drugih losov ter fragmenti okončin, grodnice in nekaj vretenc. Kakor omenjeno, so našli v jami tudi fragment konjske glave. Poleg tega so dobili še dele srnjakovega okostja in del zgornje čeljustnice drugega srnjaka z dvema predmeljakoma in tremi meljaki. Vrhutega so bili istočasno izkopani deli skeleta, ki utegne biti jelenov; lobanja ni ohranjena, ostalo kostno gradivo pa je precej zdrobljeno. Vse to pa je nedvomno mlajše kakor kosti losov.

Pozimi 1921. in 1922. sem kosti dobro ohranjenega losa uredil in sestavil. Spomladi 1922 je bil alces definitivno montiran in z nekaterimi posnetki izpopolnjeno okostje postavljeno v geološko-paleontološko dvorano muzejskih zbirk. (Slika 1.)

Slika 1. (po fotografiji)

Evropski los - *Alces alces* L.

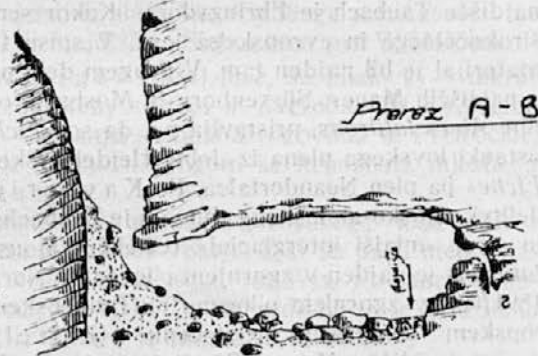
Abel-Antoniusova determinacija se je glasila: *Alces alces* L. V literaturi — in to tudi najnovejši — vlada glede imena precejšnja netočnost. Z ozirom na kasnejšo uporabo literature hočem v kronološkem redu omeniti nekaj alces-nomenklature, ne da bi pri tem zasledoval pravo ime s stališča prioritete. *Cervus alces* L., Cuvier 1829; — *Alces palmatus* Gray (*Cervus alces* L.), Leunis — Ludwig 1883; — *Cervus alces (fossilis)* H. v. Meyer, Gorjanović — Kramberger 1884; — *Cervus alces* Lin. (= *Alces palmatus* Ham. Smith), Zittel 1891—1893; — *Alces* Ham. Smith, Zittel 1911; — *Cervus alces* L., Abel 1912; — *Cervus alces [Cervus (Alces) alces]*, Kayser 1913; — *Alces palmatus*

Abel 1914; — *Alces alces* L., Bromer 1914; — *Alces alces* L. (*palmatus machlis*), Brehm — zur Strassen 1916; — *Alce (Alces) alces* L. (*palmatus Gray*), Claus — Grobben 1917; — Soerglu (1922) je »Elch« enkrat *Alces palmatus* (tabela, str. 6–7), drugič *Alces latifrons* (str. 61). Iz celotnega tega spisa (1922.) in iz onega 1912. pa sodim, da misli Soergel v I. delu poglavja o »Elchu« na evropskega (*Alces alces* L.) in ne na širokočelnega losa (*Alces latifrons*). Zdi se mi neverjetno, da bi Soergel zamenjal obliki, posebno, ker je ravno on leta 1912. poskusil dokazati, da varijeteti stepni los (*Steppenelch*) in gozdni los (*Waldelch*) *Alces latifrons* nista predhodnika evropskega »gozdnega« losa (*Alces palmatus* L.), kakor se je trdilo, ampak da izhaja *Alces alces* L. od intermedierne gozdne oblike *Alces latifrons*, ki je Soerglu znana iz Mosbacha.

Glede slovenskega imena »orjaški los«, *Riesnelch (Alces palmatus — Cervus alces)*, ki ga je Seidl uporabil leta 1912., mislim, da bi ne kazalo uporabljati označbe, ki pristoja losu (*Alces gigas* Mill, der *Riesnelch*), živečemu na Alaski in poluotoku Kenai v Severni Ameriki. Najprimernejši se mi zdi še »evropski los« (zur Strassenov »*Europäischer Elch*«), in sicer zato, ker še najbolj odgovarja zemljepisni razširjenosti te živalske oblike, bodisi fosilne, bodisi recentne.

Kakor je razvidno iz priložene skice (Slika 2.) —, (dobil sem jo najprej pri g. Kunaverju, in potem to tu uporabljeno, po inženjerju Pícku točno izdelano, —

pa pri gosp. dvor. svet. dr. Mantuaniju — za kar se tema gospodoma iskreno zahvaljujem) se razširi lijašta, okroglo 12 m globoka jama »pri Glažuti« v svojem spodnjem delu podmolasto na eno stran. Dolžina spodnjega dela jame od skladov v lijaku do nasprotnega konca podmola ima nekaj nad 18 m. Dno lijaka je v poševnem nasipu deloma zasuženo z gruščem, odkrhnjenim od lijakovih sten, deloma s kamenjem, peskom, prstjo in raznimi organskimi snovmi, kar in kakor je pač padlo z vrha. Dno podmola pokriva grušč, ki se je odkrhal v dolgih dobah od podmolovega stropa.

Slika 2. (po črtazu ing. Pícka)
Prerez jame »pri Glažuti«.

Pod tem gruščem so bili pokopani losi. Starosti skladov, od katerih se je odkrhal grušč, nisem določil na mestu sam. Po izpovedi našega jamarja Kunaverja, ki je bil pri najdbi losovskega materiala, in po Hauerjevi geološki karti je jama »pri Glažuti« v triasu. Inženjer Píck jo je v situacijski skici zarisal v triadnih školjčnih apnencih. Točnejših podatkov o skladih nimam.

Težko je reči kaj pozitivnega o starosti kostnega gradiva. Kemična metamorfoza kosti je bila na različnih mestih različna, kakor je bil kostni

materijal več ali manj pristopen zraku in vodi. S tega stališča je najenotneje ohranjen v geološko-paleontološki dvorani deželnega muzeja razstavljeni los. Mislim, da so anorganski infiltrati, kolikor prihajajo v poštev, prej produkti kemične metamorfoze kosti samih, nego produkti izlužnih obkrožujočih mineralnih drobcov. Inkrustacij sploh ni nobenih. Mnogo kosti je sprhnelo popolnoma, mnogo le deloma. Odtod manjkajoči deli skeletov ostalih dveh živali in najbrž tudi konja. Da manjkajo nekatere koščice *tarsusa*, *carpusa*, *metatarsusa*, prstov etc., in sicer dosti dobro ohranjenega losa, pa pripisujem težkočam pri kopanju in zbiranju materiala.

V petrifikaciji kaže ostali izkopani material graduelne različke. Drugih organskih ostankov, ki bi bili fosilni in vodilni ter bi pričali o starosti našega osteološkega gradiva, nismo dobili. Zaenkrat smo navezani le na poljubne dedukcije, ki so pa relativne vrednosti z ozirom na starost drugih najdišč in zadevnih fosilnih, oziroma subfosilnih predmetov.

Po K l a a t s c h e v e m mnenju (1902/5) ni dokazano, da je *Alces alces* L. (*Cervus alces*) sploh bival za ledene dobe v srednji Evropi. P o h l i n g (1907) se ne izraža točno za srednjo in severno Evropo, omenja le, da so živele številne in različne oblike jelenov v južni in zapadni Evropi do Angleške v dobi norfolškega interglaciala. Deloma so bili to predhodniki pleistocenih vrst orjaškega jelena (*Megaceros euryceros* Aldrov) Zittel (1911) in evropskega losa (*Alces alces* L.). Soergel navaja najdišče Taubach in Ehringsdorf. Kakor sem omenil, rabi ime »Elch« za širokočelnega in evropskega losa. V spisu (1922) ne pove, kateri fosilni material je bil najden tam. V drugem delu poglavja o »Elchu«, kjer govori o najdiščih Mauer, Süssenborn in Mosbach, omenja — prvič in zadnjič — ime *Alces latifrons*, pristavlja pa, da so »Elchreste« iz najdišča Mauer ostanki lovskega plena iz dobe Heidelberškega človeka, »Ehringsdorfer Elche« pa plen Neandertalca. Po K a y s e r j e v i geološko-arheološki razdelitvi nemško-alpinskega diluvija je Taubachski material »mlajši diluvij«, in sicer »mlajši interglacial« (Chelléo - Moustérien po Hoernesu). *Alces latifrons* je najden v zgornjem pliocenu v Norfolku na Angleškem (Zittel 1891/93), v zgornjem pliocenu na Francoskem (Soergel, 1912) in »evropskem spodnjem pleistocenu« (Zittel 1911); Soergel (1912) navaja najdišča Mauer, Süssenborn in Mosbach. Po Soerglu (1912) je doseglo rogovje oblike *Alces latifrons* v I. interglacialu višek razvoja, v kasnejših dobah pa širokočelni los ni živel.

V razpredelnici ledenih dob po geoloških periodah i. t. d. navaja Soergel (1922) širokočelnega losa (*Alces latif.*) v preglacialu, dalje v poznejšem k preglacialu spadajočem »Günz-Mindelovem« interglacialu (doba Heidelberžana, Soergel 1922) in prvem glacialu. *Alces alces* L. je v Soerglovi tabeli prvič omenjen v drugem interglacialu, t. j. v dobi Neandertalca (Soergel 1922). Sledi, da se nanašajo vsi Soerglovi (1922) podatki o »Elchu« v zvezi z najdiščem Taubach na evropskega losa, *Alces alces* L. v zvezi z najdiščem Mauer, Süssenborn in Mosbach pa na širokočelnega losa *Alces latifrons* (v splošnem pomenu). P o h l i n g je (kakor pravi Soergel) opisal rogovje Taubachskega losa. Te razprave nisem mogel dobiti. Kayser (1913) navaja fosilne ostanke

Alces alces L., zobovje in dele okostja iz Rixdorfskih peščenih plasti mlajšega interglaciala pri Berlinu.

Mladodiluvijalni (Chelléo-Moustérien, Hoernes 1903) so losovski ostanki nižjih plasti »Mamutove jame« pri Krakovu. Losji iz višjih plasti te jame pa so že mlajši (Magdalénien). V to zadnjo dobo stavi Kiernik (1912) — po Ossowskem — tudi ostanke evropskega losa (*Cervus alces fossilis* — *Alces alces* L.) iz Maszycke jame pri Ojcówu.

Iste starosti (Magdalénien) je *Alces alces* L. iz jame »Wildscheuer« pri Steedenu ob Lahni. V Moravski Šipiški jami je ločiti tri kulturne stopnje; spodnji dve plasti (Chelléo-Moustérien in Solutréen) sta brez losovih ostankov, zgornja (Magdalénien) pa je vsebovala fosilno gradivo losa *Alces alces* L. (Hoernes 1903). Soergel (1912) navaja tudi Čertovo diro (blizu Šipiške jame) kot najdišče losa. Ta jama ima tudi dve kulturni stopnji. Soergel ne omenja točno plasti in ne species losa. Dalje so fosilni evropski losi Moravske zastopani v favni najdišča Predmost (Solutréen, Hoernes 1903). Soergel (1922) navaja v razpredelnici brez označbe kraja evropskega losa še v postglacialu (Azilien) in v geološki sedanjosti.

Keller omenja losovo rogovje iz »Wildes Loch« na Štajerskem. Gospodu prof. Walterju Schmidu se najsrčneje zahvaljujem za sledeče podatke: V graškem muzeju — geološki oddelek — je losovo rogovje (*Alces alces* L.) iz »Wildes Loch« na gori »Greibenzen« ob meji Koroške in Štajerske, nekaj losovskih kosti iz najdišča »Grubegg pri Aussee« ter eno celo rogovje in fragment iz najdišča »Siebenseen pri Wildalpen«.

Gorjanovič-Kramberger (1884) piše, da imajo v — takrat še združenem mineraloško-geološkem muzeju v Zagrebu »od ove liepe vrsti« — t. j. *Alces alces* L. — lubanju sa obima rogovima iz Preloščice, dar g. Würtha, komad lubanje sa lijevim rogom sa nepoznata mjesta, a izim toga jošte tri osamljena roga.«

V Sloveniji sta znani dosedaj dve najdišči evropskega losa (*Alces alces* L.). Seidl (1912) omenja ljubljansko barje, kjer so našli med ostalinami stavb na koleh nekaj kosov alcesovega rogovja. Po starosti nedvomno že aluvij, kakor poroča Seidl. Temu najdišču se je pridružilo še ono v jami »pri Glažuti«, iz katere je muzejski material.

Iz peščenih plasti pri Rixdorfu blizu Berlina nam Kayser (1913) navaja sledečo z evropskim losom istodobno favno: *Elephas primigenius*, *Rhinoceros antiquitatis*, *Rangifer groenlandicus*, *Megaceros giganteus*, *Cervus alces*, *Cervus elaphus*, *Bos primigenius*, *Bison priscus*, *Ovibos fossilis*, *Equus caballus*, *Ursus* i. t. d. Iz raznih pleistocenih najdišč je znan tudi srnjak, *Cervus capreolus*. Ker je glažutni *Alces alces* L. bil najden z ostanki dveh srnjakov, jelena in fragmentom konjske glave, bi hotel mogoče kdo sklepati iz tega in iz primerov drugih najdišč na starost najdbe. To najbrže ne pojde. Okostje srnjaka in jelena je moglo le malo časa ležati v jami. Fragment konjske glave, ki ji Antonius ni mogel določiti vrste, pa je, sodeč po zunanosti, mlajši od losovskega materiala. Vprašanje starosti ostane torej zaenkrat odprto.

Sodim, da so prišli glažutni losi v jamo na ta način, da so pri diru skozi gozd — v mraku ali ponoči — strmoglavili v prepad ter se potem,

težko ranjeni — razbiti lični del lobanje — še nekoliko zavlekli v podmol, kjer jih je zalotila smrt in sčasoma pokrili grušč podmolovega stropa. Kakor pripoveduje Obermaier (1911/12), se *Alces alces* L. potika poleti po močvirjih, na zimo pa poišče suhih krajev. Temu stališču odgovarjata najdišči na Barju in visokem svetu Glažute.

V kateri dobi je *Alces alces* L. pri nas izumrl, ni dognano. Zur Strassen (1916) pripoveduje, da je bil v diluviju razširjen do severne Italije, ni ga pa bilo južno od Pirenej, Balkana ter v srednji in južni Italiji. Cezar ga je baje poznal iz Hercinskega gozda.

V 14. stoletju je živel še na Češkem, leta 1540. na Pomoranskem. Na Saškem je bil zadnji ustreljen 1746., v Galiciji 1760., v Šleziji 1776. V lovišču Ibenhorst pri Tilsitu je ohranjen vsled svoječasne kraljeve naredbе najbrže do danes. Zur Strassen navaja še druge kraje, povsod pa gre le za živali varstvenih parkov. Prosto razširjen je evropski los, — kakor pripoveduje zur Strassen, — v gozdnatih deželah severne Evrope in Azije, od vzhodne Prusije preko evropske Rusije, po velikem delu Skandinavije med 59. in 67. stopnjo severne širine in v vsi Sibiriji. Severno je razširjen prav do tja, dokler raste drevje, južno, dokler dopušča gorovje.

V naslednjem podajam pregled esteološkega gradiva izkopanih losov. Pri prvem, ki je v celoti precej dobro ohranjen, montiran in razstavljen v muzeju, — imenujem ga kratko *alces I.*, — hočem navesti le manjkajoče kosti ter stanje nekaterih ohranjenih, v kolikor je to mogoče po vnani morfolgiji, n. pr. pri lobanji. Pri ostalih dveh, — *alces II.* in *alces III.*, — pa se zaenkrat omejujem na pregled in najpotrebnejši opis ohranjenega kostnega gradiva.

Alces I.

Montirano okostje je pri najvišjih trnkah prsnih vretenc visoko 1.68 m. Kosti glave. Levi del *praemaxillare* pogrešamo popolnoma, desni pa je deloma ohranjen ob zgornjem delu zgornje čeljustnice. *Maxillare* ima še vse zobovje. Postmolarnej del pod zygomaticom pa je na obeh straneh odkrhnjen. *Palatinum* ima udrt sprednji del na desni in oba zadnja dela. *Vomer* je razen malenkosti spodaj dobro ohranjen. *Conchae nasi* so zdrobljene, ostali so le majhni fragmenti. *Arcus orbitalis* je razdrt na obeh straneh. *Arcus zygomaticus* je zdrobljen le na desni strani. Obojestransko je zdrobljena *bulla ossea (tympanica)*. *Mandibulare* manjka *alcesu I.* popolnoma. Sodeč po ostalih ličnih kosteh je bila zdrobljena že pri padcu v prepad, pri izkopavanju pa se najbrž niso ozirali na eventuelne male delce. Po mojem mnenju bi se lahko ohranili vsaj zobje. Montirani los v muzeju ima *mandibulare* drugega večjega losa (*alcesa III*) iz istega najdišča. Ta pa ima oddrobljeno *processus coronoideus mandibulae*.

Rogovje: Horizontalna čelna izrastka sta okrnjena. Od vsega rogovja je ohranjenih več manjših delov. Največji fragment tvori sprednji in ob notranjem robu deloma srednji del leve lopataste veje. Zgornja trdna plast s plitvimi žlebiči je dosti dobro ohranjena, spongiozna je reducirana na minimum, spodnja trdna plast pa je izginila popolnoma na

celi ohranjeni ploskvi. Spodnji zoženi notranji del fragmenta pričinja na mestu, kjer prehaja polagoma okroglasto vejno deblo v srednjo lopato. Notranji lok meri, vštveši nekaj centimetrov odkrhnjenega spodnjega notranjega robu, 40 cm, tetiva 32 cm. Debelina lokovega trdnega robu znaša v prvi tretjini loka 2,5 cm. Ker je na spodnji strani izginila trdna in spongiozna plast, je rob spodaj deloma žlebast. Debelina ostale ploskve je na sredi okoli 1 cm, proti zunanjemu robu pa se tanjša vsled popolnoma manjkajoče spongiozne in spodnje plasti. Radi gruščevega pritiska je dobila ploskev, ki meri na najširšem mestu približno 18 cm, tri razpoke in je njen srednji del upognjen navzdol. Parožkov nima ta fragment nobenih več, le na enem mestu je še sled konkavnega zunanjega robu, ki je na spodnji strani žlebast iz istih vzrokov kakor že omenjeni notranji. Drugi fragment je srednji del lopate. Dolg je 20 cm, širok 11 cm. Spodnja trdna plast z globljimi žlebiči tvori osnovo. Zgornja trdna plast s plitvejšimi žlebiči meri ploskovno jedva polovico spodnje. Spongioza je deloma ohranjena. Izmed drugih ostankov rogovja sta dva parožka odlomljena od osrednje lopate, eden od zadnje. Prvi je dolg v tetivi 20 cm in ima v najširšem delu premer 2,5 cm. Ta meri z delom zadnje lopate približno 17 cm, sam pa le kakih 8 cm. Njegov premer znaša 2,5 cm. Preostalima ostankoma parožkov ni mogoče določiti mesta na lopati rogovne veje, ker tvorita pravzaprav le še konice parožkov. En tak kos meri v dolžini 6, drugi 7 cm. Premer je pri obeh približno 2 cm. Poleg tega je še nekaj koščkov zgornje, oziroma spodnje trdne plasti.

Ker iz teh fragmentov ni bilo mogoče rekonstruirati montiranemu losu takih oblik rogovja, da bi si ustvaril gledalec pravo sliko lobanje losa — samca, sem se odločil za posnetek, ki nam ga je dobro napravil g. prof. R e p i č po desni veji losovega rogovja, ki jo hrani muzej.

V h r b t e n i c i pogrešamo vsa repna vretenca. B r o n n - G i e b e l (1874—1900) navaja za eno obliko *Alces alces* L. štiri, za drugo pet križnih vretenc. V ljubljanskem muzeju montirani *alces* jim ima 5.

S p r e d n j i o k o n č i n i. Na levi sprednji nogi manjkajo *carpalia* od II. do V. Nadomeščeni so s posnetkom. Za proksimalni del *metacarpusa* V. navaja L e u t h a r d t (1890) kratke, nekaj milimetrov dolge, s kanonom (*metacarpus* III. in IV.) zrasle koščice. V našem slučaju je proksimalni *metacarpus* koščica 0,4 do 1 mm debela, 5 cm dolga, proksimalno 0,8 mm široka in z *metacarpusom* IV. tesno zrasla. Ablova (1912.) slika *metacarpusa* V. se približa še manj kot L e u t h a r d t o v opis in slika dejanskemu stanu pri naši obliki. Distalni *metacarpus* II. in V. manjkata s prstnimi falangami vred na obeh okončinah in nista na montiranem skleletu nadomeščena s posnetki. Proksimalna *ossa sesamoida* desne sprednje okončine manjkajo vsa, na levi pa trije komadi.

Z a d n j i o k o n č i n i. Desni *fibula-rudiment* je ohranjen, levega ni in je nadomeščen s posnetkom. Za *cuneiformia* velja v splošnem, da sta pri jelenih in rogarjih *meso-* in *ectocuneiforme* zrasla, medtem ko ostaja *entocuneiforme* prost. Izjeme tvori le družina žiraf, pri katerih so vsa tri *cuneiformia* zrasla. Zelo zanimivo je za našo obliko *alces I*, da ima

tri *cuneiformia* desne noge zrasla v eno kost.¹⁾ Na levi nogi pogrešamo *cuneiformia*, ki so nadomeščena s posnetkom

Tudi *metatarsus* II. naše oblike ne odgovarja načelom, ki jih zastopa osteološka literatura, ampak je skorjasta, dolga, skoro tretjino kanona zavzemajoča kost, ki objemlje *metatarsus* III. deloma od medialne, deloma od plantarne strani in tvori proti delu (*ento-*) *cuneiforme* fino faseto²⁾.

Falangi metapodijev obeh okončin so se v jami poizgubili in niso nadomeščeni s posnetki. Manjka tudi tretja falanga, četrte metatarsalne vrste leve okončine. Nadomeščena je s posnetkom. Proksimalna *ossa sesamoidea* manjkajo na levi nogi vsa, na desni polovica. Nadomeščena niso.

Alces II.

Pri tej in ostali obliki *alces* III. navajam le preostalo osteološko gradivo in njegovo stanje.

Mandibulare alces II je opisana pri *alces* I, za katerega je prevelika. Ker so kosti *alces* II večje od kosti *alces* I, jo pripisujemo prvemu.

Ohranjeno je sedmo vratno vretence ter del petega. Izmed prsnih vretenc je ohranjeno 3. do 6. ter 8. in 11. Dosti dobro so ohranjena sledeča leva rebra: 1., 5., 6. in 7. ter desno 4., 9., 10. in 11. Poleg tega je še nekaj fragmentov. Od grodnice je ohranjena spodnja konica (*processus ensiformis*) in del srednjega meča (*corpus sterni*). Od okončin je dobro ohranjen levi *humerus*, *ulna* in *radius*. Desni *humerus* ima zdrobljen *caput* in *tuberculum minus*. Desni *radius* je v distalni polovici prelomljen, istotam tudi *ulna*, kateri je *olecranon* popolnoma odkrnjen. Levi *tibiji* je proksimalna polovica odlomljena in izgubljena. Ohranjen je desni *calcaneus* in *metatarsus*. Slednji je koosificiran s *cubo-naviculare* in *cuneiforme* I.—III. Sinostoza je patološka³⁾. Poleg tega sta dorzalni fragment srednjega dela *metacarpusa* in dorzalni fragment srednjega dela *metatarsusa* edina ostanka oblike *alces* II.

Alces III.

Desna stran *mandibulare* je le deloma ohranjena. Oddrobljen je ves *mentum*, kočnjaki pa so ohranjeni vsi. Odkrnjen je dalje *processus coronoideus*, *condylus mandibulae* ter deloma *ramus* in *angulus mandibulae*. Levi del je ohranjen boljše. Manjkajo mu sekalci, kočnjaki so vsi ohranjeni, v zgornjem delu pa je nekoliko odlomljen *processus coronoideus*. Edini ostanek te oblike je še kake tri decimetre dolg dorzalni fragment srednjega dela *metatarsusa*.

Izključeno ni, da pripada *mandibulare*, katero pripisujem, ozirajoč se na velikost ostalih kosti, *alcesu* II., mogoče *alcesu* III. V obeh slučajih pogrešamo lobanji in je vsaka primerjava izključena. Edini fragment *alcesa* III. — dorzalni del *metatarsusa* — pa ne zadostuje. Tudi glede drugih fragmentov od ostankov obeh skeletov bo veljalo isto.

¹⁾, ²⁾ Obširnejša razprava »*Synostose im Tarsus und Reduktion im Metatarsus von Alces alces* L« izide v »*Zoologische Jahrbücher*«.

³⁾ Več pod zgornjim naslovom v »*Zoologische Jahrbücher*«.

Navedeni ostanki alcesovih skeletov prikazujejo v nekaj slučajih prav zanimive osteološke posebnosti, t. j. sinostoza v tarsusu in redukcija v metarsusu. V ostalem pa se mi je zdelo važno, baviti se intenzivneje z najdiščem in najdbo že zato, ker reprezentirajo kosti muzejskih losov del slike nekdanje pri nas izumrle favne, izpričujejo izvestno točko zemljepisne razširjenosti teh oblik po naših krajih in tvorijo vsled tega znamenit objekt našega muzeja.

Literatura.

- Abel O., Grundzüge der Palaeobiologie der Wirbeltiere. Stuttgart, 1912.
 — Abel O., Die vorzeitlichen Säugetiere. Jena, 1914. — Abel O., Die Stämme der Wirbeltiere. Berlin und Leipzig, 1919. — Baur G., Zur Morphologie des Carpus und Tarsus der Wirbeltiere. Zool. Anzg. VIII. 1885. — Boas J. E. V., Ueber den Metatarsus der Wiederkäuener. Morph. Jahrb. Bd. XVI. Heft III. (1890). — Giebel C. G., Leche W., Mammalia. Bronns Klassen und Ordnungen der Thiere. Leipzig, 1874, 1900. — Gorjanović - Kramberger D., Fossilni sisari Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Rad Jugosl. akademije knj. 69. Matem. prirodosl. razred. Zagreb, 1884. — Hoernes M., Der diluviale Mensch in Europa. Braunschweig, 1903. — Kayser E., Lehrbuch der Geologie. II. Teil, 5. Aufl. Stuttgart, 1913. — Keller O., Die antike Welt. Erster Band: Säugetiere. Leipzig, 1909. — Kiernik E., Materialien zur Paläozoologie der diluvialen Säugetiere Polens. T. III. Reste einer Saiga-Antilope aus der Maszycka-Höhle bei Ojcow. Bulletin international de l'Académie des sciences de Cracovie. Cl. d. sc. math. et natur. S. B. N. 7 B. 1912. — Klaatsch H., Entstehung und Entwicklung des Menschengeschlechtes. Weltall u. Menschheit, Bd. II, 1902—1905. — Leuthardt F., Ueber die Reduktion der Fingerzahl bei Ungulaten. Zool. Jahrb. Abt. System. Bd. V. Heft I, 1890. — Martin P., Lehrbuch der Anatomie der Haustiere. Bd. III. II. Aufl. Stuttgart, 1919. — Obermaler H., Der Mensch aller Zeiten. Bd. I. (Der Mensch der Vorzeit). Berlin-München-Wien, 1911—12. — Pohling H., Eiszeit und Urgeschichte des Menschen. — Leipzig, 1907. — Seidl F., Širokočelni los (*Alces latifrons*) v starejši diluvijalni naplavnini ljubljanskega barja. Carniola I. III., zv. 4. (1912). — Soergel W., Das Aussterben diluvialer Säugetiere und die Jagd des diluvialen Menschen. Jena, 1912. — Soergel W., Die Jagd der Vorzeit. Jena, 1922. — Strassen O., Säugetiere. Bd. IV. Brehms Tierleben. 4. Auflage. Leipzig-Wien, 1916. — Zittel A. K., Palaeozoologie. IV. Bd. — Handbuch der Palaeontologie. I. Abtlg. München und Leipzig, 1891—93. — Zittel A. K., (Broili, Koken, Schlosser) 1911., Vertebrata. Grundzüge der Palaeontologie. München und Berlin, 1911.

Naše ujede.

Dr. Janko Ponebšek.

Kragulj, astur palumbarius L.

(Dalje.)

To po imenu najbolj znano ujedo pozna ljudstvo, pa tudi lovec in ornitolog v življenju najmanj. Sicer se nahaja pri nas — vsaj na roparskih pohodih in na preseljevanju — povsod; kdor ga pa ne pozna natančno letečega v zraku, kdor ni večš takozvanim vranjim svarilnim klicem, kdor ni perutninar, kdor ne zna prav nastaviti skobca ali ne zna najti njegovega gnezda v temnem gozdu, temu ostane življenje te ujede s tajinstveno kopreno zastrto še bolj kakor sokola selca. Tako nekako uvaja odlični nemški ornitolog O. Kleinschmidt svojo študijo o kragulju. Ker mora imeti kragulj za svoje roparske pohode precej prostrano lovišče, kjer ne trpi nobenega tekmeca, je nadaljnji vzrok, da je njegovo življenje samo izurjenim opazovalcem neprikrito. Vrhutega je kragulj v tej in oni pokrajini stalen, drugod se zopet izvzemši dobo paritve klati okoli, ali pa je izrazit selilec, zato je njegovo razširjenost težko natančno dognati, temveč le v približnih, splošnih obrisih.

Kragulj živi po srednji in severni Evropi do 70° sev. širine in v severni Aziji do daljnega vzhoda z Japonsko vred. O selitvi pride do južne Španije, do severnega Maroka okoli Tangerja, do Tunisa in Alžira in do pokrajini ob Nilu, do Grške in Italije, kjer je pa že redka prikazen, do Male Azije in Palestine. Prezimuje pa tudi že na Švedskem in v severni Rusiji. V zimskem času je v južni in srednji Evropi številnejši kakor sicer, ker pritisnejo posebno mladiči proti jugu. Če nekateri opazovalci trdijo, da je kragulj stalna ptica, velja to le za omenjeno ozemlje in se ne sme posplošiti. Ponekod, n. pr. okoli Lipsije in v Porenju (J. f. O. 1889, 215; 1908, 270 in 1916, 305 — O. M. Schr. 1878, 60; 1879, 109—110; 1890, 202; 1906, 136; 1909, 213 in 1911, 451) je pa že skoraj popolnoma zatrt in ne bo dolgo trajalo, da ga bomo morali prištevati naravnim spomenikom.

Najljubši so mu sicer gozdnate ravnine in gore, če se polja s travniki vrsté, vendar pa biva raje v malih, dobro zaraslih gozdih v bližini vasi, če so vmes polja in travniki z drevjem, kakor pa v samotnih, obširnih gostih gozdovih ali na prostranih poljih. Jeseni pa ga najdemo celo po krajih, kjer ni gozdov, in se drzne tudi do poslopj.

Po tem splošnem uvodu bom skušal opisati v glavnih potezah, kod živi kragulj med Slovani. Vzrokov, da ne morem podati natančnega razkaza v posameznih deželah, je več, najtehtnejši je pa, da mnogi

lovci in drugi opazovalci kragulja v svojih poročilih navadno niti ne omenijo, ker je preveč vsakdanja prikazen.

Rusija.

V neizmernem prostoru od Kavkaza, Georgije, Mingrelije z južnim podnebjem pa do severne meje njegove razširjenosti je kragulj po gozdnatih pokrajinah evropske Rusije in Sibirije navadna ptica. Za nekatere gubernije prostrane Rusije imamo pa natančnejše podatke. Okoli Petrograda je navadna stalna ujeta (J. f. O. 1872, 386, št. 6; 1885, 204.). V kievski guberniji, okrožje Uman, je pogost gnezdilec (J. f. O. 1873, 139, št. 9). Na Krimu, okoli Jalte, ni posebno pogost (J. f. O. 1874, 453). Po brezkončnih ravninah južne Rusije je tudi zelo redek (J. f. O. 1854, 55, št. 12). Na Kavkazu, kjer ga imajo mohamedanci in kristjani za lov na male ptice, ga je videl Radde v prosti naravi le pozimi, sicer pa le ujetega. V tverski guberniji je po Johansenu pogost gnezdilec (O. J. 1894, 3, št. 13). Isti opazovalec je videl v guberniji Tomsk kože večinoma mladih kraguljev pri trgovcih s ptičjim perjem in dobil za svojo zbirko mlado ptico, ki je bila nekaj časa ujeta (O. J. 1899, 132). A Jacobi je opazil 9. oktobra 1913 v gozdu ob izlivu reke Kije v Belo morje v nekem drevesnem vrhu kragulja, ki je pustal sanem prav blizu priti (O. J. 1914, 31).

V močvirjih ob Pripjetu, imenovanih po neznatnem mestecu Rokitno, ki jih prereže rusko-poljska meja tako, da ostane vzhodni del pri sovjetski Rusiji, zapadni pa pripade republik Poljski, je kragulj neredek prezimovalec in selilec (J. f. O. 1920, 352, št. 81).

(Dalje prth.)

Slovstvo.

Gušič Br., Ein Beitrag zur Rhopalocerenfauna Sloveniens. (Glasnik hrv. prirodosl. društva, Zagreb 1921, str. 210—212.)

Tako se imenuje majhen seznam metuljev-dnevnikov (35 vrst), ki jih je ujel, oziroma opazoval pisatelj na dveh izletih v Savinjske planine in v Karavankah. Prvo pot je napravil meseca julija 1920. (Sav. plan.), drugo pa 18.—21. avgusta 1919. (Karav.). Poleg tega je nabiral tudi v triglavskem pogorju (Krma) 26. VII. 1920.

Seznam v obče ne beleži posebnih redkosti; navaja precej ubikvistov iz rodov *Pieris*, *Vanessa*, *Argynnis* i dr., ki so večinoma že znani iz tega gorovja. Boljša vrsta je pač *Argynnis amathusia* Esp., ki jo je ujel v Karavankah pod Celovško kočo. Znana je bila pri nas doselej le iz Pišnice pri Kranjski gori in od Klanških jezer. V Karavankah pa je bila ujeta le v dolinah na Koroški strani.

Zanimiva je vsekako tudi *Erebia gorge* Esp. v. hercegovinensis Rbl. iz bližine Kocbekove in Celovške kočje, če je res tipična. Doslej so ujeli

samo prehodne eksemplare v Julijskih alpah (Mojstrovka), ki se več ali manj približujejo tej hercegovski varieteti.

Pri Melan. gal. v. proclida Hbst. se imenuje dotična forma »ab q ulbrichi Aign.« namesto »ab pleucomelas Esp.«

Žal, da ni pisatelj vzprejel v svoj seznam tudi nočnjakov in malih metuljev (microlepidoptera).

Ivan Hafner.

Artom Ces., Nuovi dati sulla distribuzione geografica e sulla biologia delle due specie (*micropirenica* e *macropirenica*) del genere *Artemia*. Atti R. Accademia Lincei, vol. XXXI., 2. sem., Roma 1922.

Avtor je meril in primerjal obseg staničnih jeder srednjega črevesa v salinah in slanih jezerih živečih rakov *Artemia salina* L. Materijal je imel iz 24 različnih najdišč, med njimi tudi iz Žavelj pri Trstu in iz Kopra. Za mersko enoto je vzel poprečno velikost staničnih jeder artemije iz Cagliarija ter jo zaznamoval s 100. Z ozirom na to mersko število so imela stanična jedra srednjega črevesa ene vrste artemij velikost 45—100. Poprečno so bile to amfigonične oblike, t. j. ♂ in ♀. Druga skupina je imela jedra velika od 122 do 380. To so bile partenogenetične oblike, t. j. samice. Dognal je, da so oblike prve skupine z bolj majhnimi staničnimi jedri, kakor je artemija iz Cagliarija, amfigonični diploidi, oblike druge skupine z večjimi jedri, t. j. artemije iz Kopra in Žavelj pri Trstu tid. pa partenogenetični tetraploidi. Prvo obliko je nazval *micropirenica* drugo *macropirenica*. O obeh skupinah artemij misli avtor, da se lahko smatrata za dve posebni vrsti.

Z ozirom na geografsko razširjenost sta ti vrsti porazdeljeni sledeče: V nearktičnem pasu, v zapadnem delu severne Amerike prevladujejo mikropirenične oblike, v vzhodnem delu pa makropirenične. Kar tiče palearktični pas, prevladuje v Evropi partenogenetična artemija *macropirenica*, istotako v Maroku in Algiru. Nasprotno pa je *micropirenica* v množini že v južni Španiji, Sardeniji, dalje v Egiptu, na otoku Cipru, v Siriji in Perziji.

Posebnost so artemije iz južne Rusije. Odeška artemija je nedvomno partenogenetičen tetraploid, ki se tudi v akvarijih razmnožuje le partenogenetično (Fries, Petrunkevič), vendar se opaža, (Šmankevič), da so tudi samci odeške artemije včasih navzoči, četudi le v nizkih odstotkih. To je mogoče razložiti po eni strani tako, da je kak lokalni faktor vplival na način zoritve nekaterih jajčec. Enostavneje pa si je misliti, da so trajna jajčeca sebastopolske artemije bila zanesena po kakem povodnem ptiču v Odeso. Kakor vemo iz podatkov Šmankeviča in Gajevskega, so namreč artemije iz poluotoka Krima najbrž izključno amfigonične, ker se samci nahajajo celo v kulturah akvarijev in odstotno nadvladujejo samice. O zoritvi jajčec sebastopolske artemije ni znan ničesar.

Iz proučavanja geografske razširjenosti obeh skupin artemij sledi, da je ta razširjenost v največji meri neregularna. Zaradi tega je težko govoriti le o lokalnih pogojih miljeja (temperatura, slanost, i. t. d.), če bi poskusili razložiti dve različni garnituri kromosomov v jajčecih obeh skupin artemij, na kateri pa je najožje navezan različni način razmnoževanja. Gotovo je, da predstavlja material, nabran v različnih časih na istem mestu, vedno iste pogoje v razširjenosti spolov ter popolno uniformnost v velikosti staničnih jeder srednjega črevesa. Gotovo je tudi, da so artemije vsakega najdišča v prvi vrsti stalno amfigonični

diploidi ali partenogenetični tetraploidi. Izključeno pa seveda ni, da so v kakem slučaju artemije obeh skupin mešane, n. pr. vsled tega, da so bila prenesena trajna jajčeca.

Problem postanka novih mutantov (haploidov, diploidov in tetraploidov) zahteva torej eksperimentalnega izsledovanja. Na ta način bi bilo mogoče mnogo prispevati k splošnemu, tako spornemu vprašanju o postanku plemen in vrst tetraploidov. Zadevno nalogo vrši v severni Ameriki Spring Harborska ščacija za eksperimentalno genozo.

Točnejše citološke podatke o tetraploidni garnituri kromosomov artemije je podal avtor leta 1921 v Rendiconti R. Accademia dei Lincei. Te razprave, ki bi pojasnila in utemeljila v marsičem zgornjo, žal, nisem mogel dobiti.

Težkoča pri točnem razpravljanju o haplo-, diplo- in tetraploidizmu artemije leži že v tem, da šteje jedro spolne stanice (haploid) 94, somatične (diploid) 168 (Wilson, O. Hertwig), tetraploid pa potemtakem 336 kromosomov.

Dr. Fr. Kos.

Albrecht Spitz, Nachgosauische Störungen am Ostende der Nordkarawanken. (Eine Vermutung.) (Aus dem Nachlasse.) Verhandlgn d. Geol. Reichsanstalt. Wien 1919. S. 280—288.

Strokovnjak ki izdeluje geološki zemljevid, prehaja krajino na vse strani, zaznamuje v zemljevidu kamenine po njih kakovosti in starosti, vpoštevajoč, kar ga učijo okamenice (živalske in rastlinske) in označa njih položaj (vodoravni, nagnjeni). Potem začrtava v zemljevidu meje kamenin in povzdiguje preglednost s tem, da označa prostore enakih kamenin v zemljevidu z enako barvo, različnih z različnimi barvami. Že med hojo po krajini opazuje, kako ležijo prirodne skupine kamenin in kako se stikajo med seboj. Tako mu nastaja v duhu slika o tektonski zgradbi krajine, to je o načinu, kako je iz prvotnega položaja kamenin nastal sedanj kot plod razkosavanja, nagubavanja in drugačnega premikanja kamenin v zemeljski skorji. To sliko spoznati je geologu eden glavnih namenov. Šele novodobni geologiji uspeva na ta način pridobivanje slike o licu matere Zemlje v velikem in malem, to je slike in pogleda v zgradbo in nastanek celin in morij, gorovij in dolovij, ravnin in planot, rek in jezer.

Avtor v naslovu označene študije je vzel pred se geološke zemljevide vzhodnega oddelka Karavank, ki so plod ogromnega, skrbnega in izredno veččega dela dunajskega geologa Teller-ja in se je vglobil v njih tektoniko, predstavljajoč si ozemlje prostorno iz geografske upodobitve združeno z geološko upodobitvijo. Vzniknila mu je drugačna slika, kakor si so je predočitoval Teller. Zaradi svetovne vojne pa avtorju ni bilo dano, da bi bil posetil krajino in se prepričal, za koliko se dejansko stanje ujema z njegovim domišljenim. Zaradi tega je avtorjeva študija sicer v marsičem, toda ne v vsem utemeljena domišljava ali domneva. Radi pa priznavamo, da je vredna objavitve, ker kaže, da je bil pre zgodaj vedi odtrgani avtor izredno nadarjen, uprav mojstrski reševatelj ugank, ki jih nudi tektonika alpskega velegorja.

Vsebinska bistroumnega domnevanja je nakratko ta-le:

Ob severnem robu Karavank ob Meži ležita v gorovju Sv. Uršule (1696 m) narobe: triadna tvorba, ki gradi višine in mlajša jurska tvorba, ki leži ob znožju gorovja. Ta skupina je torej prevrnjena in poleg tega narinjena na sosednje znožje Pohorja najmanj za 2 km v severni smeri in sicer na panogo kristalastih kamenin (gnajs i. dr.), ki sega preko Guštanja in Slovenjgradca. Narinjena je celo

preko usedlin gornjega ali Gosau-skega oddelka kredne dobe. Nariv se je torej dogodil posled gornjekredne ali Gosau-ske dobe.

Na severni strani Sv. Uršule se nahajajo vulkanske grede zapolnjene s porfiritom enako v kristalastih kakor v jurskih in triadnih kameninah, izbruh se je torej pojavil posled nariva, toda pred miocenom, ker v tem ni takih gred.

Ob jugozapadnem robu kristalastega Pohorja je nastala ob premi črti Slovenjgradec-Vitanje udorina, ki je odprla pot oligocenskemu in miocenskemu morju. Avtor poudarja, da ima ta prema črta znake vodoravnega ali prečnega premaka (poleg navdolnega). Črta se nadaljuje do severnega znožja Konjiške gore (1014 m) in dalje ob južnem robu Boča (980 m). Pohorje je ob tej črti premaknjeno za 10 km proti jugovzhodu. Skladajo se Konjiška gora in Boč (to se pravi ti dve gorovji sta se pred premakom stikali) in druge geografske in geološke enote ob tej in drugi strani te črte.

Prečni premak ob Pohorju se nadaljuje proti severu v Labodskem prečnem prelomu, ki ga je opisal Höfer.

V zvezi s temi prelomi je menda oni, ki ga omenja K o s s m a t. Ob njem je ogromna gorska gmota Stola (2236 m) nasproti Golici (1835 m) premaknjena za 9 km proti jugu.

V sklepnem pregledu navaja avtor sedem stopenj, ki se kažejo po njegovih domnevah v polaganem grajenju gorovja izza Gosau-ske dobe. **F. S.**

Fritz Härtel, Stratigraphische und tektonische Notizen über das Wocheiner Juragebiet. Mit 3 Textfiguren. Verhandln. d. Geolog. Staatsanstalt, Wien 1920. S. 133—152.

Podrobnih podatkov o zgradbi Triglavske skupine Julskih Alp še nimamo, pač pa imamo splošne (K o s s m a t, Adriatische Umrandung, 1913). Avtor se je zatorej namenil, da pripomore k zapolnjevanju te vrzeli s prispevkom o jurskih usedlinah v Bohinju.

A. Najbolj so prostranjene usedline spodnjega oddelka jurske tvorbe (liasni oddelek). Zastopan je pa tudi srednji oddelek (dogger) in gornji (malm).

Liasni čas je ves izpričan z morskimi usedlinami. Spodnji odstavek njegov je zapustil črni laporasti skrilavec v Črni prsti. Srednji in zgornji odstavek sta zastopana v Bohinju. Srednji je ustvaril večidel bel in rdeč krinoidni apnenec (sličen kakor na gori Hierlatz na Salzburškem) v debelosti 250 m, zgornji je naložil prav v toliko debelosti tankopločen apnenčnat lapor z rožencem in marogast skrilav lapor. Ta skupina sega menda že tudi v spodnji in srednji dogger. Malm je naložil večinoma rdeč pločast apnenec z rožencem in z značilnimi amoniti.

Iz srednjega liasa v Bohinju navaja avtor doslej neznano bogato favno brahiopodov, školjk, polžev in cefalopodov.

B. Največji prostor pokrivajo liasne usedline nad Bitnjami pri vaseh: Črešnjica, Jereka in Koprivnik. Ondi tvorijo prostrano, na južno stran prevrnjeno sinklinalo. Meje sinklinali so večidel prelomi, ki se deloma nadaljujejo izven nje in so členi one znamenite skupine velikih, z narivi združenih prelomov, ki jih je kot vodilne črte v zgradbi Triglavske skupine spoznal mojster v geološki tektoniki, prof. F r. K o s s m a t. Velika liasna sinklinala je stala pod vplivom dvojnega pritiska: od severozapada in od severovzhoda. Oba pritiska sta jo ustvarila, prevrnila in ukolenila (to je v smeri njene osi kolenasto nalomila). Človek bi pričakoval, da se je pri dvojnem pritisku oni del gorovja, ki leži v razpolovnici

pravega kota posebno jako stisnil. In res se nahaja ondi tesno stisnjena guba v smeri meridiana. Isti mehanski vpliv je ustvaril nariv Babne gore na lias nad Bitnjami in še druge učinke, ki čudovito pojasnjujejo mehaniko, po kateri se je gradilo gorovje.

Liasne usedline (krinoidni apnenec in marogasti lapor), ki se nahajajo više gori, to je na Pokljuki pri Mrzlem studencu s priveskom pri Gorjušah, tvorijo tudi sinklinalo, podobno oni pri Črešnjici s priveskom pri Nomenju — samo da je ob prečnem, v dinarski smeri (NW-SE) potegnjenem prelomu s priveskom vred pomaknjena nekoliko proti severozapadu (NW) — torej ne samo v navpični ampak tudi v vodoravni smeri.

Sile, ki so delovale v Bohinju, so umljive v okvirju celotne tektonske zgradbe Julskih Alp, ki jo je razodel prof. Kossmat. Poglavitni pritisk v Julskih Alpah meri proti jugu in se izraža v velikanskih narivih ob črtah idočih vobče v alpski smeri od zapada proti vzhodu (Krn-Kobla-Kranj, Kobarid-Tolmin-Cerkno). Druga sila je potiskala pravokotno na prvo in je ta gorski pas skrajševala. V zapadnem delu jurske sinklinale v Bohinju vlada v istini pomikalna sila usmerjena proti jugu. Vzhodni del sinklinale pa meri proti severovzhodu (NE). To je menda v zvezi s kupolastim podvigom starejših spodnjetriadnih in celo permokarbonskih skladov v okolici Bohinjske Bele. Ta podvig je tudi odrinil Pokljuko proti severozapadu (NW). Do kupolastega vznika pa je lahko prišlo na okretu med alpsko (W-E) in dinarsko (NW-SE) smerjo gorovij, to je med severno Adrijo in Pohorjem.

F. S.

Dr. K. Hinterlechner, Über die alpinen Antimonitvorkommen: Maltern (Nied. Oesterr.), Schlaining (Ungarn) und Trojane (Krain). Nebst Mitteilungen über die Blei-Quecksilber-Grube von Knapovže in Krain. S. 341—404. Mit 3 Tafeln. — Jahrb. d. Geolog. Reichsanstalt Jhgg. 1917, LXVII. Bd., Wien, 1918.

Razprava začena po običajnem znanstvenem postopku z nabiranjem podrobnih dejstev s pomočjo točnega vsestranskega opazovanja okoliščin, v katerih se pojavljajo nahajališča antimonita ($Sb_2 S_3$) ter spremljajočih rud in rudnin. Potem se proučevanje dviga na širše obzorje s primerjanjem in naposled doseže nenadno široke in globoke poglede v kemijsko in fizikalno snovanje, ki se je vršilo v notranjščini naše Zemlje v davnih dobah in zapustilo svoje izdelke sedanosti.

Posnemimo iz lepe študije najprej le to, kar se nanaša na domača slovenska tla.

Nahajališča antimonita in pridruženih rud in kovin (PbS, HgS, Hg) in rudnin (SiO_2) so večinoma v dveh panogah kamenin iz karbonske dobe, ki se vlečeta ob južni strani Julskih Alp (z všteto Kamniško skupino) v smeri od zapada proti vzhodu. Prva je Trojanska panoga (od Kamnika preko Trojan in Laškega proti Celju), druga, ki je vzporedna s prvo, je Litijska panoga (od Ljubljane preko Litiže do Kozjega). Nadaljujeta se obe panogi še preko Ljubljanske ravnine v Škofjeloškem gorovju. Rudna nahajališča so: Trojana (na 12 točkah okolice), Litija, Knapovže, Gozd pri Kamniku i. dr.

Antimonit in njegovo spremstvo se pojavlja v območju obeh karbonskih panog v glavni stvari v tenkih gredah (žilah). Te so bivše razpoke v kameninah, ki so se zapolnile z rudami in kremenjakom. Te snovi je prinesla v razpoke iz

globočine voda — večidel topla kot toplica — in jih je hladneč zapustila v razpokah ukristaljene. Avtor opozarja, da se še danes nahajajo po vsem rudnem ozemlju rudninski in topli izvirk [rudnice in toplice] (Golnik, Rimske toplice, Laško, Dobrna, Topolščica, Rogatec, Kostrevnica, Gabrnik i. dr.).

Tako je rešeno prvo vprašanje, zadevajoče postanek rudišč. Pridružuje se drugo, ki želi vedeti, kako so prišle kovinske snovi iz zemeljske notranjščine v območje kvišku prodirajoče vode, ki jih je prinesla v privršne plasti zemeljske skorje. Geologi smatrajo tople vrelce v vulkanskih ozemljih za učinke vulkanskih sil. Pravo vulkansko delovanje je pač prodiranje raztaljene kamene snovi (»magne«); toda kadar vulkanske sile pojemajo in ne morejo več dvigati magme, dvigajo gasneč še toplo vodo in ustvarjajo termalno dobo vulkanskega delovanja. Vulkanska magma privaja kovinske snovi iz zemeljske notranjščine, kjer so zbrane težje snovi zemeljske oble, v zemeljsko kameno skorjo, in jih izroča topli vodi, ki jih vede v razpokah skorje s seboj v privršne plasti ter ondi odlaga ukristaljene.

Pisatelj se spričo teh drugod ugotovljenih dejstev vpraša, kje je vulkanska magma, ki je prinesla naše rude? Že prof. Kossmat (Leipzig), ki je proučeval znameniti rudnik v Idriji, je smatral porfir triadne dobe (nje wengenskega oddelka), ki leži na več krajih ob južni strani Julskih Alp (vštevši Kamniške A.), za prinašalca živega srebra. Naš avtor, prof. Hinterlechner, ne odklanja tega nazora, vendar opozarja še na prav posebno zgovorno dejstvo, ki kaže na drug izvor antimona in njegovega spremstva v območju Savinje in Save. Blizo Šoštanja se namreč nahaja antimonit tik ob znameniti prelomini, ob kateri so izbruhnile v terciarni dobi (v nje miocenskem oddelku) ogromne množine magme, ki so skrepenele (kot andesit in dacit) in ležijo po ozemlju Savinje. Tudi te prodornine spremljajo še sedaj toplice (Dobrna, Topolščica). Prof. Hinterlechner sklepa, da je naše antimonite prinesla magma teh prodornin iz globočine; potem jih je v termalni dobi vulkanskega delovanja privedla voda na sedanja mesta.

Poročevalec je mnenja, da se nazora obeh avtorjev, vseuč. prof. Kossmata in Hinterlechnerja lahko združita tako, da porečemo: v naše ozemlje južno Karavank so triadni porfirji prvi prinesli iz globočine živo srebro in druge kovine; ko je potem vulkansko delovanje nanovo oživel v terciarni dobi, so andesiti in daciti v drugič dvignili zaloge kovin.

Naš avtor, ki je odličen veščak posebno v svoji specialni stroki kot petrograf, pojasnjuje v sklepnem oddelku temeljite studije tudi še skupne poteze vseh treh v naslovu razprave imenovanih dasi oddaljenih nahajališč antimonita. Pri tem uporablja znamenito teorijo petrografa na dunajskem vseučilišču, prof. F. Becke-ja o dveh kemijsko, mineraloško in geografsko različnih in samostojnih skupinah prodornin in prihaja do sklepa: na severu (v Nižji Avstriji in v ogrski soseščini) in na jugu (ob Savinji in Savi) izvira antimon iz istega prvotnega bivališča. Prvotna magna je ob premenjenih okoliščinah dobila tudi kemijsko premenjen značaj.

F. S.

Eichleiter und Hackl, Arbeiten aus dem chemischen Laboratorium der »Geologischen Staatsanstalt«, ausgeführt in den Jahren 1913—1918. — Jahrb. d. Geolog. Reichsanstalt, Jhgg. 1919. LXIX. Bd. Wien 1920.

V razpredelnico so vstavljeni izkazi kemijske analize doposlanih vzorcev premoga med drugimi tudi iz Slovenije. Gorilna vrednost v kalorijah je računjena po vzorcu:

Kal= [8080 C + 34500 (H- $\frac{1}{8}$ O) + 2500 S- (H₂O+ $\frac{9}{8}$ O) 637] : 100
 Oligocenski premog iz Trbovlja, C= 38—53%, Kal= 3577—4726; Oligocenski premog iz Stranice pri Konjicah: C= 61—74%, Kal= 5578—7008; iz Radovlje istotam, C= 56—63%, Kal= 5427—5932. Miocenski (?) premog, Žeravno pri Kozjem, C= 56%, Kal= 5006; Pliocenski premog, Veličane pri Ormožu C= 45%, Kal= 3777; Miocenski premog, Šentjanž-Krmelj C= 45%, Kal. 3971—4044

»	»	Hince, Straßberg pri Krmelju
»	»	C= 31—55%, Kal= 2169—5292
»	»	Hince C= 74%, Kal= 6633
»	»	Mirna C= 42%, Kal= 3690
»	»	Grobelno, C= 64%, Kal= 6036
»	»	Rajhenburg C= 49%, Kal= 4380—4582
Neogenski	»	Kočevje C= 46%, Kal= 4120—4234

F. S.

O. Ampferer, Über die Saveterrassen in Oberkrain. Mit 19 Textzeichnungen. Jahrb. d. Geolog. Reichsanstalt. Jhrg 1917, Bd. LXVII. Wien 1918, S. 405—434.

V znameniti monografski knjigi Die Alpen im Eiszeitalter, 1909. opisujeta avtorja Penck in Brückner diluvialno ledniško dobo v Srednjeevropskih Alpah bistveno na temelju svojih študij. Po njih umevanju se je ledena doba pojavila s štirimi poledenitvami (glacialnimi časi), ki so jih ločili trije topljši (interglacialni) presledki. Vsaka poledenitev je nagromadila ob sprednjem koncu lednikov obkončno sprednjo ali čelno grobljo (moreno). Izpred vsake take groblje je ob oledenitvi vodeni odtok lednikov odnašal kameni drobir in ga razprostiral po svoji strugi izven oledenelega oddelka doline. Ta njegov prod je fluvio-glacialni prod. O štirih oledenitvah pričajo torej četverje čelne groblje in četere odeje iz proda, ki pokrivajo dna alpskih dolin. V toplejšem presledku si je reka vglobila v svojo prejšnjo naplavino vsakikrat novo dolino; zatorej so prodne odeje navadno vdete druga v drugo in tvorijo stopnje ali police (terase), ker leži vsaka mlajša naplavina nižje od starejše.

Geološko zgodovino Savskega lednika je v imenovani obsežni knjigi opisal prof. Brückner na str. 1044—1062. Našel je na našem Gorenjskem ostanke vseh štirih prodov in polic, ne pa tudi starejših grobelj — saj ni čudno, ako se rahle tvorbe niso vse ohranile do sedanjosti.

Ampferer, geolog državnega geološkega zavoda na Dunaju, je obhobil v l. 1910 in kesneje) ozemlje Savskih polic na Gorenjskem. Našel je, da se po njegovem umevanju dejansko stanje ne strinja dovoljno z Brückner-jevim naziranjem.

A. vidi v Savski dolini samo dve poglobitni odeji naplavljenega proda in dve skupini po starosti različnih ledniških grobelj, ki ležita starejša pod, mlajša nad gorenjo prodno naplavino. Prodnj odeji torej ne izvirata iz grobelj, starejša odeja se sploh ne kaže kot izdelek ledniške dobe, nego je menda še pred-ledniška (preglacialna). Mlajši prod je večidel še rahel in le deloma zlepljen, starejši je pa primerno starosti svoji zlepljen v trdno laboro (konglomerat).

Mogočni starejši zasip je debel do nad 200 m. Pojavlja se že v začetkih stranskih dolin Triglavove velegorske skupine (ob Bohinjskem in ob Blejskem jezeru, slap Peričnik pada čezenj) in sega do Ljubljanske ravnine. Vsa oblastna deber med Kranjem in mostom pri Smledniku je zgrajena iz te laborate naplavine, naložene v vodoravnih skladovih, ki spremljajo z navpičnimi stenami divje valovečo Savo. Nad Kranjem prihaja na dan izpod labore še starejša podlaga iz terciarne glin, pod Kranjem pa je ta podlaga globoko odnešena do Smlednika; labora se spušča v tako nastalo kotlino, sedanja struga Save pa je izgrebena v laboro. Mesto Kranj stoji na polici iz te labore, stebri ondešnjega savskega mosta stoje na labori.

Mlajša, še rahla prodna naplavina je samo nad 100 m debelo nasuta in se prostira najbolj v okolici Radovljice. V kotlini pod Kranjem je v debri samo tu in tam vložena ter se naslanja kot nižja polica ob strme stene starejše labore.

Navdol od Medvod in od Mengša je starejša labora že tako globoko pod zemeljskim površjem, da je prekrita z najmlajšim prodom, ki prihaja iz melovitih Kamniških Alp.

Podrobneje opisuje avtor geološko zgodovino Bohinjske doline, zgradbo tal okoli Bohinjskega in okoli Blejskega jezera in pa doline pri slapu Peričniku. Kotlino Bohinjskega jezera je vdolbel lednik v starejšo laboro. Enako je nastala kotlina Blejskega jezera. Ko se je ob koncu ledene dobe glavni lednik pri Radovljici tajal in umikal proti gorovju, so se od njega odločili: Bohinjski lednik, ki je zapustil lepe čelne groblje ob vzhodnem robu Blejskega jezera, nadalje Radovinski lednik, ki jih je zapustil med Podholmom in Rečico, in naposled Dolinski lednik, ki jih je naložil pri Sv. Katarini (634 m). V Vratih, ki jih šteje A. med največjastnejše glacialne alpske doline, vredne velikanske Triglavove severne stene, je v staro laboro, ki je še ohranjena pri Peričniku, zarezala krepka Bistrica svojo strugo. (Dosti šibkejši Peričnikov pritek ni mogel enako globoko izdolbsti svoje struge, zaostal je, in doseza Bistrico padaje čez visoki rob laborne police, v znanem krasnem slapu. Pristavek poročevalca.)

Avtor sklepa svojo z dovršeno točnostjo izvedeno študijo z besedami, da si je svest, koliko je treba še storiti, dokler bo podoba o izdelkih ledniške dobe v območju Save popolnejša. Dovoljamo si pristaviti, da nudi njegov uspeh jasne slike, ki se dobro ujema z dejanskim stanjem in znači bistven napredek nasproti težavnemu prvemu poskusu njegovega prednika.

Ledena doba je že ob nastopu našla sedanje Triglavске doline. Sava in njeni pritoki so jih bili izgrebli že poprej (v pliocenskem času), ter odnesli ogromne množine proda in ga odložili deloma že koj, ko so izstopali iz gorovja. Kako visoko so bile doline z njim zasute, izpričuje ne le ostanek labore pri Peričniku (970 m) nego tudi slični ostanki drugod. Poročevalec je n. pr. našel staro laboro z že zarjavelim lepilom pri Sv. Petru (836 m) nad Begunjami v višini 800 m. Drug visoko ležeč ostanek labore je označil Teller v svojem geološkem zemljevidu Kamniških Alp pri Gozdu (nad Goričami v okolišju Tržiča) v višini 900 m. Tej dobi velikanskega nalaganja (akumulacije) v Savski dolini na Gorenjskem je sledila še pred nastopom oledenitve doba ogromnega iztrebljanja (erozije). Ostanek iztrebljanja je menda labora, ki govori o njej Ampfererjeva razprava. Menjavo med nalaganjem in iztrebljanjem je povzročalo iz početka (v pliocenski dobi) dviganje gorovja, ki je vodotokom množilo strme in brzino in z njo moč za odnašanje kamenega drobirja iz gorovja in se je menjavalo z odmori, ki so vodotoke upočasnjevali. Kesneje (v diluvialni dobi) pa je

povzročala menjavo ponovna prememba podnebja. Take vrste dogodkov nam odpirajo pogled v geološko zgodovino naše Save od pliocenske dobe do današnjih dni na ogromnem terišču od vrhov Julskih Alp do Ljubljane. F. S.

V. Hilber. Anthracotherienzähne aus Trifail. Mitteil. d. Natw. Ver. f. Steiermark. Bd. 55. Graz 1919. S. 107—118, 3 Tafeln.

Pri Trbovlju in Zagorju se nahajajo poredkoma v oligocenskem premogu okameneli ostanki ogrodja preišču podobnega izumrlega sesalca Anthracotherium. Avtor opisuje doslej neopisane zobe vrste *A. illyricum*, ki se nahajajo v dež. muzeju v Nem. Gradcu in v krajevnemu muzeju v Laškem trgu. To opisovanje je upravičeno, ker je zobovje doslej znano samo nepopolnoma. F. S.

W. v. Teppner und Jul. Dregger, Neue Amussiopecten aus steirischen Tertiärablagerungen. Nebst einigen geologischen Daten. Mit 3 Tafeln u. 4 Textfiguren. Jahrb. d. Geol. Reichsanstalt Jhgg 1917. LXVII. Bd. Wien 1918. S. 481—502.

Iz Slovenskih goric pri Mariboru je v. Teppner, znani paleontolog v Nem. Gradcu, prejel nekaj okamenelih lupin školjke iz rodu (genus) Pecten. Primerki spadajo v subgenus Amussiopecten in so nove, doslej neznane vrste. Avtor jih imenuje *P. (A.) Albinus*, *P. (A.) Kadici*, *P. (A.) Schwinneri*, *P. (A.) Dreggeri*, ter jih opisuje v vseh podrobnostih, kakor je strokovnjaški običaj, kadar se uvajajo v znanstveni sestav doslej neznane oblike.

Geolog J. Dregger je pripisal študiji geološki oddelek. Ondi sporoča tole: V Slov. Goricah se nahaja v miocenskih usedlinah apnenec in lapor z vklopljenimi ostanki alge *Lithothamnium*, in školjk *Ostrea* in *Pecten* ter morskih ježkov *Clypeaster*. Iz takih skladov so tudi gori omenjene nanovo opisane školjke. F. S.

Glasnik geografskog društva v Beogradu. Godina 4., sveska 5. in 6. Beograd 1921, veliki 8°, str. 324 oz. 192, z mnogimi slikami. Cena à 30 din.

Vsebina 5. zv.: Cvijić Granice i sklop naše zemlje. — D. Gorjanović. Morfološke i hidrografske prilike srijemskog lesa (Löss de Syrmie). — P. Vujević. Pogled na postanak, veze, značaj i zadatak klimatologije. — J. Erdeljanić. Neke crte u formiranju plemenâ kod Dinarskih Srba. — B. Milojević Pešter i Sjenica, antropogeografska skica. — J. Cvijić, Konformni i inverzni reljef, poligenetske doline, nakalemljeni meandri (méandres encaissés) — V. Laskarev, O geomorfologiji ruske nizije (plaine russe). — T. Djordjević, Naseljevanje Srbije za vreme prve vlade kneza Miloša Obrenovića. — J. Daneš, Pečine (les grottes) u kanjonu Prače i u okolini Glasinačkog polja. — R. Simonović, O škrapama. — B. Milojević, O pečinama u kanjonu Uvca, u ataru (sur le territoire) Donjih Lopiža. — B. Milojević, O kršu oko Ostrovskog jezera. — J. Rus, Ribnica i Kočevje. — V. Laskarev, O marinskoj terasi druge interglacialne epohe na ostrvu Prinkipo. — P. Jovanović, Jedan detalj iz jezerske plastike u Šumadiji. — K. Urojević, Djetinska klisura (défilé de Detinja), fitogeografska skica. — Yves Chataigneau. Nove države Avstrija, Madiarska, Čehoslovaška, Jugoslavija, Bolgarska i Rumunija. — J. Rus, Istorijske osnove etničkog i kulturnog stanja kod Slovenaca. — N. Radojević, O proučavanju sela u Vojvodini. — T. Smiljanić, Pastirski život kod Mijaka. — Lj. Pavlović, O stanovništvu i selima ostrovske okolice. — Lj. Pavlović, Godjevci, istorija i duhovne osobine važnijih porodica. — A.

Jovičević, Geografski termini iz Crne gore. — P. V. Statistički podatci. — Pregled geografske literature. — Bibliografija. — Nekrolozi. — Geografsko društvo.

Vsebina zvezka 6.: J. Cvijić. Abrasion i fluvialne površi. (Terrasses d'abrasion et plateformes fluviales). — N. Košanin. Biljni pokrivač planina (la couverture végétale des montagnes) zapadne i južne Makedonije. — T. Gjorđević. Varoši v Srbiji za vreme prve vlade kneza Miloša Obrenovića. — Y. Chataigneau. La région karstique de la Romania. — F. Katzer. Die Hydrographie des Lušci Polje in Westbosnien. — J. Erdeljanović. Etnološka rasmatranja povodom Haberlandovih ispitivanja. — R. Uskoković, Ivanjica. — B. Drobňaković. Varošice u Jasenici. — Lj. Pavlović. Jedna etnička veza Bokelja i Valjevaca. — V. Laskarev. Sur la découverte de la faune de Pikermi près de Veles (Serbie méridionale). — P. Jovanović. Točila (=melišča) na brdu Lastru pri Valjevu. — S. P. J. Podatci o stanovništvu i njegovim društvenim prilikama u Avstrijskoj republici. — Bibliografija geografska str. 167.—182. — Zapiski str. 183—192.

Geografsko društvo je stopilo v javnost s prvim letnikom svojega Glasnika leta 1912. (140 strani), sledil mu je za l. 1913. drugi letnik (331 str.), in na to tretji letnik 1914 v dveh zvezkih (306 str.). Nadaljevanje tvorita zvezka za l. 1921. z gori navedeno bogato vsebino vseskozi novodobnih več ali manj obširnih razprav, s pregledom nove strokovne književnosti in z malimi poročili (zapiski). Vrsto znanstvenih razprav odvarja v obeh zvezkih l. 1921. predsednik društva, neumorno plodovito delavni vseučil. profesor J. Cvijić, široko znanj, veleugledni veščak. Sledje mu sotrudniki, ki jih je zbral z vse Jugoslavije, večinoma srbski veščaki, pa tudi hrvatski in jeden slovenski. — Čestitamo iskreno bratom Srbom, v prvi vrsti mojstru-voditelju, in se klanjamo krepki volji, ki ji je uspelo, tako brzo po svetovni vojni probuditi toliko veščakov, ki so izvršili velespoštljivo vsoto novodobnega znanstvenega dela spričo še iz vseh ran krvaveče domovinske zemlje; čestitamo, da je bilo možno objaviti uspehe v tisku toli lično in z izbornimi slikami po fotografijah in po ročnih risbah.

Naša Slovenija se ne samo etnografsko nego tudi morfološko in geološko torej po vsem bistvu tesno pridružuje srbohrvatskemu ozemlju, ki je dalo povečini snov razpravam obeh zvezkov. Razprava o »Kočevju in Ribnici« na Slovenskem, prispevek našega ožjega rojaka, prof. J. Rus-a, in tudi vsebina drugih razprav kaže jasno, da je Slovenija samo severozapadni, na sosednje Alpe priklonjen del širne, tudi znanstveno prezanimive domovine Jugoslovanov, ki je izšla iz svetovne vojne povečini ujedinjena in osvobodjena iz tisočletne razcepjenosti. Zlasti Cvijičeve obsežne razprave, segajoče do Zagrebške okolice živahno spominjajo na sličnost naših geografskih in geoloških prilik na Slovenskem.

Glasnik Geogr. dr. v B. ima spričo take vsebine jako privlačno moč na duševne toke domoznanstvenega zanimanja med Slovenci. Prav tako naravno je, da bo Geogr. dr. v B. rado sprejemalo Slovence v vrste svojih članov podpornikov in sotrudnikov. (Letna članarina 50 Din). Naj bi se napletle živahne in iskrene vezi sem in tja!

F. S.

Kyrle Georg, Aufgaben der Höhlenkunde. Mitteilungen der geograph. Gesellsch. Wien. Bd. 62, 1919.

Polovico naše države pokriva Kras, a raziskavanje te čudovite zemlje počiva od svetovne vojne sem, ali, skoraj bi moral trditi, odkar nove meje branijo

tujim znanstvenikom dostop na našo zemljo. Če pa se bo zopet ustanovilo kako društvo za raziskovanje Krasa, tedaj naj jim da gorenji članek smernice, kako naj delajo, da bo imelo delo res velik, trajen in obsežen uspeh.

Kyrle navaja vse naloge in cilje raziskovanja Krasa, česar še ni do sedaj nikdo tako popolno izvršil. V naslednjih vrsticah bom navedel le glavne točke njegovih izvajanj:

I. Znanstvena veda o jamah (Wissenschaftliche Höhlenkunde). a) Topografija, b) Morfologija in veda o plasteh jamskih tal (važno posebno zaradi jamskega gnoja in najdb!), c) Genetika, d) Hydrologija, e) Meteorologija, f) Paleontologija, g) Prehistorija in antropologija, h) Biologija, i) Narodoznanstvo.

II. Praktična veda o jamah: a) Raziskovanje jam, b) Veda o jamskem gospodarstvu, c) Stavbena tehnika v jamah, d) Najdbe in varstvo narave.

Izvrstne misli ima tudi I. o jamskem katastru, ki naj bo podlaga za sistematično delo, 2. o jamskih kurzih, 3. o pravilnem in izčrpnem popisovanju, 4. o znanstvenih pripomočkih in 5. o pouku širših slojev o pomenu in izrabljanju jam za tujski promet, za gospodarstvo (gnoj itd.!) in znanost.

Naši bodoči raziskovalci Krasa naj ne gredo na delo, dokler niso prečitali velevažnega Kyrle-jevega članka!!

P. Kunaver.

Gozdarstvo v Sloveniji. Uredil ing. Anton Šivic, šumarski višji svetnik.

To zanimivo in poučno delo, opremljeno z 42 slikami, katero je izdala v spomin na kongres J. Š. U. v Ljubljani 1923 ljubljanska podružnica jugoslovenskega šumarskega združenja, vsebuje popis gozdnega gospodarstva v Sloveniji in važnejših pridobitnih panog, ki so z gospodarstvom v ozki zvezi ter sestoji poleg opisov Ljubljane in Bleda (dr. Rudolf Andrejka) iz 13 spisov strokovnega značaja. V njih se obravnava vse, kar je z gozdarstvom v Sloveniji v zvezi, zemljepis in geologija, gozdarstvo v ožjem pomenu in planinarstvo, lovstvo in ribarstvo, lesna trgovina in industrija. Opozoriti hočemo na oni del vsebine, ki je zlasti v prirodoslovnem pogledu poučen.

Ing. Viljem Putick je v kratkih obrisih očrtal relief slovenske zemlje in uvaja čitatelja v domačo geologijo. Sedanje lice naše zemlje z gorami, dolinami, jezeri in rekami je posledica dolgotrajnega dviganja in pogrezanja zemeljskih plasti v prejšnjih geoloških dobah. Gorovja od Broda na Kulpi pa noter do Mojstrane in Kranjske gore sestavljata po največ triadni apnik in dolomit, zamenjana mestoma s peščenjakom in skrilavcem; na Dolenjskem se pojavlja tu in tam tudi apnik iz krede dobe; skrilasto gričevje ob Savi med Ljubljano in Krškimi pa je starejšega izvora in spada med karbonske tvorbe. Pohorje je tip pragorovja, sestavljenega iz granita, gnajsa in skrilavca; prekmurska ravan pa je naplavina in znači najmlajšo geološko dobo, tako tudi ptujsko in posavsko polje. Ledena doba je zapustila sledove predvsem v planinskih dolinah, ki jih zaključujejo gorski velikani (Krma, Kot, Vrata, Logarska dolina itd.) Od tedaj pa do današnjega dne pa donajajo planinske vode grušč in prod v nižino in tekom tisočletij se nabere nasipina v debelih plasteh, ki segajo n. pr. na ljubljanskem polju pri vodovodu v Klečah okoli 25 m globoko. Geološka raznolikost vpliva tudi na vegetacijo in obdelovanje zemlje. Notranjski in dolenjski Kras je obrasten z bukovjem in jelovino in ima pristna gozdna tla; Jelovica, Pokljuka in Mežaklja, ki so tudi kraški svet, so obrastene z iglastim drevjem (smreko). Rebrji dolomitskega po-

gorja pokrivajo hoste, trate in pašniki, splošno malo rodovitnen svet. Kjer pa prepevajo razpadline skrilarcev in drugih silikatnih skladov, tvori se dobra plodna prst, ki valbi poljedelca, da si zgradi tod svoje selo. Podnebje je v Sloveniji različno; alpsko podnebje goratega in visoko-gorskega sveta nadomešča v dolinah do 550 m nadmorske višine milejše subalpnsko podnebje, ki omogoča raznovrstne nasade in posevke. Najtoplejše so doline po Dolenjskem, Štajerskem in v Prekmurju z nadmorsko višino pod 300 m, kjer more uspevati tudi vinograd. Razmeroma obilne izpodnebne padavine so razvoju gozdov zelo ugodne.

Iz spisa ing. Antona Šivic-a »Gozdarstvo v Sloveniji« posnemamo obširnost in sestavo naših gozdov. Od celokupne površine Slovenije 15.856 km² pokrivajo glasom zemljarskega katastra gozdi kakih 6732 km², torej 42%, v resnici celo nekaj več. Porazdelba igličastega, listnega in mešanega gozda je sledeča: Iglavcev imamo po priliki 261.048 ha, listavcev 229.152 ha, mešanih gozdov je kakih 183.000 ha. V iglastih gozdih prevladuje smreka, na kraševitem ozemlju, tako n. pr. v kočevskem in logaškem okraju pa jelka, dočim prebiva beli borovec rajši v nižjih legah in na peščenih naplavinah Save in Drave. Izrečno planinsko drevo je mecesen, ki tvori ponekod še precejšnje skupine. Nad gozdnim pasom se prične v Alpah rušje (*Pinus montana* Mill. ali iz stališča sistematike točneje *Pinus mughus* Scop), ki se je pa ohranilo tudi še na ostankih visokega barja Jelovice, Pokljuke in Pohorja, nikakor pa ne *V. uncinata*, kakor se pomotoma navaja. V listnatih gozdih je bukev na prvem mestu, a bolj ko se bližamo vzhodni meji, redkejša postaja in v Prekmurju je bukovja že malo. Tukaj prevladuje hrast kot značilno drevo panonske ravnine, nadalje jelša, jesen in drugo listnato drevje

Pogozdovanje Krasa za nas radi izgube Notranjske sicer ni več aktualno, vendar so dosedaj pridobljene izkušnje vrlo zanimive in jih pisatelj tudi našteva. Pogozdovanje se je uvedlo tam, kjer suha, apnikova tla niso bila pristopna kakemu drugemu načinu obdelovanja. Najbolj prikladno drevo za tako pusto ozemlje je črni bor, ki čvrsto kljubuje dolgotrajni suši, in od sadik, ki so jih svojedobno na Kranjskem Krasu posadili, odpada kakih 92% na črni bor. Te nasadbe črnega bora so bile trajne ali predhodne, da se pripravijo tla za vzgojo kake dragocenejše in telniško uporabljivejše lesne vrste, odnosno da se zajamči drevju, ki jo je za borom vzgojiti, potrebna zaščita. Poleg črnega bora so posajali kasneje tudi korziški bor, smreko, jelko in konečno tudi nekatere listavce, n. pr. jesen, črno jelšo, beli javor.

Glede poškodbe gozdov po žuželkah se omenja v prvi vrsti smrekovi lubadar (večinoma *Tomicus typographus* L.), ki se je ponekod močno pojavil zlasti v suhih letih 1921 in 1922, tako da se je moralo l. 1922 posekati vseka skupaj v Sloveniji 12.370 polnih kub. metrov od lubadarja napadeneega drevja in sušcev. Njegov sorodnik *Pityocites curvidens* Germ. je v konjiškem okraju delal škodo na jelovini, kakor tudi rilčkar (*Hylobius abietis* L.) v mladih smrekovih nasadih. nadalje omenja pisatelj škodljivca vrste *Galeruca*, ki je okoli Gorij in Bleda objedel brestovo listje, in smrekovo kožno uš (*Chermes abietis* L.), ki povzroča na mlajših smrekah izrastke. Vse drugo živalstvo pa ni prizadejalo v zadnjih letih gozdom kake posebne škode. Izmed rastlinstva so gozdnim kulturam škodljivi nekateri grmi (ostroga, deloma malinje) in ovijalke (srobot, divji hmelj). Na vrhovih jelkinih dreves živi kot zajedalka bela omela (*Viscum album* L.), ki je močno razširjena.

Gozdi verskega zaklada v okolišu blejske gozdne uprave (ing. *Zmago Ziernfeld*) sestojе iz šestih večjih kompleksov, ki se imenujejo Pokljuka-Vrh, Mežaklja, Poljana, Martuljek, Piščenca in Belca; prvih pet kompleksov leži v severovzhodnem delu Julijskih Alp, šesti je že v območju Karavank. Najobširnejša je Pokljuka-Vrh, ki meri 7744.39 ha; to je visoka, precej hribovita in skoraj do cela gozdnata visoka planota, ki imeji na severozapadni strani na triglavsko pogorje. Gorski skladi, ki so nagromadeni na Pokljuki in ostalih kompleksih, spadajo k jurski in triadni tvorbi, le Belca ima starejše plasti (dias in karbon). Prevladujoče kamenje sta beli ali pa bledorjavkasti apnik in pa škrljavec. Mežaklja ima popolnoma kraški značaj, odtod pomanjkanje vode. Pokljuka je v nižjih legah v tem oziru sicer na boljšem, v višjih legah pa tudi ni stalnih studencev. Značilno za Pokljuko je močvirje okoli Mrzlega studenca. Glavno drevo v teh gozdih je smreka (76%), potem bukev (16%), mecesen (7%), ostalo so jelke, borovec in posamezni listavci (beli gaber, gorski brest, zelena jelša, gorski javor). Med temi omenja pisatelj tudi nagnoj (*Cytisus laburnum*), kar pa je očitno zamenjava s planinskim nagnojem (*Laburnum alpinum* (Mill.) Griseb., sinon. *Cytisus alpinus* Mill.)

Pregled o pridobivanju premoga v Sloveniji nam nudi poročilo trboveljske Premogokopne družbe, ki obratuje premogovnike v Trbovljah, Zagorju, Hrastniku, Kočevju, Rajhenburgu in v Laškem; produkt je temno rujavi premog z gorljivostjo nad 4300—5000 kalorij, kočevski pa s 3400—4300 kalorijami. Prvo mesto zavzema premogovnik v Trbovljah, 242 m nad morjem; pripada mlajši terciarni formaciji in vsebuje 24 m debelo premogovno plast, ki je v zvezi z 100 km dolgo žilo, ki se razteza od Zagorja proti vzhodu do Krapine.

Obširni gozdi in planinski svet omogočajo tudi raznovrstni divjačini življenske pogoje, (Lovstvo v Sloveniji, ing. Anton Šivic). Visoko-gorsko pokrajino poživljajo divja koza, beli zajec, zlati orel, planinska jerebica; povsod po gozdih je doma divji petelin, rušavec le v gornjem pasu gozdne vegetacije. Kozoroga so umetno zaplodili v lovišču Sv. Ane pod Ljubelom; sedaj jih je še kakih 15 pri življenju. Okoli 200 jelenov goje na lovišču pri Sv. Katarini nad Tržičem v ograjenem prostoru, ki meri 3128 ha. Prosto se more jelen kretati le še na Notranjskem ob Snežniku, kjer jih je bilo nekdanj obilo. Lanjci (dame) se negujejo po malem v Pardovcu in v Slivnici. Fazanstvo je po vojni nazadovalo; tem bolj se pojavljajo volkovi na Notranjskem in Kočevskem. Divji prašič je zastopan še nekoliko v Gorjancih in v Kočevskih gozdih, kjer se je tudi medved še stalno ohranil.

Ribarstvo (Slavko Plemelj) je v Sloveniji sicer na precejšnji višini, vendar še nezadostno razvito. Vodovje bi bilo po svoji kakovosti ugodno, kalijo pa je deloma odtoki industrijalnih naprav, n. pr. premogovnikov. Največjo vrednost ima v slovenskih vodah postrv, katero pa preveč love in premalo ulagajo. Močno razširjen je lipan in sulca nazivlje pisatelj nekako specijaliteto Slovenije, ki se zanj zanimajo celo Angleži in Nemci. Belice so razširjene povsod razen v mrzlih gorskih potokih, kjer prevladuje postrv. Bohinjsko jezero je znamenito radi lepega postrvskega rodu; ta postrv je glavni vir za dobavo iker. V celoti tvori Slovenija v ribarskem oziru popolno biološko enoto, kar odgovarja planinskemu značaju dežele.

Ti kratki podatki naj zadoščajo, da se more razvideti raznovrstnost in bogastvo vsebine. Knjiga je ne le strokovnjakom, ampak tudi vsem prijateljem narave in slovenske zemlje dobrodošla ter jo toplo priporočamo.

Dr. Fr. Dolšak.

Zapiski.

† Prof. dr. Gvidon Sajovic.

»Gaudia florentesque manu scidit Atropos annos«.
Stat., Silvae III. 3, v. 127.

Dne 26. julija 1920 smo spremili na zadnji poti mladega moža, ki si ni bil še zaželel kraja počitka, čigar srce je hrepenelo po delu in uspehu. Kadarkoli zapusti tak mož ob roki neizprosne smrti naše vrste, smo hitro pripravljeni, da očitamo usodi breobzirnost in krutost; to je izliv srca, ki je dobilo skelečo rano, to je odsev nezadovoljnega egoizma. Ako bi nam pokojnik mogel sedaj povedati, kaj da sodi o činu, s katerim ga je dvignila Atropos iz njegovih misli, načrtov in osnov — bi morebiti zvenel njegov rek nekoliko drugače, nego naše tožbe. In vendar utegne biti oboje prav: mi imamo pravico, da tožimo, ker rajnika težko pogrešamo, on bi imel prav, da je zadovoljen, ker je dosegel stalni mir; *beati mortui* ...!

Po preteku treh let prihaja ta nekrolog na svetlo. Morebiti je dobro tako. Precej se je ustalilo med tem časom; marsikaj, kar je bilo jedko, se je ublažilo in se približalo značaju pokojnika, ki je predmet tem vrsticam.

Gvidon Sajovic je bil rojen v Kranju dne 14. avgusta 1883 kot sin premožnih staršev trgovskega stanu. Svojo mladost je preživel v Kranju, roditelja sta ga obdajala z vso ljubeznijo, ki se je še stopnjevala, ko se je bil ponesrečil po padcu. Oče je bil praktičen mož in kot lovec prijatelj prirode. Imel je odprto oko za vse, kar se je godilo okrog njega; to splošno pozornost je podedoval od njega tudi Gvidon; prvi, ki mu je obračal pozornost na pojave v naravi, je bil njegov oče. Mati, žena milega a odločnega značaja, mu je privzgojila tisti dobrodejni srčni takt, s katerim nas priklepajo nase oni srečni ljudje, ki ga imajo v lasti. Obitelj Sajovičeva je bila tudi narodna, požrtvovalna, vestna in plemenitega mišljenja, v gospodarskem življenju praktična in solidna ter ostala taka do danes. Vse to se je preneslo tudi na Gvidona. Akademska naobrazba je te osnovne prvine izpopolnila, Gvidon ni prinesel z univerze samo znanje, ampak tudi blago in plemenito srce.

Ljudske in srednje šole je dovršil v svojem rojstnem mestu. Leta 1902, se je vpisal kot slušatelj prirodopisja na modroslovni fakulteti dunajske univerze. Že 22. maja 1906 je bil promoviran za doktorja modroslovja. S 1. junijem je bil imenovan za suplenta v Novem mestu. Njegov tedanji predstojnik še sedaj z veseljem govori o njem in hvali posebno izvrstno disciplino, ki jo je imel v svojem razredu. Tam je pa ostal samo do 15. septembra istega leta, ker se je meseca oktobra vrnil na Dunaj nazaj. Ondi je položil dne 24. oktobra izpit iz

prirodoslovja kot glavnega predmeta, čez 2 meseca in 27 dni je stal (22. januarja 1907) zopet pred izpraševalno komisijo in naredil izpit iz matematike in fizike kot stranskih predmetov — s slovenskim in nemškim učnim jezikom. Takoj po izpitih je bil imenovan dne 8. februarja 1907 na ljubljansko realko kot poizkusni kandidat; tam je postal dne 25. septembra 1910 provizorni gimn. učitelj in bil premeščen na II. drž. gimnazijo, kjer je deloval vzorno in uspešno do svoje težke bolezni.

Istodobno, ko je začel učiteljevati na realki se je jel tudi zanimati za muzej. Dne 18. februarja 1907 je vstopil v ta ustav kot provizorni volonter, dne 30. oktobra 1909 je postal provizorni asistent dež. muzeja in tu deloval do 1. oktobra 1916. Obvezan je bil kot asistent za eno uro na dan, a porabil jih vedno več; v dobi zatiranja strupenih kač je žrtvoval temu zavodu po 4 in 5 ur na dan. — Meseca februarja 1917 so se jeli pojavljati prvi znaki njegove bolezni. Legel je, in po silnih mukah se je moral dati operirati. Komaj je prebolel to in se začel prosteje premikati po mestu, že se ga je lotila zavrtna meningitis — kateri je podlegel dne 24. julija 1920 v svoji rojstni hiši v Kranju. Vso dobo njegove bolezni ga je požtvovalno negovala in mu stregla njegova zvesta družica in ljubeznjiva soproga, ki je prečula včasih vso noč ob bolniški postelji svojega moža in junaško prenašala srčno bol.

Prof. dr. Gvidon Sajovic.

Dr. Gvidon Sajovic je bil idealist, samo to mu je dalo moč in duševno ravnovesje, da je prebolel vsa razočaranja, vse zahrbtnosti in nizkotno maščevalnost gotovih ljudi, ki jim ni storil nič žalega; vzdrževal je udarce, ki so bili namenjeni drugim. — Pred smrtjo je dobil zadoščenje, da je bil imenovan na muzej kot stalni uradnik.

Dr. Sajovic je vzlic vsem zaprekam in neprilikam žilavo in neutrudno delal tudi na literarnem poprišču. Začel je že zgodaj s pesnikovanjem, saj je bil Gorenjec, skoraj sosed domu, v katerem je izdihnil veliki Prešeren; odtodi je zajemal navdušenje. A priobčeval menda ni svojih proizvodov pred letom 1902. Na plan je stopil kot beletrist, pozneje, z letom 1904 pa kot znanstvenik; in temu poslednjemu je ostal zvest do zadnjega diha. Njegovi tiskani spisi — v kolikor sem jih mogel izslediti¹⁾ — so nastopni, izvzemši kake majhne beležke.

Leta 1902: *Bodí blagoslovljena!* Indijska legenda. Po Sienkiewiczzu poslovenil Marjan. Slovenka, 1902, str. 4—6.

Mišja in žabja vojska. (Prosti posnetek po Homeru). Zvonček, 1902, 11. zvezek.

1903. Narodne pripovedke iz Kranjske okolice. Gorenjec, 1903, št. 35—44.

1904. Narodne pripovedke iz Kranjske okolice. Koledar družbe sv. Mohorja, 1904, str. 51—56. — Isto: Gorenjec, 1904, št. 24. — (Tu je rabil še pseudonim Marjan. — Iz Darwinove knjige. Črtica. Slovenski Narod, 1904, št. 208—215.

¹⁾ Za nekaj pripomb in ljubeznjivo pomoč izrekam zahvalo g. prof. dr. Janku Šlebingerju.

1905. Nekoliko črtic o človeškem pokolenju. Naši zapiski, III. (1905), str. 131 do 133; 196—204.
1907. Žival in rastlina. Naši zapiski, V. (1907), str. 185—192. — Anatomie, Histologie und Ersatz der Borstenorgane bei Lumbricus. Mit 2 Tafeln. Ausgegeben am 15./XI. 1907. Arbeiten der zoologischen Institute, XVIII. Heft 1. — Slovenski sokolski koledar. Uredil dr. G. Sajovic. Letnik III. (1907). (Ta koledar je urejeval do svoje smrti. Navadno je napisal tudi kronološki pregled; n. pr. 1908; Naše sokolovanje v letu 1907—1909; Slovensko sokolstvo leta 1908—1910; Sokolski grobovi. 1911; Naše delovanje v letu 1910—1912; Iz naše kronike leta 1910.)
1908. Kranjski mehkužci. Izvestja Muz. dr. za Kranjsko, XVIII (1908), str. 11—30. — Ein Krähenbastard. Carniola I. (1908), str. 47—49. — Die grosse Trappe in Krain. Carniola I. (1908), str. 64. — Eine Flussmuschelart mit Perlenbildung aus Krain. Carniola I. (1908), str. 210—213. — Das Faustoder Steppenhuhn in Krain. Carniola I. (1908), str. 218—219. — Die Umkehrung der Dolinen in den Pflanzenregionen des Karstes. Carniola I. (1908), str. 219. — Eine immergrüne Eichenart in Krain. Carniola I. (1908), str. 219—220. — Razen teh člankov še tri ocene: 1.) A. Paulin, Uebersicht der in Krain nachgewiesenen Formen der Gattung Alchemilla L. Carniola, I. (1908), str. 67. — 2. A. Pacher, Zur Kenntnis des Phytoplanktons einiger Seen d. Jul. Alpen. Carniola I. (1908), str. 223—224. — 3.) F. Seidl, die in Krain 1904 und 1905 beobachteten seismischen Ereignisse. Carniola I. (1908), str. 224.
1909. V naravi: Izbrani naravoslovni spisi Frana Erjavca. Za mladino izbral dr. Gvidon Sajovic. V Ljubljani, Narodna založba. 1909. 8°. 109 strani. Beličenje naših ptic. Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko. XIX. (1909), str. 37—44. — Še nekaj o beličenju. Izvestja muzejskega društva za Kranjsko, XIX. (1909), str. 192—193. — Ein Beitrag zur Geschichte der Steiner Alpen. Carniola II. (1909), str. 24—29. — Ornithologica für das Jahr 1908. Carniola II. (1909), str. 50—53. — Eine neue Schlangenvarietät für Krain. Carniola II. (1909), str. 109—111. Ein Krähen-Albino. Carniola II. (1909), str. 165. — Streifenringelnatter Carniola II. (1909), str. 165—166. — Der letzte Mohikaner. Carniola II. (1909), str. 166. — Poleg tega še štiri ocene. 1.) F. Seidl, Die in Krain 1906 beobachteten Beben Carn. II. (1909), str. 59—60. — 2.) E. M. Kronfeld, Scopoli und die Cetraria Islandica. Carn. II. (1909), str. 175—176. — 3.) K. Keissler, Über Boloniella Vasi Reh. Carn. II. (1909), str. 177. — 4.) M. Šerko, Vergleichend — anatom. Untersuchung einer interglacialen Konifere. Carn. II. (1909), p. 177.
1910. Žival na potu. Naša bodočnost, 1910, št. 1—8. — Letno poročilo o deželnem muzeju za leto 1909 (Naravoslovni oddelek). Carniola, n. v. I. (1910), str. 39—42. — Ornithologica za leto 1909. Carn. n. v. I. (1910), str. 42—52. Bober v Emoni. Carn. n. v. I. (1910), str. 177—178. — Želva v ljubljanski okolici. Carn. n. v. I. (1910), str. 178—180. — Ocena: L. Poljanec, Mineralogija in geologija za velike gimnazije. Ljubljanski Zvon, 1910, str. 444.
1911. Muzejsko poročilo za leto 1910. (Prirodop. oddelek). Carniola, n. v. II. (1911), str. 142—146. — Ornithologica za leto 1910, Carn. n. v. II. (1911) str. 183—193.

1912. Plazilci ali plezavci. Slov. Narod, 1912, št. 10. — Ornitologične beležke za Kranjsko leta 1911. Carn. n. v. III. (1912.), str. 121—131. — Tudi dve *oceni*: 1.) J. Hañner, Ueber die Flugzeit einiger Schmetterlingsarten. Carn. n. v. III. (1912), str. 142. — 2.) F. Seidl, Die in Krain 1909 beobachteten Beben. Carn. n. v. III. (1912), str. 143.
1913. Predavanja na prvem počitniškem tečaju v Ljubljani leta 1912: Na rastlinskem cvetju. — Žival-rastlina. — Kače na Kranjskem. — Pedagoški letopis Slovenske šolske matice. 1913. (Poseben odtis.) — Herpetologični zapiski za Kranjsko. Carn. n. v. IV. (1913), str. 22—52, 178. — Razen tega 4 *ocene*: 1.) F. Seidl, Die in Krain 1910 beobachteten Beben. Carn. n. v. IV. (1913), str. 60—61. — 2.) E. Schreiber, Herpetologia europaea. Carn. n. v. IV. (1913), str. 67—68. — 3.) F. Megušar, Eksperimentalno-biološke razprave. (12 razprav iz let 1906—1912). Carn. n. v. IV. (1913), str. 68—69. — 4.) A. Paulin, Flora exsiccata carniolica. Carn. n. v. IV. (1913), str. 164.
1914. Iz ptičjega življenja na Kranjskem v letih 1912 in 1913. Carn. n. v. V. (1914), str. 153—173. — Zmije obecna a písečna v Krajině v boji o bytí. Čas (v Pragi), 1914, čisl. 44. — Die Bekämpfung der Giftschlangen in Krain, 1913. Laib. Zeitung, 1914, štev. 68 in 69. — Beiträge zur Reptilienkunde Krains. Verhandlungen der k. k. zoolog.-botanischen Gesellschaft in Wien, 1914 (Bd. LXIV.), str. 150—175. — Dve *oceni*: 1.) W. Teppner, Ursus arctos. Carn. n. v. V. (1914), str. 177. — 2.) F. Seidl, Die in Krain 1911 beobachteten Beben. Carn. n. v. V. (1914), str. 264—265.
1915. Julij Głowacki. (Nekrolog.) Carn. n. v. VI. (1915), str. 225—231. — F. Dobovšek. (Nekrolog v zvezi z dr. Mantuanijem.) Carn. n. v. VI. (1915), str. 241—244. — Podor skalovja v Kokrski dolini pri Kranju. Carn. n. v. VI. (1915), str. 236—241. — Prirodopisni sestavki v letnih izveštjih naših srednjih šol. Carn. n. v. VI. (1915), str. 131—140. — Zur Vertilgung der Giftschlangen in Krain im Jahre 1914. Laib. Zeitung, 1915, št. 65—69. — Tri *ocene*: 1.) F. Seidl, Die in Krain und Görz-Gradiska 1912 u. 1913 beobachteten Beben. Carn. n. v. VI. (1915), str. 216—218. (Ponatis v Slov. Narodu, 1916, št. 44.) — 2.) Lovec. List za lov in ribarstvo. Ljublj. Zvon, 1915, str. 44. — 3.) Publikacije Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti v Zagrebu. (V zvezi z dr. Ilešičem.) — Ljublj. Zvon, 1915, str. 189, 238, 429, 572.
1916. Fr. Megušar. (Nekrolog.) Carn. n. v. VII. (1916), str. 276—279. — Evg. Sajovic. (Nekrolog.) Ljublj. Zvon, 1916, str. 526—527 (pod pseudonimom Br. Sokolov).
1917. Nekaj o užitni zelenjavi na prostem. Sava, 1917, št. 14. — Oton pl. Detela. (Nekrolog.) Carniola, n. v. VIII. (1917), str. 146. — Dr. Jos. Kosler. (Nekrolog.) Carn., n. v. VIII. (1917), str. 146. — Ornitologični zapiski za Kranjsko v letih 1914—1916. Carn. n. v. VIII. (1917), str. 70—73. — Rjavi lunj na Kranjskem. Carn., n. v. VIII. (1917), str. 261.
1918. Skalni podor v Kokrski dolini I. 1917. Carn. n. v. IX. (1918/19), str. 177—180.
1919. Zapiski iz ptičjega življenja na Kranjskem v letih 1917—1918. Carn. n. v. (1918/19), str. 177—187. — Kajetan Stranetzky. (Nekrolog.) Carn. n. v. IX. (1918/19), str. 240—242. — Zgodovina sklednice. Priroda (hrv. popularni časopis), 1919, str. 177—185, 205—210.

1920. Glasnik Muz. društva za Slovenijo. B. Prirodosl. del. Uredil dr. Gvidon Sajovic. — Zelena krastača. Priroda (hrv. časopis), 1920, str. 129—135. — Zadnje njegovo delo je bilo urejevanje »Glasnika«. Prirodopisni del je prišel na svetlo dne 30. jun. 1920; čez 24 dni ni bilo dr. Sajovica več med živimi; ni še dovršil 37. leta svoje dobe, ko je moral odložiti pero.

V kratki dobi 18 let je torej priobčil 83 člankov in razprav — povprek 4,6 na leto — to je poleg vsega svojega dela v šoli in v muzeju. Značilno je za vestnost tega moža, da ga ni pustila prej, da priobčuje svoje spise, nego je bil popolnoma zrel. — Lepa poteza njegovega značaja je bila tudi, da nikdar ni govoril o svojem delu, da se ni nikdar ponašal s svojimi spisi ali celo s svojo akademsko naobrazbo; to je smatral vse za samoobsebi umevno in ni imel čuta, da je treba vse to bobnati v svet in se usiljevati drugim, kakor čudo sveta; zato je užival spoštovanje v širših krogih razumništva.

Temu je bil dokaz tudi njegov prerani pogreb: bil je velik sprevod, ki so se ga udeležili domačini iz Kranja, pa tudi iz drugih mest in krajev naše ožje domovine, v pretežni večini inteligentje. Vsi mu hranijo časten in prijazen spomin, v prvi vrsti pa Muzejsko društvo za Slovenijo in njegovo glasilo, katerega tretjo prelevitev je še doživel in pri njej sodeloval. — Sit tibi terra levis!

Mantuani.

Ob stoletnici D. Dežmanovega (Carl Deschmann) rojstva.

3. januarja 1921 je poteklo sto let, odkar se je rodil v Idriji Dragotin Dežman. Gimnazijo je dovršil v Ljubljani. Na Dunaju je študiral medicino, kasneje pravo. Leta 1851. in 1852. je poučeval v višjih razredih ljubljanske gimnazije fiziko in matematiko, do leta 1856. pa v posebnem tečaju kmetijstvo. Kustos deželnega muzeja v Ljubljani je postal 1852. in ostal na tem mestu do smrti (11. marca 1889). Dežmanove zasluge za muzej in muzejsko društvo so nevenljive.

Življenje je mož posvetil znanosti in politiki svoje ožje domovine Kranjske. V znanosti je našel uteho in priznanje, v politiki pa razočaranje sam in Slovenci ž njim.¹⁾

Polihistor v poznanju Kranjske je bil vendar v prvi vrsti in v bistvu naravoslovec v najširšem pomenu. Bavil se je tudi z zgodovino prirodopisnega izsledovanja svoje ožje domovine in ni zanemarjal novejših naravoslovnih tokov. Njegova vsestranost v tej disciplini je razvidna iz njegovih natisnjenih

¹⁾ Podrobneje je pisal o Dežmanovem delovanju J. Marn v Jezičniku XXVIII. (1890) str. 38—42. Ob priliki Dežmanove smrti so — poleg drugih — priobčili nekrologe: Fr. Levec v Ljublj. Zvonu IX (1889), str. 254—256, in A. Globočnik v Mittheilungen des Musealvereines f. Krain, Jhg. II. (1889), str. 375 do 381. Dežmanovo politično delovanje je ocenil dr. I. Prijatelj v monografiji: Janko Kersnik in njegova doba. O Dežmanovem »uskoštvu« pa povesta mnogo njegovi pismi V. Zarniku in dr. J. Bleiweisu, ki jih je priobčil dr. D. Lončar v Naših Zapiskih VI. (1909), str. 10—15. — Natančneje oceniti Dežmana kot naravoslovca bo mogoče šele, ko bodo pregledani — poleg tu priobčene literature — tudi njegovi uradni in privatni naravoslovni zapiski, ki jih hrani dež. muzej.

Za nekatera pojasnila se iskreno zahvaljujem g. dvor. svet. prof. dr. Mantuaniju in g. prof. dr. Šlebingerju.

naravoslovnih spisov in zapiskov. Ti so — v kolikor mi jih je bilo mogoče izslediti — nastopni:

- I. — **Jahresheft** des Vereines des krainischen Landes-Museums. Laibach, 1856. Redigirt von C. Deschmann: Vorwort, str. I—II. — Einiges über die naturwissenschaftlichen Forschungen in Krain, str. 1—11. — Meteorologische Beobachtungen zu Laibach im Jahre 1855, str. 11—17. — Ueber das Erscheinen der Purpurmonade, *Monas prodigiosa* Ehr. in Laibach, str. 19 do 20. — Bericht über die Versammlungen der Freunde der Naturwissenschaften im Laibacher Museum im Jahre 1849, str. 21—47, Dež. poročilo: *Heleocharis carnicola* im Moorgrunde des Waldes hinter Oberschischka. str. 22. — Bericht über die bei den monatlichen Versammlungen der Mitglieder des Museal-Vereines gehaltenen Vorträge im Jahre 1855, str. 47—51, Dež. poročila: *Ibis falcinellus* L. auf dem Laibacher Moraste, str. 48. — Kohlenwasserstoffgas aus dem Boden bei Innergoritz auf dem Laibacher Moraste, str. 49—50. — Über eine wilde Katze, str. 56. — *Cormoranus Carbo* Meg. in Krain, str. 50. — Der Zug der Leinfinken (*Fringilla linaria* L.), str. 50. — Über die Fortpflanzung der Lebermoose und Flechten, str. 51. — Verzeichniss der in den Jahren 1853, 1854 und 1855 eingegangenen Museal-Geschenke und sonstigen Erwerbungen, str. 51—74; Naturalien, str. 51—59; Physikalische Instrumente, str. 74.
- II. — **Zweites Jahresheft** des Vereines des krainischen Landes-Museums. Laibach, 1858. Redigirt von C. Deschmann: Meteorologische Beobachtungen zu Laibach in den Jahren 1856 und 1857, str. 1—18. — Beiträge zur Naturgeschichte des Laibacher Morastes, str. 59—87. — Bericht über die bei den monatl. Versammlungen der Mitglieder des Museal-Vereines gehaltenen Vorträge in den Jahren 1856 und 1857, str. 88—142, Dež. poročila: Piauzit in den Braunkohlen-Lagern von Chum bei Tüffer in Steiermark, str. 93. — Ueber Eisenerzstufen, str. 93. — Über die Sporen des Schachtelhalms, str. 93. — Die Landschaftlichen- und Vegetations-Verhältnisse der Ischkaschlucht, str. 96—100. — Über die Fortschritte des Natur-Selbstdruckes, str. 101—102. — Über eine abnorme Geweihbildung, str. 102. — Über die Frucht der *Bignonia echinata* Jacq., str. 102. — Über die im November blühende *Erica carnea* L., str. 104. — Über *Ardea alba* ♂, *Oedicnemus crepitans* und *Mergus albellus* L., str. 104. — Über den Leithakalk, str. 105. — Die erste Beschreibung des krainischen Olms in Laurenti's »Synopsis reptilium«, str. 105. — Über *Colymbus glacialis* ♂ und *Colymbus arcticus* ♂ str. 105. — Über die von Dežman in Krain aufgefundenen Moose (*Meesia tristicha* und *Bryum Zierii*), str. 105. — Über die Farne Krain's, str. 107—110. — Über die Habichtseule (*Ulula uralensis* Pall.), str. 111—112. — Über die Entwicklung dreier Staubpilzarten (*Aecidium Erythronii*, *Aecidium* et *Uredo Meleagris*), str. 115. — Über einen lebenden Auerhahn, str. 115—116. — Die Frühlingsflora der beiden oberkrainischen Alpen Belsica und Stol, str. 117. — Einige ornithologische Raritäten (*Circaetus gallicus*, *Pernis apivorus* und *Hypsibates himantopus*), str. 123. — Eine für Krain neue Fledermausart (*Miniopterus Schreibersii*), str. 123. — Ein parasitisches Pflanzengebilde auf totden Exemplaren des *Leptodirus sericeus*, str. 123—124. — Die geognostischen

Verhältnisse der oberkrainischen Alpen, str. 136—141. — Der torfähnliche Lignit vom Gutenfelder Boden im Laschitzer Bezrke, str. 141—142. — Verzeichniss der vom 1. Jänner 1856 bis Ende October 1858 eingegangenen Museal-Geschenke und sonstige Erwerbungen, str. 143—164; Naturalien, str. 143—149. — Physikalische Instrumente, str. 164.

- III. — **Drittes Jahreshft** des Vereines des krainischen Landes-Museums, Laibach, 1862. Redigirt von C. Deschmann: Vorwort, str. I—II. — Meteorologische Beobachtungen zu Laibach in den Jahren 1858, 1859 und 1860, str. 67—95. — Miscellaneen, str. 168—218: Panorama des nordkrainischen Beckens nach der Natur gezeichnet und mit Erläuterungen versehen von Friedrich Simony, Wien, 1858, str. 168—171. — Wulfen's Flora norica phanerogamica, Wien, 1858, str. 171—174. — D. Stur's pflanzengeographische Forschungen in Krain, str. 174—186. — D. Stur's Beiträge zu einer Monographie des Genus *Astrantia*, str. 186—188. — Ueber die Standorte der *Möhringia villosa* Fenzl, str. 188—191. — Ueber *Heliosperma glutinosum* (Zois). Reich, str. 191—194. — Ueber einen sehr alten Eibenbaum (*Taxus baccata* L.) in Krain, str. 194—197. — Botanische Notizen, str. 197—201. — Ueber ein angebliches Bastard-Kalb von Hirsch und Kuh in Krain, str. 201—205. — Der rothe Schnee, eine auch in den krainischen Hochalpen bekannte Erscheinung, str. 205—210. — Der Schneefloh in den krainischen Hochalpen, str. 210—214. — Der vermeintlich lebend geborne Olm, str. 214—216. — Hacquet's *Strix nigra* und dessen ornithologische Studien in Krain, str. 216—218. — Bericht über die bei den monatlichen Versammlungen der Mitglieder des Museal-Vereines gehaltenen Vorträge in den Jahren 1858 und 1859, str. 219—236, Dež, poročila: *Gordius aquaticus* L. im Trinkwasser zu Treffen, str. 220. — Die armlüthige Segge (*Carex pauciflora* Lightf.) auf den Torfmooren der Alpe Ribšica, str. 220. — Drei für die Flora Krain's neue Moosarten (*Splachnum sphaericum* L. F., *Tayloria serrata* Hdw. und *Buxbaumia indusiata* Brid.), str. 220—221. — Versteinerungen der alpinen Steinkohlen-Formation aus Lapeina-Graben bei Jauerburg, str. 221. — Ueber den Insecten-Regen zu Tichaboj in Unterkraim am 2. II. 1858, str. 222—223. — Die Luftröhre beim Singschwan (*Cygnus musicus*) und Gänsesäger (*Mergus merganser*), str. 224. — Die Zugvögel in der Umgebung Laibach's, str. 224. — Charakteristik der durch den Winter gehemmten Entwicklung der Frühlingsflora, str. 224. — Der rothe Thon aus der Gottscheer Grotte Wicherle (chem. Analyse von F. Erjavec), str. 225—226. — Beitrag zur Geognosie und Flora des Gottscheer Bezirkes, str. 226—228. — *Distomum heterostomum* im Schlunde und in der Speiseröhre von *Ardea purpurea* L., str. 228. — Ein Beitrag zur Kryptogamenflora Krain's (*Pellia calycina* Tayl.), str. 228. — Über *Heliosperma eriophorum*, str. 229. — Neue Beiträge für die Kryptogamen-Flora Krain's (*Jungermannia inflata* Huds. und *Entosthodon ericetorum*), str. 229. — Über die auf dem Laibacher Morast vorkommenden Arten der Gattung *Utricularia*, str. 230. — *Trematodon ambiguus* aus dem Laibacher Moor, str. 230. — Die Vegetations-Verhältnisse der Zartorche, *Malaxis paludosa* Rich., str. 231. — Das aussergewöhnliche Auftreten einiger nordischer Vögel in Krain, str. 231. — *Mersilea quadrifolia* L. aus den Strassengräben bei Arch in Unterkraim, str. 232. — Eine Mittheilung über das Leuchten

der Pfrille, *Phoxinus laevis* Ag., str. 232—233. — *Ascaris spiculigera* Rud. im Carbo Cormoranus Mey, str. 233. — Die Habichtseule, *Ulula uralensis* Pall, str. 234. — Verzeichniss der vom 1. Nov. 1858 bis Ende April 1862 eingegangenen Museal-Geschenke und sonstigen Erwerbungen, str. 237—267: Naturalien, str. 237—243.

- IV. — **Mittheilungen** des Musealvereins für Krain. Laibach, 1866. Redigirt von C. Deschmann: Vorwort, str. III—IV. — Zusammenstellung der bisher in Krain gemachten Höhenmessungen, str. 1—76. — Naturhistorische Miscelaneen, str. 214—240: Ueber das Vorkommen des Baumschläfers (*Myoxus Dryas* Schreb.) in Krain, nebst einer Erklärung des zeitweise massenhaften Auftretens des Siebenschläfers (*Myoxus Glis* L.), str. 214—218. — Ein Gemsbock im tiefen Unterkrain erlegt, str. 219. — Das Fausthuhn (*Syrhaptes paradoxus* Pall.), ein asiatischer Steppenvogel, in Krain erlegt, str. 220—223. — Ueber das Vorkommen der Schlammschildkröte (*Emys lutaria* L.) in Krain, str. 223—224. — Ueber die Deutung der Orthoteren in Scopoli's »Entomologia carniolica«. Vind. 1763, 8°, str. 225—226. — Einiges über die Schwarzföhre (*Pinus Laricio* Poir.), str. 226—231. — Ueber das massenhafte Auftreten des Schneeschimmels, *Lanosa nivalis* Fr., in der Umgebung Laibach's im Frühjahr 1865, str. 231—233. — Ueber die Einschlüsse der Billichgratzer und Zirknizer Bergkrystalle, str. 233—235. — Ueber den Erbsenstein vom Blegaß in Oberkrain, str. 235—238. — Ein merkwürdiger Schneefall, str. 238—240. — Verzeichniss der seit 1. Mai 1862 bis Ende April 1866 eingegangenen Geschenke und der sonstigen Erwerbungen des krainischen Landesmuseums, str. 265—282. — Naturalien, stran 265—273.
- V. — **Barometrische Beobachtungen** in Unter-Krain in M. V. Lipold's »Bericht über die geologische Aufnahme in Unterkrain im Jahre 1857.« — Jahrbuch d. k. k. geolog. Reichsanstalt, 1858, Jhg. IX, str. 258.
- VI. — **Die Pfahlbautenfunde auf dem Laibacher Moor.** — Verhandlungen d. k. k. geolog. Reichsanstalt, 1875, N. 15. str. 275—284.
- VII. — **Bericht über die Pfahlbautenaufdeckungen** im Laibacher Moore im Jahre 1876, (Mit 1 Tafel), Wien, 1877. (Aus dem Dezemberhefte der phil. hist. Classe der kais. Akademie der Wissenschaften (LXXXIV. Bd., S. 471, bes. abgedruckt), str. 3—16.
- VIII. — **Beiträge zur Ornithologie Krains.** (Aus Karl Deschmanns handschriftlichem Nachlass). — Mittheilungen des Musealvereines für Krain, II. Jhg. 1889, str. 267—280.
- IX. — **Das Klima von Krain.** V. »Dr. Friedrich Keesbacher: Krain und seine öffentliche Gesundheit.« (Po Laib. Ztg. Jhrg. 108, No. 82, 10. IV. 1889.)
- X. — **Beiträge zur Flora** der an Kroatien angrenzenden Gegenden Unterkrains. (Bericht) — Laib. Ztg. 1867, Nr. 276, str. 1879.
- XI. — **Ueber einige in jüngster Zeit in Krain eingewanderte Planzen.** (Vortrag) — Laib. Ztg. 1868, Nr. 78, str. 564 in Nr. 79, str. 571.
- XII. — **Die tiefsten Standorte einiger Alpenpflanzen.** — Laib. Ztg. 1868, Nr. 80, str. 579 in Nr. 81, str. 585.
- XIII. — **Die Billichgratzer Dolomitberge.** — Laib. Ztg. 1868, N. 82 in 83.
- XIV. — **Eine Königsblume.** — Laib. Tgbl. 1870, Nr. 109,

- XV. — *Heleocharis carniolica* Koch bei Laibach. — Flora 1850, N. 36.
- XVI. — *Hierochloe australis* und *Rhynchospora fusca*, neu für Krain; *Xeranthemum cylindraceum*, *Dentaria trifolia* und *polyphylla*, neu für Krain und Oesterreich überhaupt. — Verh. d. k. k. zool. bot. Ges. in Wien VI. B. 1856, Sitzungsberichte, str. 10—11.
- XVII. — Ueber *Stellaria bulbosa* Wulf. — In A. Kerner's »Schedae ad floram ex Austro-Hungaricam« II. Wien 1882, str. 79.
- XVIII. — Standorte von *Heliospermum glutinosum* (Zois). — Ibid. III. 1883, str. 67.
- XIX. — Ueber *Pedicularia acaulis* Scop. — Ibid. str. 89.
- XX. — *Clathrus cancellatus* L. bei Laibach (v zvezi z dr. H. W. Reichardom). — Verh. d. k. k. zool. bot. Ges. in Wien XXVIII B. (1878), Sitzungsberichte, str. 49.
- XXI. — Ueber *Heliosperma glutinosum* (Zois) Rehb. (v zvezi z J. Juratzkom). Verh. d. k. k. zool. bot. Ges. in Wien 1858, Sitzungsberichte, str. 79—81, in Abhandlgn. str. 37—38.
- XXII. — Führer durch das Krainische Landesmuseum Rudolfinum in Laibach. 1888. Laibach. V. d. L. Museum, str. 167—171.
- XXIII. — Ueber den Maischwamm (*Agaricus gambosus* Fr.) und dessen Auftreten in Krain. Laib. Wochenblatt 1885, 30. Mai.
- XXIV. — Ueber die neuesten Funde in den heidnischen Hügelgräben (Gomile) in der Umgebung von St. Margarethen in Unterkrain: Vortrag, str. 12—22 (Thierreste, st. 16 — geschnittene Pferdefigur, str. 21), die anschließende Debate, str. 28—34 (Stierköpfe als Henkel einer Urne, str. 28). — Bericht über die Versammlung österreichischer Anthropologen und Urgeschichtsforscher am 28. und 29. Juli 1879 zu Laibach (Separat-Abdruck aus den »Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien«) 1880, Bd. X., Num. 1—4.
- XXV. — Prähistorische Ansiedelungen und Begräbnisstätten in Krain. (Grotte »Jelzena«, das Hirschloch), str. 36. — Höhlenheuschrecke (*Phalangopsis cavicola*), str. 37. — Tierknochenreste, str. 37. — Hund der Bronzezeit (*Canis matris optima* Jeitt.), str. 38. — *Ursus spelaeus*, *Felis spelaea*, der Höhlenmensch der Mammuth- und der Renthierperiode, str. 43. (spisal v zvezi s F. v. Hochstetter-jem). Separatum aus den Denkschriften der mathem.-naturwiss. Klasse d. kais. Akademie der Wissenschaften XLII (1879), str. 1—44.
Št. XII—XV in XVII—XIX po Vossu iz »Jahresbericht der Staats-Ober-Realschule in Laibach. 1885«.

Dr. Fr. Kos.

Zoološko-biološki večeri

v zoološkem inštitutu univerze v Ljubljani.

Brez formelno provedene organizacije so se pričeli v jeseni 1922. v zoološkem inštitutu redni sestanki znanstvenikov in ljubiteljev zoološke vede. Program teh večerov je bil v glavnem: Spoznavanje in kritično motrenje novejših tokov znanstvene zoologije ozir. splošne biologije v obliki referatov in njim sledečih diskusij. Spoznavanje najnovejše, posebno periodične zoološko-biološke literature.

Poročila udeležencev o lastnih, smotrno provedenih znanstvenih raziskavanjih in rezultatih. Manjša poročila o opazovanju favnističnih, zoogeografskih, ekoloških ter drugih fenomenoloških pojavov.

Referati o prirastku zbirk ter opreme institutov in muzeja. Demonstriranje aparatov, zanimivih makro- in mikroskopičnih preparatov, projekcije itd.

Predlogi s priključeno diskusijo o zoološko-biološkem raziskavanju Slovenije oz. Jugoslavije po stalnem načrtu, o delitvi dela in kombiniranih znanstvenih ekskurzijah v prirodo.

Od 26. X. 1922 do 16. VI. 1923 so se vršila sledeča, v kronološkem redu navedena predavanja:

Dr. J. Hadži: Namen in program zoološko-bioloških večerov.

Asistent **V. Dolivo-Dobrovolsky:** Lobanja močerila (*Proteus anguinus* Laur.),

Dr. Fr. Kos: Bistvo in pomen Mendelovih pravil za biologijo. (Proslava stoletnice Mendelovega rojstva).

Dr. V. Košir: Zobna karies pri človeku in njen razvoj tekom stoletij.

Dr. J. Hadži: O regeneraciji pri polipu *Tubularia*.

Dr. Fr. Jesenko: O umetno pospešenem brstenju pri rastlinah.

Dr. R. Kenk: Današnje stanje limnologije.

Dr. Fr. Jesenko, dr. E. Kanski, dr. J. Hadži: Proslava stoletnice Pasteurjevega rojstva.

Dr. P. Grošelj: Ma y e r jeva hipoteza o strukturi protoplazme.

Nadsvet. **A. Bulovec:** Prezimovanje metuljev.

Notar **M. Hafner:** Biološke notice o »*Tephroclystia fenestrata* Mill.«.

Dr. P. Grošelj: Zgodovina odkritja močerila (*Proteus anguinus* Laur.).

Dr. J. Hadži: Sistem in sorodstveni odnošaji ktenoforov.

Stud. phil. **Lipovščekova:** O naravnih in umetnih biserih.

Dr. Fr. Kos.

Ličinke Trichopterov v »Račenskih jamah«.

Na ekskurzijah v svrhu hidrobioloških raziskavanj Krke, avgusta 1922, sem se mudil tudi v »Radenskih jamah«¹⁾ pri Mali Račni, v Zatočni in Viršenci.

Vsled izredne suše mi je bilo 29. VIII. mogoče brez težav prodreti nad dva kilometra daleč v Viršenco, prav do konca, kjer se je svojčas vsled raznih zaprek prenehalo z razširjanjem te jame. In prav tam nad malim jamskim jezercem sem zasledil v višini enega metra nad vodno gladino v skalnatem žlebu veliko množino tulastih hišic od ličink Trichopterov.

Približno 22 mm dolge, 6—7 mm debele, za spoznanje ukrivljene, na površini deloma hrapave tulce tvori zlepljen pesek razne velikosti, tu in tam tudi polžje hišice. V muzej sem prinesel 10 takih tulcev.

Po Ulmerjevem opisu (Ulmer G., 1909, Trichoptera. — Brauer, Süßwasserfauna Deutschlands, H. 5. u. 6., Jena), odgovarjajo ti tulci hišicam ličink nekaterih plemen iz družine *Limnophilidov*.

Tulci so bili klasu podobno nanizani drug poleg drugega v vertikalni smeri žleba. Po večini so bili prazni, s široko odprtino na koncu znamenje, da se je metamorfoza izvršila. Nekaj tulcev je bilo zaprtih, vsebina pa uničena na neznan način.

¹⁾ Beseda »račenski« je v vsej dolini nepoznana. Ljudje govoré le o »Radenski dolini«, »Radenskih jamah« etc.

Sodim, da je prišlo do razvoja ličink Linnophilidov nad dva kilometra daleč pod zemljo tako, da je ob kakšni povodnji zanesla voda zalego v jamo, kjer se je mogel kolikor toliko moten individualni razvoj živali (zaprti tulci so temu dokaz) vendar še nadaljevati. To je bilo pa mogoče ravno pred zadnjim velikim »sifonom«, ker tam voda odteka dosti počasi in nekaj časa celo v vertikalni smeri in tvori tako majhno jezero.

O doraslih živalicah ni bilo sledu.

Dr. Fr. Kos.

O zemljepisni razširjenosti drevesnega polha, *Dyromys nitedula* Pall. (*Myoxus dryas*.)

Kot izhodišče drevesnega polha navaja O. zur Strassen (Brehms Tierleben, 1914, Säugetiere, Bd. II.) središče polhove domovine, južno Rusijo. Od tu se je ta žival razširila proti zapadu do »Ogrske, Tirolske, Nižje Avstrijske in Šlezije.« V teh krajih pa se nahaja vedno le po redko. Z ozirom na najdišča šestih eksemplarjev, ki jih hrani prirodopisni oddelek deželnega muzeja v Ljubljani, moramo premakniti južno črto polhove zemljepisne razširjenosti daleč naprej, skoro na jugozapadno mejo Jugoslavije.

Leta 1860 je prejel muzej iz Kočevskih gozdov štiri eksemplare. Od teh so shranjeni trije, eden je bil izločen iz zbirke. Leta 1886 je podaril Karol Luckmann prirodopisnemu oddelku 2 eksemplara, dobljena na Javorniku pri Jesenicah. Oktobra leta 1908 pa je prejel muzej iz Ribnice še enega samca.

C. Deschmann navaja drevesnega polha v zbirkah deželnega muzeja v Ljubljani v spisu »Über das Vorkommen des Baumschläfers« (*Myoxus Dryas* Schreb.) in Krain. (Mitt. d. M. V. 1866, str. 214), a ga napačno nazivlje »podlesk« t. j. namreč *Muscardinus avellanarius* L.

Dr. Fr. Kos.

Zgornji del kljuna poljske vrane, *Trypanocorax frugilegus* L.

Poleg drugih determinacijskih formul se uporablja tudi sledeča: »Zgornji kljun ni podaljšan čez spodnjega« (Leunis-Ludwig, 1883, Synopsis der Thierkunde, Bd. I., Hannover).

Iz sledečih šestih slučajev (razpredelnica), ugotovljenih na muzejskih objektih, pa je razvidno, da je variacijska možnost kljuna silno obsežna. Meril sem od fiksne točke, t. j. od kota na kljunovem korenu, ki ga tvorita stikažoča se roba zgornjega in spodnjega kljuna.

Izraženo v milimetrih.

Predmet	1	2	3	4	5	6
Dolžina spodnjega dela kljuna	58	58	51	54.5	51.5	51.5
Dolžina zgornjega dela kljuna	58	60	54.5	59	56.5	59
Razlika	—	2	3.5	4.5	5	7.5
Spol	♀	♀	♀	♀	♂	♂

Razlika raste pri štirih samicah od 0 do 4.5 mm in je največja pri dveh samcih: 5 in 7.5 mm. V zadnjem slučaju je diferenca večja kakor je navadno pri krokarku (*Corvus corax* L.), 4 in 6 mm na dveh muzejskih eksemplarjih. Ta znak je torej sistematično nezanesljiv. **Dr. Fr. Kos.**

Male ornitološke beležke.

Postolka, *Tinnunculus tinnunculus* L. — 1. in 6. januarja 1923 sem opazoval dve ptici te vrste nad poljem v bližini kolodvora Grosuplje. Domačini so jih opazovali že teden prej, o božiču 1922. Pač redka januarska gosta.

Skobec (delni belič), *Accipiter nisus* L. (v. alb. part.). 2. febr. 1921 sem bil opozorjen, da prihaja v bližino gospodarskih poslopij g. Koprivca v Grosupljem »bel kraguljček«. Opazovali smo ga ponovno še isti popoldan. Po velikosti sodeč, sem ga smatral za samico. Perje je bilo belo, le rob letalnih peres je bil temen (delni albinizem). 5. februarja 1922 sem imel priliko opazovati ga vnovič.

Vrabec (delni belič), *Passer domesticus* L. (v. alb. part.) Muzejski preparator Herfort je dobil v nagatnje belega vrabca s sivo liso na temenu, ustreljenega v Retečah pri Škofji Loki dne 29. septembra 1923.

Skalni plezavec, *Tichodroma muraria* L. — 24. januarja 1923 so ubili otroci s fračo v Kamniku en eksemplar te dosti redke ptice. Nagateno hrani pokrajinski muzej v Ljubljani.

Podatki o nekaterih pticah. Iz seznama ptičev, ki jih je prejel muzej v dar in katerih imena so navedena spodaj v sistematičnem redu, je posneti njihov pleme, vrsto ter najdišče in čas odstrela.

1. Navadni tetrev (fazan) ♂, *Phasianus colchicus* L. ♂, januar 1922. —
2. Navadna mahovka ♂, *Sterna hirundo* L. ♂, Ljubljana pod Zalogom, 5. avgusta 1923. —
3. Zelenonoga tukalica, ml., *Gallinula chloropus* (L.) pull., gnezdo z dvema mladičema in šestimi jajčeci, Slape pri Dev. M. v Polju, 5. julija 1923. —
4. Čapovoznik ♂, *Rallus aquaticus* L. ♂, Barje 16. februarja 1922. —
5. Prliv ♂ ml., *Oedipnemus oedipnemus* (L.) ♂ iuv., Zgor. Šiška, 21. oktobra 1921. —
6. Poljska gos (divja gos) ♂, *Anser fabalis* Lath ♂, Barje, 26. jan. 1922., ♀ 26. januarja 1922. —
7. Žvižgavka ♂ ml., *Mareca (Anas) penelope* L. ♂ iuv., 25. februarja 1923. —
8. Žvižgavka ♂, *Mareca (Anas) penelope* L. ♂, 25. februarja 1923. —
9. Čopasta črnica ♀, *Fuligula fuligula* (L.) ♀, Ljubljana 2. decembra 1921. —
10. Sivka ♂, *Fuligula ferina* (L.) ♂, 2. decembra 1922. —
11. Kostanjeva rasa, *Fuligula nyroca* (Güld.), Barje, 4. decembra 1921. —
12. Mali žagar ♀, *Mergus albellus* L. ♀, Barje, 16. februarja 1922. —
13. Siva čaplja ♂, *Ardea cinerea* L. ♂, Kačja vas pri Starem trgu, 21. aprila 1922. —
14. Siva čaplja ♀ ml., *Ardea cinerea* L. ♀ iuv., Cirknica, 29. julija 1923. —
15. Severni slapnik, *Colymbus arcticus* L., januar 1922. —
16. Mali ponirek ♀, *Podiceps fluvialis Tunst* ♀, Barje, 4. decembra 1921. —
17. Mali ponirek ♀, *Podiceps fluvialis Tunst* ♀, Barje, 13. dec. 1921. —
18. Južna postolka ♂, *Tinnunculus Naumanni* (Fleisch.) ♂, Breg, 10. maja 1923. —
19. Skobec ♂, *Accipiter nisus* (L.) ♂ Šmartno pri Litiji, 8. jan. 1923. —
20. Čuk, *Athene noctua* (Retz.), Mrzlo polje, obč. Mlačevo, 7. januarja 1921. —
21. Lesna sova, *Syrnium aluco* (L.), 9. maja

1921. — 22. **Lešna sova** ♂, *Syrnium aluco* (L.) ♂, Grosuplje, 5. januarja 1923. — 23. **Mala uharica**, *Asio otus* (L.), 29. marca 1921. — 24. **Mala uharica**, *Asio otus* (L.). — 25. **Hudournik** ♀, *Apus apus* (L.) ♀, mrtev najden, 29. junija 1923. — 26. **Navadni drozg**, *Turdus musicus* L. — 27. **Siva penica** ♀, *Sylvia sylvia* (L.) ♀, Moste pri Ljubljani, 18. avgusta 1921. — 28. **Obvodni kos** ♂ *Cinclus cinclus aquaticus* Bechst., 2. decembra 1922. — 29. **Kobilar** ♀, *Oriolus oriolus* (L.) ♀, Šmartno ob Savi, 20. avgusta 1923. — 30. **Kavka**, *Coloeus monedula spermologus* Vieill., Breg, 10. maja 1923; 26. oktobra 1921. — 31. **Siva vrana**, *Corvus cornix* L., 26. oktobra 1921. — 32. **Poljska vrana** ♂ *Trypanocorax fragilegus* L. ♂, 17. decembra 1921; — ♂, 26. oktobra 1921; — ♀, 26. oktobra 1921; — ♀, 17. decembra 1921; — ♀, 26. januarja 1922.

Med darovalci prednjači naš ornitolog, g. dr. J. Ponebšek, ki je daroval št. 2., 4., 6., 7.—12., 16.—18., 23.—26., 28., 30.—32.; — g. Henrik pl. Schollmayer-Lichtenberg št. 13; — g. Bunc št. 1. in 15.; — g. prep. Herfort št. 3., 27. in 29.; g. K. Polajnar št. 5.; g. A. Werli št. 14.; Uprava veleposestva Slatine pri Šmartnem št. 19.; — g. A. Koprivc št. 22.; — g. A. Molan št. 20.; — dijak Š. Hadži št. 21. — Vsem iskrena hvala!

Ob tej priliki prosim vse ptičje prijatelje, naj pošiljajo eventualna poročila o ornitoloških opazovanjih našemu ornitologu g. dr. J. Ponebšku ali pa uredništvu »Glasnika« v muzej. Z veseljem bodo sprejete in priobčene tudi manjše stvari.

Dr. Fr. Kos.

O škodljivosti kanj.

Dr. I. T. poroča (Lovec 1922 letnik 9. št. 7—8), da so bile pri krmljenju jerebic (pozimi torej!) ustreljene tri kanje, ki so ravno trgale od njih samih ujeto jerebico.

V isti številki »Lovca« piše V. Kapus, da je zalotil kanjo (v jeseni), ko je hotela na jerebe. Njegov prijatelj je ustrelil eno, ko se je spustila na kunca, ki je služil kot vada. Iz opisa je posneti, da se dogodek ni vršil pozimi. V ostalem delu opisa pogrešamo dokaza, da so bile navedene roparice res kanje.

K tem »obdolžitvam« hočem navesti še nekaj »dokazov krivde«.

V decembru 1921 je našel muzejski preparator Herfort v golši koco-noge kanje (*Archibuteo lagopus* Brünn.) dele malega ponirka (*Podiceps fluviatilis* Tunst.); glava in vrat sta bila skoro intaktna, noge cele, ostalo pa je bilo raztrgano in zmečkano. Pri drugem eksemplarju ravno te vrste je našel dele divje race. Vrste ni bilo mogoče dognati. Januarja 1922 je našel v golši navadue kanje (*Buteo buteo* L.) skoro celega palčka (*Anorthura troglodytes* L.)

Januarja 1922 je dobil v golši ravno te vrste (*Buteo buteo* L.), poslana iz samostanske šole v Mekinjah pri Kamniku, noge, kljun in druge ostanke dleska (*Coccothraustes coccothraustes* L.).

V drugi polovici februarja, še v času hudega mraza, leta 1922 se je zagnala kanja (*Buteo buteo* L.) v vežo za kokošmi. Živo vjeto je poslala ga. Bonačeva preparatorju Herfortu, da bi jo nagatil za njo.

V vseh navedenih slučajih je dokazana škodljivost kanj, a to pozimi (le v Kapusovem v jeseni). Treba pa je pomisliti, da so ropale kanje v času, ko je bila zemlja zmrznjena in največkrat pokrita s snegom. Golazni in

manjših sesalcev v tem času ni, ptice so torej navezane pač na vse, kar je mogoče dobiti. Njih korist kakor tudi njih škodljivost je potemtakem treba vzeti relativno!

Da se to vprašanje čim bolj pojasni, sem določil, da se odpre golša vsaki muzeju ali privatno preparatorju poslani kanji — in to v vseh letnih časih — ter da se njena vsebina točno preišče.

Dr. Fr. Kos.

Gnezda planinskih orlov (*Aquila chrysaetus* L) v Sloveniji.

V zadnjem času je bilo mnogo govorjenja in deloma tudi pisanja o ti ptici. V lovskih krogih se je trdilo, da so se planinski orli zelo razmnožili in da jih je treba pokončavati, ker delajo med divjačino mnogo škode; nasprotno pa se je v drugih krogih prijateljev prirode poudarjalo, da ni vse tako, kakor trdijo lovci, in da je treba na osnovi zakona ščititi planinskega orla.

Ni tako zelo važno, kje so videli krožiti planinske orle, saj je znano, da preletí ta ptica ogromne daljave in da jo vidijo včasih daleč od planin. Tako nam navaja dr. Sajovic (Carniola, letn. VIII.) planinskega orla v gozdu pri Trebenjskem gradu na Dolenjskem, kjer so ga vjeli v hudi zimi, 21. I. 1914. Važno pa je, kje planinski orel gnezdi. Da ugotovim kolikor mogoče objektivno dejanski stan, sem zbral od različnih strani podatke, katere, kar se tiče gnez, priobčujem tu.

V ornitoloških zapiskih v letih 1910. do 1917. (Carniola, letn. I., V. in VIII.) navaja dr. G. Sajovic gnezdo plan. orla v zgornjem Bohinju dvakrat, leta 1910 in leta 1914. (Carn. letn. I. in letn. VIII.); v Julijskih alpah, brez točnejše navedbe kraja pa trikrat, leta 1912, 1913, (Carn. letn. V.) in leta 1914. (Carn. letn. VIII.), Na Nanosu so izsledili orlovo gnezdo leta 1910. (Carn. letn. I.) in leta 1914. (Carn. letn. VIII.).

Na seji »Odseka za varstvo prirode«, dne 22. VI. 1923, je bilo sklenjeno, naprositi g. duh. svet. J. Aljaža za podatke. G. svet. je nadvse ljubeznjivo ustregel naši želji ter nam v pismu z dne 25. VI. 1923. zelo izčrpno poročal. Izrečena bodi g. svetniku na tem mestu iskrena zahvala!

Iz tega pisma navajam sledeče: Pred leti so imeli planinski orli eno gnezdo v Mužalki, med Mojstrano in Radovno; drugo gnezdo so imeli v Krmí, v Ambrožičevem žlebu; tretje gnezdo pa v Vratih pod Škrlatico. Ali v zadnjih dveh krajih še gnezdijo, g. svetnik ni mogel doznati. V pismu (25. VI. 1923) in »Planinskem vestniku« (1923, št. 5. str. 70) poroča svetnik Aljaž, da je pred tremi leti gnezdil planinski orel tudi nad Peričnikom.

V istem pismu poroča svet. Aljaž, da je lovec g. Košir tudi letos (1923) opazil gnezdo planinskega orla nad Peričnikom in sicer tam, kjer je orel gnezdil pred leti. Mladič pa se je že pred 25. junijem speljal. O tem gnezdu planinskega orla je poročal nadlovec J. Rabič dne 11. maja 1923 okr. glavarstvu v Radovljici.

Na ekskurziji, dne 23. VII. 1923 nam je g. inž. C. Božič kazal v Bohinju nad Savico votlino, v kateri naj bi bilo orlovo gnezdo. Mladič se do takrat po zadržilu prisotnih lovcev še ni speljal.

Upravitelj dvornih lovišč, g. Slavko Plemelj, je bil tako ljubeznjiv in mi je 9. X. 1923 prepustil svoj članek o planinskem orlu, ki izide v »Lovcu«, da sem iz njega prevzel sledeče odstavke o gnezdih planinskega orla:

»Stari lovci v triglavskem pogorju poznajo to roparico (planinskega orla) posebno dobro in sicer radi tega, ker so imeli od nekaj planinski orli mladiče

vsako leto nad Savico v Bohinju in v eni izmed triglavskih dolin Krme, Kota in Vrat. Ker so med temi lovci možje, ki jim lovska latinščina ni poznana, in katerim je stalno življenje v gorah udahnilo dovolj resnosti, smatram iz lastne izkušnje njih navedbe za popolnoma verodostojne in točne.

Letošnje leto so imeli plan. orli zopet gnezdo nad Savico v Bohinju. V teh pečinah, ki so popolnoma nedostopne, gnezdiijo orli vsako leto. Do gnezda je mogoče priti na razdalje 300 korakov. Gnezdo samo se nahaja v idealno ležeči lopi v stenji, tako da je pogled na gnezdo nemogoč in radi tega tudi strel s krogeljo na orla izključen. Mora se opazovati samo oba starca, ki običajno enkrat na dan prineseta mladiču z veliko brzino in glasnim pivkanjem hrano. Kdor ni na to posebno opozorjen, orla niti ne opazi.

»Letošnje leto sta imela orla nad Savico 1 mladiča, kakor običajno vedno. Takoj začetkom avgusta so vsi trije pričeli krožiti nad celim Triglavskim pogorjem. Ob lepem vremenu so bili pogosto gostje v dobro zaplojenih gamsovih loviščih.

Drugo gnezdo se je nahajalo nad Peričnikom na Lengarjevem komnu. To gnezdo je bilo dostopno na razdaljo 60 korakov in vidno, radi tega se je tu moglo točno opazovati početje orlov.

Tretje gnezdo se je nahajalo v Karavankah, ni se pa moglo točno konstatirati, kje. Konstatiralo se je pogosto samo orle, noseče plen. Brez dvoma tudi Kamniške planine niso bile prazne.

Kar se tiče Kamniških planin, je domneva g. upravitelja povsem upravičena, ker se res nahaja eno orlovo gnezdo v Kamniški Bistrici in so gnezdiili tam planinski orli že spomladi 1922. Kakor je poročalo Okrajno glavarstvo v Kamniku (10. I. 1923) »Odseku za varstvo prirode«, sta bila l. 1922. odstreljena oba mladiča. V pismu z dne 10. IV. 1923 poroča gozdni mojster g. J. Zentner gospodu gozdn. nadsvetniku, inž. Šivicu, da je gnezdil tudi to pomlad (1923) en par planinskih orlov v Kamniški Bistrici in da je bil mladič že v maju zvaljen. To poročilo izpopolnjuje poročilo gozdnega asistenta, g. Jos. Vodopivca z dne 4. X. 1923 o »Stanju planinskih orlov v Kamniški Bistrici«, ki se glasi doslovno: »Po zatrdilih gozdnega in lovskega osebja v Kamniški Bistrici, zlasti pa po opazovanju lovskega čuvaja Slatnarja, se nahajajo tamkaj trije stari planinski orli.

Letos je gnezdil orlovski par v »Beli« v pečinah, ki se jim pravi »Pod orgelco«. Kakor zatrjuje lovski čuvaj Slatnar, se je v tem gnezdu izvalil en mladič. Mladič je potem zrastel ter izletel neznano kam, do danes ga niso izsledili.

V »Lovcu« (1923, letn. X. str. 13—14) navaja naš ornitolog dr. Ponebšek že zgoraj omenjeno gnezdo nad Peričnikom in eno v Karavankah. To poslednje omenja tudi g. upravitelj Plemelj. Točnejših dokazov ne navaja nobeden omenjenih gospodov, od druge strani pa nisem dobil o tem gnezdu nikakih poročil.

Po teh podatkih so v preteklih, približno desetih letih gnezdiili planinski orli na Nanosu, nad Savico v Bohinju, v Mužakli, Krmi, Kotu ter v Vratih pod Škrlatico in nad Peričnikom. V letu 1923 oiroma tudi 1922 pa so gnezdiili: nad Savico v Bohinju, nad Peričnikom v Vratih in »Pod orgelco« v »Beli« v Kamniški Bistrici.

Podatki glede Karavank so povsem nezadostni. Glede Nanosa za zadnja leta sploh ni nikakih poročil, upam pa, da jih za bodoče dobim!

Dr. Fr. Kos.

Hidrobiološke razmere v Savi pod Zagorjem.

Vsled opetovanih pritožb z različnih strani radi onečiščenja Save po odpadnih vodah premogokopov trboveljskega revirja je odredila pokrajinska uprava, oddelek za kmetijstvo, za dan 21. in 22. septembra 1921. ogled na licu mesta.

Kot biološki izvedenci so se udeležili komisije prof. dr. J. Hadži, prof. J. Franke, dr. Ambrož in dr. R. Kenk.

Že med vojno je bilo močno onesnaženje Save predmet neprestanih pritožb, posebno ribarskih interesentov, in že takrat se je vršil uradni ogled na mestu, o katerega bioloških rezultatih je poročal dr. E. Neresheimer.

Komisija iz leta 1921. je ugotovila, da se stanje v onečiščenem delu izza preiskave dr. Neresheimerja nikakor ni izboljšalo. Izsledki so v kratkem sledeči:

Odtoki trboveljskih premogovnikov prinašajo neprestano ogromne množine premogovega prahu iz pralnih industrijskih naprav v Savo, in predruagačijo tako celo biološko sliko reke. Dočim štejeemo Savo nad izlivom omenjenih dotokov vsled bistre, na plemenitih ribah bogate vode z vso pravico med najlepše reke naše domovine, nam nudi onečiščen del žalostno sliko: Skoraj vse življenje v kalni, črni vodi je zatrto in to stanje se vzdržuje skoraj na isti višini od Zagorja do hrvaške meje, sledove onečiščenja pa je opaziti do Zagreba.

Premogovi delci vplivajo na fauno in floro na več načinov: V prvi vrsti odjemajo organizmom svetlobo, važni činitelj v gospodarstvu narave. To se razvidi najbolje iz dejstva: Sava, ki je nad Zagorjem tako čista, da se povsodi vidi dno, ni dozorna v onesnaženem delu na celi črti do hrvaške meje niti do globočine pol metra.

Pa tudi v slučaju, da bi mogli svetlobni žarki prodreti do dna, ne bi se mogla razviti bogatejša vegetacija, kajti premogov prah, ki pokriva dno kot črno blato, nudi rastlinam le jako nestabilen in v kemičnem oziru jako neugoden substrat.

Z uničenjem rastlinskega življenja je seveda zatrto v največji meri tudi živalstvo. Le v svojih življenskih potrebah jako skromne oblike, kakor polži *Melania*, *Neritina* itd., se vzdržujejo v tem nepovoljnem miljeju. Ličinke, raki in črvi, poglavitna hrana naših rib, manjkajo v tem delu skoraj popolnoma.

Žalosten utis napravi razlika med biocenozami onesnažene Save in biocenozami njenih čistih dotokov in rokavov (Brnica pri Hrastniku nad separacijo, Savinja pri Zidanem mostu, »Stara Sava« in Krka pri Brežicah). Tu kar mrgoli ličink, rakov in drugih nižjih živali.

Omenjene žalostne biološke razmere Save nujno zahtevajo zadevnega zboljšanja ter silijo k temeljitim razmišljanjem, kadar se ustvarjajo odtekalne naprave industrijskih podjetij v naše reke.

Dr. R. Kenk.

Tisa (*Taxus baccata*) v Gorjancih.

Tisa raste divja le še redkokje; podoba je, da izumira. V časih, ko še ni bilo strelnega orožja na smodnik, so delali strelne loke za puščice iz tisovega lesa, ki je žilav in prožen in tudi sicer dobro poraben. Ker je bila poraba za loke živahna, tisa pa se množi in raste počasi, so postale drevesaste tise redkeje in redkeje. Na srečo je tisa priljubljeno lepотно drevo ali lepотно grm; zatorej jo pogostoma vidimo po javnih nasadih.

Posamne tise se nahajajo pri nas v Julskih alpah (vštevši Kamniške) in Karavanke (glej Seidl, Rastlinstvo naših Alp, str. 32) in na Pohorju (Koprivnik,

Pohorje v Planin. Vestniku l. 1913 str. 207), na Notranjskem in na Primorskem (Pospichal, Flora d. Küstenlandes str. 31.). Tudi v Gorjancih na Dolenjskem se je tisa še ohranila. Ker nahajališče v Gorjancih v javnosti menda še ni znano, si dovoljam nanje opozoriti.

Južno od Sentjerneja (med Novim mestom in Kostanjevico) pritekata iz Gorjancev dva potoka, ki sta si zarezala strugi globoko v trup Gorjanske planote. To sta Ponirjevka (tako imenovana po ponicajočem to je presihajočem studencu, ki se izteka vanjo) in sosednja Bela voda (ki teče po strugi iz belega dolomita) ali Kobilski potok. Stranski pritok v sklepu Kobilske doline je v specialnem zemljevidu 1:75.000 zaznamovan kot Tisovec; ljudje pa zovejo strmi breg, ki zaključuje ondešnje izvirske pritoke Tisovec. Ondi stoji kakih 5 drevesastih in 15 grmastih tis. V sosednjem sličnem dolinskem sklepu v ozadju Ponirjevke v nadmorski višini 800—900 m pa stojijo še štiri drevesaste tise, 2—5 metrov visoke med vitkimi 20 m visokimi bukvami, ki so na strmih proti severu visečem iz dolomita zgrajenem pobočju na rahlo porazdeljene. Dve tisi med temi štirimi se kažeta, da sta zdravega života. Veje na njih so neenake dolžine, štrlijo nepravilno v stran; ne sestavljajo zažete, ubrane krošnje, ki jo z radostnim užitkom gledamo na sorodnih jelkah in smrekah. Tretja tisa kaže na vejah tu in tam skupine iglatih svojih listov v rjavordeči barvi, — znak, da jim kaka bolezenska gliva (Rhizomorpha?) izpodkopa zdravo listno zelenilo. Četrto drevesce nima prvotnega vrha; bližnja stranska veja pod koncem 1 dm debelega štorastega glavnega debla je v žilavi volji do življenja prevzela nalogo nasledstva, se stromila kvišku v smer vrha in ga nadomestuje. Podoba je, da tise sedaj sicer oproščene nekdanjega glavnega zasledovalca — človeka vendarle živijo borno življenje v težkem boju za bitek.

Ferd. Seidl.

Varstvo prirode in prirodnih spomenikov.

Odsek za varstvo prirode in prirodnih spomenikov.

Dr. Fran Kos.

Prirodni varstveni park na Ljubljanskem barju. Ogled barskega zemljišča, ki naj bi se ohranilo kot barski prirodni park, se je vršil 4. julija 1922. Udeležili so se ogleda člani odseka, med njimi zastopniki poedinih prirodopisnih panog, predstojnik generalne direkcije voda ter zastopnik gozdne direkcije, ki bi bila dotični barski prostor kupila ter ga dala na razpolago odseku za varstvo prirode.

Zadevni barski prostor obsega le 1623 m². Po soglasnem mnenju izvedencev bo izsuševanje barja v doglednem času povsem izpodrinilo barski značaj tega, kakor tudi obmejnih zemljišč. Ker ni naravnega dotoka vode, napeljava nižje ležeče lšce pa bi stala preveč, je tudi umetno vzdrževanje te barske parcele nemogoče.

Vsled teh ugotovitev je odsek v seji dne 16. nov. 1922. sklenil opustiti namero v spomenici (z dne 20. jan. 1920) omenjenega barskega prirodno varstvenega parka. V isti namen pa bo skušal odsek pridobiti zanimive dele močvirij na Pohorju, Jelovci in Pokljuki.

Prirodni varstveni park ob »Sedmih jezerih« pod Triglavom. Odseku se je posrečilo realizirati misel, izraženo v »Spomenici« glede prirodnega varstvenega parka na ozemlju »Sedmih jezer« pod Triglavom. Ministrstvo za šume in rudnike je glasom odloka z dne 10. februarja 1923, št. 1120 odobrilo načrt predložene pogodbe med kranjskim verskim zakladom in Muzejskim društvom za oddajo primerne ploskve v dolini »Sedmih jezer« v svrhu ohranitve prirodnega varstvenega parka. Njegova površina bi znašala približno 1400 ha. Razmejitve, ki se je vršila dne 23., 24. in 25. julija 1923 so se udeležili: a) Gozdna direkcija kot zastopnica kranjskega verskega zaklada; b) Odsek za varstvo prirode (Muz. dr. za Slovenijo) v Ljubljani; c) Slovensko planinsko društvo v Ljubljani; č) Zastopnik zakupnika zadevnega lovišča; d) Oddelek za kmetijstvo v Ljubljani; e) Šumska uprava v Bohinjski Bistrici; f) Gospodarski odsek podobične Češnjice.

Istočasno z omenjenim načrtom pogodbe je ministrstvo za šume in rudnike odobrilo tudi sledeči

PRAVILNIK

za upravo in oskrbo prirodnih parkov.

Prirodni varstveni park ob »Sedmih jezerih« pod Triglavom.

Ta park obsega dolino »Sedmih jezer«. Teritorij tega parka je razviden iz opisa v priloženem prepisu zadevne zakupne pogodbe in priložene skice.¹⁾ Nezajamčena površina znaša približno 1400 ha.

Lastnik tega ozemlja je Kranjski verski zaklad, ki ga prepusti Muzejskemu društvu, (Odseku za varstvo prirode) v svrhu prirodno-varstvenega parka glasom v prepisu priložene pogodbe.

K pogodbi se omenja, da se paša po ustvaritvi prirodnega parka ne bo dala več v zakup.

Glede izvrševanja lova pa se bo skušalo oddati lovišče zanesljivemu ljubitelju narave, ki bi imel kot zakupnik večjega lovišča v Notranjem Bohinju sprejeti posebne, po Šumski upravi v sporazumu z Odsekom za varstvo prirode glede lova v tem parku narekovane pogoje in namestiti dovolj veliko število domačih lovskih čuvajev, ki bi jim pripadla tudi naloga, skrbeti za varstvo prirode.

Odsek za varstvo prirode je zavezan ta park varovati in gledati na to, da se mu

1.) ohrani tipična alpska flora in favna in pospešuje v svrhu znanstvenih raziskovanj, izpopolnjevanja muzejskih zbirk, za dobavljanje potrebnega materiala zavodom, šolam, posameznim raziskovalcem (tudi v inozemstvo) .., da se

2.) eventualno postavi na primernem prostoru alpski poizkusni vrt za pridobivanje semen najboljših planinskih trav. Ako se ustanovi tak vrt, ima Muzejsko društvo stopiti v stik z merodajnimi kmetijskimi faktorji zaradi stroškovne in materijalne podpore.

3.) Odsek postavi, kjer je potrebno, tablice, s katerimi opozori na zaščito parka turiste, kmetjsko prebivalstvo pa še posebej v svrhu obrane itak neupravičene paše.

4.) V sporazumu s Šumsko upravo in Slovenskim planinskim društvom se ugotovijo in določijo pota in steze v varstvenem parku, ki ostanejo odprte turistom in domačinom.

¹⁾ Pogodba in skica bosta objavljeni v prihodnji številki Glasnika.

5.) Periodični obhod varstvenega parka s strani odposlanca Muzejskega društva se vrši po potrebi in v sporazumu s Šumsko upravo v Boh. Bistrici.

Zaščita špilj. Zaenkrat je edino sredstvo, da se varujejo špilje pred eksploatacijo v trgovske, ne pa v znanstvene svrhe, zakon o varstvu špilj v področju pokr. uprave za Slovenijo (Urad. list p. u. z. Sl. letn. IV. št. 115 z dne 8. nov. 1922, sub. 377, § 6). Ker kataster špilj še ni gotov in »odsek« ne razpolaga z zadostnimi denarnimi sredstvi, ni bilo mogoče ukreniti nikakih praktičnih varstvenih odredb.

Zaščita planinskih orlov. Ker sta bila leta 1922 v Kamniških alpah odstreljena dva planinska orla, je na prošnjo Odseka za varstvo prirode opozorila Direkcija šum kraljevine SHS tamkajšnje merodajno mesto, da je v prihodnje postopati v zmislu zakona z dne 28. februarja 1922, št. 377 Ur. lista, vsekako pa zaslišati Odsek za varstvo prirode (Muz. društvo).

Na prošnjo vodje lovskih revirjev v Kamniški Bistrici leta 1923 in na zadevna priporočila je odsek sklenil v seji dne 13. IV. 1923 in na ponovno urgenco v seji dne 9. VII. 1923, da je priporočiti v varstvo za Slovenijo dva para planinskih orlov (eno gnezdo v Kamniških, eno v Julijskih alpah). V zmislu § 5 zakona z dne 28. febr. 1922 ad 377 (Ur. list št. 115 ex 1922) bo Odsek za varstvo prirode (Muz. dr.), ako bo dogananih več gnezd, dovoli izjeme le pod pogojem (v zmislu § 5. zak. z dne 28. II. 1922, sub 377 Ur. list, št. 115 ex 1922), da se ustreljeni material prepusti pokrajinskemu muzeju v Ljubljani v znanstvene svrhe.

Vrlo dobro brani planinskega orla g. dr. Ponebšek v »Lovcu« št. 13.—14. 2. X. 1923.

Devastiranje mestnih nasadov in uničevanje gnezd naših ptic pevk je dalo odseku za varstvo prirode povod, da je v seji dne 13. IV. 1923. sklenil zaprositi policijsko ravnateljstvo kakor tudi mestno upravo za energične protiukrepe. Kot vzrok, da izginevajo ptice pevke iz mestnih nasadov, se je navajalo tudi preveliko število kavk, vran in srak, ki nemoteno gnezdiijo v mestu in mestni okolici. Odsek se je obrnil na Slovensko lovsko društvo za protiukrepe ter naprosil mestno upravo, da podpira stremljenje tega društva.

Akcija odseka za sodelovanje sorodnih institucij pri zaščiti prirode in prirodnih spomenikov Jugoslavije. V seji dne 13. IV. 1923. je odsek sklenil pozvati vse centralne muzeje naše države in Prirodoslov. društvo v Zagrebu, da osnujejo enake odseke ter izdelajo za svoje pokrajine primerne predloge v varstvo prirode in prirodnih spomenikov.

V prilogi je bila poslana zadevnim organizacijam tudi primerno popravljena spomenica z dne 20. I. 1920, ki obsega namene društva.

V isti seji je odsek sklenil pripravljati gradivo za načrt zakona o varstvu prirode in prirodnih spomenikov za celo državo in to po možnosti s sodelovanjem zgoraj navedenih organizacij in zavodov.

Omenjeni zavodi in organizacije do sedaj še niso odgovorili.

»**Congres international pour la protection de la nature**« se je vršil v Parizu od 31. V. do 3. VI. 1923. Zoološki inštitut ljubljanske univerze je odstopil vabilo pripravljalnega odbora »Odseku«. Ta je na seji dne 18. IV. 1923 sklenil kongres pismeno pozdraviti ter pripravljalni odbor istega oskrbeti s podatki o gibanju v svrhu zaščite prirode in prirodnih spomenikov Jugoslavije in posebno Slovenije.

Tajništvo kongresa je sporočilo v avgustu, da priobči te podatke, t. j. bistvene točke našega programa kakor tudi bistvo doseženih ciljev glede varstva prirode, v »Poročilu o kongresu«.

Prispevki k varstvu prirode.

V 11. številki tednika »Jugoslavenska šuma« letn. 1921. je priobčil ing. Anton Šivic članek »Prirodno varstvo in ohranitev prirodnih spomenikov v gozdu«. Ob sklepu tega, za nas zanimivega članka priporoča pisec, naj bi se vzprejelo v gozdno zakonodajo sledeče besedilo:

»Ako je iz ozirov na salubriteto, v ohranitev prijaznosti in lepote kakega kraja ali pokrajine potrebno, da se zagotovi v gotovih gozdih posebno gospodarjenje, ki ne odgovarja navadnemu in rednemu gospodarstvu, naj bo dana strankam, ki so na stvari močno zainteresirane, pravica, da zaprosijo pri političnem okrajnem oblastvu za zagotovitev posebnega ravnanja s temi gozdi. Prosilci morajo v svoji vlogi dotične objekte natančno označiti in merodajne razmere raztolmačiti.

Politično okrajno oblastvo določi naj temeljem lokalnega ogleda, ali so razlogi za zaproseno utesnitev lastninskih pravic do gozda utemeljeni ali ne.

V afirmativnem primeru določi oblastvo način posebnega gospodarjenja z gozdom in odmeri odškodnino za to utesnitev.«

Omenjeni članek je dal povod, da se je o priliki sestave osnutkov za nov državni gozdni zakon razmišljalo vprašanje varstva prirode v gozdu. Šumarski strokovnjaki si niso povsem edini in zastopajo nekateri mnenje, da zaščita prirode v gozdu ne spada v gozdni, ampak v poseben zakon. Drugi pa so za to, da naj bi tudi gozdni zakon vseboval primerne določbe in tako nahajamo v enem osnutkov novega gozdnega zakona sledeče besedilo:

»Ako je potrebno iz obzira na odbrano otadžbine, na opšte zdravstvo, za vzdržanje vodovoda i drugih javnih napojnih naprav, u svrhu očuvanja prijetnosti i lepote kakvog kraja, iz znanstvenih ili historičkih obzira, da se osigura u nekoji šumi ili u delu ili na objektu te šume osobit način gospodarjenja, koji ne odgovara redovnom racionalnom gospodarstvu, mogu strane, koje su na tome osobito interesovane, tražiti od nadležne upravne vlasti, da se njihovoj želji udovolji. Molbici moraju u svojoj molbi te objekte tačno označiti i navesti sve odnošaje i motive, u koliko je to moguće in potrebno.

I u tom će se slučaju postupiti po načinu, propisanom za proglašenje šume zabranom, kakvom se u slučaju udovoljenja molbici ima dotična šuma po propisima ovoga zakona nadalje i smatrati.«

Omeniti je, da predpisi o »zabrani« določajo, da je treba komisijskim potom ugotoviti značaj gozda, način potrebnega zavarovanja po zaslišanju vseh interesentov in izvedenca. Obremenjenemu posestniku se prisodi primerna odškodnina za predpisane utesnitve prostega gospodarjenja, ki jo mora poravnati interesent.

V seji »Odseka« dne 20. IX. 1923. je bil sprejet predlog, da se Odsek za varstvo prirode (Muz. društvo) zavzame na merodajnem mestu za to, da se pri končni redakciji osnutka za novi državni gozdni zakon predlagana zaščita prirodnega varstva v gozdih ne opusti popolnoma, temveč po možnosti upošteva.

Nadaljnji spisi, v katerih se med drugim tudi poudarja prirodovarstveni pomen v gozdu so: »Tisa in njena nahajališča v Sloveniji«, izšlo v mesečniku »Šumarski list« letn. 1923 št. 1., ki ga izdaja »Jugoslovensko šumarsko združenje« in navodilo: »Pomen kmečkih gozdov«, ki ga je dobili kot odtis iz »Kmetovalca« let. 1923 pri Kmetijski družbi za Slovenijo v Ljubljani. Oboje je napisal inž. Anton Šivic.

INDEX.

B

Razprave.	Dissertations.	Pag.
Dr. Lj. Kuščer , Originalna nahajališča mehkužcev v Sloveniji.	Dr. Lj. Kuščer , Liste des mollusques découverts en Slovénie avec indication de l'endroit où a été trouvée chaque espèce.	1—17
Dr. Fr. Dolšak , Orchis palustris Jacq. na ljubljanskem barju in so sedna vegetacija.	Dr. Fr. Dolšak , Orchis palustris Jacq. dans le marais de Ljubljana et la végétation environnante.	17—25
Dr. Fr. Kos , Evropski los, Alces alces L. iz jame „pri Glažuti“.	Dr. Fr. Kos , L' élan européen, Alces alces L. de la caverne „près la Glažuta“.	25—33
Dr. J. Ponebšek , Naše ujede.	Dr. J. Ponebšek , Nos rapaces.	34—35
Slovstvo.	Chronique des livres	
Br. Gušič , Ein Beitrag zur Rhopalocerenfauna Sloveniens. (lv. Hafner)	Br. Gušič , Une contribution à la faune des Rhopalocera de Slovénie. (lv. Hafner.)	35—36
Ces. Artom , Nuovi dati sulla distribuzione geografica e sulla biologia delle due specie (micropirenica e macropirenica) del genere Artemia. (Dr. Fr. Kos.)	Ces. Artom , Nouvelles données sur la distribution géographique et la biologie de deux espèces (micropirénique et macropirénique) du genre Artemia. (Dr. Fr. Kos.)	36—37
Albrecht Spitz , Nachgosauische Störungen am Ostende der Nordkaravanken. (Ferd. Seidl.)	Albrecht Spitz , Les changements postgosauens dans la région orientale des Caravanques du Nord. (Ferd. Seidl.)	37—38
Fritz Härtl , Stratigraphische und tektonische Notizen über das Wocheiner Juragebiet. (Ferd. Seidl.)	Fritz Härtl , Notes stratigraphiques et tectoniques sur la région jurassique de Bohinj. (Ferd. Seidl.)	38—39
Dr. K. Hinterlechner , Über die alpinen Antimonitvorkommen. (Ferd. Seidl.)	Dr. K. Hinterlechner , Sur des cas de présence de l'antimonite dans les Alpes. (Ferd. Seidl.)	39—40
Eichleiter und Hackl , Arbeiten aus dem chemischen Laboratorium der „Geologischen Staatsanstalt“. (Ferd. Seidl.)	Eichleiter et Hackl , Travaux du laboratoire chimique de l'institution géologique de l'état. (Ferd. Seidl.)	40—41
O. Ampferer , Über die Saveterassen in Oberkrain. (Ferd. Seidl.)	O. Ampferer , Sur les terrasses formées par la Sava dans la Haute-Carniole. (Ferd. Seidl.)	41—43
V. Hilber , Anthracotherienzähne aus Trifail. (Ferd. Seidl.)	V. Hilber , Les dents de l'anthracotherium trouvées à Trbovlje. (Ferd. Seidl.)	43
W. v. Teppner und Jul. Dregger , Neue Amussiopecten aus steierischen Tertiärlagerungen. (Ferd. Seidl.)	W. v. Teppner et Jul. Dregger , Nouveaux Amussiopectens des couches tertiaires de la Styrie. (Ferd. Seidl.)	43

	Pag.
Glasnik geografskog društva v Beogradu 1921. (Ferd. Seidl.)	43—44
Kyrle Georg , Aufgaben der Höhlenkunde. (P. Kunaver.)	44—45
Ing. Ant. Šivic , Gozdarstvo v Sloveniji. (Dr. Fr. Dolšak.)	45—48
Zapiski.	
Dr. J. Mantuani , Prof. dr. Gvidon Sajovic.	48—52
Dr. Fr. Kos , Ob stoletnici D. Dežmanovega (C. Deschmann) rojstva.	52—56
Dr. Fr. Kos , Zoološko-biološki večeri.	56—57
Dr. Fr. Kos , Ličinke Trichoptero v „Račenskih jamah“.	57—58
Dr. Fr. Kos , O zemljepisni razširjenosti drevesnega polha, <i>Dyromys nitedula</i> Pall.	58
Dr. Fr. Kos , Zgornji del kljuna poljske vrane, <i>Trypanocorax frugilegus</i> L.	58—59
Dr. Fr. Kos , [Male ornitološke beležke.	59—60
Dr. Fr. Kos , O škodljivosti kanj.	60—61
Dr. Fr. Kos , Gnezda planinskih orlov. (<i>Aquila chrysaetus</i> L.) v Sloveniji.	61—62
Dr. R. Kenk , Hidrobiološke razmere v Savi pod Zagorjem.	63
Ferd. Seidl , Tisa (<i>Taxus baccata</i>) v Gorjancih.	63—64
Varstvo prirode in prirodnih spomenikov.	
Dr. Fr. Kos , Odsek za varstvo prirode in prirodnih spomenikov.	64—66
Prispevki k varstvu prirode.	67
Slike.	
Evropski los, <i>Alces alces</i> L.	26
Prez jame „pri Glažuti“.	27
Prof. dr. Gvidon Sajovic.	49
Bulletin de la société de géographie de Belgrade 1921. (Ferd. Seidl.)	
Kyrle Georges , Les buts de la spéléologie. (P. Kunaver.)	44—45
Ing. Ant. Šivic , L'économie forestière de la Slovénie. (Dr. Fr. Dolšak.)	45—48
Mélanges.	
Dr. J. Mantuani , Le prof. dr. Gvidon Sajovic.	48—52
Dr. Fr. Kos , Le centenaire de la naissance de Ch. Dežman (C. Deschmann).	52—56
Dr. Fr. Kos , Les soirées zoo-biologiques.	56—57
Dr. Fr. Kos , Les larves des Trichoptères dans les „cavernes de Račna“.	57—58
Dr. Fr. Kos , Sur la distribution géographique du <i>Dyromys nitedula</i> Pall.	58
Dr. Fr. Kos , La partie supérieure du bec du <i>Trypanocorax frugilegus</i> L.	58—59
Dr. Fr. Kos , Petites notes ornithologiques.	59—60
Dr. Fr. Kos , Sur les dommages causés par les buses.	60—61
Dr. Fr. Kos , Les aires des aigles alpins (<i>Aquila chrysaetus</i> L.) en Slovénie.	61—62
Dr. R. Kenk , L'hydrobiologie de la Sava dans les environs de Zagorje.	63
Ferd. Seidl , L'if (<i>Taxus baccata</i>) dans les „Gorjanci“.	63—64
La protection de la nature et de ses monuments.	
Dr. Fr. Kos , La section pour la protection de la nature et de ses monuments.	64—66
Contributions à la protection de la nature.	67
Illustrations.	
L'élan européen, <i>Alces alces</i> L.	26
Coupe longitudinale de la caverne „près la Glažuta“.	27
Le prof. docteur Gvidon Sajovic.	49

Prijateljem in podpornikom muzeja. Vsled premajhnih kreditov e ravnateljstvu deželnega muzeja v Ljubljani skoro onemogočen nakup predmetov za javne kakor tudi magazinirane prirodopisne zbirke. Daril pa ni skoro nič.

Zato prosimo prijatelje in podpornike muzeja, da bi blagovolili dobrohotno pripomoči s svojim sodelovanjem, posebno pri izpopolnitvi zbirk vseh tipov naše pokrajinske favne.

Z veseljem in hvaležno sprejmemo vsak kolikor toliko dobro ohranjen predmet od najmanjših do največjih sesavcev, ptic in ostalih vretenčarjev.

Želeli bi posebno predmete za sledeče že obstoječe ali šele zasnovane skupine:

I. Razstavljena sistematična zbirka, namenjena znanstvenikom, šolam in širši publiki. Potrebujemo po možnosti lepe, dobro ohranjene eksemplarje.

II. Magazinirana sistematična zbirka. Zasnovana je ta zbirka v strogo znanstvene svrhe. Le na zadosti veliki množini navidezno enakih tipov je mogoče ugotoviti možne podvrste, variacije, zoogeografske posebnosti itd. Potrebno je zato veliko število eventualno tudi manj lepih, a dobro ohranjenih sesavcev in ptic vseh razredov.

III. Osteološka zbirka. Za izpopolnitev te zbirke potrebujemo skelete vseh redov vretenčarjev, t. j. sesavcev, ptic, plazilcev, krkonov in rib. Dobrodošli so nam objekti, poginuli vsled klimatičnih razmer, zastrupljenja itd., ki jih mnogokrat zakopljejo ali odstranijo na drug način.

IV. Embriološka zbirka. Razvojne faze poljubnih živalskih tipov od jajčeca do dorasle živali.

V. Biološke skupine. Ta zbirka, namenjena mladiui in najširši javnosti, ima namen predstaviti posamezne faze živalskega življenja, n. pr. tvorbo gnezd v duplih, grmovju itd., rejo mladičev, bivanje živali v zanimivih bivališčih — boj za živež itd. V to svrho so nam dobrodošli zadevni originalni objekti, takorekoč iztrgani iz prirodnega miljeja, če pa to ni mogoče, pa vsaj dobre fotografije.

VI. Posebnosti. Albinistične in melanistične oblike; tipi, predstavljajoči zimsko fazo sezonskega dimorfizma; slučaji superregeneracije n. pr. kuriozite z dvojnimi repi itd. ter drugi teratološki slučajji.

Prosimo nujno, da pri vsakem muzeju poslanem objektu po možnosti točno navedete čas in najdišče, t. j. kdaj in kje je bil objekt najden; želeli bi tudi, da je označena nadmorska višina. Imena darovalca, prosimo, da ne pozabite.

N. pr.: 1. Ustreljen:; 2. Ime:; 3. Narodno ime:; 4. Najdišče:; 5. Nadmorska višina:; 6. Daroval:; 7. Biološke notice: n. pr. „živi na gabru, redkeje na bukvi“ ali podobno).

Materijal se pošilja ravnateljstvu deželnega muzeja po pošti ali železnici, v ovojih ali brez njih, brzovozno ali navadno, po preudarku.

Muzejsko ravnateljstvo povrne te stroške kakor tudi strelni strošek za večje eksemplarje.

Poziv! Formikolog želi spoznati svoje kolege v Sloveniji, oziroma v Jugoslaviji. Pisma na uredništvo „Glasnika“!

Trdinov vrh na Gorjancih. Pristojno ministrstvo v Beogradu je dovolilo, da se imenuje najvišji vrh na Gorjancih „Trdinov vrh“ in da se to ime vzprejme tudi v uradne listine. Krst Trdinovega vrha je bil dne 15. avgusta 1923.

Da se razumemo! Z ozirom na raziskavanja in literarne prispevke smatram v naslovu našega lista omenjeno „Slovenijo“ za etnografsko ozemlje. (Urednik.)

Slavenska banka d. d., Zagreb

Podružnica: Ljubljana.

Delniška glavnica Din 50,000.000 — in rezerve preko Din 12,000.000 —

Podružnice:

Beograd, Bjelovar, Brod n./S., Celje, Dubrovnik, Gornja Radgona, Kranj, Maribor, Murska Sobota, Novi Sad, Osijek, Sarajevo, Sombor, Sušak, Šibenik, Šabec, Vršac, Wien.

Ekspoziture:

Rogaška Slatina (sezonska), Škoiža Loka, Jesenice.

Agenciji:

Buenos Aires, Rosario de Santa Fe.

Afilijaciji:

Slovenska banka, Ljubljana; Jugoslavenska industrijska banka d. d., Split.

Izvršuje vse bančne posle najkulantneje.